

Danmarks Kunstbibliotek

Digitaliseret af / Digitised by

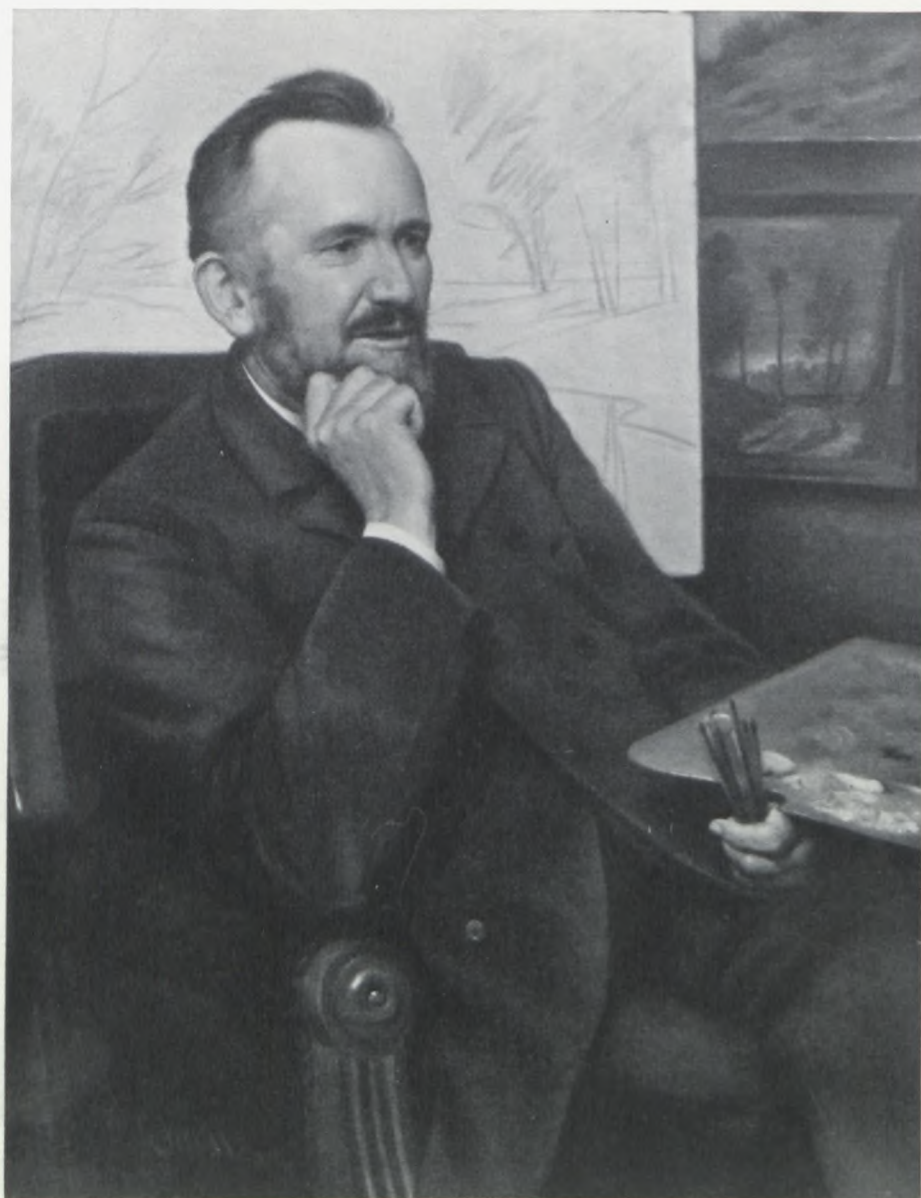
Danmarks Kunstbibliotek
The Danish National Art Library

København / Copenhagen

For oplysninger om ophavsret og brugerrettigheder, se venligst www.kunstbib.dk

For information on copyright and user rights, please consult www.kunstbib.dk

JANUS LA COUR

Malet af Otto Haslund 1892.

Janus La Gour -

9407.

RIKARD MAGNUSSEN

LANDSKABSMALEREN

JANUS LA COUR

1837—1909

UDGIVET AF

FORENINGEN FOR NATIONAL KUNST

KØBENHAVN

H. HAGERUPS FORLAG

EGMONT H. PETERSENS KGL. HOF-BOGTRYKKERI

MCMXXVIII

INDHOLDSFORTEGNELSE

I. Slægt og Afstamning.....	Side 9
II. Barndom og første Læreaar	— 15
III. Janus la Cour og P. C. Skovgaard.....	— 25
IV. Rejseaar og Brydningstider.....	— 41
V. Medgang og Modgang	— 89
VI. Ensomheden	— 111

UDGIVET MED UNDERSTØTTELSE AF NY CARLSBERGFONDET

FORORD

Under Udarbejdelsen af denne Bog om Landskabsmaleren Janus la Cour har det været mit Maal at give la Cour den Plads i dansk Kunsthistorie, der tilkommer ham med Rette, men som endnu i den seneste Tid har været ham forment af den officielle Vurdering. Strømningerne i Tiden var ham lidet gunstige, medens han levede, og dybt nok indvirkede dette Forhold paa hans personlige Livsførelse. Men den Tid, som er hengaaet siden hans Død, har yderligere været en Nedgangens og Opløsningens Tid, i hvilken der endnu mindre fra de førendes Side har kunnet ventes Forstaaelse af en Kunst som la Cours, og man kan kun være taknemmelig over, at han ikke — som en anden Otto Bache — kom til at gennemleve en Periode, over hvilken han maatte have fundet skrevet et: „Her lades Haabet ude!“ Det er ikke saa vel, at der endnu kan paavises sikre Tegn paa en begyndende Opgang; men desto større Betydning har det, at Fortidens Arbejde og Resultater bringes Nutiden for Øje. Enhver Periode i Kunsten bærer i sig selv Spiren til sin egen Afløsning, og det vilde stride imod al hidtidig Erfaring at tvivle om, at en Nedgangstid som den nuværende i dansk Kunst ikke før eller senere skulde blive afløst af en fornyet Opgang. Naar den Tid kommer, vil Kunsten atter søge tilbage til det nationale, til det typisk danske i Sind og Form, og da vil der blive Forstaaelse af en Kunstner som la Cour, der var modig og selvstændig nok til paa Trods af Samtiden at søge de samme dybe Kilder.

Det har dernæst været mit Maal at skildre Kunstneren paa Baggrund af Menne-sket i højere Grad, end Kunsthistorien nutildags plejer at gøre det, uagtet Forstaaelsen af det menneskelige dog er den eneste Vej til den rette Forstaaelse af det kunstneriske.

Idet jeg da lader denne Bog gaa i Trykken, er det med fuld Fortrøstning til, at om ikke Nutiden, saa dog Fremtiden med mig vil elske og respektere Janus la Cours Værker blandt det bedste, dansk Kunst har frembragt. Men det er tillige med taknemmeligt Tilbageblik over, hvad „Foreningen for national Kunst“ har betydet for la Cours Minde. I Taknemmelighed vil jeg dertil personlig altid mindes den Tillid, Foreningen viste mig, da den under nu afdøde Sagfører L. F. Kocks Formandskab overdrog mig Udarbejdelsen af en Bog om Janus la Cour og siden, under Kommandør Rüdingers Ledelse, gik ind paa efter mit Ønske at udvide dette Minde-skrift betydeligt over de oprindelig fastlagte Rammer. I dette Øjemed opnaaede Foreningen betydningsfuld Støtte af Ny Carlsbergfondet. Til Foreningens Tak er det mig magtpaaliggende paa dette Sted at føje Vidnesbyrdet om min personlige Taknemmelighed overfor Ny Carlsbergfondets Direktion. Min Tak ogsaa til Foreningens Sekretær, Maleren Gustav Vermehren, hvis intime Forstaaelse af la Cours Kunst og Personlighed foranledigede Formandens Beslutning, til Foreningens Bestyrelse samt til de mange, ikke mindst af Slægten la Cour, som har staaet mig bi under Indsamlingen af Materialet. En særlig Tak til Fru Margrethe Petersen, som stillede sin saare betydningsfulde Samling af Breve til min Raadighed, til Akademikasserer L. F. la Cour, til Frkn. Henriette og Sophie Brandt samt til Oberst Brandt. Under eet faar jeg sluttelig takke alle dem, jeg ikke her overkommer at nævne, deriblandt Lederne af Københavns og Provinsens Museer, som beredvilligt har givet mig alle ønskede Oplysninger.

København, 15. Maj 1928.

Rikard Magnussen.

SLÆGT OG AFSTAMNING

JANUS LA COUR tilhørte en Slægt, som har fostret mange gode, danske Mænd og ikke faa fremragende Begavelser, en stærk og sund Slægt, indstillet paa Arbejde og Pligtopfyldelse, paa Alvor og Redelighed i Vandel og Livsopfattelse.

Slægten var oprindelig fransk; men gennem tre Generationer forud for la Cours havde den haft sit Hjemsted i Jylland, saa den var paa hans Tid dybt rodfæstet i jydsk Natur, ligesom den ved stadig Blanding med dansk Blod var blevet nationaliseret, i flere Henseender endda indtil det typisk jydsk, uden dog helt at miste Præget af sin galliske Afstamning. Det var kloge og foretagsomme, men ogsaa lunefulde Mænd, la Cours nærmeste Forfædre, Mænd af „Sind“, i hvis Anlæg stundom modstridende Strømme kunde mødes, som de to Have ved Slægtens nye Hjemlands nordligste Rev.

Det har sin Interesse og tillige sin Betydning for den rette Forstaaelse af la Cour gennem Slægtsbogen at erfare noget nærmere om disse forudgangne, om deres urolige Livsførelse og skiftende Skæbner.

Janus la Cours Tipoldefader skal have boet paa et større Landsted tæt udenfor Paris. Hans Livsstilling betegnes med Ordet „ministre“, som formentlig i denne Forbindelse betyder, at han var Præst eller i det mindste havde været det. Snarere end at tiltro ham politiske Forbindelser, der kunde true hans Sikkerhed, tør man vel regne med, at det var den Mangel paa Trosfrihed, han som Huguenot kom til at lide under efter Ophævelsen af det nantiske Edikt (1685), som bevægede ham til at forlade Frankrig tillige med sin Hustru, Marie Fouzillac, der var fransk af Byrd som han, men hvis Forældre boede i Halle. Antagelig har denne Landflygtighedsperiode strakt sig over adskillige Aar. Den vedvarede i hvert Fald til 1716, da Sønnen, *Pierre la Cour*, den danske Linjes Stifter, kom til Verden i Köpenick ved Floden Spree i Mittelmarck-Brandenburg. Otte Maaneder derefter vendte Forældrene tilbage til Frankrig og efterlod Barnet hos Morforældrene i Halle. Dermed er Forældrene ude af Sagaen, idet deres videre Skæbne er ukendt.

Men i Halle i Sachsen voksede Barnet op under Bedsteforældrenes Varetagt og fulgte dem 1728 til Leipzig, derfra 1730 til Berlin. Det var Menin-

gen, at han skulde være Student, men han naaede det ikke, thi just som han skulde have været ind i 5te Lektie blev han, 16 Aar gammel, kaldt til Danmark til Christiane Dorthea v. Rhedern, Enke efter Major Henrik de Lasson til Aakjær, for at han skulde undervise hendes sekssaarige Søn Vensel Frederik de Lasson i Fransk. Han blev paa Aakjær i fire Aar, kom dernæst paa Fruens Anbefaling til Ørslevkloster, hvor han skulde undervise Oberstløjtnantinde Berregaards Søn Frederik i Fransk, hvorfra han efter seks Aars Forløb kom som „Sprogmeister“ til Fru Berregaards Broder, Mathias de Lasson paa Bjørnsholm. Fire Aar senere blev han 1747 kaldt til København som sin tidligere Elevs, Kammerjunker Berregaards Haandskriver, i hvilken Stilling han forblev til 1750, da Berregaard gjorde ham til Ridefoged paa Staarupgaard og Aaret efter tillige paa Ørslevkloster og Strandet. Alle tre Gaarde ligger i den nordlige Del af Fjends Herred, som danner en Halvø i Limfjorden, omgivet af Skive og Hjarbæk Fjorde.

Allerede 1753 havde han faaet Tilsagn om at faa Strandet i Forpagtning, og 1759 opnaaede han Kontrakt derom paa gunstige Vilkaar. Strandet ligger i Ørum Sogn og betegnes i Pontoppidans danske Atlas IV, 694 (Kbhvn. 1768) som „en liden, dog frie Sædegaard, som har sit Navn deraf, at den grænder til Limfjordens Strand. Fordum beboet af Juul'er, Friis'er, Sehesteder o. fl. adelige Familier.“ Her paa Strandet sad Pierre la Cour Resten af sin Levetid, en 16—17 Aar, som en agtet og velstaaende Mand, der havde Tid og Raad til ved Siden af sit Arbejde at dyrke sine to Hovedpassioner: Jagten og Musikken. 1751 var han paa Ørslevkloster blevet gift med Margrethe Susanne Hertzberg, en Præstedatter, og med denne sin første Hustru havde han otte Børn, af hvilke Sønnen Niels la Cour var født 1754 paa Ørslevkloster.

Pierre la Cour, der som lille Barn efterlodes af Forældrene i et fremmed Land, dette Slægtens Frøknug, som det blev en gunstig Vind betroet at bære til et ukendt Voksested, kom saaledes ikke blot igennem Livet paa agtværdig Maade, men han gjorde endog efter de Tiders Forhold en nok saa betragtelssesværdig Karriere. Efter hans Livsskæbne at dømme har han overvejende repræsenteret den ene Side af Slægtens Anlæg og været en klog, forsigtig, taalmodigt beregnende Mand, en retsindigt vindskibelig Natur. Sønnen, Niels la Cour, synes derimod at have været typisk for den anden Side af la Cour-Slægtens Anlæg. Han har været en Mand af „Sind“, en Mand, der vel forstod sig paa Livets praktiske Forhold og besad Slægtens Udholdenhed og ufortrødne Vilje til at bygge op fra Grunden Gang paa Gang, om det gjordes fornødent, men som ogsaa var i Stand til at sætte alt paa eet Kort, naar det gjaldt om at hævde sig, hvor han mente at have Retten paa sin Side, saavel som hvor Pligten eller en indre Trang viste ham Vej, uanset om dette Kald syntes foreneligt med hans egen eller Slægtens ydre Fordel. Han minder i saa Henseende snarest om Bedstefaderen, som foretrak Landflygtighed for Mangel paa Trosfrihed. Disse to Typer, Pierre

la Cours og Niels la Cours, afløser regelmæssigt hinanden i Rækken af af Janus la Cours nærmeste Forfædre.

Om *Niels la Cour* har Slægtsbogen at berette, at han til en Begyndelse lærte Landvæsen hos sin Fader, hvem han ogsaa efterfulgte i sin Passion for Jagten. Det vides, at han som Jæger modtog en Præmie for at have skudt to af de sidste Ulve, som fandtes her i Landet. Han var hjemme endnu ved Faderens Død, men opnaaede snart efter, gennem en af Faderens Venner, Kaptajn v. Stöcken, at blive Underofficer paa avantage ved Kronprinsens Fodregiment og avancerede til Kommandersergent og Ordonnans hos Kommandanten i København, General Johansen. I denne Stilling gjorde han saa god Fyldest, at Generalen ikke vilde slippe ham, saa at han forsættelig blev forbigaaet ved Tildelingen af Officerspatenter. Da han, oprørt over denne Uretfærdighed, klagede til Kronprinsen, karambolerede han med Hs. kgl. Højhed og tog sin Afsked af Hæren.

1784 blev han ansat som Hægester paa Vajsenhuset, men fem Aar senere brød han paany overtværs og etablerede sig som Spisevært i Skindergade Nr. 10, hvor Studenterne holdt Klub hos ham. Det var vistnok engang i denne Periode, han med Fare for sit eget Liv reddede et ungt Menneske, en senere Præst, fra at drukne i Peblingesøen, en behjertet Daad for hvilken han mange Aar derefter blev priset i et Digt af St. St. Blicher.

1795 brændte det imidlertid for ham, og han flyttede til Gamle-Skivehus, idet han tyede til en af hans Faders gamle Elever, Etatsraad Aksel Rosenkrantz de Lasson til Astrup. Han var dermed vendt tilbage til Slægtens Hjemegn og blev snart efter Fuldmægtig hos Byskriveren i Viborg, Kancelliraad Gjerulff. I 1801 var han Løjtnant, senere Kaptajn i Landeværnet og ansattes Aaret efter som Postmester i Holstebro. I 1807 fungerede han som Kaptajn og Kompagnichef og 1810 fik han Ansættelse som Postmester i Randers. I denne Egenskab, samt som „virkelig“ Kancelliraad, levede han her til sin Død 1827. Han skildres som „en høj Mand med stive Støvler og Pisk, let i sine Bevægelser, snurrig i sine Talemaader.“ Hans Grovhed var blevet et Mundheld, og han gik under Navnet „den gamle Buldrebasse,“ men han betegnes som „en brav Mand og tro Ven.“ I Ørum ved Skive var han 1790 blevet gift med Georgia Nicoline Mørch, Datter af Provst Otto Himmelstrup Mørch i Gerding og Blenstrup, og i dette hans første Ægteskab fødtes Sønnen Otto August la Cour, Janus la Cours Fader, den 12. Februar 1796 paa Gamle-Skivehus.

Otto August la Cour slægtede nærmest Farfaderen paa. Han blev Landmand og Gaardejer; men af jydsk Landmandssind var den Side, der ytrer sig igennem stærk Vedhængen ved Ejendomsjorden, mindre typisk for ham end Handelstalentet, som i de Tider var drevet op til en betydelig Højde gennem de omfattende Studehandler. Klog, lun og forsigtig, men tillige letbevægelig og initiativrig førte han gennem en Række heldige Dispositioner med Køb og Salg af Gaarde sine Kaar frem til solid og stadig voksende Velstand. Det er disse Gaardkøb og Gaardsalg, som er Mærkepælene i hans Liv.

Otte Aar gammel mistede han sin Moder og kom efter hendes Død i Huset hos Justitsraad Schönau i Lemvig, paa hvis Kontor han senere blev anbragt; men allerede 1812 købte han Svendsholm i Staby Sogn. Gaarden hørte under Pallesbjærg, som ejedes af Købmand Christen Strandbygaard, der døde samme Aar, men med hvis Datter han senere blev gift. Ti Aar efter afstod han Svendsholm til sin Svoger N. A. Strandbygaard og var derpaa i halvtredje Aar Forpagter af Østergaard, en Afbyggergaard under Rydhave. 1824 købte han Øgelstrup ved Nørre Vosborg, hvor han boede i tre Aar, indtil han i 1827 solgte Øgelstrup til en anden Svoger, Lars Jepsen, og købte Thimgaarden i Thim og Madum Sogn. 1840 solgte han Thimgaarden og flyttede til Stensmark ved Grenaa, en Gaard han havde købt Aaret før, og som han fem Aar senere afstod til sin Svigersøn Niels Peter la Cour. 1844 til 1851 ejede han Saralyst ved Aarhus, 1851 til 1857 Aabjærg ved Ringkøbing og 1857 flyttede han efter Salget af Aabjærg til Aarhus, i hvis Nærhed han byggede Gaarden Katrinebjærg, hvor han boede fra Efteraaret 1858 til sin Død, den 8. August 1860.

Som det vil ses: en sært urolig Tilværelse, der staar saa meget mærkeligere til Manden, som han efter Traditionen skal have været yderst konservativ i sine Anskuelser. Han skildres som en virksom, dygtig og brav Mand, der kunde være meget livlig og underholdende, men stundom ogsaa lunefuld. Har ogsaa han i nogen Maade, om end i ringere Grad, end Tilfældet var med Faderen og Oldefaderen, været en Mand af „Sind,“ har han dog øjensynlig forstaaet at beherske sig, og efter sin Overbevisning om det rette har han ladet Klogskaben og den nøgterne Fornuft faa Magten over mulige rebelske Indskydelser. Han blev da ogsaa en anset Mand, der mødte megen Tillid. Saaledes valgtes han 1834 til Stænderdeputeret for Viborg-Ribe Stifters Sædegaardsejere og mødte som saadan 1836 og 1838 i Viborg. Hans konservative Syn gjorde sig ved disse Lejligheder stærkt gældende paa de Omraader, hvor hans Ord havde Vægt. Det hedder om ham, at han ivrede imod Bønderkarlenes Emancipation, og i Herredsfoged J. P. Withs Noter til Stændervisen staar der, at han havde „kun Sans for Vesteregnet og og Huusbønder,“ vistnok en noget ensidig Dom, ligesom samme Forfatters Karakteristik af Gaardejer la Cour i et af Stændervisens Vers:

Og vil du have en Model
paa Studepranger-Jydskhed,
la Cour en saadan er saa vel,
som Josef var paa Kyskhed!

Fra Sessionen 1838 har Stændertidende bevaret en Udtalelse af ham, som er typisk for ham, og som tillige for dem, der kender Sønnen, Janus la Cour, har en fra denne velkendt Tone. Gaardejer la Cour tog med megen Vægt Ordet til Gunst for den jydske Hesterace, som „Jyllands hele Vesterland saa gjerne vil beholde saa ublandet som muligt. Der er ingen Heel- eller Halvblodsheste i Thisted, Ringkøbing eller Ribe Amter, og man ønsker ej heller nogen!“

1816 var Otto August la Cour blevet gift med Ane Cathrine Strandbygaard, Datter af omtalte Købmand Christen Strandbygaard og Hustru, født Rindom. Ane Cathrine la Cour var jævnaldrende med Manden, men overlevede ham i adskillige Aar, af hvilke hun de fjorten første blev boende paa Katrinebjerg. Først i 1874 solgte hun Gaarden og flyttede til Aarhus, hvor hun døde 1879. Der fødtes i dette Ægteskab 11 Børn, af hvilke det næst yngste var *Janus Andreas Bartholin la Cour*, som kom til Verden den 5. September 1837 paa Thimgaarden.

I mange Tilfælde har man ment at kunne forklare en Kunstners særegne Anlæg og Temperament som Arv efter Moderen, naturligt nok, da Kunstnersindet med dets udprægede Sensibilitet maa siges i Almindelighed at staa den feminine Aandstype nærmest. For Janus la Cours Vedkommende var Forholdet dog sikkert et andet. Det var ikke til ham, men til hans Søstre, Moderens Natur gik i Arv. Baade Moderen og Søstrene forstod sig, efter hvad der kan oplyses, bedre paa den solide Prosa end paa det poetisk ekstravagante. Det var jævne, huslige Kvinder, som gjorde fortrinlig Fyldest paa deres begrænsede Omraade, men som hverken i Anlæg eller Livsførelse stilede mod videre Horisonter, end Datidens Husmødre i Almindelighed. Ikke blot som mandlig Ætling, men ogsaa slægtspsykologisk set tilhørte Janus la Cour da Sværdsiden, og det er værd at bemærke, at efter den paaviste, rytmiske Skiften fra Slægtled til Slægtled mellem Sværdsidens to Temperamentstyper tilfaldt det Janus la Cour at blive en Mand af „Sind,“ selv om naturligvis Sondringen mellem de to Typer i nogen Maade er skematisk, hvortil kommer, at man saa langt fremme i Generationernes Række, selv bortset fra mulig, ukontrolleret Indvirkning fra Spindesiden, maa regne med noget udviskede Omrids af det typiske, saaledes som Tilfældet viste sig at være til en vis Grad allerede med Faderen.

Ved Siden af de to Temperamentstyper i Slægten har ogsaa Dobbelttheden i dens nationale Afstamning medvirket til at komplicere la Cours Natur. Allerede hans Ydre gjorde det galliske Blod vel sit til at præge. Han var sorthaaret og brunøjet, som endnu dengang Slægtspræget var for en „ægte“ la Cour; men den jydsk Sejghed og Legemskraft røbede sig senere hen i hans statelige, just ikke høje, men velbyggede Skikkelse. Afstamnings- og slægtsmærket var han dog fuldt saa vel i Henseende til det Indre gennem den ejendommelige Blanding af værdifulde, men hinanden modsatte Elementer i hans Sind. Paa een Gang Kunstner og Borger, Stemningsmenneske og Raisonner, som han var det af Naturen, kunde la Cour til en Tid selv afgøre, om han vilde blive det ene fuldt ud eller helt og holdent det andet; men paa Helhed maatte det nødvendigvis være kommet til at skorte, om han ikke saa tidlig, med „Sindets“ Vovemod havde truffet sit Valg, ved hvilket han gjorde Hensynet til Kunsten eneraadende i sit Liv. Gav Sydens Blod ham Vovemodet, var det Jydens, der gav Standhaftigheden, den sejge Udholdenhed, den sjældne Viljekraft, han visselig havde behov, thi Angst og Tvivl fulgte i Beslutningens Spor, og gennem hele hans Liv

og særegne Livsførelse mærkes det, at Kunstnerglæden fik vandre til Hobe med Livsresignationen.

Dybest set var det Slægtsarven, de indre Modsætninger i hans Natur, der gjorde dette udprægede Slægts- og Familiemenneske til en Ensom i sin Livsførelse. Kampen mod Enhed var ham saa haard, Kunstnerkampen saa dybt alvorlig, at alt andet maatte vige for dette ene fornødne, som tog alle hans Kræfter og gjorde ham angst for at binde an med Livet ogsaa paa anden Vis, hvorved det nye maaske kunde faa Krav paa ham, der var lige saa uomgængelige. Janus la Cour gav i sit Liv saa dybt og skønt et Vidnesbyrd om Kunstnerkaldets Alvor og Højhed. Det var ikke tomme Ord, naar han halvt i Smil og halvt i Vemod kunde tale om „Kunstens Tornevej,“ og naar man dertil erfarer, at Tvivlen om hans Evners Tilstrækkelighed forfulgte ham langt højere op i Aarene, end man skulde tro det muligt, naar man ved, hvor tidligt udviklet han var i kunstnerisk Henseende, undres man ikke over det dybe Drag af Tungsind i hans Kunst. Men vil man forstaa ham ret, er det nødvendigt, at man giver sig Tid, thi først ved at lære la Cour nøje at kende bliver man i Stand til at læse mellem Linjerne i hans Livsbog. Indesluttet, sky og reserveret som han var i sin Fortrolighed, dulgte han helst i sin Kunst den alt for direkte Selvbekendelse, og i daglig Omgang skjulte han sit rigt bevægede Sind, baade i dets Tungsind og i dets Fortrøstning, under Raisonnørens Tørhed og Lune.

Den Følelsens Blufærdighed, dette Kunstnerhad til den professionelle Selvudlevering er jo godt nok dansk; men som et Forhold, der maaske i nogen Maade tør henføres til det tvedelte i Slægtens nationale Afstamning, skal det i denne Forbindelse nævnes, at Janus la Cour samtidig med at være en af vore inderligst nationalprægede og danskfølende Kunstnere tillige er den af alle vore hjemlige Landskabsmalere, som bedst har formaaet at skildre ogsaa fremmed, sydlandsk Natur.

Saaledes rakte Fortid og Fremtid hinanden Haanden allerede ved Barnets Vugge. Hans Fødested laa nær ved Vesterstranden, hans egentlige Barn-domshjem ved Havet i Øst; men i hans, som i Slægtens Sind skulde Havene mødes. Endnu i Magsvejr efter Ungdommens Storme sporedes i Janus la Cours Liv en aldrig tiende Efterdønning, en vedvarende Brusen af det dulgte Møde mellem stridende Strømme.

II

BARNDOM OG FØRSTE LÆREAAR

THIMGAARDEN, Janus la Cours Fødested, ligger i gammelt Maal et Par Mil Nord for Ringkøbing og en god Mils Vej fra Vesterhavet, en gammel Storgaard, der med sine vidtløftige Avlsbygninger behersker den flade, vejraabne Egn. I Nord og Øst laa paa den Tid Heden uberørt, Vester paa naaede de vide Enge og Kærstrækninger helt ud imod Klitterne, og i Sydvest var der ikke langt til Fjorden, Stadil Fjord og de andre fligede Indvande, Egnen er saa rig paa, og som sydefter ved smalle Indløb staar i Forbindelse med Ringkøbing Fjord. En barsk og alvorsfuld Natur, en Egn, hvor der er langt mellem Gaardene, hvor en Klynge vindknugede Træer i Præstegaardshaven er en Seværdighed i Miles Omkreds, hvor Havgusen minder om Havets Nærhed, og Stormen synger om Braadsø og Brænding over Revlerne, men ogsaa en Egn, over hvilken Himmelen hvælver sig i sin fulde Storhed, sommerblaa med Tusinde syngende Lærker, graa-vejrsmangfoldig med vidtløftige Opbygninger af vældige, vandrede Skyer.

Det var jo nok en Egn, som kunde tænkes at have præget et Barnesind; men naar Sigurd Müller i sin Bog: „Nyere dansk Malerkunst“ taler om de stærke Naturindtryk, Drengen tidligt modtog i den ejendommelige, vestjydske Egn, har han vel nok overset, at Janus la Cour kun var tre-fire Aar gammel, da Faderen solgte Thimgaarden og flyttede til Stensmark ved Grenaa. Hans tidligste Naturindtryk maa følgelig stamme fra Østjylland, de væsentligste af dem utvivlsomt fra Aarhusegnen, hvor han boede, medens Faderen ejede Gaarden Saralyst, altsaa fra Drengens syvende til hans fjortende Aar.

Den iøvrigt saa naturlige Tanke at henhøre la Cours Sans for de alvorsfulde Motiver, Skønheden i barsk og fjendsk Natur, til Indvirkningen fra Fødeegnen, lader sig dog til en vis Grad fastholde, naar man atter regner med Slægtsarven, i dette Tilfælde ikke mindst igennem Moderen. Faderen havde jo iøvrigt ogsaa, som vi saa det, nær Tilknytning til Vesteregnet, og naar Sønnen i Tiden efter hans fjortende Aar skulde hjem fra Aarhus i Ferien, var det jo atter i Vesteregnet, paa Gaarden Aabjærg ved Ringkøbing, han fandt den hjemlige Arne. Med en Del af sit Væsen har han da sikkert følt det i de Ferier, som om han her for Alvor kom hjem til sit eget. Men aandeligt stavnsbundet til Vesteregnet var han ikke. Om „Hjem-

stavnsmaleri“ i egentlig Forstand kan der ikke tales i Forbindelse med la Cours Kunst. Snarere har Slægtskabsfølelsen overfor Barskheden i Vestlandsnaturen modsætningsvis uddybet hans Sans for Skønheden i Østlandets Frodighed samtidig med, at den har bidraget til at give Østlandsiden af hans Kunst Undergrund af den for la Cour saa særegne Alvor.

Den gentagne Skiften Hjemsted i Barneaarene har saaledes udviklet Drengens tidligt vaagne Modtagelighed for Naturindtryk i dobbelt Retning; men i Modsætning til den øvrige Delthed i hans Sind har denne Udvikling været ham til Berigelse. Hans Modtagelighed fik tidligt saa at sige to Brændpunkter. Dens Omraade blev elliptisk i Modsætning til Hjemstavns-malerens Begrænsning i det cirkulære. Dette fik stor Betydning for ham og aabnede ham Mulighed for senere hen i sin Kunst at samle Modsætninger til en Helhed, der spænder langt videre, end Hjemstavns-malerens Horisont. Jylland over, Danmark rundt, ja Europa igennem, saa vidt han lærte det at kende, kunde han med sine særegne Forudsætninger og sin tvepolede Modtagelighed genfinde sig selv i sit Motiv, enten det nu var Sindets „Vestre“ eller Sindets „Østre“ Pol, paa hvilken Motivet udøvede sin Tiltrækning.

Ogsaa i Henseende til Opdragelsen kom Drengen under mere tvedelt Indflydelse end vanlig nutildags for Børn af gode Hjem. Der var i de Tider en ganske anden Afstand mellem Forældre og Børn, og naar det kan siges, at Janus og hans Søsken efter Tidens Skik fik en meget streng Opdragelse, betyder det ikke, at Forældrene i det daglige gav sig synderlig Tid til at beskæftige sig med Børnene, men snarere, at de Kaar var strenge, som en Gang for alle var fastlagt for Børnene. Kun en alvorlig Forseelse eller Spørgsmaal af særlig Betydning for Børnenes Fremtid naaede op til Dom eller Afgørelse ved højeste Instans. I Forholdet til Forældrene var der følgelig ingen tillidsfuld Fortrolighed, men desto mere frygtblandet Respekt. Det laa jo i Tiden, og det tør næppe regnes Forældrene til Last; men et saa følsomt og nærtagende Drengesind, som den lille Janus la Cours, har dette kølige Afstandsforhold til de strenge Forældre jo nok hæmmet paa en uheldig Maade i dets naturlige Udfoldelse.

Det blev da ogsaa ved „Fader“ og „Moder“ i Tiltale, saa længe Forældrene levede, og det er karakteristisk nok for Rangforordningen i Henseende til det autoritative, at la Cour ogsaa som Voksen vedblev at tiltale sin Fætter, Johannes la Cour, enten med „Fætter Johannes“ eller med „De“, derimod aldrig med „du“, fordi Fætteren en Overgang havde været Huslærer for Janus og hans to Brødre, medens de var ganske smaa og boede paa Stensmark. Forholdet bliver end mere karakteristisk, naar man betænker, at samme Fætter, den senere Præst paa Helgenæs, blev gift med la Cours Søster, Christine, og at han var den af Familiens mandlige Medlemmer, der havde mest Forstaaelse af la Cour. Det var hos „Fætter Johannes“, la Cour havde sit Hjem under sine gentagne Studieophold paa Helgenæs; men i formelt Henseende satte hint første Forhold imellem dem

for bestandig sine Skranker, som udelukkede fuld Fortrolighed i Tiltaleformen.

Den Støtte, Drengen trængte til med sit sære, sky og vanskelige Sind, fandt han altsaa ikke hos Forældrene; men i nogen Maade fik han Erstatning derfor gennem sin nære Tilknytning til Søsteren, den ti Aar ældre Louise, der siden hen blev gift med G.F.Brandt, Præst, senest i Storring, Stær og Galten.

Af den talrige Børneflokk i Otto August la Cours Hus var to Søstre og en Broder døde, før Janus kom til Verden, og en anden Søster døde i Tyveaarsalderen, da Janus var fem Aar gammel. Søskeneflokken var saaledes indskrænket til syv, af hvilke de fire ældste var Piger, de tre yngste Dreng. Den gammeldags Husorden medførte, at hver af Drengene fik en af de ældre Søstre til Opdragerinde i det daglige, og ved til Stadighed at sørge for deres Fornødenheder, Mad, Klæder o. s. v., saa vidt det dengang tillodes Drengene at have „Fornødenheder“, kom Søstrene praktisk talt til at staa Brødrene i Moders Sted. „Søster Louise“ og „Broder Janus“ vedblev Livet igennem at staa hinanden særlig nær. De kaldte i Spøg hinanden for „Mand“ og „Kone“, og selv om Søsteren, der som de fleste af Slægtens Kvinder havde sin Begrænsning i det praktiske, vel næppe ret har forstaaet, hvad der brødes i Drengens Sind, har hun dog øjensynlig ved sin Kærlighed og Omhu kastet noget af det Solskin over hans Barndom, hvorpaa Forholdet til Forældrene var saa karrigt.

Praktisk, som hun var, forstod hun ogsaa at tage ham paa rette Maade, naar det gjordes fornødent. Et enkelt Træk, som er bevaret, vidner derom, men viser rigtignok ogsaa, hvor sært og skræmt et Barn „Broder Janus“ var. Det var paa Saralyst, der engang kom en Kurre paa Traaden. „Broder Janus“ holdt paa sit, men „Søster Louise“ kunde ikke give efter, for det var noget med Renligheden, og saa faldt „Broder Janus“ i Unaade og blev ikke talt til af „Søster Louise“ hele Eftermiddagen. Det kneb for Drengen, og han strøg af Gaarde; men i Mørkningen hørte hun ham pusle paa Loftet, saa han maatte da være kommet hjem, og „Søster Louise“ maatte da op og se, hvad han havde for. Jo, dér gik han og forsøgte sig med et gammelt Tøjr, og da hun spurgte ham, hvad han legede, mumlede han noget om, at han vilde hænge sig ligesom Røgteren, han havde hørt om. Det har vel nok skaaret „Søster Louise“ i hendes kærlige Hjerte at se den lille Fyr saa forsagt; men et Tilbagetog var pædagogisk uforsvarligt, og saa lod hendes praktiske Instinkt hende gribe det rette. Hun trængte Medlidenheden tilbage og svarede ganske roligt: „Naa, vil du det, men kom saa her da, saa skal jeg hjælpe dig dermed!“ Drengen saa lidt forbløffet paa hende, men hvem der fik travlt med at komme væk, det var jo „Broder Janus“. Snart efter kom han ind og faldt til Føje, og saa var Isen jo brudt til lige stor Glæde for begge Parter. Ret beset havde hun hjulpet ham ved at appellere til, hvad man hos Voksne kalder Selvironien. „Søster Louise“ har kendt ham godt. Selvironien skulde blive hans Frelse Livet igennem i mangel dybt deprimeret Stund.

Allerede som bittelille Pog begyndte Drengen at tegne, og snart var det hans bedste Leg, hans alt overskyggende Interesse. Det var altid Landskaber, han tegnede. Mærkværdig tidligt var den lille Fyr, der helst holdt sig for sig selv og færdedes meget paa egen Haand, modtagelig for Naturindtryk, og snart sænkede de sig saa dybt i hans Sind, at de udløste en ubetvingelig Trang til at forsøge paa at skildre dem. Det var ikke hans Sag at fortælle nogen derom med Ord, men med Blyant og Vandfarve maatte han prøve paa at gengive de Egne og Steder, som fængslede ham saa forunderligt, eller fæstne de Landskabsstemninger og Fantasier, i hvilke hans Drømme tog Form.

Ivrig var han i dette Forhold mere end i noget andet. Naar „Søster Louise“ kom hjem sent om Aftenen fra sin Spillelærerinde i Aarhus, kunde hun

Skaade Landsby. (Tegning).

finde Drengen utaalmodigt ventende paa Vejen i Mørket og Vinterkulden, langt over vanlig Sengetid, ivrig efter at faa Fingre i de Tegnesager og Vandfarver, han havde tigget hende om at tage med til ham fra Staden.

Der er bevaret forskellige Smaategninger fra la Cours Drengenaar. Som han selv skrev det i et Brev af 7. August 1882 til Kunsthistorikeren Sigurd Müller, var de

tegnet „snart efter Selvsyn, snart efter Billeder og Beskrivelser, naturligvis aldeles uden Selvkritik“. De fleste er ogsaa barnlige; men enkelte, som er tegnet direkte efter Naturen, røber til Gengæld utvivlsomme Evner, saaledes den her gengivne Tegning fra Skaade, en Landsby Syd for Aarhus. Som Paaskriften viser det, er den tegnet i Drengens 12te Aar, og i al sin Naivitet er den afgjort mere primitiv end dilettantisk. Den staar saa nogenlunde paa Højde med bedre Nutidsgrafik af post-bellum-Præget.

Endnu mere betegnende for den tidlige Udvikling af hans særegne Evner er dog den sjælelige Baggrund for disse første Forsøg. I det omtalte Brev til Sigurd Müller skriver la Cour: „Jeg har en tydelig Erindring om enkelte Motiver, som jeg gik og syslede med, aldeles som jeg den Dag i Dag vilde tænke paa det, hvis jeg agtede at gøre et Billede ud deraf. En tidlig Morgen med Dug og let Graavejr, en Maaneskinsaften ved Stranden hører til mine tidligste Erindringer. Jeg var vist dengang en 8—10 Aar gammel“.

I 1846, da Drengen var henvend ni Aar, indtraadte imidlertid den uundgaaelige Revolution i hans Tilværelse: han blev sat i Skole og maatte for den største Del af Aaret ombytte den friere Tilværelse paa Saralyst med

den mere bundne som Skoledreng og Pensionær i Aarhus hos en Skibsførers Enke, Christiane Printz.

Hvordan Skolelivet har bekommet ham, ved vi ikke; men med hans sky og indesluttede Natur er det jo troligt nok, at det i hvert Fald til en Begyndelse har været kun saa som saa. Af Kammeratskabsforhold fra Skoletiden er der kun faa Spor i hans senere Liv. Antagelig kan dog la Cours Ven-skab med Marinemaleren Christian Blache føres tilbage til Skoletiden, idet Blache kun var nogle faa Maaneder yngre end la Cour og ligeledes gik i Aarhus Latinskole som Søn af Skolens Rektor, Prof. Hans Henrik Blache. Større Interesse har det imidlertid, at det var i de Aar, han lærte Søstrene Withusen at kende. De var Døtre af en Skibskaptajn, der var gift med en Søster til Christiane Printz. Dette Barndoms- og Ungdomsvenskab blev varigt for begge Parter Livet igennem, og i Henseende til den ene af Søstrene, Arentgott Withusen, fik det en Betydning for ham, over hvilken der vel nu, som Forholdene ligger, vanskeligt kan skønnes, men som i hvert Fald ikke bør undervurderes, om man vil prøve paa at forstaa hans senere Livsførelse.

Hvad der imidlertid optog mest af Drengens Fritid, var det samme her som hjemme paa Saralyst, og det har utvivlsomt været ham en Erstatning for mangt et Savn, at Skoleundervisningen jo ogsaa omfattede Timer i Tegning, saa meget mere som han i dette Fag havde en Lærer, der snart fik Øje for, hvilke Evner Drengen sad inde med paa dette Omraade, Dyr-maleren, Adjunkt E. L. Høegh-Guldberg.

Emmerik Lucian Høegh-Guldberg var født i Aarhus 1807 som Søn af Oberst Julius Høegh-Guldberg og dennes første Hustru, f. Hahn. Han var oprindeligt bestemt for den militære Vej, men foretrak at følge sin Lyst til at blive Kunstner. Han kom paa Akademiet i København og paa Lorentzens Malerstue, hvor han indtil dennes Død 1828 malede sammen med bl. a. Købke og Rørbye. Medens disse efter C. A. Lorentzens Død blev Elever af Eckersberg, maatte Høegh-Guldberg af økonomiske Grunde vende tilbage til Aarhus, hvor han dog ikke behøvede at opgive sin videre Uddannelse, idet Landets „ypperste Dyre- og Kvægmalere“, den i de Tider højt ansete Christian David Gebauer samme Aar tog Ophold i Aarhus, hvor han oprettede en Tegneskole. Her uddannede Høegh-Guldberg sig til Dyr-maler og Genremaler og maatte snart selv bistaa Gebauer, der led af Brystsyge, og som døde allerede 1831, hvorefter Høegh-Guldberg overtog Ledelsen af Skolen, der i Mellemtiden var blevet ret omfattende. I femten Aar var han tillige Adjunkt ved Kathedralskolen, og Lærervirksomheden blev i det hele taget hans betydeligste Indsats, omend han i Aarene 1833—1855 udstillede adskillige Gange og repræsenteredes med et Arbejde i den kgl. Malerisamling. Han var en anset Mand, en fin og nobel Personlighed og spillede en betydelig Rolle i det aarhusianske Kunstliv. Han grundlagde saaledes omkring 1840 en Kunstudstilling i Aarhus og var en Tid Inspektør ved Aarhus Museum.

Høegh-Guldberg fortjener at mindes ogsaa i nærværende Skrift, thi der

er næppe Tvivl om, at det er ham, der har jævnet Vejen for Janus la Cour til hans foreløbige, haardt eftertragtede Maal: den videre Uddannelse og Tilladelsen til at forsøge, hvad han kunde drive det til med et Fremtidsliv som Kunstner for Øje.

Foreløbig kom Drengen, tretten-fjorten Aar gammel, til uden for Skoletiden at tegne privat med sin Lærer, der ligeledes gav ham den første Indsigt i at omgaas med Oliefarver. Denne Undervisning varede to-tre Aar, indtil Efteraaret 1853, og synes at have været ret alsidig, idet den omfattede baade grundige Studier efter Naturen, fri Komposition — man tør vel deri se en Arv efter Gebauer — og lejlighedsvis tillige Kopiering af et og andet godt Landskabsbillede. Han var ingenlunde afskaaret fra at faa saadanne at se, thi dels holdt Aarhus Kunstforening regelmæssigt sine Udstillinger, dels havde han, som han skrev i Brevet til Sigurd Müller, hos Høegh-Guldberg Lejlighed til at se Arbejder baade af Købke og Lundbye. Bægge var jo dengang allerede døde, men deres Malemaade blev ham det store Forbillede, og særlig Lundbye har umiskendeligt paavirket la Cour i hans første, mere modne Arbejder. Til disse var der imidlertid endnu langt frem. Der er bevaret ikke saa faa af la Cours første Oliestudier; men bortset fra den Omstændighed, at de jo er udført af en Dreng, er de kun bemærkelsesværdige ved at røbe samme ensidige Interesse for Stemningsvirkningen, som er saa karakteristisk for samtlige la Cours Arbejder fra Tiden før Opholdet hos P. C. Skovgaard.

I Efteraaret 1853 rejste den sekstenaarige Janus la Cour til København for med Forældrenes Billigelse at søge videre Uddannelse i Retning af sine Ønskers Maal, det vil sige — i Følge en Familietradition — dog kun til en vis Grad, for saa vidt som det var ham paalagt at stræbe efter at blive Arkitekt. Utvivlsomt har det været Faderen en højst betænkelig Sag at give sit Minde til, at Sønnen fremturede i Retning ad saa vovelig en Levevej, og er det, som det maa formodes, Høegh-Guldberg, der har plæderet hans Sag for Familiens Højesteret, er det troligt nok, at han har maattet gaa paa Forlig og bøje af for Otto August la Cour, naar denne greb det Halmstraa i Syndfloden at betinge sig, at Drengen i det mindste vilde nøjes med at blive Arkitekt, thi dermed kunde han dog maaske endnu blive nyttig for Samfundet. Janus synes at være gaaet ind derpaa. Han følte sig drevet af en Magt, han ikke kunde modstaa, og han vilde være gaaet ind paa hvad som helst, naar bare han slap ind i det forjættede Land. Endnu paa dette Tidspunkt har Kunstnerdriften i ham øjensynlig været naivt eneraadende. Det egentlige Valg med dets oprivende Kampe mellem Kunstneren og Borgeren i hans Natur er først gaaet for sig, da bægge Sider af hans Væsen var naaet saa vidt til Skelsaar og Alder, at de kunde gøre sig gældende samtidig, og da har Valget formet sig mindre som et enkelt Braavallaslag end som en Række ideligt gentagne, pinefulde Anfægtelser, stadig tilbagevendende Tvivlsperioder, der anspændte og udmattede hans Viljekraft indtil den dybeste Modløshed.

At det maa have været saaledes ses deraf, at han ellers ikke vilde være kommet tilsyneladende saa let over Løftet til Faderen. Straks efter Ankomsten til København begyndte han — at male hos Landskabsmaleren Kiærskou. Hvis Traditionen har Ret, og Faderen virkelig kun har givet sin Billigelse med det nævnte Forbehold, vilde det med la Cours Natur være ganske forkert i en Omgaaelse af det faderlige Ønske at se et Udslag af tidlig Selvstændighed og Viljekraft hos Sønnen. I det lange Løb skulde disse Egenskaber blive i høj Grad fremherskende hos ham; men havde den sekstenaariges menneskelige Personlighed været udviklet til samme tidlige Modenhed som hans ubetvingelige Kunstnerdrift — hvad der unægtelig vilde have gjort ham til mere end et Særsyn — vilde Bruddet med den faderlige Forsorg og Tilsidesættelsen af det givne Løfte have været ham en yderst kompliceret Sag. Nej, øjensynlig har Naturen taget sig selv til Rette, og han har handlet ud fra en overmægtig Tilskyndelse. Det var „Sindets“ Vovemod, der drev ham. Beslutningens Morgenrøde lod sig endnu ikke gustne af det graa Overlæg, og i den ubesværede Handlings glade Overmod foregreb han uden Tøven sin egen Fremtidsskæbne.

Kiærskous Indvirkning paa den unge la Cour har dog næppe været stor, thi det Münchenerpræg, der var det væsentligste Resultat af Kiærskous Udenlandsrejse i Begyndelsen af 40erne, gjorde sig paa den Tid, som forøvrigt ogsaa senere, stærkt gældende i hans Kunst, og selv om la Cour vel nok har kunnet lære en Del af Kiærskous kompositionelle Færdighed, har Manéren sikkert været ham fremmed. Han skriver selv, at det blev kun til en eller to Maaneders Undervisning om Aaret i Løbet af Københavnstidens to første Aar. Undervisningen fandt Sted i Kiærskous Atelier paa Kristiansborg, og naar det ikke blev til mere, motiverer la Cour det med, at Kiærskou var svagelig, en Ytring, som ret beset dog vistnok snarere gælder hans Kunst, i Betragtning af at bemeldte Svagelighed dog ikke hindrede ham i at opnaa en meget høj Alder, idet han, født 1805, levede til 1891, paa hvilket Tidspunkt Døden uden Varsel i Form af foregaaende Sygdom bogstavelig talt slog ham Penslen af Haanden.

Allerede i Januar 1854, faa Maaneder efter la Cours Ankomst til Hovedstaden, finder vi ham i fuld Virksomhed paa Akademiet, dog ikke som egentlig Elev — det blev han først i 1857 — men som en Slags Privatelev af Marstrand, med hvem han var kommet i Forbindelse gennem Brødrene Weis, som han kendte hjemme fra. Han malede en Del hjemme tillige, men tegnede dog den største Del af Dagen sammen med en eller to andre Begyndere hos Marstrand, dog i et af Akademiets Lokaler, ikke i Marstrands Malerstue. Men det gik kun langsomt og trægt. Figurtegning var ikke la Cours Sag, og han tillagde ikke selv sin Akademitid nogen væsentlig Betydning for sin Udvikling, uagtet han holdt Arbejdet vedlige derinde, med enkelte Afbrydelser, lige til 1864. Han giver iøvrigt med fuld Loyalitet overfor Akademiet sine Evners særegne Begrænsning Skylden for den ringe Fremgang i de Aar. Til nogen akademisk Prisbelønning for Skolearbejde

i egentlig Forstand har la Cour aldrig konkurreret. — Af langt større Betydning for ham blev det, at han gennem Marstrand kom i Forbindelse med Prof. Høyen, der som den erfarne og klartskuende Kunstkender hurtigt opdagede, at la Cours Evner ikke kunde komme til den rette Udvikling under den daværende Vejledning. I 1856 gav Høyen derfor la Cour det gode Raad at besøge P. C. Skovgaard, hvilket blev Indledningen til et Forhold mellem de to Kunstnere, som medførte saa rig en Paavirkning og saa stærk en Udvikling af beslægtede Evner hos den Unge, at det blev denne, der senere i Tiden frem for nogen anden kom til at staa som P. C. Skovgaards Arvtager i dansk Landskabskunst.

Foreløbig bestod Forbindelsen dog væsentligst deri, at la Cour hvert Efteraar fra 1856—1861, naar han kom tilbage fra Sommerens Studieophold, forelagde Resultaterne af sit Arbejde for Skovgaard og modtog hans vejledende Raad og afklarende Kritik. Han siger selv i Brevet til Sigurd Müller, at hans Syn paa Kunsten nok derved blev helt forandret, men at hans eget Arbejde dog vedblev at gaa paa samme Maade som hidtil: „Jeg havde lange Somre,“ fortsætter han, „som jeg tilbragte i Jylland, hvor jeg efter Naturen malede en Mængde Ting. Det var en Samling en masse af Stemninger og Forsøg paa disse. Nu vilde jeg ønske, at det havde været grundige Arbejder, efter ganske simple Ting i Naturen.“

Naar man ser et og andet af la Cours Arbejder fra disse Aar, synes man jo nok, det er en vel haard Dom, han selv fælder over dem; men det er rigtigt nok, naar han med nøgtern Selvkritik erkender, at det romantiske Element i Billedet beherskede hans Interesse vel suverænt, saa han jævnlig forløftede sig paa Motiver, han endnu ikke var i Stand til at behandle med tilsvarende Lødighed i det formelle. Vi vil i det følgende komme nærmere ind paa dette og skal blot tilføje, at la Cours egne Arbejder fra senere Aar her er hans Ungdomsarbejder værst. Ser man bort fra, hvad han senere drev det til som Tekniker og i Henseende til absolut Harmoni mellem Stemningsvirkning og Form, bliver et Arbejde som det lille Strandbillede fra Mols, malet i Juni 1856, højst imponerende. Billedet var optaget paa Mindeudstillingen 1928 som Nr. 1. Det er malet mod Lyset, med Solglans over den brede, lerede Strand og med solbræmmede Skyer paa Himlen, altsaa ud fra et teknisk set særdeles uforknyt Motivvalg. Det er slige Motiver, la Cour mener, at han hellere maatte have ventet med at optage til Behandling, da de med hans daværende tekniske Udvikling nødvendigvis kun til en vis Grad kunde lykkes for ham, og dog er der for os andre saa meget godt i et saadant Arbejde, at vi ikke kunde ønske, han skulde have ladet Forsøget være ugjort. Som det jævnlig er Tilfældet med Kunstners første Arbejder, rummer det en naiv Dristighed og en umiddelbar Glæde, der fører ham til en vis Grad tørskoet over Vanskelighedernes Hængedynd. Interessant er det nævnte Billede ogsaa ved dets Forbindelse med Indtryk af Lundbyes Kunst; men denne Paavirkning kommer dog nok saa tydeligt frem i det store Billede, vi gengiver: „Stranden ved Aarhusbugten“, sign.

Stranden ved Aarhusbugten. 1859. 102×167,5.

1859. Set i Originalen virker Himmelen en Smule tom i dette Billede og Træerne noget for kompakt; men Kompositionen er storladn og Enkelt-heder, saasom Lerskredet i Forgrunden til højre, er behandlet med en Grundighed, som aftvinger Respekt.

Allerede fire Aar før dette Billedes Fremkomst havde la Cour opnaaet at faa et Arbejde optaget paa Foraarsudstillingen. Det var et Strandparti fra Helgenæs, og la Cour var saaledes kun 18 Aar gammel, ja ikke stort mere end $17\frac{1}{2}$, da han første Gang fik et Arbejde frem for Offentligheden. Troligt nok, at det har været med en vis Frejdighed, han det Aar — det var altsaa 1855 — indfandt sig paa Charlottenborg for at se Udstillingen. Prof. Joakim Skovgaard har i nogle Erindringer om la Cour meddelt et lille Træk fra den Lejlighed. Billedet var et dystert Graavejrsbillede, tungt i sin Stemning som det Landskab, hvorfra det havde sit Motiv, og la Cour fortalte senere, at idet han gik ind paa Udstillingen med Faderglæden i Hjertet for at gense sit Værk, mødte han i Døren to unge Mænd, af hvilke den ene fortalte den anden om, hvad han havde set, og just i det Øjeblik udbrød: „— og saa skulde du set et Billede af en, der hedder la Cour; det er det grueligste Skidt, jeg endnu har set!“ Nu, Joakim Skovgaard erindrer selv Billedet „som et godt Billede med stor Stemning i“, og der ligger følgelig ingen Vægt paa hin unge Mands Dom; men i selve Tilfældet, i Kontrasten mellem Indsats og Virkning, saaledes som den unge la Cour fik det første, afsvalende Indtryk af den just ved denne Lejlighed, laa der noget af et Varsel om de Vanskeligheder, ogsaa han skulde faa at kæmpe med paa „Kunstens Tornevej“, hvor Rosernes Tid er saa kort, Tornenes desto mere varig.

III

JANUS LA COUR OG P. C. SKOVGAARD

FORHOLDET til Forældrene var, som vi saa det, ikke synderlig varmt under Drengens Opvækst, men det synes, efterhaanden som Sønnen voksede til, at have udviklet sig i Retning af en vis rolig Hjertelighed. Den Unges Selvraadighed i Spørgsmaalet om Valg af Fremtidsvirke medførte ikke nogen varig Forstyrrelse heri. Faderen har øjensynlig slaaet sig til Taals med de Vidnesbyrd, han snart modtog om Sønnens vedholdende Flid og paaviselige Fremskridt paa den Bane, han havde valgt. Efter at Sønnen var blevet voksen, og de pædagogiske Forpligtelser, som Datiden opfattede dem, var fyldestgjort, faldt det ogsaa Moderen lettere at give Udtryk for den Hengivenhed, hun i Virkeligheden følte, ikke mindst over for Janus, der jo ikke blot var en af de tre sent tilkomne Dreng, men ogsaa en af de yngste i Børneflokket.

Da Faderen var død, i Efteraaret 1860, opholdt Janus sig da ogsaa en Del af Vinteren hos Moderen paa Katrinebjerg. En Overgang var der Tale om, at Gaarden vel maatte sælges; men det viste sig unødvendigt. Familiens pekuniære Forhold var vedblivende tilfredsstillende, og Janus synes snarere at have faaet friere Hænder i saa Henseende efter Faderens Død. I København havde han tidligere boet hos Broderen, Niels Peter la Cour, den senere Oberst, som i sine Sekondløjtnantsaar havde Garnison i Kastellet. Da Broderen paa den Tid forflyttedes til Slesvig, har disse Forhold i Forening ført til Bestemmelsen om, at Janus skulde „etableres“ og have selvstændig Malerstue. Medvirkende hertil har det vel yderligere været, at han i Foraaret 1861 modtog den første akademiske Anerkendelse, idet der tildeltes ham den Neuhausen'ske Præmie for et dette Aar udstillet Billede: „Tidlig Sommermorgen, ud over en Eng“.

Det var saaledes som selvstændig Kunstner, Janus la Cour samme Aar flyttede ind til P. C. Skovgaard i dennes nylig opførte Hus i Rosenvænget, hvor han fik sin Malerstue Dør om Dør med Skovgaards egen.

Ret beset varede „Skovgaard-Tiden“ i la Cours Liv indtil Mesterens Død 1875 og Opholdet i hans Hus lige indtil la Cour 1884 flyttede til Jylland; men langvarige Rejser medførte dog store Pauser i Paavirkningen, og kunsthistorisk begrænses Perioden til den ene Side af det Billede fra 1861, for

hvilket han fik omtalte Præmie, til den anden af la Cours første Mesterværk, Billedet „En Aftenstund ved Nemisøen“, fuldført 1871.

Om Karakteren af det Forhold, la Cour kunstnerisk set stod i til P. C. Skovgaard, gælder det i Fortsættelse af, hvad der allerede er sagt, at det heller ikke i „Skovgaard-Tiden“ blev noget egentligt Elevforhold. Vi vil i Overensstemmelse med de Principper, hvorefter nærværende Skrift er forfattet, allerede paa dette Sted føre Linjen helt igennem uden alt for ængsteligt Hensyn til det kronologiske og søge at klarlægge Forholdet, baade som det var, og som det siden efter skønnedes at have været af la Cour selv.

Perioden indbefatter ogsaa Forholdet til Skovgaards Børn, særlig Joakim og Niels, som, da la Cour flyttede ind, var Smaapurke paa fem og tre Aar. I de Erindringer, Prof. Joakim Skovgaard har meddelt om la Cour — i „Kunstbladet“ 1909-10 — fortæller Professoren følgende om den første Indledning til Bekendtskabet:

„I 1860 byggede Fader i Rosenvænget. Vi Smaadrenge (det har dog vel kun været Joakim som den ældste) var hyppigt henne at se Huset vokse sig større. Saa engang, da det var færdigt, men før vi endnu var flyttet ind, skulde vi se det indvendig. I en af Stuerne sad et fremmed Menneske, og jeg udbrød da: „Hvad vil du her?“ Han svarede: „Jeg bor her!“ „Nej, det gør du ikke, for det er Faders Hus!“ Det var Janus la Cour, og han boede der jo alligevel og var flyttet ind før vi.

Senere blev vi Perlevenner; han var saa god ved os Børn og legede meget med os. Det var en Svir at komme op til ham. Han lavede f. Eks. Bolsjer til os ved at smelte Sukker i Lyset og lade det dryppe paa Bladet af Bordkniven. Og saa den ejendommelige Lugt i hans Stue, krydret af Terpentint! Men især Teen, som vist blev bragt ham nede fra os, først i en blanksort, senere i en graa Tepotte, dekoreret i Relief med Egern mellem Nøddeblade. Intet Sted i Verden har jeg lugtet Te med den ejendommeligt behagelige Duft som hans.

Saa rejste han til Italien for længere Tid, og da han kom hjem, var vor Søster kommet til. Saa blev *de* fine Venner; han legede videre med hende og kunde en Mængde Historier om hendes barnlige Liv og Pudsigheder.“

Der er over disse smaa Erindringer fra Viborgmesterens Barneaar en egen Duft, en Stemning baade af det Liv, der levedes i Huset i Rosenvænget, og af Datidens Forhold i det hele taget. Man aner, at ogsaa Husets Omgivelser var af en anden Karakter end nutildags, at den store Rude i den stille, rummelige Malerstue vendte ud mod en anderledes fri og idyllisk Natur end de nuværende Villahavers, saaledes som det fremgaar af den kønne lille Akvarel, vi gengiver. Den er malet af la Cour en Snevejrsmåned i Januar 1862 umiddelbart i Nærheden af Skovgaards Hus.

Med Hensyn til det væsentligste, la Cours Forhold til P. C. Skovgaard selv, har vi allerede antydnet dette Forholds Karakter; men vi vil i Betragtning af dets store Betydning for la Cour anføre hans egne Udtalelser derom.

Fra Rosenvænget bag P. C. Skovgaards Bolig. 1862. 31×43. (Akvarel).

Allerede i 1877 havde la Cour nedskrevet nogle selvbiografiske Optegnelser efter Anmodning af Fr. Barfod. Brevet er dateret: Rosenvænget 11. Januar 1877, og det hedder deri: . . . „omendskønt jeg vel nok har lært mest af Skovgaard, kan jeg egentlig ikke kaldes Elev af ham, da jeg aldrig har malet direkte under hans Vejledning og altid om Sommeren gik paa egen Haand“. I det tilsvarende Brev af 7. August 1882 til Sigurd Müller skriver la Cour, foruden det allerede citerede, saaledes derom: „I 1861 kom jeg til at bo hos Skovgaard i Rosenvænget, og nu begyndte en stærkere Paavirkning, saa selv om Sommerarbejderne beholdt det samme Præg af Løshed og Lethed, bar dog mine udstillede Arbejder Præg af stærk Paavirkning af Skovgaard.“ Straks efter følger han dog til: „Naar jeg nu imidlertid kommer til at tænke paa enkelte af mine Studier fra den Tid, saa synes mig nok, at jeg har været lidt for streng. Jeg vilde derfor meget ønske, at De kunde faa Lejlighed til at se min Malerstue, inden De affatter dette Tidsrum.“

Sammenholdt med tidligere Udtalelser om, hvorledes la Cour hvert Aar, ogsaa før 1861, bad Skovgaard om at se paa de Studier, som var Resultatet af hans Sommerophold i Jylland, viser det anførte, at i „Skovgaard-Tiden“ var det ikke blot gennem Kritik af la Cours Studier, Mesteren blev til Vejledning for ham, men ogsaa ved tilsvarende Indvirkning paa hans Udformning af de „egentlige“ Arbejder. Man maa jo vel erindre, at for Datidens Malere var Studien og det egentlige Billede to vidt forskellige Ting. For la Cours Vedkommende var Forholdet dette, at det endelige Værk foresvævede ham allerede under hans første Optagethed af Motivet, og at han derpaa gennem en Række Studier indkredsede Motivet og arbejdede sig frem til det centrale. I Aarenes Løb synes Forarbejdet at være blevet mere og mere vidtløftigt. Til et enkelt af hans senere Arbejder, Billedet: „Aaens Ud-

løb i Havet“ havde han saaledes en hel Mappe fuld af tegnede og malede Studier; ialt skal der have været henved tresindstyve! Naar han siden hen hjemme gav sig til at male et større Billede, hvortil han havde taget Studier paa en af sine mange Rejser, hændte det jævnlig, at han med sin uendelige Grundighed og Samvittighedsfuldhed opdagede en eller anden mindre Lakune i Materialet af Forarbejder, og saa var der ikke noget, der hed at gaa let hen over det mindre vel funderede! Nej, la Cour maatte derned igen og supplere Materialet. Derfor var det ogsaa karakteristisk for ham, at han grumme nødig skilte sig af med sine Studier, selv efter at han havde gjort den Brug af dem, han oprindelig havde tilsigtet. Hans Studiesamlinger udgjorde saa at sige det videnskabelige Grundlag for hans kunstneriske Virksomhed, og det er betegnende, at han henviser Sigurd Müller til at besøge hans Malerstue: Dér vilde han Blad for Blad kunne læse sig til Gangen i hans Udvikling.

Skovgaards Indvirkning har da været af dobbelt Art: Til den ene Side har den medført forøget Koncentration i Naturstudiet, til den anden en friere, saa at sige mere kunstnerisk Benyttelse af Studierne ved Udformningen af det endelige Værk.

Naar man kender la Cours Studier fra de foregaaende Aar, kan det synes sært, at Skovgaard har tilraadet forøget Grundighed, thi de er ofte af en næsten ængstelig Pertentlighed; men just denne ensartede Omhu var naturligvis, studiemæssigt set, deres Svaghed. Den forøgede Grundighed bestod i øget Evne til at opfatte og bevare det væsentlige, netop det, som det gjaldt om at have friskt for Erindringen hjemme i Malerstuen, naar der skulde „digtes“ over Indtrykket. Dernæst maa det huskes, at la Cour hidtil ogsaa i Studien havde lagt for megen Vægt paa at fremkalde den Stemningsvirkning, med hvilken han forestillede sig det endelige Værk. Skovgaard lærte ham, at Studien og Stemningsvirkningen er to forskellige Ting. Skovgaard brugte nok selv sine Studier med megen Omhu, kopierede dem stundom næsten slavisk, men kunde derunder ændre Farvevirkningen, saa at Stemningen i det endelige Arbejde fik en ganske anden Fylde, selv om Tegning og Formgivning iøvrigt var den samme. Saaledes førtes la Cour ind paa nye Baner i Naturstudiet, og det var ikke ualmindeligt, at han senere hen, selv om han fra første Færd havde faaet Lyst til at male et Motiv i en bestemt Belysning, gennemprøvede Motivet i mange andre Belysninger ved Hjælp af Studier, og det ikke blot for eventuelt at finde en af disse mere karakteristisk end den først paatænkte, men ogsaa fordi han, selv om han slutte- lig lagde sin første Bestemmelse til Grund for det endelige Arbejde, ad den Vej havde levet sig sammen med Motivet i en ganske anden Grad end ellers muligt. Dette kom i saadanne Tilfælde Billedet til gode, thi det er med Motiver som med Mennesker: Saa længe man kun kender dem fra een Side, kender man dem ikke; men kender man dem ud og ind, forstaar man i en ganske anden Grad at vurdere dét hos dem, som først indvirkede paa én, og som sagtens ogsaa var det mest karakteristiske, hvis man da har Øje for Mennesker i samme Grad, som la Cour havde det for Motiver.

Vender vi os til den anden Side af Skovgaards Indvirkning paa la Cour, altsaa den, der særlig vedrører Udformningen af de endelige Arbejder, vil vi erindre om, at den Bredde og Linjestorhed, vi fandt i det store Billede fra 1859: „Stranden ved Aarhusbugten“, mente vi at maatte henføre til Paavirkning fra Lundbyes Kunst. Et andet, mere selvstændigt Billede af tilsvarende Dimensioner, signeret 1858, er af en ganske anden Karakter, skønt det altsaa er omtrent samtidigt med det, vi gengav. Motivet er formentlig ogsaa fra Aarhusbugten, og Billedet var optaget paa Mindeudstillingen 1928 som Nr. 4. Af et Værk af en 21-aarig Kunstner at være var det paa sin Vis et overordentlig imponerende Arbejde, i Stemningsvirkningen baaret af de skønt belyste Skyer, som i rig Fylde beherskede Billedet, og iøvrigt gennemarbejdet med en Omhu og Dygtighed, som vel var noget tør, men som snarere henledte Tanken paa en gammel Malerprofessor, der ved aftagende Umiddelbarhed er begyndt at gaa lidt tilbage, og hvis Strøg er blevet for „spidst“ og „akademisk“ — i fordums Betydning — end paa en purung Kunstner. Detailler som de skovgroede Skrænter imod Billedets Mellegrund var i og for sig ulasteligt gjort; men i Henseende til Forgrunden, Stranden med dens Plantevækst, Havnen med dens Staffage af Skibe, saagar en Damper, o. s. v. var Studiens Notater overført med ensartet, misforstaaet Grundighed, saa at Helheden i Billedet ødelagdes derved.

Trods al Dygtighed var Billedet derfor typisk for Manglerne i la Cours daværende Udvikling, og paa tilsvarende Maade viste andre Arbejder fra de Aar umiddelbart før „Skovgaard-Tiden“ svigtende Evne til at afbalancere Kompositionen, Umuligheden af med Omhu i Detailbehandlingen at genoprette Brist i den fundamentale Fladedeling. Her er det, Skovgaard træder til med den Sans for Helhed og Storhed, i eet Ord for det dekorative, der var hans mest fremragende Egenskab, og da la Cour først havde faaet fat paa Betydningen af, hvad Skovgaard i saa Henseende foreholdt ham, vaagnede hos ham selv en Evne just for denne Side af Sagen, som een Gang bragt i Vækst udfoldedes med saa rivende Hast, at der ikke kan tales om, at la Cour i egentlig Forstand har lært dette af Skovgaard, men kun om at Skovgaard har kaldt endnu slumrende Kræfter frem hos la Cour, i hvilke denne snart skulde faa sin væsentligste Styrke, og som var saa dybt beslægtede med Skovgaards egen Monumentalsans, at de mere end noget andet forudbestemte ham til at blive Skovgaards nærmeste Efterfølger i Landskabskunsten.

Med hele sin sideordnede Begavelse og al sin ungdommelige Selvstændighedstrang var la Cour dog paa ingen Maade uvillig til i visse Henseender direkte at tage Lære af Skovgaard; men det er karakteristisk nok, at hvis man ikke havde bevaret enkelte Arbejder, der virker som egentlige Elevarbejder af Skovgaardsk Skole, vilde det ikke kunne paavises; thi dels opgav la Cour snart en god Del af, hvad han direkte havde optaget paa Prøve af Skovgaards Teknik, dels omsatte han det for ham anvende-

lige deraf paa en saa selvstændig Maade til Dele af sit eget, at det kun er ved ganske enkelte Lejligheder, hans Arbejder senere hen kan minde om Skovgaard, og i saadanne Tilfælde — fra Mindeudstillingen erindrer vi i Grunden kun eet lille Arbejde af den Art, Nr. 73, en Studie af en Skovsø, der kunde være Fuglesangsøen i Dyrehaven — var der i selve Motivet noget, som henledte Tanken paa Skovgaards Billeder. Da Studien er fra 1875, det Aar Skovgaard døde, er det maaske ikke udelukket, at Billedet, med dets Aftenstemning over den stille Skovsø og de bortdragende Regnskyer til venstre i Billedet over de sommerlige Bøgekroner, har været malet under vemodig Erindring om den bortgangne Mester, der saa ofte havde malet slige Motiver. Forøvrigt blev Studien ikke særlig betydelig, svarer ikke rigtig til la Cours daværende Formaaen, en Grund mere til at tro, han i dette Tilfælde bevidst har stræbt mod noget, der ikke helt var hans eget.

De omtalte egentlige Elevarbejder viser, at Skovgaard til en Begyndelse ogsaa har villet paavirke hans Udformning af det endelige Værk i Henseende til det koloristiske. Skovgaard stod paa den Tid i sin fulde Kraft, saa at sige paa Middagshøjden af sin Bane. Som den stadig fremadstræbende Kunstner, han var, vedblev han vel at være aaben for Paavirkning og nye Indtryk — kun fem-seks Aar før la Cour kom til at bo hos ham, havde han, tryk som han var i Besiddelsen af det hidtil opnaaede, selv søgt saadan Paavirkning ved for første Gang at foretage en Udenlandsrejse — men samtidig medførte hans voksende Popularitet en mægtig Udfoldelse i Bredden af hans Produktion. I Forbindelse med hans udprægede Sans for det monumentale havde dette givet hans Palet, hans fundamentale Farvebrug, en storladen Enkelhed, der i høj Grad bidrog til at fastlægge hans „Stil“, men som ogsaa har nogen Skyld i den Ensformighed, for hvilken en Del af hans Produktion næppe kan siges fri.

I teknisk Henseende beroede Skovgaards „Stil“ i det koloristiske foruden paa det fastlagte Farvebrug, som det var ham saa meget lettere at gennemføre, som han paa den Tid overvejende malede sommerlige Motiver i fuld Middags- eller tidlig Eftermiddagsbelysning, tillige paa hans konsekvente Undermalingsteknik. Vel gav han sig tillige paa dette Omraade Eksperimentet i Vold, en af de Veje ad hvilke han holdt sin Kunst aaben for ny Udvikling; men Regelen var dog, at hans Billeder blev malet paa en brunrød, stundom stærkere rød Undergrund og udformedes i Farver, der først ved afsluttende Overmaling med Lasurer fik deres tilsigtede Karakter. Denne Teknik ses det af et Billede fra September 1861: „Egeskov med gamle Træer“ og enkelte følgende, at la Cour har forsøgt, med det Resultat at Skovgaard-Paavirkningen blev umiskendelig. Baade de grønne Farver og den stærkt blaa Himmel med de lidt rødlig-hvide Skyer betegner det nævnte Billede, der paa Mindeudstillingen 1928 bar Nummeret 12, som et Arbejde i Skovgaards Manér. Senere hen er der dog kun faa Spor i la Cours Produktion af denne Paavirkning, og han er øjensynlig snart vendt tilbage

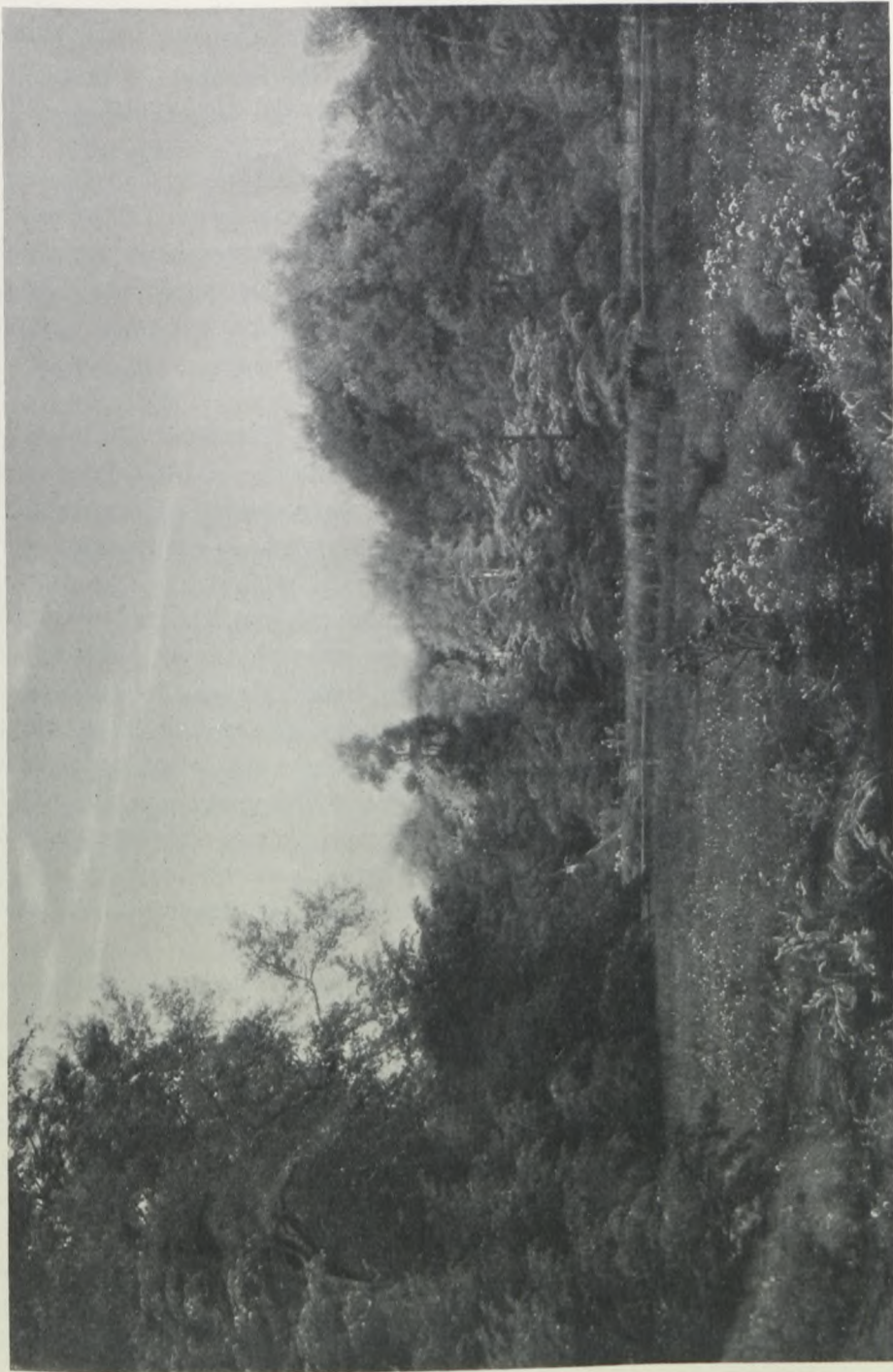
til den hvide Undergrund. Hvad la Cour søgte i koloristisk Henseende var i det hele og store noget andet, end hvad Skovgaard tilstræbte. Farven fik aldrig for la Cour en tilsvarende Egenværdi som Farve. „Kolorist“ i Nutidsbetydning var han ikke, thi Farven var ham først og fremmest Midlet til Gengivelsen af det sete. Harmoni kunde han glædes ved saa godt som nogen anden Maler, og i enkelte Arbejder er der en saa straalende Farveglæde, at der i disse Undtagelsesbilleder kan tales om en „Kolorit“, hvortil næppe nok Skovgaard selv har Mage; men selv i disse Arbejder er den overraskende livfulde og rige Farvevirkning et Sideresultat af lykkelig Oplagthed i Forbindelse med nyligt modtagne Impulser af fremmed Kunst, ikke af en Forskydning i det tilsigtede, som ogsaa her var dette ene: At bruge Farven som Midlet for Gengivelsen, den kunstnerisk beaandede Gengivelse af det sete.

Forsøget med Undermalingsteknikken kunde for la Cour kun blive noget forbigaaende, thi dels vanskeliggør den Opnaaelsen af den glatte, saa at sige delikat behandlede Overflade, der for la Cour var uadskillelig fra Begrebet om teknisk Fuldkommenhed i større Billeder, dels modvirker den med sine to eller flere Tempi Umiddelbarheden i Gengivelsen, Letheden i Farvepaasætningen. Skovgaard var selv klar over dette Forhold, saavel som over at det kunde tynde hans egen Kunst; men Enkelheden og Monumentalbestræbelsen i denne kunde paa den anden Side derigennem faa større Vægt. Sikker har han dog snart opdaget, at yderligere Paavirkning paa dette Punkt vilde have været uheldig for la Cour, og at der her var Anledning til at drage den første Grænselinie mellem hans eget Rige og la Cours. Han dømte selv adskillige af sine Billeder, paa hvilke han havde arbejdet længe, meget haardt og beundrede det lethaandede og letopnaaede. I nogle Optegnelser af la Cour om P. C. Skovgaard, til hvilke vi i det følgende skal vende tilbage, anfører la Cour den Ytring af Skovgaard: „Kan noget, der kun er halvfærdigt, kaldes for færdigt, da er det det bedste“ og siger fremdeles, at „det tilfældige, hvor Penslen gør noget, der egentlig ikke er ment, syntes han ogsaa, at der ikke skulde røres mere ved.“ Hvor Skovgaard overvejende saa Farve, saa la Cour fuldt saa meget Lys, hvorfor hans Farve i det hele blev mere brudt, et Forhold i hvilket han har et af sine Berøringspunkter med Kyhn. Karakteristisk er i nævnte Optegnelser en Udtalelse som denne: „I Skovgaards Skyer er Farvepaasætningen vidunderlig bred og sikker, Skyerne paa Vognserupbilledet, Luften paa Bondedamsbilledet, saa let og fin, som Skyerne driver for Vinden. Men her er maaske nok ogsaa en Svaghed; han saa Ætherfarven for meget som Farve, for lidt som Lys“. Typisk er ogsaa hans Opfattelse af Stigningen i Skovgaards Mesterskab: „Der er maaske i de større Billeder (fra Skovgaards yngre Aar) lidt konventionelt i Farven, lidt tørt; dog maa undtages Storkeredebilledet. Efter Udenlandsrejsen i 50'erne bliver Farven finere og friskere, og endelig i de sidste 5—10 Aar, Skovgaard levede, kom der mere Glans og Lys.“ Karakteristisk for la Cours eget Forhold til Farven, som Middel for Gengivelsen af det sete,

derunder for hans Forstaaelse af Farvetonens og Lysgradens Uadskillelighed, er nogle Linjer i et Brev fra la Cour til Moderen, skrevet 19. Juni 1868 i Rosenlaui: „Samme Dag, jeg kom hertil, begyndte jeg paa en Studie nede fra en lille Eng op imod de mægtige Bjerge. Jeg har endnu ikke faaet det færdigt, skønt Vejret i denne Uge har været overmaade smukt; thi der er saa meget at kæmpe med dernede paa Engen: Luften er klar og blaa, Sneen i Skyggen staar mørk imod Luften, og dog skal man i Sneens Farve tydeligt ane den lyse, hvide Farve. Men dejligt er det rigtignok.“ Og Dagen efter fortsætter han: „Jeg blev ellers for tidligt færdig med at fortælle om mit Arbejde paa Engen. Ikke alene Sneen er hvid, men de vaade Pletter paa Bjærget af den smeltende Sne er ogsaa skinnende hvide, og at faa Forskel herpaa er saare svært. Øjet kan tydeligt se, hvilket der er hvilket, skønt det er rent hvidt bægge Dele. Og saa Bjærget selv; det staar saa underligt lyssende blaat, saa fint og let i Farven og dog saa brudt. Har jeg saa fundet Farven, saa skal den sættes saa let, saa ulegemligt paa, at det bliver et Bjerg langt borte, højt oppe i den lyssende Luft, og ikke en Farveklat paa et Stykke Lærred.“

Langt større Betydning end i Henseende til Farveopfattelsen fik Skovgaards Vejledning med Hensyn til Linjevirkningen, hans allerede omtalte Evne til paa dette Omraade at kalde Kræfter frem hos la Cour, der var beslægtede med Skovgaards egen Sans for den dekorative Komposition, den monumentale Helhedsvirkning af Fladedelingen. Som venteligt var med la Cours dybtsøgende Grundighed, har han ogsaa i dette Forhold ladet sig føre helt til Bunds i Sagen og malet i hvert Fald eet Billede i nøje Tilknytning til Skovgaards Anvisninger, det dejlige Billede vi her gengiver, Mindestillingens Nr. 20: „En Skovsø, Sommeraften“, sign. 1862.

Lad os til en Begyndelse sige, at det desværre kun er den fotografiske Plade, som nu er i Stand til at vise os dette Billedes fremragende Detailbehandling, thi det er sørgeligt eftermørknet i Skyggepartiet til en blaagrøn, mørk Farve, som kendes ogsaa fra Skovgaards egne Arbejder fra 60ernes Begyndelse. Formodentlig skyldes Eftermørkningen Brug af en uholdbar, grøn Farve. Ogsaa i senere Arbejder af la Cour har grønne Farver vist sig uholdbare til stor Skade for Helhedsvirkningen. Motivets Karakter gør det sandsynligere, at Uheldet skyldes Farven, end at det skulde hidrøre fra et andet Forhold, som har virket i samme Retning med Hensyn til Skovgaards egne Arbejder, nemlig dette, at Skovgaard holdt af at male sine Studier med Solen skinnende paa Lærredet. Farven fik derved en Klarhed og Genemsigtighed, som den ikke bevarede, naar Studien saas i Skygge eller hjemme i Malerstuens mere afdæmpede Lys. Naar der saa maledes efter Studien, kom Skyggepartierne dybere ned i Farven end heldigt, naar Hensyn skulde tages til den uundgaaelige Eftermørkning. Da la Cours Billede efter Motivet at dømme maa være malet i Skygge, ogsaa for de iøvrigt ukendte Studiers Vedkommende, maa Uheldet imidlertid snarest skyldes den omtalte Farves Uholdbarhed; men hvoraf det nu kommer, maa Bille-

En Skovso. Sommeraften. 1860. 75×113.

det i hvert Fald beskrives nok saa meget efter Reproduktionen som efter Originalen.

Som det straks vil ses, er Billedet i sin Helhedsvirkning en typisk „Skovgaard“. Følger man Linjen af Trækronerne mod Luften fra venstre mod højre, ses det vel, at det høje Parti yderst mod venstre kun delvis opvejes af den kuplede Krone i Billedets højre Side; men det kommer af, at Billedet ikke eensidigt er komponeret efter Linjemotivet, men over en Samvirkning mellem dette og Belysningspointen: Den solbelyste Del af Kronerne i Billedets Midte. Som Modvægt imod den stærkt bevægede Linje foroven er Bredden af den lille Sø — det er vel nærmest en Opstemning af en Bæk, ved nærmere Eftersyn finder man et Par Sluser — holdt parallel med Billedets Underkant; men følger man Søbreddens vandrette Linje mod venstre, hen forbi det straaetækte Hus og videre i Grænsen mellem Engen og Skoven, ses det, hvorledes den svinger frem mod Forgrundens Midte, hvor den standser et Øjeblik ved Grøftens Udmunding midt i Billedets Underkant, for derpaa at svinge videre indefter mod højre og tilbage til Udgangspunktet. Vidunderligt skønt harmonerer denne Kredslinje med Stedets Stemning, den skovgemte Idyl, hvor Manden fra det lille Hus og hans Kone med Barnet paa Armen — bitte smaa Figurer, som næppe skimtes paa Gengivelsen — nyder Sommeraftenens Ro paa Broen uden for Huset, fra hvis Skorsten Røgen endnu stiger let til Vejrs efter Opfyringen til Aftensmaaltidet. Beundringsværdigt udfylder hver en Enkelthed, som det noget højere Træ ved Huset, sin særlige Opgave i det Samspil, hvorpaa den skønne Helhedsvirkning beror, og Engen med dens rige Vegetation er saa let og bedaarende malet som nogetsteds i tilsvarende Arbejder af Skovgaard selv. Efter Tidspunktet for dets Tilblivelse og hvad vi iøvrigt véd om Forholdet mellem Skovgaard og la Cour, maa Billedet vel betegnes som et Elevarbejde i Skovgaards Manér, men da som et Elevarbejde, der i det kompositionelle sideordner Eleven med hans Mester.

Baggrunden for dette Billedes Tilblivelse er ikke blot la Cours Energi, hans Vilje til at lære af Skovgaard og hans Glæde ved at føle sin egen Evne til at følge med i det nye, anvende og supplere det, men ogsaa hans dybe Beundring for Skovgaards Kunst, ganske særlig for hans Behandling af lignende Engmotiver. Han elskede selv de blide Skovenge, og i de nævnte Optegnelser om P. C. Skovgaard vender han Gang paa Gang tilbage til, hvad Skovgaard har formaaet at give i Billeder, hvor Engvegetationen indgaar i Motivet. Disse Optegnelser nedskrev la Cour efter Anmodning af Maleren Gustav Vermehren, da Foreningen for national Kunst i Aaret 1902 forberedte Udgivelsen af et Skrift om P. C. Skovgaard. I Foreningens Medlemsblad „Dansk Kunst“ Nr. 20, 22 og 23 er de trykt, og de skal derfor kun citeres i Korthed, uagtet de rummer adskillige rammende Udtalelser og Oplysninger af stor Interesse, betydeligt flere, end der blev Lejlighed til at anvende i omtalte Skrift. For Studiet af la Cour har de tilige den Interesse, at de viser, hvor klog og klartskuede en Bedømmer

han var, selv over for en Kunst, for hvilken han nærede saa dyb en Hengivenhed.

I de første Linjer protesterer la Cour imod Tanken om, at han skulde kunne sige noget af Betydning for Biografien. Desuden har han svært ved at give sig Tid til sligt, thi — det var nede i Zermatt, den 1. August 1902, han begyndte Nedskrivningen — Vejret var vel „ikke saa overmaade godt“, men hvad Øjeblik det skulde være kunde det jo skifte om, og saa maatte han ud for dog maaske at faa malet lidt eller i det mindste set paa det Motiv, han var i Gang med. Det var højt oppe i Bjærgene, han boede, og som det gerne gaar, naar det falder ind med Regn og Taage i de Regioner, holdt det daarlige Vejr ved i flere Dage, hvilket vi har at takke for, at la Cour trods al sin Flid og næsten skrupuløse Ansvarsfølelse over for Brugen af Arbejdstid fik Lejlighed til at fordybe sig i Emnet. Som det er ham ligt, skulde det gøres grundigt, naar han endelig skulde gøre det, og efter at han havde skrevet hele Dagen paa det første Brev, skrev han den næste Dag et til og atter den følgende Dag et tredje — med mange Undskyldninger for alt dette „helt umulige Skriveri“.

Brevene er præget af dyb Beundring for Skovgaard, og Vurderingen munder ud i disse Linjer: „At det moderne Landskabsmaleri har mere Lys og Glans i sin Farve, at mange har malet fine, ejendommelige Motiver, ligesom grebet hurtigt skiftende Emner, med brudte, dæmrende Farver, vi behøver ikke at gaa længere end til Kyhn, det er sikkert nok; men i enkelte Retninger havde vi i Skovgaard en Kunstner af overordentlig Betydning og Storhed. Det vil jeg ønske, at den ærede Biograf... vil slaa fast med stærke og varme Ord“. Beundringen for Engbillederne kommer frem bl. a. i Omtalen af Galleriets Aftenbillede „med de tre Ugler“: „Et saadant lille Stykke Ynde, som Engen tilvenstre i det Billede, staar for mig som aldeles uovertruffet“, og i Omtalen af „Storkeredebilledet“ fremhæves særskilt „den vidunderlig dejlige Engbund“. Men over hvad der for la Cour stod som Skovgaards Begrænsning, er han ikke mindre klar, end over hans Fortrin, og der falder fra denne kloge Vurdering af Skovgaard tillige Lys tilbage over la Cour selv. Det er Romantikeren i la Cour, som beklager, at den dæmrende Romantik, der som en Morgenrøde lagde sit fortryllende Skær over Skovgaards Ungdomsarbejder, for saa lang en Tid maatte vige for Dagens klare, rolige Lys og først i en ret sen Periode af hans Kunst vender tilbage med de Aftenbilleder, der tilhører Arbejdsdagens og Livsfølelsens begyndende Skumring.

Andetsteds skrev engang la Cour i nogle utrykte Optegnelser af samme Art som dem, han sendte Fr. Barfod og Sigurd Müller: „Gennem Skovgaard kom jeg i nærmere Berøring med de betydeligste Kunstnere, især Marstrand og Gotfred Rump. Disse Kunstneres Venlighed og Overbærenhed imod mig og min Virksomhed bevarer jeg i taknemmelig Erindring“, og i et af Brevene fra hans første Ophold i Paris fremhæver han paa de franske Landskabsmaleres Bekostning foruden Skovgaard ogsaa Gotfred Rump. Øjensynlig har han følt sig fuldt saa beslægtet med Rump som med Skovgaard og sluttet

sig til de Ord af Høyen, han citerer i det første Brev fra Zermatt: „Skovgaard er Mesteren med Hensyn til Gengivelsen af Form og Stof, Rump har den finere Følelse.“ Højest interessant er en Udtalelse af Skovgaard, som anføres i samme Brev, som viser, at Skovgaard selv havde Forstaaelsen af sin Begrænsning: „Skovgaard sagde ofte, at hvis han og Sonne havde været Een, vilde der være blevet en meget betydelig Kunstner ud af denne Sammenslutning“. Naturligvis har Skovgaard her tænkt ikke paa de Egenskaber hos Sonne, der var i Slægt med hans egne Fortrin, men paa det samme, som la Cour selv fremhæver hos Sonne: „I fin Stemning og Alvor stod Sonne jo meget højt.“

Brevet fra Zermatt tager straks til en Begyndelse fat paa Skovgaards Forhold til Romantikken, hvoraf det ydermere ses, at dette har været et væsentligt Punkt i la Cours Bedømmelse af ham. Han anfører yderligere en Udtalelse af Skovgaard selv, der gaar ud paa, „at hvis Skovgaard tidligere havde set Billeder af Claude Lorrain, (han saa ham først i 50erne, da han selv var en fuldt udviklet Maler) vilde hans Kunst have faaet en helt anden Karakter.“ Han fortæller om, hvorledes Skovgaard, da han saa Haven paa Nysø, der var „lidt i gammel fransk Stil“, fik Lyst til at male den Slags Motiver, men at Høyen raadede ham derfra. „Naar nu hertil lægges“, skriver la Cour, „at Skovgaards første Billede var et Maaneskinsbillede, og at det tidligste af hans Billeder paa Galleriet er det stærkt udprægede Uvejrsbillede fra Nordsjælland, saa kan man tro, at der paa Bunden af hans Kunstnerkarakter har været en mere udpræget Romantik, end hans Arbejder som Helhed kom til at udvise.“

„Vi er jo dog lidt borte fra denne Jord, naar vi staar over for Claudes Billeder; men . . . det er vanskeligt at tænke sig Skovgaard male Billeder, om hvilke man ikke véd, hvorfra Motiverne er hentet. Det laa i Tiden . . . alle Skovgaards Samtidige gik jo samme Vej som han, saa jeg tror ikke, at Claude kunde have gjort Underværker og forandret hans Kunst synderligt.“

Hvad la Cour her skriver om, og hvad han sikkert allerede i „Skovgaard-Tiden“ har anet som Begrænsningen i Mesterens Kunst, tilhører just det Omraade, paa hvilket han selv skulde komme til at gøre saa stor en Indsats. Vel bandt hans egen stærke Virkelighedssans ham i stedse højere Grad til Motivets Realiteter, men han har næppe malet et eneste større Billede, i hvilket Naturstemningen ikke er romantisk betonet trods al Gengivelsens Realisme, ej heller har han malet et eneste Billede, end ikke nogen Studie, i hvilket han ikke har været fuldt ud aaben for Indtrykket. Han stod altid ny, altid med fuld Modtagelighed over for hvert enkelt Motiv og kom aldrig i samme Forstand som Skovgaard til at udvide sin Produktion i Retning af det ensartede. Saaledes blev der, overfladisk set, mindre „Stil“ over la Cours Kunst, thi „Stil“ i bredere Betydning bestaar for det meste just i vedholdende eller dog langvarig Gentagelse af det samme. Men i dybere Betydning stilfuld, det vil sige nobel og indtrængende blev la Cours Kunst just igennem den bestandige „Aabenhed“ i hans Na-

turfølelse og hans Evne til at finde Udtryk derfor i det formelle, som alle præges af hans Personlighed. Hvad han giver Skovgaard efter i Kraft, har han selv til Gengæld i Formens og Følelsens Finhed.

Netop i de Aar, la Cour boede hos Skovgaard, var det her omhandlede Forhold til det romantiske Genstand for Skovgaards fornyede Interesse, en Eftervirkning af Rejsen 1854—55 og de derunder modtagne Indtryk af Claude Lorrains Kunst i Forening med den Trang til at søge bort mod fjernere, mindre livsoptagne Stemninger, som udgjorde een Side af Kunstnersindets Reaktion over for de skæbnesvangre Begivenheder i 1864, som ogsaa paa la Cour gjorde saa dybt og varigt et Indtryk, at det blev i høj Grad medbestemmende for hans hele, senere Udvikling. Men naar den unge, romantisk bevægede la Cour i 1862 malede et „Elevarbejde“ som det gengivne, og Skovgaard selv, særlig i Aarene 1864—68, jævnlig malede lignende sildige Sommeraftensbilleder i Stedet for de tidligere middagsklare, livsoptagne Arbejder, er det næppe helt utilstedeligt at tro, at Samværet med den Unge ogsaa i nogen Maade har virket tilbage paa Skovgaard selv, og man tør i saa Fald tro, at denne Tilbagevirkning fra Eleven til Mesteren paa sin Vis har sin Andel i Tilblivelsen af Skovgaards berømte Billede fra 1865: „Aftenslumring i en Skov.“

Paa eet Punkt adskilte la Cours Aftenbillede sig fra de aller fleste af hans senere Arbejder: Det havde, omend i nok saa ringe Format, figurlig Staffage. Senere hen bandlyste la Cour saa godt som enhver Form for Staffage i sine Billeder, hvilket ikke blot beroede paa, at Figurtegning, til Dels ogsaa Dyregengivelse var ham uvant, men tillige og ganske overvejende paa den særegne Udvikling af hans Naturfølelse. Men han beundrede Skovgaards Staffage, særlig Dyrene, som „han ikke havde set nogen Dyremaler gøre bedre,“ og indrømmede denne Staffages Betydning i Skovgaards Kunst uden at ville give den tilsvarende Plads i sin egen. Joakim Skovgaard fortæller om, hvorledes Faderen jævnlig vilde have la Cour dertil og for at opnaa det selv tegnede den for ham. Det var senere hen i Tiden, og Billedet var et Strandbillede fra Italien, hvor der partout skulde anbringes et Par Mænd, der gik paa Arbejde om Morgenens med Spade og Hakke over Skulderen. Da Skovgaard havde tegnet dem ind i Billedet, malede la Cour dem virkelig ogsaa, men under den videre Udarbejdelse af Billedet forsvandt Arbejderne ganske stille. Det var Naturens egen Romantik, la Cour vilde skildre, ikke Staffagefigurers Forhold dertil, som for ham kun kunde virke afledende for Beskuerens Modtagelighed.

Stundom, og da navnlig i de første Rejseaar, kunde Betagelsen af det romantiske sprænge de Baand, hvormed han følte sig bundet til den absolut grundfæstede Virkelighedsgengivelse. Han kunde male et enkelt stort Bjærgbillede fra Pyrenæerne som samlet Resultat af en hel Række Indtryk, af hvilke han havde fæstnet adskillige i Akvarelstudier uden derfor i det endelige Arbejde at binde sig til nogen enkelt af disse. Af lignende Oprindelse er formentlig det skønne Bjærgbillede, vi gengiver, Mindeudstillingens

Arfadisk Landskab. 94×127.

Nr. 31. Et mærkeligt Arbejde, om hvis Tilblivelse der intet har kunnet oplyses, usigneret og ikke stedfæstet, som det er, omend umiskendeligt præget af la Cours Haand. Billedet henstod, tilsyneladende fuldført, men altsaa mod Sædvane ubetegnet, i Malerstuen efter la Cours Død, og dets Tilblivelse synes at spænde over et langt Tidsrum, idet Helheden gør en tilbøjelig til at henhøre det til Ungdomsaarene, medens den virtuose Behandling af Træerne røber en langt senere Genoptagelse af Arbejdet. Hvad der straks falder i Øjnene er Billedets gammeldags, komponerede Karakter, der for den nærmeste Forgrunds Vedkommende minder om Kobberstik efter det 17. Aarhundredes Hollændere, medens den arkadiske Stemning over Billedets vidunderlig nænsomt behandlede Baggrund og Mellegrund dog snarest betegner det som et Forsøg i Claude Lorrains Aand. Sandsynligvis er det komponeret over Motiver fra Bjærgene i Roms Omegn, der har virket sammen med nylig modtagne Indtryk af den Malers Kunst, over for hvilken han følte sig „borte fra denne Jord“ og overført til de elysæiske Drømmes Land.

Men vi har under denne Undersøgelse af Forholdet mellem P. C. Skovgaard og la Cour maattet foregribe Begivenhedernes Gang. Vi vender tilbage til den stille Malerstue i Rosenvænget, dog kun for hastigt at forlade den paa ny, thi 1865 fik la Cour Akademiets Rejseunderstøttelse for to Aar, og dermed laa Verden ham aaben, den vide Verden, mod hvilken han stævne, da han henimod Midten af Juni samme Aar over Lübeck og Köln drog mod Paris for derfra langs Middelhavets Kyst langsomt at nærme sig Kunstens forjættede Land og sit endelige Maal: Den evige Stad.

IV

REJSEAAR OG BRYDNINGSTIDER

DER er faa danske Malere, der har rejst mere end Janus la Cour. For saa vidt var det ikke for ham, som for saa mange andre, et enestaaende Afsnit af Livet, der nu begyndte, og dog blev disse Rejseaar en Periode af særegen Betydning i hans Liv, fordi de var de første i deres Art. Med al Hjemfødningens Tilbøjelighed til at fremhæve det hjemmenvante paa det fremmedes Bekostning, men ogsaa med uberørt Modtagelighed over for det virkelig store, det der faar Hjertet til at banke hastigt og stærkt, uanset alle medbragte Forbehold, var det, la Cour i sit 28de Aar drog ud paa sin første Udenlandsfærd. Om han egentlig har følt nogen synderlig Udlængsel, er vist saare tvivlsomt. Snarere har han taget Rejsen som noget, hvortil han vel var forpligtet. Akademiet sendte ham jo ud, og efter gammel Skik i Kunstverdenen var en saadan Udlændighedsperiode en Betingelse for videre Fremgang i en Kunstners hjemlige Position. Desuden havde jo netop Skovgaard, der i sin Ungdom havde undladt at følge denne Skik, fordi han hellere vilde udvikle sig paa helt og holdent nationalt Grundlag, senere fortrudt, at han ikke tidligere havde lært udenlandsk Kunst at kende. Der var jo nu denne Claude Lorrain, som Skovgaard talte saa meget om; hans Ting var det jo nok værd at faa at se, og det skulde da være sært, om der ikke var meget andet, derude i de fremmede Landes Kunst og i de gamle Mestres Værker, af hvilket der ogsaa for ham kunde være noget at lære, og var der noget, den unge la Cour ønskede, saa var det at lære, lære ubegrænset og lære til Bunds! Bag ved alle Fornuftsraisonnementer har der vel ogsaa dæmret for ham en Anelse om Oplevelser i Naturen, hvorom han hjemmefra kun svagt kunde gøre sig noget Begreb. I de Tider havde Fotografien og Reproduktionsteknikken jo endnu ikke internationaliseret Kendskabet til de enkelte Lande, og hvad han havde set af Billeder og Tegninger med udenlandske Motiver, kunde ikke sige ham noget bestemt om, hvordan de Egne vilde virke netop paa ham, naar han selv fik dem for Øje. Et Bjærg! Ja, hvordan var mon i Grunden en Bjærgegn? Eller Middelhavet, eller Staden paa de syv Høje?

Vi ser da ogsaa af hans Breve, at den første Rejsetid trods alle Skuffelser og uanset hans mange Forbehold har været de rige Oplevelsers Tid i en

ganske anden Grad end de senere Studierejser. Skønt la Cour i Almindelighed var meget lidt skrivende, maatte han paa sin første Rejse næsten daglig fortælle dem derhjemme om, hvad han havde set. Af disse Rejsebreve er over Hundrede Brevsider lykkeligvis bevaret, og vi vil i det følgende gøre ret udførlige Uddrag deraf, ikke fordi hans Oplevelser i og for sig er særlig ejendommelige, omend de giver et friskt og ofte fornøjeligt Indtryk af Datidens Rejseforhold, men overvejende fordi Brevene giver os det fyldestgørende Materiale til Forstaaelsen af la Cours Individualitet, næst efter Studiet af hans Værker.

Allerede Andendagen efter Afrejsen skriver han fra Köln den 15. Juni 1865 til „Kære Moder og Allesammen“, dygtig træt efter to gennemvaaede Nætter og med Hovedet fuldt af brogede Indtryk, der slaas om Førstepladsen. Det falder ham vanskeligt at afgøre, hvorom han skal skrive, „thi i Gaar, da jeg gik i Lübeck, syntes det mig, der var mere end nok til et Brev, og da saa selve Rejsen kom hertil, med den i Begyndelsen saa uendelige Skiften Vogne, Dampfærge over Elben, Visitation af Toldere, Spadseretur imellem 1 og 2 i Nat i Hannover o. s. v. ja, saa var der ogsaa deri nok, og nu slaar Köln alt andet ihjel, og Köln bliver igen helt og holdent overstraalet af sin Domkirke.“

„I Lübeck var det især den smukke Indretning af Husene, som tiltalte mig, idet næsten hele underste Etage er eet stort Rum, som oftest aabent til Gaden, med Stengulv, Blomster og mange Ting, som giver dette Rum et saa hyggeligt og køligt Udseende, dernæst ogsaa de gamle Bygninger, Maria-kirken med det berømmelige Urværk og den dejligste Klokkeklang, der kan tænkes, det gamle Raadhus og de morsomme Porttaarne. Ja, Lübeck er en interessant By, med en hel Del af det gammeltyske Væsen i mange af sine Indretninger.“ Det er maaske ikke mere, end hvad man kunde vente, men dog altid værd at bemærke, at la Cour har været i Stand til at glæde sig over Præget af „det gammeltyske Væsen“ ogsaa paa et Tidspunkt, hvor han som god dansk Mand, harmfuld og forarget, nærede et brændende Had til Tyskheden, som den repræsenteredes af „de forbandede Preussere.“

Han har ogsaa „set de første Bjerge“, idet han har „kørt igennem den første Udhugning af Klippen, der steg næsten lodret op paa bægge Sider af Jærnbanen“; men hvad var det imod Indtrykket af Domkirken i Köln: „Jeg gik straks derhen i Dag. Der var jo Gudstjeneste, stor Procession, Duften af Røgelsekar, og alle de kostbare Dragter var fremme; men hvad forslog hele denne Ceremoni imod Bygningen selv, med dens talrige slanke, fine Piller, dens farvede Ruder, som synes at give Lyset dobbelt Glans, de mange tændte Lys, den dejlige Musik og Sang, ja, jeg følte, at nu var jeg i et helt andet Land, et fremmed Folk; men det var for overvældende, til at jeg kunde føle mig alene og fortrykt.“

Alene følte han sig derimod i høj Grad paa en Udstilling, han besøgte: „Jeg er ogsaa sluppet til at se en Maleriudstilling her i Köln af tysk Kunst; men det var dog forskrækkeligt! Jeg blev næsten syg af at se den igennem,

Janus la Cour som ung.

thi der var kun to Billeder, som jeg kunde se lidt i, Resten var kun vanvittigt Tøjeri, daarligt malet og uden Kærlighed og Agtelse for Naturen. Da jeg tidligere kun har set grumme lidt af tysk Maleri, troede jeg dog her at kunne finde lidt, som jeg vilde gaa ind paa; men det blev jo længere jo galere, og jeg havde ikke andet at gøre for dog ikke helt at komme fra det end igen at gaa ind i Domkirken, og den kurerede mig ogsaa.“

Et endnu havde han dog at gøre: „Det var nu Spisetid, og da nu denne Middag imponerede mig, saa maa jeg vel nok komme med Spisesedlen.“ Den er virkelig saa „famos“, at den bør bevares: „Først Skildpaddesuppe, derpaa Oksesteg med Kartofler, Karbonade med grønne Ærter, Bjørneskinke (!) med Bønner, Laks i Gelé, Kalkunsteg, Vildsvinesteg med Salat, Budding, Is og Konfekt. Naar nu hertil kommer brusende Musik, en hel Koncert, en halv Flaske god Rhinskvind, en halv Snes Opvartere og en meget vigtig Oberkelner, som gør sig fortrolig med Gæsterne, ja saa indser du jo nok, at jeg er fuldkommen tilfredsstillet.“ Det er pudsigt at se den uerfarne Rejsende, der ellers er Nøjsomheden selv, foran en Opdækning, som den beskrevne. Man forstaar, at han i det følgende taler om den tyske Skillemønt, som han slet ikke kan komme ud af det med, hvorfor han da ogsaa mener, at han bliver snydt, saa Vandet løber ham af Øjnene, og man forstaar ligeledes, at da han efter Middagen sætter sig til at skrive, indleder han i sin Uskyldighed med de Ord: „Da jeg netop har godt af at hvile mig en Times tid, vil jeg benytte den til at skrive lidt hjem.“

Den 19. Juni fortsætter han i et Brev fra Paris: „Jeg rejste da derfra den næste Morgen og kørte gennem Belgien. Det var en smuk Tur. Vi var ikke kommet ret langt fra Køl, før vi skulde igennem en Tunnel. Den var temmelig lang, og bælgmørkt var det; men vi kom igennem saa mange, saa til sidst var det ikke nyt mere. Egnen var meget tæt befolket; det var, som kørte vi igennem en stor Bys Forstæder hele Tiden, saadan en Mængde Fabrikker var der, saadan en Udsigt til Landsbyer og store Byer. Somtid (la Cour holder af at forjydske Ordet) ragede Klipperne lodret i Vejret til bægge Sider med vilde fantastiske Former og Brud; snart rullede vi langs med Floderne, som glimtede i Dalene og vare opfyldt af store Skibe, ladede med mange forskellige Ting, thi her gravede man Kanaler, hist byggede man en Bro, der var Liv overalt. Snart nærved og snart i det Fjerne saa vi de smukke, skovbevoksede Bjerge, og saa, naar vi havde den dejligste Udsigt, ja saa rutschede vi enten ind i en Tunnel, eller ogsaa kom vi til en Stationsbygning med en Snes Rækker af Skinner, eller vi kørte forbi hele Bjerge af Stenkul, eller et andet Tog i fuld Fart rutschede forbi os, men af Sted gik det. Nu hørte vi ikke mere Tysk, men Fransk. Jeg forstod det ikke; men da vi slet ikke skulde skifte Vogne, var det let at undgaa Fejltagelser; jeg stod ud og steg ind, spiste og drak som de andre, og alt gik godt. Som sagt, det var en dejlig Tur. Egentlig malerisk smuk var den ikke, dertil var Naturen for paavirket af Menneskelivet, men rig og yppig og fuld af Afveksling. Store Enge var der ogsaa med smaa Høstakke, Mandfolk

med Skjorter og Fruentimmer med blanke Hatte; men lige saa smukke som Klipper og Vinbjærge, Floder og Enge var, lige saa grimme var de store Strækninger med Kul, Skinner, sorte Godsvogne, rygende Skorstene, Bunker af glødende Emmer, svedende Mennesker, alting sort, forbrændt og dødt, naar undtages det Liv, som Ilden og Røgen gav.

Vi kom da til Grænsen. Nu maatte Passet frem, og saa smurte vi med en dygtig Fart ind mod Paris. Nu begyndte Husene i Landsbyerne at ligne vore Huse i Hjemmet; men der var næppe Tid til at se det. Dagen hældede, og Kl. 9 rullede vi ind paa den store Banegaard du Nord. Saa gik det i en elegant Droske ned ad Boulevard de Sebastopol, der var saa glimrende oplyst, som var det til en Fest. Kafeer og Konditorier var aabne ud til Gaden, straalende af Marmor, Lys og Spejlglas. Der myldrede af Folk, af lette Køretøjer og af de store, tunge Vogne, som her bruges til Arbejde; man raabte, lo, smeldede med Piskene. Saa gik det over en Bro, og jeg var nu paa Øen i Seinen, hvorpaa Notre Dâme ligger, igen over en Bro, og jeg var ved Hotellet; men der var ingen Plads, og Dahlerup, som jeg havde haabet at træffe, var rejst. Det var en Skuffelse, Paris modtog mig med. I Hôtel de Suède lige ved Siden af fik jeg imidlertid et Værelse. Jeg laa nu lidt og tænkte paa, hvor underligt det er at være saa ene i den store By; men det gik over, og om Morgenens straalende Paris og Livet her i det klareste Lys.

Vi har ikke kunnet nægte os at aftrykke denne lille friske og fornøjelige Introduktion til la Cours Rejseskildringer; men vi maa i det følgende overvejende holde os til, hvad der direkte vedrører det kunstneriske. Skildringen af Livet i Datidens Paris er iøvrigt saa levende og saa fornøjelig, og de følgende Breve fra Syden ligeledes saa malende, at det vel kunde være ønskeligt at faa dem udgivet i deres Helhed. Pladshensynet tvinger os imidlertid til at resignere og udover, hvad der i denne Bog er det væsentligste, vil vi kun hist og her kunne indflette særlig karakteristiske Smaa-stykker.

Hvad la Cour først og fremmest søgte i Paris var jo Belæring, nye Impulser; men i saa Henseende blev det første Pariserophold ham en uhyre Skuffelse: „Ligesom jeg i Köln slumpede til at se en stor, tysk Udstilling, saaledes er jeg da ogsaa naaet hertil lige et Par Dage, før den aarlige Kunst-udstilling sluttes her. Der var noget grumme nedtrykkende ved at se den tyske Udstilling, thi jeg kunde ikke gaa ind paa noget af den og endnu mindre lære noget dér, og da jeg jo nu har gaaet saa længe og intet bestilt, saa længtes jeg stærkt efter at faa noget at se, som rigtig kunde fylde mig, noget som jeg maatte indrømme stod Maalet nærmere, noget jeg kunde stræbe efter at tilegne mig. Jeg har nu i de sidste tre Dage set en Udstilling af 3000 Kunstværker omtrent, eller rettere noget, som kaldes Kunst. Det er store Forhold imod vore hjemme; men vi bør visselig ikke klage derover, thi mig synes kun, at de store Forhold fremkalder en umaadelig Mængde Daarlighed, medens det gode ingenlunde staar i Forhold dertil. Man kan her i Kunsten faa noget af enhver Slags, lige fra de vildeste Fan-

tasterier til de simpleste, roligste Motiver. Kun lidt syntes jeg om, og der var ogsaa noget meget trættende deri, at somtid kom jeg til at se paa noget, som egentlig slet intet var, thi Maalestokken blev saa helt anderledes end hjemme. Jeg har aldrig saa stærkt følt, hvad det rolige Arbejde, den varmeste Kærlighed til Natur og Kunst vil sige, som overfor al denne Flothed og delvise kunstneriske Raahed. Folk siger her, at det nu ogsaa er en usædvanlig daarlig Udstilling i Aar. Maaske! sandt er det, at god er den ikke.“ Han skriver siden, at endnu kan han ikke fortælle synderligt om Livet i Paris, thi „min hele Tanke har været optaget af de Malerier, jeg har set, af hvorvidt jeg kunde gaa ind paa noget deraf eller ej, og det vil vel sagtens blive ved at gaa saadan. Alt andet er en Bisag for mig.“

Det første Indtryk af Datidens franske Kunst ændredes ikke væsentligt for la Cour, skønt han ingenlunde lod sig afskrække fra at opsøge den paa de Steder, hvor han kunde vente at finde den bedst repræsenteret. „Da jeg sidst havde fat paa dette Brev“, skriver han, „var jeg træt og gnaven over al den kunstneriske Elendighed, jeg maatte døje. Det burde være blevet lidt bedre i Gaar, da jeg havde Lejlighed til at se en saakaldt udvalgt Samling af de nyere franske Malerier; men dér var ogsaa en gyselig Mængde Klinte iblandt Hveden. Nu i Dag er jeg derimod begyndt at se den store Samling i Louvre af ældre Ting, og det gaar bedre.“ Dog mener han allerede nu, at hans Ophold i Paris vil blive kortere, end han havde troet nødvendigt. I Louvre fandt han „nok at glæde sig over“, men hans Glæde var nær ved at spoleres af Ærgrelsen over de mange Kopister: „Ligesom der i Hotellet, hvor jeg først boede, var Væggelus — jeg har da siden været forskaanet for dem, hvor jeg nu boer — saaledes er der i Louvre Gallerilus, det vil sige Kopister, unge og gamle, Damer og Herrer, men næsten alle Klodrianer; de smører væk, med Fløjelsbluser og løsrevne Kjolelæg, vel sagtens af lutter Genialitet. Det er en streng Race. Godt, at vi ikke kender dem hjemme og da heldigvis ogsaa dér er fri for deres Produktion!“

Kirkerne har han megen Glæde af: „Notre Dâme overstraaler dem alle, fordunkler endog Domkirken i Køln, omendskønt den ikke er udstyret med saadan Pragt; men dens Forhold er roligere og skønnere. I en anden Kirke er der nogle dejlige Billeder med Motiver fra det gamle og det nye Testamente af Flandrin. De er fine og ædle; men Pariserne kalder dem nok kedelige.“ I Versailles glæder han sig mest over Horace Vernets store Billeder fra Krigen i Nordafrika, og da han for sidste Gang har været i Luxembourg-Samlingen, skriver han saaledes derom: „Historiemalerne er de overvejende, Allegorier, mytologiske Fremstillinger, Scener af den romerske Historie og endelig alt, hvad der kan fortælle om „Frankrigs Hæder“. Her er tre Navne, som dominerer, og deres Bærere er alle døde: Horace Vernet, Delaroche og Flandrin. Af Landskabsmalere kan jeg kun nævne Daubigny. De dygtigste af dem er saa sorte og mørke i Farven og temmelig flotte, egentlig raa i deres Malemaade. Ingen af dem kan komme i Betragtning ved Siden af Skovgaard og Rump i Hjemmet. Alligevel har jeg haft nogen Fornøjelse af

dem, thi de er aandfulde, og det dækker Syndernes Mangfoldighed.“ Som man vil se, maaske nok en snæver, men i hvert Fald en ganske selvstændig og usnobbet Vurdering. Paa lignende Maade virker selve Byen, med dens mange overlæssede Pragtbygninger, i kunstnerisk Henseende lidet imponerende paa ham. „I vil maaske have faaet det Indtryk af mit første Brev, at jeg næsten intet havde at gøre her i Paris; men det var nu kun det første Indtryk, jeg beskrev. Naar man skal finde Ædelsten i en Mødding, er det til en Begyndelse Møget, som gør størst Virkning; men her er jo rigtignok glimrende Ædelsten af den gamle Kunst og jo ogsaa af den nyere, og her er i de offentlige Bygninger baade indvendig og udvendig udfoldet en uhyre Pragt af Udskæring og Forgyldning, af Arbejder, som i de forskelligste Retninger giver Industriens mangfoldige Grene Lejlighed til at arbejde ret for Alvor *con amore*. Man kommer da saa let til at sige: ja Danmark er et lidet, fattigt Land imod dette; men hvad jeg nu siger, er ikke Udtryk for et enkelt Lune: her er en Tyngde, en Overlæssethed, som ingenlunde altid er skøn. Der er i Hjemmet, i de faa og tarvelige Bygninger, som vor Hilker har dekoreret, en Finhed og Elegance, som gør, at jeg ofte siger: dette kunde vi have gjort bedre hjemme.“

Det Misforhold, han fandt mellem Indsats og Resultat, vedbliver at beskæftige ham, og grundig, som han er, helmer han ikke, før han finder til Bunds i Sagen gennem et Opgør med selve den franske Folkesjæl: „*la gloire de la France*“. „Herom drejer alt sig; det Hensyn har været Drivfjederen til de største Handlinger, men det er ogsaa Skyld i megen Ynkelihood, Tomhed og Raaddenskab i det daglige Liv; derfor spildes i Kunsten Kraften paa Bearbejdelsen af disse hæderfulde Begivenheder, som ingen kan eller vil give sig Tid til at se paa, derfor keder Lofterne i Louvre med aldeles uforstaaelige Allegorier paa denne Hæder, derfor myldrer her med Skildvagter, som ingenting har at passe paa, derfor er der i det daglige Liv en Mangel paa Hjertelighed, som er helt forunderlig. I alle Tilfælde fremkalder denne „*gloire*“ en grænseløs Forfængelighed baade i det udvortes og i det indvortes, og den har sandelig Franskmanden. Delaroche, Nutidens største Kunstner, har ikke besunget denne Hæder. Han har grebet de største og dybeste Motiver i Historien, i Menneskeslægtens Liv; men Franskmanden synes ikke om ham. Han er kedelig, synes de, og han staar paa Magasinet.“

Endnu efter at la Cour er rejst fra Paris, beskæftiger han sig med Problemet og uddyber sin Opfattelse yderligere i et Brev til „Fætter Johannes“ paa Helgenæs: „Det franske Folk er et stort og mægtigt Folk, som igennem alle Tider har haft en væsentlig Indflydelse paa den europæiske Historie Gang. Frankrig hænger ved denne Historie og ved dets stolte Minder. Kunsten tvinges til eller drages af en forunderlig Magt til denne Moloch. Den ledes ind paa en Storhedens Vej, som dens Dyrkere ikke altid kan følge. Blandt de mange Hundrede Billeder i Versailles til Forherligelse af „*la gloire de la France*“ er ikke 50 Kunstværker, og man trættes derfor ved at gennemgaa dem og faar næppe Tid til at se det virkelig gode, de dejlige Bille-

der af Vernet. Paris er fuld af Bygninger fra Ludvig den 14des Tid (la Cour havde i et tidligere Brev omtalt „Solkongen“ som Indbegrebet af Pragtsyge, Hensynsløshed og Selvforgudelse) og Frankrig tvinges derfor til at fortsætte i samme Aand, til at dekorere videre med mere Pragt end Smag. Man fylder selv nutildags sine Lofter med vældige Billeder, Allegorier af den utroligste Uforstaaelighed, og Kunsten ledes ind paa en Afvej, den bliver Dekoration, og dens Dyrkere forfalder til at betragte det dekorative som vigtigere end det at skabe et fuldstændigt Værk. Det store Publikum følger med og vænnes til at betragte Livet med dets Sorger og Glæder som noget, der ligger uden for Kunstens Omraade. Sansen for Skønheden i den livløse Natur svækkes ogsaa, thi Naturen har jo ingen store Ideer, og de Begavelser, som muligvis kunde gøre noget ud af slige Motiver, ledes bort derfra. Den franske Kunsts Motto er saaledes: stort skal det være! Der er naturligvis Folk, som gaar en anden Vej; men de kommer let til den modsatte Yderlighed, og deres Kompositioner er saa simple, at ogsaa dette bliver vrangt; men her er dog Følelse, Poesi, Liv og Lethed, og det er nok værd at se. Dog kan jeg ikke tro andet, end at det er denne Storhedshigen, som gør, at Frankrig næsten ingen Genremalere og Landskabsmalere har. Af de første staar Bretton højest, af de sidste Daubigny og Huet, og af Dyrmalere maa ikke glemmes Rosa Bonheur.“

Naar man vil veje la Cours Ord om Datidens Frankrig, maa man erindre, at de er skrevet om Napoleon den III's Regime og henimod Slutningen af denne Periode, fremdeles at la Cour har været indtaget imod Frankrig og dets Kejser paa Grund af Frankrigs Holdning under den dansk-tyske Krig i 1864 og endelig, at la Cour, trods al sin Konservatisme i kunstnerisk Henseende, politisk var Frihedsmand og Tilhænger af Folkenes Selvbestemmelsesret. Naar vi iøvrigt har taget saa meget med om hans Ophold i Paris, skønt han i de fire Uger slet ikke kom til at male, er det, fordi den franske Kunst baade mod og med hans egen gode Vilje kom til at spille saa stor en Rolle ogsaa for ham, og fordi det i høj Grad indvirkede paa hans kunstneriske og hans personlige Udvikling, at han under dette første Ophold i Paris havde følt sig saa afgjort frastødt af det franske Væsen, specielt af Datidens franske Landskabskunst, at hans Udbytte af Opholdet foreløbig var en højtidelig Beslutning om, at saadan skulde i hvert Fald han aldrig komme til at male.

Som det Arbejdsmenneske la Cour var, følte han sig sjældent blot nogenlunde vel til Mode, naar hans Arbejde ikke gik sin vante Gang. Ung var han jo ogsaa, og ensom følte han sig i den fremmede Storby, hvis Væsen var ham imod. I endnu højere Grad end senere under Rejsen led han i Paris alle Hjemveens Kvaler, og der er i hans Breve flere rørende Udtryk derfor, der virker desto mere, fordi han egentlig ikke vil tilstaa, hvor stærkt han længes efter alt derhjemme. Han staar en Søndag oppe paa den store Triumfbue ved Enden af Champs Élysées „omtrent en halv Gang saa høj til, som Rundetaarn, eller maaske dobbelt saa høj“ og ser de mange

Vogne myldre op ad Boulevarden. „De saa ud“, skriver han, „som Myrer, der løber bag efter hinanden til Morbærtræet i Helgenæs Præstegaards-have“, og da han anden Gang tager ud til Versailles for alene og i Ro at gense Vernets Billeder, skriver han: „Der var saa tomt, men saa dejlig ensomt i den store Have. Det var Bygevejr. Jeg fik en ordentlig Byge, stod i Læ af et Træ. Det var saa ægte hjemligt, det lignede saa mange Situationer fra de andre Somre, at det næsten glædede mig.“ Som den Landmandssøn, han var, følger han til: „I Dag har vi helt Regnvejr. Jeg haaber da, at vi ogsaa hjemme har faaet Regn.“

Men naar Skuffelser og Hjemve var ved at gøre ham modløs, forstod han at sætte Energien ind, sin sejge jyske Viljekraft, og han vidste nok, hvad der skulde hjælpe ham: „Saa snart jeg tror at være færdig her“ (men altsaa heller ikke før! Hvad der skulde gøres, det skulde gøres grundigt) „stikker jeg af til Syden for at komme ud at male i den dejlige Natur. Dér behøver jeg da ikke at vrage noget, men alt er paatrykt Skønhedspræget.“

Snart kom saa Dagen. „Det var Bygevejr, da jeg kørte fra Paris, og det regnede om Natten. Det var en mørk Stemning overalt i den ensomme Nat at standse ved de ubekendte Stationer, at fare igennem de fremmede Egne i den regnfulde Nat“; men den følgende Dag var Vejret bedre. Under et Ophold i Périgneux fik han det første Indtryk af en sydlandsk By, og under Rejsen videre frem „igennem Bjærgegne, langs med Afgrunde, gennem Tunneller, henover øde, med Flintesten bedækkede Egne“, kommer han Syden nærmere, ser den første Pinje, glæder sig over Landsbyerne, der hang som Svalereder højt paa Klippen, over Solen, Sydens glødende Sol: „min Skygge var ved Middagstid næppe en halv Alen lang“, og kommer til Toulouse, hvor han ærgrer sig over den nye Bydels kedelige Præg og over det dyre og daarlige Hotel: „Jeg blev i slet Humør, følte mig ene og saadan noget.“ Men næste Morgen rullede han videre imod Syd: „snart kunde jeg se Pyrenæernes snedækte Tinder, og da sang og klang det inden i mig.“ Ved Middagstid var han ved sit foreløbige Maal, den lille By Montréjeau, højt beliggende ved Floden Garonne, hvor denne forener sig med en anden Flod, og Dagen efter begyndte han at male.

I Montréjeau og nærliggende Smaabyer opholdt la Cour sig lige saa længe som i Paris. Der var for ham fuldt saa meget at se og lære her, som i Storbyen, han kom fra, thi han havde her i Pyrenæerne sit første egentlige Møde med Bjærgnaturen. „Naar jeg om Morgen (Kl. 5) gaar ud at male, gaar jeg mod Nord, og da ligner Egnen her saa fuldkommen et dansk Landskab med Kornmarker og Skove af Eg og El og smaa Engdrag imellem Højderne; men naar jeg saa vender mig om, ja saa er det hjemlige forbi, thi saa ser jeg de store Bjerge; de nærmeste er skovbevoksede, men længere borte ses takkede og forvildede Toppe af de højeste Pyrenæer.“ Efter en regnfuld Periode, som satte hans Taalmodighed paa en haard Prøve, skriver han: „Forleden Nat havde vi et grueligt Torden- og Regnvejr; men den næste Dag klarede det op, saa man igen kunde se de fjerne Bjerge. Da var

der under Uvejret om Natten faldet Sne, som dækkede hele Bjærget, det laa dér saa let og fint, saa skinnende hvidt imod Luften, ja det var overordentligt dejligt! De andre Bjerge stod i den klare, kølige Luft med en saaren og dyb blaa Farve. Jeg har netop i Dag gjort en Tegning af dette Motiv med Vandfarve, den første Vandfarvetegning paa Rejsen. Det er ogsaa morsomt at se Skyerne drive hen foran Bjærgene. De glider op langs med Bjærgenes Sider, giver sig ind i hver en Kløft, og naar nu Skyen er drevet forbi, svæver endnu lette Taagemasser op af Kløfterne. Smukt er det ogsaa,

Pyrenæerne. Arreau. 1865. 34x43 (Akvarel).

naar Skyerne kaster mørke Skygger hen over enkelte Bjærgpartier. De andre staar da med en saa fin og lys Tone, saa klare i Farven. Det er et dejligt Skær, der da kan være over Bjærgene.“

Men de fjerne Højbjerge drog ham, og saa snart han var færdig med sine første Studier, fik han Ranselen paa Ryggen og vandrede paa god, gammeldags Vis ind mod sit Maal, som den udholdende Fodgænger han var. Fem-seks Mil inde i Bjærgene slog han sig ned i en lille By ved Navn Arreau. „Det første Indtryk, Naturen her gjorde paa mig, var jo trykkende. Dalen var smal; paa bægge Sider ragede Bjærgsiderne stejlt i Vejret; men der var smukke Former i Bjærgene, Stenen traadte stærkt frem med sine mange Farver, snart rød og snart graa.“ Næste Dag drev „en Higen, som ikke tillod ham Hvile“ ham alene op paa en af Toppene. „Da jeg endelig havde naaet Toppen, fandt jeg saa meget Vand, som en Kop fuld, isnende

koldt. Det gav mig Modet tilbage (som alle uøvede Bjærgbestigere overvurderede han sine Kræfter; engang besvimed han under en saadan Færd, saa stærk og sejt han ellers var) og nu stod jeg paa Højden og saa de sne-dækte Tinder rundt om mig. Ja, det var et prægtigt Skue. Der var et Lys, en Glans i Farverne, der var en Skønhed i hver Linje og hver en Form; men der saas endnu alt for meget smaat, Marker, Smaaskove, Byer, Huse, Veje og Floder, omend rigtignok ogsaa det havde sin Ynde og Skønhed.“ Helt godt blev det først ved den næste og sidste Bjærgbestigning: „Her var jeg godt til Vejrs, oppe over de store Granskove, Skyerne boltrede sig i vild Flugt omkring mig og indhyllede mig stundom aldeles. Her var en forunderlig Stilhed. Kun Ørnenes Skrig engang imellem. Her var isnende koldt, og det var dog kun faa Timer forinden, jeg havde set Vindruerne modnes i Solens Glød. Ikke langt fra mig laa Sneen. Jeg skimtede den stundom gennem Taagen; men hvis Taagen eller Skyerne slog lidt længere ned, kunde det blive svært at finde tilbage, saa jeg turde ikke gaa videre. Hvad jeg saa, var ogsaa stort nok: henover den store Højslette skimtedes gennem Rifter i Skyerne den mægtige Bjærgkæde mod Pic du Midi.“

Her havde la Cour da endelig fundet noget, der helt kunde fylde ham. Endnu Dagen efter, da han paa Tilbagevejen til Montréjeau opholdt sig i det mondæne Badested Luchon, hvor det brogede Mylder paa sin Vis fængslede ham, skriver han: „ja, her er morsomt nok; men hele den store Verden bliver saa lille, naar man har Sindet og Tanken opfyldt af en Dag saa dejlig, som den jeg havde i Gaar paa Højsletten.“

I det daglige kunde Ensomheden i Montréjeau være tyngende nok, særlig naar det faldt ind med Taage og Regn, saa han ikke kunde arbejde ude med de mange Vandfarvetegninger, han udførte under sine Ture i Omegnen. „I Dag er det otte Dage siden jeg sidst talte Dansk med nogen; men da der vel omtrent vil gaa syv Uger, før jeg igen i Rom træffer Landsmænd, saa gør jeg bedst i at tale med mig selv, og det gør jeg da ogsaa . . . Somtid studser jeg ved, at jeg synes, jeg hører Dansk; enkelte Gange lyder det saa skuffende, at det næsten er vanskeligt at tro, at det kun er Indbildning. „No — skal — a — kald’ — paa Peer,“ hørte jeg saa tydeligt i Dag; men hvad det egentlig var, der blev raabt, ved jeg naturligvis ikke. Det gik mig ligesaa i Paris. En Dag i Louvre studsede jeg ved at høre en fin Dame sige højt: „det er Fanden gale mig godt!“ Saadan lød det altsaa, og saadan farer Modersmaalet ligesom om i Luften, selv saa langt fra Hjemmet, og holder en lidt med Selskab . . . De mørke Tanker kommer jo let, naar Arbejdet ikke rigtig vil gaa, eller naar jeg for stærkt føler Længselen efter Hjemmet . . . der gaar jo ikke mange Timer om Dagen, uden at jeg tænker paa, hvordan det nu staar til rundt om i Hjemmet, paa Katrinebjerg og hos den øvrige Slægt. Der kommer da Taarer i Øjnene, og det trykker i venstre Side; men Vinden tørrer snart Taarerne, og Haabet om, at alt fremdeles er vel hjemme, og at vi om et Par Aar skal samles igen, letter Sindet.“

Den 9. August brød han op og rejste fra Montréjeau over Marseille til

Nizza, hvor han opholdt sig en halv Snes Dage og malede en Del Studier. Allerede den første Del af Rejsen bragte ham en anden stor Oplevelse: Gensynet med Havet. „Det var i den dejligste Nat, jeg første Gang saa Middelhavet glimte i Maaneskinnet. Jeg kørte hen over en flad Hedestrækning, som Hesselhede, og langs med Havet saa jeg nogle smaa, lave Klitter, anede i Maanelyset Baade og et enkelt Hus hist og her, medens Middelhavet, det velbekendte Hav og dog for mig aldeles fremmed, rullede med svag Dønning ind imod Stranden. Jeg havde ikke set Havet i omtrent otte Uger, og det var næsten som en Drøm, et Eventyr, at jeg nu igen i en halv Snes Timer var bragt fra Midten af Pyrenæerne hen til Havet. Ja, det var som den skønneste Drøm, og denne Nat vil vedblive at staa saaledes for mig, thi det usikre, svage Maanelys lod mig ane Tingene og se Naturen paa en Maade, som den klare Dag vilde have aabenbaret mig helt anderledes. Jeg kunde have Lyst til at male denne Nat.“ Det var Romantikeren i la Cour, der reagerede mod den forsætlig forøgede Nøgternhed i Studiet, han foreløbig satte op som Modvægt mod Indtrykket af den brede franske Landskabskunst.

Efterhaanden gør han sine Erfaringer om, hvorledes der „maa gaa nogen Tid hen, før man bliver fri for Forestillingerne fra Hjemmet, og før man ret kan finde og forstaa Skønheden i det fremmede Land.“ I Begyndelsen syntes der ham slet ikke at være noget malerisk Motiv at opdrive i Nizza, „men Fejlen var jo min egen, da jeg paa een Dag vilde have samme Herredømme over Naturen her, som det jeg har brugt ti Aar om at opnaa over den hjemlige Natur.“ Snart er han atter i fuld Virksomhed, begynder Kl. 5—5½ om Morgen, travler lange Veje i Solheden ud til sine Motiver, maler til Kl. 6 om Eftermiddagen og gaar i Seng, dødtræt, Kl. 8. Saaledes føler han sig mest tilfreds og saaledes „kan et Par Aar jo snart gaa. Ja, jeg tror ikke rigtig, jeg har Hjemvé; men jeg glæder mig jo nok stærkt til den Dag, da jeg atter staar paa Aarhus Skibsbro.“

Der var Kolera i Genua, saa Dampskibsfarten var standset. Saa tog la Cour med Diligencen fra Nizza. Smaating som Kolera skulde ikke faa ham til at fravige sin Rejseplan; men Turen blev dyrere derved og Opholdet i Genua derfor kort. For at slippe for syv Dages Karantaine i Civitavecchia rejser han videre over Land med Diligencen til Spezia, tager Jærnbanen til Livorno, hvor den officielle Køreplan selvfølgelig svigter, saa at han maa blive til den næste Dag i denne By, der „ligger kedeligt og er kedelig“, hvorfor han „ikke har andet at bestille, end at sige til sig selv: jeg er i Italien.“

„Mandagen den 28. gik det da igen imod Syd gennem en lidt kedelig Egn, der ikke var rigtig italiensk, over den store, usunde Slette, der næsten var uden Befolkning. Fra Nunciarella skulde jeg køre med Diligence, og her fik vi bevæbnede Gendarmere med. Vejen gik over en tør Sandslette til Kirkestatens Grænse, og her maatte Passene frem. Egnen begyndte mere at ligne Hjemmet med store Marker ned imod Stranden, med en lille Eng og lidt Skov, men uden Befolkning, indtil vi naaede en lille By. Først blev det os

forbudt at staa af Vognen, saa fik vi dog Lov dertil; men Vejen gik hen til et Skur, hvor der var ganske mørkt. Døren blev lukket, og vi blev *røget* for at berøve os Smitstoffet af Koleraen. Vognen og Bagagen blev ogsaa røget, mens vi grinede og hostede herinde i det mørke Rum. Men ogsaa det fik jo Ende. Egnen kom endnu mere til at ligne det kære Hjem, med Egeskove, Krat og Marker; men vi mødte smaa Patrouiller af bevæbnede Soldater, og dét var jo rigtignok ikke hjemligt. Det blev Aften, Nat; vi kom til Civitavecchia, blev her igen visiterede med megen Omhu, og da jeg efter den Tur kun vanskeligt kunde faa min Kuffert lukket, saa var der et gyseligt Vrøvleri; men nu gik det atter videre gennem den mørke Nat, og omtrent ved Midnat kom jeg til Rom.“

Det var til Victor Emanuel II's Italien, men til Pius IX's Rom, la Cour var kommet. Under Italiens Friheds- og Enhedskamp havde Frankrig været Victor Emanuel en virksom, omend ikke uselvsk Støtte, og Frankrig havde lige saa vel som Garibaldi sin Andel i Æren for, at Provinsregentens Søn 1861 kunde lade sig udnævne til det befriede Italiens Konge. Men ogsaa Pavens Magt, hans verdslige Herredømme over Rom og den efterhaanden stærkt beskaarne Kirkestat, beroede paa Frankrigs Bistand, idet der endnu, fra den Tid da Frankrigs og Østrigs Hære i 1850 førte den fordrevne Kirkefyrste tilbage til Rom, laa fransk Garnison i Staden. Paven, Gejstligheden og den deri implicerede Del af Adelen var fanatiske Modstandere af Victor Emanuels ærgerrige Planer om at krone sit Værk ved at inddrage ogsaa Rom og Venedig under sit Kongedømme. Som den erfarne Taktiker forstod Kongen imidlertid at afvente det belejlige Tidspunkt. I Sommeren 1862 havde Garibaldi, efter at hans Planer om at løsrive Venedig fra Østrig var blevet opdaget, før de havde faaet Tid til at modnes og fuldbyrdes, forgæves vendt sig imod Rom. Ved Aspromonte i Kalabrien var de garibaldinske Friskarer blevet overvundet af Regeringstropperne, Garibaldi selv var saaret blevet taget til Fange, omend straks efter atter frigivet, og ved Septemberkonventionen i 1864 havde Victor Emanuel truffet den Ordning med Frankrig, at Rom og Kirkestaten tilsikredes Paven, medens Napoleon III gik ind paa, at to Aar efter, at Italien havde valgt en anden Hovedstad end Rom, skulde de franske Tropper forlade Byen. Snart efter havde Victor Emanuel forlagt Residensen fra Turin til Florents, som indtil videre var Kongeriget Italiens Hovedstad, og hvorfra den kløgtige Monark fortsatte sit diplomatiske Skakspil først gennem resultatløse Forhandlinger med Østrig, dernæst ved et Samspil med Preussen, som trods Italiens Nederlag i Kampen førte til det eftertragtede Maal.

Det var saaledes i en politisk Gæringstid, la Cour var kommet til Rom, og hvor stærkt han end forsøgte at samle sig om sit Arbejde, var det ham dog, som den svorne Frihedsven, umuligt ikke at paavirkes af den torden-

svangre Stemning, som bebudede de kommende Begivenheder. Tilsyneladende var la Cour ogsaa i disse for hans Fremtidsudvikling saa betydningsfulde Aar den rolige, maalbevidste Arbejder, den stilfærdige, for det meste lidt skeptiske Tilskuer og Raisonnør; men tæt under den rolige Overflade glødede den dulgte Vulkan. For ham, som for alle nationalt vaagne Danske, i det Slægtled, havde 1864 været Livskatastrofen, Ulivssaaret for hans Livstro. Han, som alle andre, der var unge dengang, gik ind til deres Livsværk, knugede under Byrden af det oplevede, af det skæbnesvangre Indtryk af Volds og Urets Overmagt i den Verden, hvor de, hver paa sin Vis, skulde kæmpe sig frem til Fyldestgørelsen af de hver enkelt paahvilende Forpligtelser. Herhjemme indvarslede Nederlaget en Desillusioneringens Tid, en baade livshungrende og livsangst Tid, der mærkede mangt et Sind med Haabløshedens Præg, men som ogsaa gjorde de faa, der var stærke og tro, til desto mere ydmyge, usvigelige og selvforglemmende Tjenere for Landets Sag og for deres egne Idealer, omend tyste i deres Færd, tidlig fremmedgjorte for det, glødere Tider kalder for Livets Lykke. Blandt disse Mænd var det, Livet beredte ogsaa Janus la Cour en Plads; men endnu under hans første Ophold i Rom var Saaret for friskt, endnu havde Livet ikke lært ham Resignationens vanskelige Kunst, endsige det endnu sværere: at vandre gennem Resignationens Mørke under Haabets Ledestjerne.

I de seksten—sytten Breve, som er bevaret fra la Cours første Romertid, er der adskillige Steder, som glimtvis belyser Datidens Forhold i Pavestaden, hvor Præsteregimentet var grundigt forhadet og kun støttedes af Franskmændene, der havde nedsat en Slags Nationalkomité, og af Pøbelen. „Man siger,“ skriver han i et af de første Breve, „at hele Præsteherrédømmet er hadet af Folket, at hvis Revolutionen kommer, da vil de blive myrdede i Mængde. Folket higer efter Frihed og Enhed, og skal man dømme efter den Mængde Navne paa Gader, Torve og Bygninger i de italienske Byer, som hentyder til de sidste Aars store Begivenheder, maa denne Enhedsbegejstring være trængt igennem til hele Folket. En enkelt siger nok, at det kun er en Maske; men denne enkelte er da ogsaa en katolsk Tysker!“ Om den franske Komité skriver han: „Den frygtes og adlydes, og den almindelige Mening er, at naar Franskmændene rejser, vil Revolutionen udbryde. Italienerne (Victor Emanuels Tropper) maa da ind for at beskytte Pavens Person og saa, ja saa *er* de i Rom.“ Til en Begyndelse tog la Cour det romerske Folks Sag lige saa alvorligt, som sit eget Lands, og det var ham saa meget lettere at sidestille det dominerende, romerske Præsteskab med de forhadte, preussiske Sejrherrer, som han ud fra sit Sinds dybe Redelighed og sin protestantiske Tænkemaade fra første Færd forargedes og frastødtes af Datidskatolicismens himmelraabende Misbrug af kirkelig Autoritet. Efterhaanden svækkes dog hans Deltagelse af en voksende Mistillid til den italienske Folkekarakter, hvortil kommer hans Ubehag ved Italiens Fællesskab med Danmarks Arvefjender, Preusserne, som han sjældent nævner uden med Tilføjelsen: „de forbandede“ eller med lignende kraftige Epitheta.

Saa kommer i 1866 Krigen mellem Preussen og Østrig, og Haabet om en dansk Revanche vaagner paany og gennemgløder ethvert Forbehold i la Cours Brevstil. Italien slutter sig til Østrigs Fjender og lider til Lands og til Vands de store Nederlag ved Custozza og Lissa, men spares for deraf følgende Ydmygelser gennem Frankrigs Indgriben. Under disse indviklede Forhold ved la Cour knap, hvor han skal lægge sin Sympati. Han opholder sig paa den Tid i Sorrent, hvorfra han skriver i Juli 1866. Han fortæller om, hvor svært han har ved at følge de store, politiske Begivenheder, da Sorrent kun har en eneste, lille Avis. Han raillerer over de Indfødte, som end ikke i saa bevæget en Tid gider læse deres eneste Nyhedsbringer, som bliver taget frem af en Skuffe til ham paa Kaféen, urørt som den kom fra Napoli. Men Dagen før han skrev sit Brev, havde det lille Blad dog været i Stand til at bringe ham „i overordentlig godt Humør,“ thi der stod, at Østrig nu var til Sinds at afstaa Venedig „for at kunne bruge alle sine Kræfter imod de forbandede Preussere, som jeg haaber, Vorherre kun har ladet sejre, fordi Ydmygelsen saa kunde blive desto større for dem.“ Italienerne var som sædvanlig uden synlig Interesse: „Man skulde tro, at Efterretningen om en saa let Sejr for Italien maatte bringe lidt Glæde til Syne paa deres Ansigter; men sligt var ikke til at mærke. Her er nemlig kun grumme faa Fremmede. Derfor sørger Sorrent, og Makaronien smager lige godt, hvad enten Italien er helt eller delt. Jeg tror saamænd, at for mig stakkels Nordbo fra det kolde, ukendte Land bankede Hjertet stærkest af Glæde, og jeg var den eneste, der hilsede min Værtinde med Raabet: „Viva Italia!“ Paa Kaféen hang et Kort, hvor Hærenes Bevægelser afmærkedes med smaa Flag til Vejledning „for de lidt uvidende Italienere.“ Det havde tysk Nationalitetsfarve helt op i Jylland. Der stod smaa tyske Flag lige saa højt oppe. „Jeg flyttede dem ned i Tyskland,“ skriver han, „til Gæsternes store Forbavelse.“ Efterhaanden opstaar der Rygter om, at Slesvig skal gives tilbage, men la Cour tør ikke fæste Lid dertil. Han skriver 11. August fra Sorrent: „Jeg saa i Dag i Avisen, at der nok er en Slags Tale om, at Nordslesvig skulde gives os tilbage. Det syntes at være fra paalidelig Kilde, men jeg tør ikke rigtig glæde mig derover, før jeg hører det fra flere Sider, og selv om det skulde være Sandhed, den virkelig danske Del af Slesvig faar vi jo ikke, et Par Sogne bliver os tilkastede, som man tilkaster en Hund et Ben, og saa skal det vel kaldes en retfærdig Afgørelse af de forbandede Preussere! Og dog, gid det var Sandhed, det er dog ligesom et Skin af Folkets Ret! Jeg gik derfor ogsaa i Dag ud at male med et gladere Sind.“

Længere fremme titulerer la Cour ogsaa al Verdens Diplomater med det Preusserne forbeholdte Epitheton. Han var øjensynlig af den Opfattelse, at det var Fyrster og Diplomater, som ved deres Krigslyst og Rænkespil var Skyld i Folkenes Ulykker. Efterhaanden som Spændingen stiger i det preussisk-østrigske Drama, vokser hans Harme, næret af hans Ubehag ved Italiens Samvirkning med Preussen og af Angsten for Fædrelandets mulige Indblanding i Striden. Omtrent samtidig med det sidst citerede Brev er

øjensynlig et udateret Brevfragment, i hvis hvidglødende Raseri og pinefuldt afmægtige Mistillid til alt og alle vi har Sindets vulkanske Undergrund frilagt for al Forbeholdenhedens Aske: „ . . . (de siger at) vi gaar allesammen fallit, og det er altsammen disse nye Ideers Skyld, denne Frihed og Fanden og hans Oldemo'er! Jeg vender det hellere om: det er disse idiotiske, raadne Fyrstehuses og Fyrsteslavers Skyld, der stiller Civillister og Hofholdninger, Stater og Armeer over Folkene og Nationerne. Lad os faa alle Fyrster og deres Slæng ryddet afvejen, enten med Øksen eller ved at de bliver forsvarligt indespærrede, og lad saa Folkene faa Selvbestemmelsesret, uindskrænket Ret! Stater vilde falde sammen, men Folkene vilde blive reddede. Dog, desværre, herimod vilde der være nok, der vilde raabe: Folkene, hvad rager de os! Vi hører ikke til Folket; vi er Hs. Majestæts Spytsslikkere, og det er mere! Vi har Ordner og Titler; det er mere end at høre til et Folk!

Hvad ellers Krigen angaar, da ligger det jo nærmest at tænke paa, hvilke Følger den vil faa for os Danske, men det er vel saare vanskeligt og misligt at sige. Eet er kun vist: vi maa holde vor Armé og Flaade omtrent paa Krigsfod, og vor Statsgæld vil stige maaske umaadeligt; dog Skidt med Statsgæld, kunde Danmark igen blive Folkegrænse! Dette var nemlig et Rygte forleden her og „Osservatore Romana“ havde en længere Artikel derom, at vi havde indgaaet Alliance med Preussen, vor Flaade var allerede rustet, Slesvig skulde vi have igen! Men, en Alliance med Preussen! *Nej*, saa bliver Slesvig købt for dyrt! Det vilde jo være det samme som at forskrive sig til Fanden selv, og hvad hjalp det, om du vandt den ganske Verden o. s. v. — den Sætning kan vel ogsaa bruges om Folkene. Hertil kommer: vilde en saadan Alliance være politisk klog? . . . det kunde let hænde, at vi kom til at betale Gildet. Hvad Italien angaar, er Udsigterne ikke synderlig gode, frygter jeg. Folket er, i det mindste i politisk Henseende, fuldkommen uvidende og demoraliseret. Der gaar Rygter om, at Præfekten i Neapel skal have ytret, at han ikke kan holde Stillingen, hvis Hæren bliver trukket derfra. Der ligger nok 80,000 Mand i Neapel for at holde denne Del rolig. Tilsvarende Rygter høres fra andre Sider, og trækker Krigen i Langdrag, kan Venetien let blive købt for dyrt; men en Forbindelse med Preussen bør ogsaa straffes, thi det gode kan aldrig naas ved onde Midler. Hvad Preussen-Østrig angaar, ja da vilde det jo rigtignok være kun alt for rart, hvis det kunde gaa dem, som det gik de to Ulve, der sloges: der blev kun en Tot Haar tilbage. Her vilde der jo nok blive en vældig Skarndyng; men de holder nok op, mens Legen er god, det Rak!“

Raser la Cour imod fremmede Fyrster og Lande, da lader han ikke heller de hjemlige Forhold gaa Ram forbi, men udtaler sig lejlighedsvis ikke mindre skarpt derom; men Hjemmet er dog Hjemmet, og han slutter et voldsomt Udfald imod Scheel-Plessens Modtagelse ved Hoffet i Modsætning til flere danske Deputationers Afvisning, imod de „skurkagtige Bondevenneførere“ og den „idiotiske Adel, der opretter Højskoler i Jylland for især at lade Jyden lære Tysk“ med de Ord: „ja, der er nok, der kan faa Hjertet til

at vende sig i Livet paa en, naar man tænker paa Hjemmet som Stat; men Gudskelov! der er endnu mere, som faar det til at banke, naar man tænker paa Danmark som Hjem, ja, alt og alle i Hjemmet bliver tifold kærere, naar man er saa langt borte fra det.“

Vi har af det foregaaende set, hvor stærkt de politiske Forhold indvirkede paa la Cours Sindsstemning, og selv om der ikke er bevaret direkte Udtalelser derom, kan man jo nok tænke sig, hvorledes den følgende Udvikling har virket: Preussens voksende Magt, den fransk-tyske Krig, det tyske Kejserriges Genoprettelse og — med Hensyn til det mindre, men for Danmark desto mere brændende Spørgsmaal — den gradvise Henvisning af Genforeningshaabet indtil dettes endelige Skrinlæggelse for en Aarrække, længere end la Cours Levetid, ved Ophævelsen af Pragerfredens § 5 i 1878. Ingen kunde dengang forudsige, at der igen skulde oprinde en Glædens Dag, der som hint „Skin af Folkets Ret“ kunde have sendt ham „ud at male med et gladere Sind.“ Havde han oplevet Genforeningen, og havde han endnu kunnet føre en Pensel, da havde han visselig, saa gammel han end havde været, endnu en Gang taget fat, for med sine sidste Kræfter at skænke os det Dannevirkebillede, hvorom han drømte hele sit Liv, men som han ikke kunde overvinde sig til at drage til Tyskland for at male — men ak, hvad siger vi her! I det Forhold kunde jo end ikke „Genforeningen“ have hjulpet.

Livsbyrden, som la Cours Generation endnu i hine Aar drømte om at fries for, lagdes langsomt til Rette. Det nationale Forlis, Afdraget i Troen paa Retfærdighedens Sejrskraft, blev for la Cour, som for saa mange af hans Samtidige, den store Livssorg, der for bestandig prægede dem som Nederlagets Børn og kuede mangt et Haab, men som ogsaa adled deres Stræben, og gjorde dem til selvforglemmende Tjenere af Fædrelandets Sag, idet de hver paa sit Felt gik ind under Devisen: Hvad udad tabtes, skal indad atter vindes. —

Mange er tilbøjelige til at anse Kunstnerne for lykkeligt uansvarlige Undtagelsesmennesker, der lever i en egen Verden fjernt fra Borgerskabets Fortrædeligheder og Forpligtelser; men hvor uholdbar denne Formening er, og hvor daarligt den ofte passer just paa de betydelige blandt de mange, som kaldes Kunstnere, derpaa afgiver la Cour det bedst mulige Eksempel. Vi saa, hvor tungt hans Fædrelands Sag laa ham paa Sinde, hvorledes hans Følelser i saa Henseende var ganske som enhver anden betydelig, dansk Borgers, uanset at han tillige havde Borgerret i Kunstens og Fantasiens Rige. Noget tilsvarende gælder hans Forhold til Livsopgaven, der ikke af ham selv opfattedes som væsensforskellig fra andre Menneskers, uanset at den — som vi andre véd det, men som han selv møjsommeligt maatte faa sig selv til at tro det — laa paa de Kunstens Enemærker, som er terra incognita for Borgerskabet. Temperamentsmæssigt stillede Kunsten selvfølgelig ogsaa til ham sine særegne Krav, og vi véd fra hans Arbejder, at han havde Kunstnersindets stærke, rige Følsomhed at møde dem med, men

hans aandelige Indstilling over for Kunsten som Livsværk var lige saa borgerligt menneskelig, som hans Forhold til Opgaven i selve dette: at leve Livet. Hans kristne Livssyn lod ham ikke i Tvivl om Opgavernes Rangforordning, om at det menneskelige maa gaa forud for det kunstneriske, og at Værdien af det sidste dybest set betinges af den menneskelige Personligheds Værd. Hans etiske Selvkontrol var derfor ikke mindre sanddru og nøjeregnende, end hans kunstneriske Selvkritik var tyngende streng og ubarmhjerterig. Han var mindst af alt nogen Aladdin, ingen sejrende letbevæbnet, men en tungt stridende Hoplit. Hans Liv var et Menneskes og først i anden Række en Æstetikers, og da Mennesket i ham var slægtsbestemt borgerligt, var det saa langt fra, at han kom lettere igennem Livet end andre, som ikke har den særegne Opgave ud over det at sejre i selve Livets Kamp tillige at gøre det vundne til Almeneje gennem deres Kunst.

Vi véd fra hans Kunst og den før beskrevne Del af hans Udvikling, at la Cour i Henseende til det kunstneriske Særpræg var en Romantiker, og en mere overfladisk Betragtning maatte vel finde det mærkeligt, at la Cours første Brev fra Rom ikke i højere Grad, end Tilfældet er, præges af et romantisk bevæget Kunstnersinds Glæde over endelig at være ved Maalet for saa manges Drømme. Af sligt er der saare lidet i disse Breve, og han tager i Begyndelsen endog særdeles nøgternt paa Tingene. Her som overalt i Livet skulde hans menneskelige Personlighed først have Indtrykkene til Kontrol. Han tog intet paa Autoritet, maatte selvstændigt tage Stilling til alt. For at naa ind for Kunstnerdømmets Højsæde maatte Omverdenen passere Borgerlighedens væbnede Forborg. —

Det første Brev fra Rom er dateret 29. August 1865. Det beskriver Rejsen fra Nizza til Rom og er allerede citeret. Da Slutningen mangler, stopper Beretningen just ved Ankomsten til Byen Aftenen før, henimod Midnat; men det næste Brev, som er dateret 11. September, knytter Traaden paany, omtrent hvor den brast: „Den første Aften, jeg var her i Rom, skulde jeg da i Maaneskinnet ned at se de mange Ruiner paa Forum. Dejlige Ruiner er det, og Colosseum er jo tillige overvældende ved sin uhyre Størrelse; men naar man kommer til Forum med den Forventning at se det hele ligge i storartet Forvirring og tror at skulle føle denne mægtige Ødelæggelse, gribes af Storheden i en saadan Herligheds Tilintetgørelse, ja saa bliver man skuffet. Det gør nu samme Indtryk som et Galleri af Oldtidssager. Hver Ruinstump er udgravet og omgivet med Rækværk, og Pladsen er meget mindre, end jeg havde troet. Ruinerne, og altsaa i gamle Dage Bygningerne, ligger saa tæt pakket sammen, at man har ondt ved at tro, at det har kunnet være smukt i sin Tid. Alligevel, det er jo skønne Rester af den svundne Herlighed, og ved rigtig at gaa og se paa disse Ting maa man vel nok kunne lære noget af Skønheden i Bygningskunsten; men det er da ogsaa til Oldtidens Bygninger, man maa gaa, thi de fleste Kirkebygninger er restaurerede i en daarlig Tid og Smag og er derfor grumme kedelige. Alle ligner de hinanden, hvorfra dog maa undtages Pantheon, den dejlige Ruin,

ja noget af det smukkeste Rom har, som nu bruges til Kirke, med sin vældige, solide Kuppel, i hvis Midte der en Aabning, hvorfra Kirken faar sit Lys. Staar man midt i Kirken, staar man altsaa under aaben Himmel. Forholdet mellem de mange Altre og Smaasøjler forneden og den vældige, lidt raa Kuppelbygning, ja det er rigtignok ikke smukt, men saaledes som Oldtiden har overleveret os den, er det en dejlig Bygning. Jeg har endnu ikke været inde i saa mange Kirker, men dog i Peterskirken, den største, kristelige Kirkebygning. Ja, stor er den, og pragtfuld er den, Marmor, Forgyldning og Mosaik møder Øjet rundt om, og der er naturligvis ogsaa meget smukt i Enkelthederne, meget dygtigt i den Maade, hvorpaa de tekniske Vanskeligheder ved et saadant Kæmpearbejde er løst, men egentlig smuk er den ikke. Dog gjorde den paa mig et stærkt Indtryk," skriver la Cour videre, men det er saare karakteristisk, at dette Indtryk ikke vedrører det kunstneriske, men Misforholdet mellem den grandiose Bygning og dens ynkelige Anvendelse. Dette Indtryk foranlediger la Cours første Udfald mod Datidens Katolicisme: „Det hele er dog et Slags udvortes Skin fra Katolicismens Side. Til denne Bygning er der kommet Penge ind fra hele Verden, og den er ment som et mægtigt Tempel for den almægtige Gud, men han dyrkes ikke i et Tempel bygget af Menneskehænder! For Resten svimler det næsten for En ved dette katolske Væsen med sine Fester, Processioner, Messer og utallige Præster og vordende Præster. Der gives røde, sorte, hvide og blaa Præstefrøkorn. De driver i store Skarer om paa Garderne. Over hver en Kirkedør staar Indskriften: fuldkommen, stedsevarende Syndsforladelse; for 25 Rigsdaler kan man magelig faa Tilgivelse for at have stjaalet 100. Det er aabenbar Profit; men den Tanke ligger nær: kan virkelig fornuftige Mennesker opfatte Kristendommen saaledes? Er det ikke Humbug det hele?" Det var saaledes uden Skygge af Ærefrygt for Tidssignalets mulige Bibetydning, la Cour i den følgende Tid stillede sit Uhr, naar, som han kaldte det, „Paven paa Engelsborg luntede Kanonen af," og vi vil for at blive ved hans Indtryk af Katolicismen citere nogle senere Udtalelser derom allerede paa dette Sted. Han skriver 4. November i et Brev til „Fætter Johannes": „Nu lød Pavens Kanonskud. Klokken er altsaa 12 om Middagen, og alle Roms utallige Kirkeklokker falder ind i Kor: Komedien er forbi! . . . November Maanedes Begyndelse er en Kirkefesternes Tid her, Allehelgensdag, Allesjælesdag o. s. v. og i Dag, den 4. November. er der, eller var der, stor Fest i St. Carlo, en af Corsoens største Kirker. Jeg stod først paa Fortovet. Først kom et Regiment Franskmænd med klingende Spil, saa Pavens Krigere, Schweizere med Michel Angelo'ske Kostumer og Hellebarder, derpaa mindst 50 Vogne, gyldne Kareter med Kardinaler og med tre Tjenere bag paa i Holbergske Dragter med den røde Paraply, Senatorer i endnu rigere Vogne med Pager, Hejdukker og Tjenere i en Evindelighed. Senatorerne var i sorte, spanske Dragter. Kun en enkelt Kardinal havde aabenbart ikke haft Raad til at holde Stadsen vedlige: Liberierne var lurvede og forslidte; men det gik dog, omend det saa

lidt Donranudo'sk ud. Flere Ryttere deriblandt Nobelgarden, sprængte nu til, Regimenterne knælede, Folk blottede Hovedet, dog ikke alle, Hs. Helighed kom med seks Heste for, Antonelli ogsaa med seks, Gejstligheden raabte og svingede med Lommetørklæderne, Romerne selv glemte det nok. Paven gik nu ind i Kirken, og vi gik med. Her blev han nu baaret op i Koret efter en lille Tur rundt i Kirken. Han velsignede, men Andagten var ikke stor. Han er en ret pæn, gammel Mand, og den hvide Atlaskesdragt med Guldbroderierne er egentlig smuk; men paa mig gjorde det hele et stygt Indtryk. Det var som et Afgudsbillede, man bar omkring. Nu begyndte det pavelige Kapel at synge. De véd vel nok, hvorledes man skaffer dette Kapel af lutter Mandfolk de høje Damestemmer? Det lød smukt nok; men naar nu saadan en ulykkelig Halvmand faldt ind med sin høje Stemme, kom man uvilkaarlig til at tænke paa, hvad han var, og da lød det som en afskyelig Spot, som en Hymne til det væmmeligste Barbaris Ære. Andagten var ikke stor. Ingen deltog i Gudstjenesten; selv de unge Gejstlige, den gyselige Mængde Præstefrø i alle Kulører, snakkede og lo, og Resten slentrede omkring. Paven messede lidt, men ingen kunde høre noget. Det var kun en Komædie. Maaske troede man, den var til St. Carlos Ære; men jeg betvivler, at han i sin Himmel kan have opfattet det saaledes. Videre skriver han om dertil knyttede Forhold: „at Pavens Pengevæsen er i Uorden, véd De nok. . . hans Papirspenge gælder ikke engang i hans egen By Civitavecchia. Han solgte for kort Tid siden alle sine Sølvpenge til Spanien, slog ny, men slet Sølv mønt og gjorde en ikke ubetydelig Forretning. . . Kun Guld det har her sin fulde Værdi; men der er intet i Cirkulation. Den offentlige Mening er, at Præsterne har det paa Kistebunden, fordi det er lettest at føre med, hvis de engang bliver nødt til at flygte. Præsteheredømmet er vistnok forhadet af de bedre Stænder; men Røverne holder vel nok af en Regering, hvis Krigsminister giver Officererne hemmelig Ordre til ikke at fortrædige dem, og de lavere Stænder, (alle Romere, baade i Atlask og i Pjalter gør forøvrigt Indtryk af at høre til disse) er glade ved de utallige Fester og den overordentlig billige, fuldkomne Syndsforladelse, i disse Dage tror jeg endog man for 20 Bajocchi kan faa Forladelsen paa Prent med sit Navns Paaskrift. De Gejstlige undskylder nok dette med, at det er den eneste Maade at holde Katolicismen i Gang paa. En saadan Raaddenskab er der her i Sydens glødende Land.“

Men naar Forargelsen havde faaet, hvad der tilkom den, kunde la Cour ellers i dette Forhold sjældent værges sig imod sin egen Sans for det humoristiske. Han skriver i Januar ved Helligtrekongerstid: „For Tiden bliver Heste og Æsler, ja selv Hunde og Katte velsignede ude ved en lille Kirke, St. Antonius. Jeg var derude forleden Dag. En gammel, snøvlen Præst og en lille Kordreng med en Potte med Vievand, hvori der laa en Kost, kom ud af Kirken. En Hund løb netop forbi. Kordrengen vilde have den velsignet; men da den ikke kunde betale for sig, vilde den Gamle ikke. Efter behørigt Knubberi herom og Snøvlen af en latinsk Velsignelses-

formular blev endelig en Droskehest velsignet, idet Kosten med Vievand blev stænket hen imod den, medens Kusken tog sin Hat af. Da det var forbi, steg Kusken ned og gik ind i Kirken for at betale og faa Velsignelsen skriftligt. Det er forskrækkeligt, hvad Folk kan hitte paa! Somtid er det, som var jeg her i en stor Daarekiste“. I Sorrent udfolder Gejstligheden sig paa godt Marstrand'sk: „den synes at leve paa lidt friere Fod her, end i Pavestaden,“ skriver la Cour. „Præsterne gaar naturligvis her, som overalt den katolske Gejstlighed gør det, i en egen lang, sort Dragt, somtid lidt gammel og graa, velforsynet med Fedt og Snustobak; men de forker lidt højere op, end jeg har set før. Jeg ser daglig en gammel Snegl, der forker stærkt op. Han er forsynet med ikke hvide, opsmøgede Bukser, røde Strømper, der falder i Aal og lader en Del af Smalbenet nøgent. Skoene klapper lidt, og fra hans Næse gaar der altid en fin Regn af Tobak. I den Positur er han virkelig alt andet end værdig at se til“. En enkelt Gang kan han dog uden at forarges tage ogsaa Gejstligheden alvorligt, nemlig naar han møder Processionen, som i Syden bringer Nadverens Sakramente til en Døende: „Alle knæler da paa Gaden for det hellige Brød, og er det om Aftenen, hænges Lamperne uden for Vinduerne, medens Processionen passerer forbi. Det gør et gribende Indtryk“. Men ret beset er det vel snarere som et smukt Træk af det sydlandske Folkeliv, Scenen har gjort Indtryk paa ham, det Folkeliv, som vel i mange Maader skuffede ham, men som glædede ham desto mere, hvor det viste sig i sin barnlige Enfold og Ynde.

„I den første Tid,“ skriver la Cour et Sted, „havde mine Værtsfolk paa en for mig ubegribelig Maade faaet ud af mit Pas, at jeg hed Thomas, og da man hernede ikke benævnes ved andet end sit Fornavn, saa hed jeg dengang Signor Thomaso. Da jeg engang bemærkede, at jeg slet ikke hed Thomas, geraadede de i stor Forlegenhed, og jeg havde derfor i nogen Tid slet ikke noget Navn. Men saa fandt de ud af, at Janus og Januar havde en Del med hinanden at gøre, og da Januar hedder Gennaro, saa hedder jeg nu Signor Gennaro!“ Naar nu „Signor Gennaro“ færdedes paa Gaderne i Rom — han begyndte forøvrigt snart efter Ankomsten at arbejde, men maatte jo ogsaa i Arbejdstiden forlade sit Hi for at fouragere — kunde jo nok et og andet Træk tiltvinge sig hans Opmærksomhed, stundom mindre behageligt, som naar han blev Vidne til Italienernes afskyelige Dyrplagerier, til andre Tider nok saa fornøjeligt, særlig naar det havde noget med Børnene at gøre: „De er tit meget pudsigt klædt paa. Jeg saa forleden en rød Dreng, som manglede Bagdel i sine Bukser, og nogen Skjorte havde han ikke paa. Han legede med en blaa Dreng, som ingen Forsmæk havde i sine, og som ligeledes manglede Skjorte. Det var et kosteligt Par!“ Men naar han for Alvor gik ud for at se paa Folkelivet, skuffede det ham for det meste, og man skulde ikke tro, at det var i Vilhelm Bergsøes Rom, han færdedes. Efterhaanden som han vænnede sig til at afstemme sine Forventninger efter de virkelige Forhold, blev han dog desto mere modtagelig

for de spredte Indtryk af Sydboens overstrømmende, letsindigt yndefulde Livsglæde, og han endte med halvt om halvt at lade sig rive med. Nu var det i Virkeligheden kun saa som saa med det berømte, romerske Folkeliv allerede i de Aar. Oktoberfesterne var allerede stærkt paa Retur, og den væsentligste Rest af den Ildfuldhed, hvormed Vinhøsten tidligere fejredes, fandt la Cour i den endnu bestaaende Bestemmelse, i Følge hvilken man i Oktober maatte spise sin Mad paa Osterierne med Fingrene eller bruge sin Lommekniv til at skære den itu med, fordi alle Knive var fjernet, idet „Gæsterne jo ellers let kunde glemme, at disse Redskaber ikke er bestemt til at jages i Maven paa en eller anden“. Dog hedder det senere: „Et Par Gange gik jeg ud for at se paa Lystigheden; men det var Slumpetræf, naar jeg mødte en Sværm af Unge og Gamle, som festede under Hujen og Latter med Dans og Slag paa Tamburinen. Dog var der rigtignok en vidunderlig Fylde af Livsglæde i denne Musik, i disse hurtige, stærke og taktfaste Slag paa Tamburinen. Der er en Ild i denne simple, trippende Dans. Lystigheden er smittende; man forsøger selv, om man ikke kan trippe Dansen med, og hvem bryder sig om, at Romerne morer sig over, at de Fremmede her midt paa Gaden øver sig i at danse Tarantel? Jeg husker en Dag, jeg var lidt gnaven, da jeg gik ud af min Dør; men straks nede paa Gaden mødte jeg en nedslaaet Droske. Inden i den sad to adstadige Borgerfolk; men hos Kusken, bag paa Kuffertsædet og oppe paa Kanten af Kalechen sad unge Mænd og Piger, der jublede og skreg, mens de ivrigt bearbejdede Tamburinen. En hel Flok fulgte med Latter og Lystighed efter Vognen, jeg var som i en Flok kaade, glade Børn, og Mismodet svandt rent bort. Det er dog et løjerligt Folk, tænkte jeg, thi hvorfra kommer disse underlige Børn? Fra smalle, skidne Gader og Stræder, fra Boliger, som kun bestaar af een Stue med Køkken, Værksted og Sovekammer, alt i ét, med Døren lige ud til Gaden og med Fattigdommens Mærke paa alt. Dog kan de paa Festdagene møde i Silke og Atlask, og de kan køre i Droske helt ud paa Landet, for Dagen efter maaske at bede den Fremmede om en Skilling. Mens de til daglig maa slide haardt for Brødet, nogle af dem i det mindste, er de dog Børn i deres Glæde, og Børn er de endnu mere i deres religiøse Liv. Rundt om i Gaderne hænger Madonnabilleder med en hele Natten brændende Lampe udenfor, og netop nu i denne Tid spilles og blæses der en skrækkelig Musik foran disse Billeder af Hyrder, der kommer herind fra Bjærgene, og som bliver betalt godt derfor af dem, der holder disse Billeder, thi det sker til Madonnas Ære. Ja, man siger ofte til sig selv og andre: det er dog et stygt Folk, saa staar dog Nordboerne langt højere; men straks efter faar man Indtryk af en Livsglæde hos dem, der faar en til at sige: nej, det er dog et dejligt Folk! Der er en Frihed og Lighed her i mange Henseender, som er næsten stødende uvant for os Nordboer, men som dog i sin Tanke er højest elskværdig. Paa de fineste Kaféer sidder Corsoens Løver Side om Side med Campagnens lurvede Æsel drivere. Ofte kommer omvandrende Sangere og Musikanter derind, og Opvarterne synger

da med og bringer én Maden dansende og syngende. Hjemme vilde man finde det uforskammet; men her virker det som en Elskværdighed, der bringer én i godt Lune“.

Paa eet Punkt var Folkelivet ham dog en uformildet Skuffelse, nemlig med Hensyn til Karnevalet, som han oplevede det i Foraaret 1866. Det var forøvrigt ikke blot paa la Cour, det virkede saaledes; hans Indtryk er det samme som f. Eks. Goldschmidts og andres. Nogen Skyld i Karnevals-festernes Dekadence havde nu ogsaa Franskmændene, som af Forsigtigheds-hensyn havde truffet forskellige restriktive Bestemmelser, som virkede hæmmende paa Lystighedens frie Udfoldelse. Det var saaledes forbudt at bruge Masker, da man frygtede for Attentater, og ingen vidste forud, om Festlighedernes Afholdelse overhovedet vilde blive tilladt. „Nogle Dage før Karnevalstiden,“ skriver la Cour, „læste man i et ærkekatolsk Blad, at man haabede, dette Aars Karneval vilde blive meget muntert, da den høje National-komité havde været saa naadig at tillade, at Folk morede sig. National-komitéen stak ikke Spydigheden i Lommen, men svarede med at forbyde Folk i de tre første Dage at deltage synderligt i Festen“. I Virkeligheden var de franske Tropper, som overvaagede Ordenens Opretholdelse, dog for de bedre Dele af Befolkningen, som var liberale og i det skjulte Tilhængere af Victor Emanuel, et kærkomment Værn imod Vilkaarligheder fra Pavepolitiets Side. Under saadanne Forhold kunde det romerske Karneval naturligvis ikke hævde sine berømmelige Traditioner. Som Goldschmidt, der oplevede det i 1863, siger det, havde Festen ikke mere Lighed med sine Forgængere, end en fuld Mand med Bakkus. Allerede ved Festlighederne paa Helligtre-kongersaften havde la Cour faaet et Indtryk af disse Folkeforlystelsers Niveau, og han ventede sig derfor ikke ret meget deraf; men skønt han mødte i Corsoen med den bedste Vilje til at more sig saa godt, som Forholdene tillod det, ærgrede dette Pøbeloptog ham inderligt. „Festen bestaar deri, at de mere formuende Folk, Fremmede og Indfødte, i disse otte Dage har Lov til fra Balkoner og Vinduer at kaste Snavs, Gips, Jord og Mel ned paa os andre Stakler, som ikke vil give seks Rigsdaler for en Vinduesplads i Corsoen . . . Der gives Englændere, som hver Eftermiddag kaster 200 Pd. Snavseri ned i Hovedet paa Folk . . . Der var kun faa Kostumer, og de saa ved Dagens Lys fattige og luvslidte ud. Paa Balkonerne sad der nok nogle pænere Damer, og der var en Del Vogne, pyntede med lidt Grønt eller med noget falmet, rødt Tøj med Guldbaand. De var fulde af udklædte Folk, dog kun i lyse Dragter uden nogen egentlig Betydning, og disse Folk arbejdede af alle Kræfter paa at kaste Snavseri i Hovedet paa Damerne eller paa de forbigaaende. Der var intet Lune; det var snarere som en ubehagelig Forretning, der skulde gøres. Der var meget mere Hovmod, Ondskab og Raahed, end der var Lune, og det var skiden, forsulten og stinkende Pøbel, der fyldte Gaderne, og som man maatte trænge sig igennem. Jo længere, jeg var der, desto mere ærgerlig blev jeg over det hele, og traf jeg Landsmænd, gjorde det ikke Sagen bedre, thi alle sagde de, at det var dog en sølle For-

nøjelse“. En lille privat Fornøjelse fik la Cour dog ud af det, men rigtignok et løjerligt Udbytte af en sydlandsk Folkefest: „Naar man saa hen ad Gaden, der var indhyllet i det hvide Gipsstøv, saa det næsten ud som Snevejr hjemme, og naar man saa fik en Ladning haarde, hvide Kugler lige i Ansigtet, var det, som om man var ude i en Hagelbyge. Der var lidt hjemligt deri, som næsten skjulte Syndernes Mangfoldighed“. Han maa have lidt frisk Luft efter den Oplevelse og tager et Par Dage ud til Roms Havnestad, Fiunicino, hvor Egnen ligner Vestjylland, og hvor han paa Afstand kan bilde sig ind, at Byen, han stiler imod, er selve Ringkøbing, gaar over Isola sacra og ser Ruinerne af det gamle Ostia og den berømte Pinieskov. Men Forfriskelsen gaar af ham, da han kommer tilbage til Rom: „da jeg traadte ind i Corsoen, var det med al dens Støv, Snavs og udtraadte Buksbom, med dens indeklemte Luft og mangelfulde Belysning, som kom jeg ind i Dansesalen Morgenen efter et Høstgilde. I det hele taget, naar man har været en lille Tur paa Landet og vender tilbage til Rom, befinder man sig som en Skarnbasse, der efter en Flyvetur vender tilbage og kravler ind igen i sin Mødding“.

Turene i Roms Omegn hørte til det bedste, la Cour oplevede dernede, enten det nu var ensomme Studieture eller Fodture i Flok og Følge med andre Skandinaver. Først og fremmest var der jo Campagnen med de store, græsgroede Flader og den dragende Ensomhed, Glemselens Land om Mindernes By. „Det varede ikke længe,“ skriver la Cour allerede i Brevet af 11. September 1865, „før jeg maatte ud i Campagnen, den store, nøgne Slette, som omgiver Rom til alle Sider. Det var næsten, som om jeg kendte den igen, og paa den anden Side var den ogsaa noget helt nyt. At se ud over en Slette var jeg nok vant til fra Hjemmet, men ikke til at færdes i en Egn, der som denne var uden Liv, bortset fra et Par smaa Hjorde af langhornede Okser, og som dog ikke havde vor Hedes Ensomhed, idet de utallige Ruiner, smaa og store, rundt omkring virkede forstyrrende ind deri. Dog, dejligt er der rigtignok. Bjærgene, som kranser Sletten, er saa smukke i Farver og Linjer, og ved Middagstid er der en Glans og et Lys over Campagnen, som er overordentlig smukt. Jeg har begyndt paa et Billede derfra med en Del af den mægtige Vandledning fra de Gamles Tid, den smukkeste af dem“. Campagnen blev ham kærere og kærere, jo bedre han lærte den at kende. Selv i den værste Scirokko kunde han, udholdende og mærkeligt upaavirkelig af Solheden som han var, vandre lange Veje for at slaa sig ned med sit Studiebræt i Skyggen af en Ruin, hvor Luften var næsten lige saa glødende som i Solen. Endnu var alt i Eftersommeren tørt og afsvedet derude; men i November, da Plantevæksten atter var i Flor, da Roserne blomstrede paa Monte Pincio, hvor Plænerne var omgravede og tilsaaede paany, da Luften i Villa Borgheses Have var fuld af Violers og Resedaers Duft, vandrede la Cour lykkelig om i Campagnen, hvor nu alt var grønt, hvor der var stille og ensomt mellem de græssende Faarehjorde, og hvor Luften var ren og klar efter de sidste Dages Nordenvind,

som havde kronet de højeste Bjærgtoppe derude i det fjerne med tindrende Sne. Nytaarsdag slaar han Følge med en halv Snes andre Nordboer og gaar ad Via Appias totusindaarige Stenbro mellem Ruinerne af de gamle, romerske Grave langt ud i Campagnen, der synes dem alle skønnere end nogensinde. Ved en Knejs slaar de sig ned til en munter Frokost i det Fri, smykker hinandens Hatte med fuldt udsprungne Roser fra Osteriets Have, lægger Hjemvejen om ad Egerias Grotte og den hellige Lund og bærer sluttelig den fulde Rosenpragt igennem Roms Gader til Fryd for de Romere, af hvis Livsglæde de selv saa tit havde ladet sig smitte. „Disse Udflugter og Dage i Campagnen er de lystigste og glædeste hernede,“ skriver han, „altid synes vi, der er noget nyt at se, altid er Bjærgene skønnere i Linjer og Farve end før, og især henimod Solnedgang er der en Farvepragt, som er vidunderlig skøn. Altid vender vi tilbage med den Tanke: det var dog en dejlig Dag!“ Og hvad var saa dette mod Campagnens Foraar, naar Luften var blændende Lys og døvende Duft, naar Brinkerne ved hver en Bæk var klædt i Violer og Perlehyacinther, naar Bakkesiderne var oversaaet med romerske Anemoner, lilla, hvide, røde, og Kærjorden var milevide Marker af blomstrende Pintselliljer! Og dog kunde Hjemlængselen vaagne, midt som han vandrede i Campagnens Foraar: „Forleden gik jeg længere ud. En stor Flok Vildgæs fløj skrigende hen over mit Hoved. Jeg sendte med dem min Hilsen til Hjemmet og Danmark“.

Ellers var det nu paa ingen Maade ufarligt at færdes paa egen Haand i Omegnen af Rom paa den Tid, da den personlige Sikkerhed ikke var stort mere betrygget end i Middelalderen, og Retten, i hvert Fald i første Omgang, sad om ikke i Spydstagen saa dog i Stiletten. Men la Cour lod sig ikke anfægte af saa lidt. Under en Skildring af en Udflugt til den lille By Tivoli ved Foden af Sabinerbjærgene skriver han ganske lakonisk: „Det var imidlertid svært at falde i Søvn, thi man sang og brølede paa Gaden, saa det var en Gru, og om Morgen blev det fortalt, at der var stukket En ihjel om Natten; men der var naturligvis ingen, der brød sig synderligt om det. Det sker saa tit, og de Rejsende siger, at naar det blot er hinanden indbyrdes, de stikker ned, saa faar de have Lov dertil.“ I et Brev fra December 1865 skriver han: „Her tales i dette Efteraar nok mere end nogensinde om Røvier og Røvere i Roms nære saavelsom fjernere Omegn. Fra de Byer, som Fransk mændene har forladt, kommer der Deputationer for at bede om Hjælp imod Røverne, og ofte fortæller Bladene om hele Træfninger mellem Gendarmerne og Røverne med Liste baade paa Faldne, Saarede og Fangne. De paveligsindede siger imidlertid, at det kun er Komediespil, idet det nemlig er Garibaldisterne, der klædt som Røvere gaar over Grænsen, for paa den Maade at tvinge de italienske Tropper til at følge efter, thi Paven kan jo i hele sin ynkelige Magt slet ikke beskytte sine Undersaatter“. Ogsaa i Rom selv var der jævnlig Uroligheder. Arbejdere brød ind til Vekselererne og tvang dem med Kniv i Haand til at bytte de værdiløse Sedler, hvori de havde faaet udbetalt deres Løn, med Sølv til Sedlernes

fulde Paalydende. Endnu farligere var det altsaa at færdes uden for Murene: „Det første, Folk gør, naar de skal uden for Portene, er at tage Urkæden af og gemme den. Min Silkelidse skal imidlertid ikke friste nogen, og for min personlige Sikkerhed er der med Guds Hjælp intet at frygte“. Derimod var det ikke frit for, at den Tryghed, hvormed han selv færdedes ude i Bjærgene, kunde skræmme Italienerne! Da han med tre andre Danske en Søndag tager ud til Albanerbjærgene, gennem Nemi, for at bestige Monte Cavo, Albanernes højeste Top, og ved Foden af Bjærget spørger nogle Indfødte om Vejen derop, tager de hurtigst muligt Benene paa Nakken!

I la Cours Beskrivelser af de Fodture, han gjorde i Bjærgene omkring Rom, stundom kun med en enkelt Ledsager, til andre Tider som Fører for en hel Flok Skandinaver, toger alle de berømte Stednavne forbi, og Brevene er rige paa morsomme Smaatræk. De viser ofte, at han besad al ønskelig Tilpasningsevne overfor de primitive Forhold, selv om han i det hele og store havde svært ved at finde sig til Rette med de fremmede Begreber om Ret og Rimelighed. En af de første Udflugter, som han foretog alene, gik til Ariccia mellem Albanersøen og Nemisøen: „Jeg boede i et Osteri, hvor jeg spiste i Køkkenet. Da der var Mus under Køkkenbordet, og der tillige var temmelig mørkt, var det ikke uden en vis Ængstelighed med Hensyn til mine Ben“. Men Egnen var skøn, og det var jo det vigtigste. Overfor de jævne Folk, han som oftest havde til Værtsfolk, var han saa godt som nogen i Stand til at aflægge ethvert Turistvæsen. Et snurrigt Eksempel fortæller Prof. Joakim Skovgaard i de omtalte Erindringer. Det vedrører et Forhold, med Hensyn til hvilket de fleste Italiensfarere har gjort mere eller mindre forbløffende Erfaringer. „Et Sted, hvor han boede,“ skriver Professoren, „var det primitive Toilet saa nær ved Køkkenet, at Konen maatte fjerne sig, naar han skulde derind. Engang kunde hun ikke forlade Gryden, og han kunde ikke vente. Saa enedes de om, at hun skulde gaa, imod at han paatog sig samtidig at røre i polenta'en!“ Fra la Cours Breve skal vi anføre et lille Modstykke til denne Historie. Efter at han og de andre Skandinaver paa nævnte Tur til Albanerbjærgene havde bestegt Monte Cavo og overnattet i Albano, gik de den næste Dag til Frascati for at se Ruinerne af Tusculum og Ciceros Villa. Han skriver om det underlige i saadan at blive sat 2000 Aar tilbage i Tiden, og om den antikke Vej, i hvis flade Sten man endnu ser de Hjulspor, Oldtidens Færdsel har slidt. Umiddelbart efter skriver han med et Glimt i Øjet af Fornøjelse over Modsætningen mellem Turisternes Andagt og de Indfødtes af den fjærnere saavel som den nærmere Fortid lige uimponerede Sans for det praktiske: „Vi havde spist til Middag i en Kneipe, som oprindelig er en Hestestald, og som er hulet ind i Klippen. Bad man her om en vis Nøgle, blev man vist ind i en Villa ved Siden af, Torlonias prægtige Villa, som nu kun anvendes til et vist Brug. Italienerne gaar gerne til Yderligheder, thi den Slags Etablissementer er i Regelen meget smaa her; imidlertid, her var der Plads nok!“

En af de bedste Ture foretog han i Begyndelsen af Februar 1866 sammen med en enkelt Landsmand. De tog fra Rom en Søndagmorgen ved Solopgang for fra Albanerbjærgene at gaa over Campagnen til den gamle Bjærgby Palæstrina, hvorfra de gik videre op ad Bjærgene til den lille By højest oppe: St. Pietro. „Herfra havde vi en dejlig Udsigt langs med Bjærgenes Sider op imod Nord. Der var saa smukke Linjer i de i forskellig Afstand liggende Bjerge, det maatte jeg tegne; men da jeg steg et Par Skridt højere op og kunde se lige imod Øst, da blev den første Bestemmelse forandret, thi der var et kosteligt Motiv, naar man saa ind over de nøgne, hvidgraa Klippe-masser. Der var en Haardhed i Stemningen, disse vældige Bjærgdrag af den bare, forrevne Stenmasse ind imod de snebedækte Tinder, ja, det var stort, haardt, alvorligt og koldt; her var ikke denne Mængde forstyrrende Smaating, som ellers i Bjærgene saa let keder. Nej, alt kunde det let samles i et mægtigt Indtryk.“ Man kender la Cour i denne Glæde over den strenge, ensomme Bjærgnatur, den han før kun en enkelt Gang havde oplevet i Pyrenæerne, men som siden Gang paa Gang skulde drage ham til Alperne. Man mærker ogsaa Nordboen i ham, hvem det er en sand Husvalse efter den evige Sommerlighed i Sydens Vinter at stedes over for det barske og strenge. Skønt han priser Italiens Klima, fordi det giver Mulighed for Arbejde i fri Luft Aaret rundt, savner han Aarstidernes rytmiske Skiften. Senere paa Turen, som førte dem langt omkring i Sabinerne, til Olevano og Civitella, hvortil han snart vendte tilbage paa et længere Studieophold, føler han atter Befrielsen ved at være ude af den evige Sommer: „Her i Bjærgene var næsten alle Løvtræer Eg og Kastanje. Her havde Vinterens Kulde mere knuget Græs og Jordbund, og nu i den solvarme Dag følte jeg stærkere end i Rom, at det havde været Vinter, at nu vendte Livet tilbage med Foraarets oplivende Kraft, og den lille frempippende Blomst fortalte mig om en inderligere og for Følelsen større Skønhed end den, som Rigdom i Form og Farve kan give.“ Han karakteriserer iøvrigt villigt sig selv i den Forbindelse som „en uforbederlig Hjemfødning“.

Et af de Steder, han udtaler sig varmest om, er Tivoli; men til en Begyndelse synes det mest at have været Byen selv og dens Folkeliv, som har fængslet ham. Han omtaler kort Vandfaldene som det smukkeste ved Tivoli, men nævner ikke Villa d'Este. De tidligste os bekendte Studier fra Villa d'Este er fra 1874, og en Menneskealder skulde forløbe efter la Cours første Besøg — med Rejsefører! — i den berømte Have, før han med det store Galleribillede derfra fik, hvad en samtidig Kritiker kaldte det endelige Gennembrud. Studierne til dette Billede er fra 1898, og den første direkte Omtale af Villa d'Este i, hvad der er bevaret af la Cours Breve, er ligeledes fra dette Aar. Ejendommeligt nok er den Beskrivelse, han deri giver af det Sted, der blev for ham, hvad Civita d'Antino blev for Zahrtmann, af et saadant Præg, at man skulde tro, det var det første Indtryk, han deri skildrer: „Jeg sidder hele Dagen i Villa d'Este, et vidunderligt Haveanlæg fra gamle Dage, ja, det vil sige, vel en 300 Aar gammelt. Villaen

bliver ikke beboet, undtagen af nogle Opsynsfolk, og baade den og Haven er græsselig forfalden; men Vandet risler, falder og springer rundt omkring, og dog er mange Ledninger ødelagt. Haven er mest bekendt for sine mægtige Cypresser, men der er ogsaa smukke, gamle Stenege, Laurbærtræer og Buksbomhække af mange Alens Højde. Den er anlagt paa en Skraaning; store Trappeanlæg, 200 til 300 Trin fører igennem den, og saa er alt overgroet med Vedbend, Snerler og andre Slingplanter. Jeg har malet en saadan Slingrose, der groede op ad en Cypres; men Rosernes Tid er nu forbi. "Det var „Søster Louise“, der fik disse Linier fra sin „langt borte værende Mand,“ og vi hidsætter dem paa dette Sted, fordi det første Indtryk, Haven gjorde paa „Villa d'Estes Maler“, selv om vi ikke har det beskrevet, hører hjemme her, og saa fordi det er saa uendelig karakteristisk for la Cour, at vi af et Brev fra hans 61de Aar kan supplere Beskrivelsen af, hvad han saa og oplevede i sin Ungdom, før Rosernes Tid var forbi, i de Hundrede Kilders Have.

Særlig i den første Vinter, la Cour tilbragte i Rom, betød det meget for ham, at han ikke blot paa Udflugter i Omegnen, men ogsaa i det daglige havde rig Lejlighed til Samvær med Landsmænd og Skandinaver. Hans Tilværelse formede sig snart efter de vante Principper; men med al anstrengt Arbejdsomhed kunde han ikke altid værges sig mod Ensomhedsfølelsen og dens Følge af Hjemve og Kedsomhed, især naar Arbejdet ikke rigtig vilde gaa efter Ønske. I langt højere Grad end hjemme søgte han derfor Adspredelse i Kollegers og Landsmænds Kreds, som han fandt den, særlig i Skandinavisk Forening. Endnu paa la Cours Tid havde Kunstnerlivet i Rom bevaret sin særegne Charme, endnu hvilede den evige Stad i sin Tornerosesøvn, og ingen pompøse Nybygninger havde væsentlig ændret de gammelkendte Gadebilleder eller forstyrret de verdensberømte Byprospekter, endnu var der for Danske et Genskin over Livet i Rom af den Glans, der stod om det paa Thorvaldsens Tid. Den lille Holstener Bravo, der i sin Tid havde gjort sig bemærket ved som dansk Kunstagent at medvirke ved Hjemsendelsen af Thorvaldsens Arbejder, var nu avanceret til Konsul og Repræsentant for de tre nordiske Riger, i hvilken Egenskab han tillige var valgt til Formand for Skandinavisk Forening. Den unge Billedhugger C. F. Holbech, som arbejdede paa Thorvaldsens Værksted under Mesterens sidste Ophold i Rom 1841—42, og som, da Baronesse Stampe var rejst, maatte føre Dagbog for hende over alt, hvad „Thor“ foretog sig og værne om ham i hendes Sted, saa godt han kunde, var nu selv, som „Gammelromer“, noget af et Midtpunkt i Kunstnerkredsen, ikke saa meget paa Grund af sin Betydning, som i Kraft af sit ærværdige Ydre, saaledes som Bergsøe har beskrevet ham i Skikkelse af „Den Gamle“ i „Fra Piazza del Popolo“, eller som Goldschmidt har skildret ham under Betegnelsen: „Præsidenten“ i „Hvorledes man lever i Rom“. Men oppe paa Palatin i St. Bonaventura-Klostrets Celle sad den aldrende Fra Pietro, Klostrets „Broder artifex“, og syslede med sine fromme Helgebilleder, mens Øjet stundom

søgte Hvile i Udsynet over den evige Stad, som den set heroppe fra Højden laa udbredt for hans Fod med sine bølgende Høje, sine Haver og Vigner, sine Kirker og Paladser, med de gamle Bymure, kronede af Taarn og Tinde, omgivet af Campagnens stille Vidder med de blaanende Bjerge yderst ude, det Rom hvortil han i sin Ungdom var kommet vandrende som Maleren Albert Küchler.

I Forhold til det betydelige Antal Skandinaver, Staden husede, er det kun saare faa, der omtales i la Cours Breve. Han var ikke af Naturen indstillet paa Fællesskab, og efterhaanden drog han sig atter tilbage, saa at hans Deltagelse i Foreningslivet under dette Ophold overvejende faldt i den første Vintersaison. Noget over Nytaar i den følgende Vinter skriver han nok saa mistrøstigt: „Vi er ikke ret mange Danske eller Skandinaver her nede i Aar; men det kan da egentlig ogsaa være det samme; thi disse flygtige Bekendtskaber, som gøres paa en saadan Rejse, er i Almindelighed ikke morsomme.“ Enkelte blev dog af varig Betydning for ham, saaledes Venskabet med Vilhelm Bissen, den finske Billedhugger Walther Runeberg og den svenske Plastiker John Børjeson; men iøvrigt er det kun faa, han skriver om, af de mange, han daglig traf om Morgenens i „Café di Roma“ og senere i et af Skandinavernes Tilholdssteder: „Trattoria del Genio“, ikke langt fra den spanske Plads, eller det større Osteri i Via della Valle, en Gade bag Pantheon i Retning af Ghettoen. I Dr. phil. F. G. Knudtzons Erindringer er der rigt Stof til Supplering af la Cours sparsomme Meddelelser om de Aars Kunstnerliv i Rom, og det fremgaar af dem, at Skandinavernes Kreds bl. a. omfattede Jerichau, L. A. Schou, Lauritz Prior, den svenske Billedhugger Kjellberg, den norske Budal, Vilhelm Bergsøe, Kristoffer Janson og mange flere; men det forklares af samme Kilde, hvorfor saa faa af disse omtales i la Cours Breve: „Medens Bissen, Prior, Schou, Kjellberg og Budal dannede en Klynge,“ skriver F. G. Knudtzon, „var la Cour ubetinget en Mand, der stod alene, rede til at forsvare, hvad han mente og sagde. Han var den skarpe lagttager og Bedømmer og alt i alt en god Mand. Men det bløde og kærlige Sind, som man mærkede bag Holbechs Ord, kom ikke frem hos la Cour, og saa var han, skønt yngre, mere gammeldags i Anskuelser“. Vi genkender i disse Ord la Cours reservede Væsen, der kun alt for ofte er blevet fejlagtigt udlagt som Kølighed, hans udprægede Selvstændighed og hans inderlige Tilknytning til Traditionen, den som Knudtzon ved en senere Lejlighed kalder hans „konservative Forstokkethed.“ De havde haft et lille Sammenstød angaaende Oehlenschläger, hvem Knudtzon ikke vilde anerkende som nogen virkelig stor Dramatiker. „Da jeg endelig erklærede,“ skriver Knudtzon, „at Ibsen og Bjørnson var ganske anderledes udprægede Dramatikere end Oehlenschläger, blev la Cour dybt indigneret og sagde til mig: „Jeg havde nok tænkt mig, at De hørte til de unge Mennesker, som ikke forstod at skatte Oehlenschlägers Poesi.“ (Han udtalte Konferensraadens Navn med et meget langstrakt, blødt Oehlen). Jeg blev højlig irriteret over, at la Cour optraadte med Autorite-

tens Krav paa forlods at have Ret . . . Aldersforskellen mellem la Cour og „det unge Menneske“ var forøvrigt kun lidt over fem Aar.

Men var la Cours Deltagelse i Kunstnerlivet saaledes af kort Varighed, har det jo dog sin Interesse, at han for en Tid kunde lade sig rive med. Ogsaa i dette Forhold var han allerede den Gang den samme, som han senere viste sig at være, naar han vel kunde være munter og hyggelig i Kammeraters Kreds, men kun for en kort Tid, kun paa Baggrund af lange Tidens uforstyrret Ensomhed og Arbejdsro. Vi vil samle, hvad han selv skriver om Livet i Rom og i Skandinavernes Kreds, dels fordi det har den omtalte Betydning for Karakteristikken af la Cour, dels ogsaa fordi det bidrager til at belyse Forholdene i Skandinavisk Forening paa den Tid.

Søndag den 17. September, en tre Ugers Tid efter hans Ankomst til Rom, sidder han endnu hjemme og filosoferer i en Efterskrift til Brevet over den Mulighed, at der maaske i Dag er Høstgilde hjemme paa Helgenæs. „Søndagen“, skriver han, „ligner ellers for os Danske aldeles de andre Dage; men det er, som om man savner Hjemmet lidt mere den Dag end de andre Dage.“ Men endnu i samme Brev viser en anden Efterskrift fra 24. September, at han er ved at finde Vej ud af Ensomheden: „Stor Fest i Aften, thi vi skal have rigtig dansk Risengrød! Til daglig er det Ruskomsnusk, Traktementet,“ og den 14. Oktober hedder det: „Der kommer nu flere og flere Danske herved. I Foreningen har vi ret livlige Aftener, ja, jo længere jeg bliver her, desto bedre synes jeg om Rom og Italien; men der er jo nok et Land, som er bedre, om det end er lident.“

Den 4. November skriver han til „Fætter Johannes“, samme Dag som han har overværet „Komedien“ til Ære for St. Carlo: „Det er imidlertid ogsaa en anden Festdag, nemlig Unionsdagen for Norge og Sverige. Vi Danske er indbudt til Sold i Skandinavisk Forening af Nordmænd og Svenskere. Det synes mig, som Dansk, at være en lidt underlig Anledning til Fest for os, eller sammen med os; men Indbydelsen blev gjort af en norsk Digter Ibsen, en varm Forkæmper for et Skandinavien af tre selvstændige Riger, en ivrig Angriber af Sveriges Færd under den sidste Krig. Vi ved alle, at han ikke vil komme med et Ord, der kan saare os Danske, og jeg vil derfor modtage Indbydelsen.“ Der er endnu nogle Timer til, at Festen skal begynde, og han skriver med det forestaaende in mente videre om Italien som Vinens Land, just ikke fordi han i Rom faar god Vin — tværtimod — ej heller fordi han drikker for meget af den til daglig, idet dette „sure, søde, tynde, bitre, brændevinsagtige, mavefordærvende Stof, hvormed der gerne opvartes“, ikke frister ham synderligt, men fordi det er om Vinen, man samles i Kammeraternes Kreds, idet Vinen praktisk talt er den eneste Drik, man kan faa paa Osterierne. „Jeg er meget mere sammen om Aftenen med Landsmænd end hjemme. Naar man da har faaet et Par Ølglas Vin til Livs, kommer den første Virkning deraf: Tankerne, Livsmodet og Kunstnerhaabet faar lidt dristigere Flugt, det ene Ord følger det andet, Skaaler følger paa Skaaler, Begejstringen tager til, der drikkes paa

Nordens Held, paa Kunstens Held, paa den enkeltes Held, og er det nu i en Knejspe, under Vinløvet, mens Citherspillet lyder fra Gaden, og Maanen spiller i Tiberens Bølger lige ved vor Side (der er netop en saadan Knejspe ude i Tastervere), ja, saa føler man stærkt, at man er i det fremmede Land, i Fantasiens, Kunstens, Begejstringens Land, men paa samme Tid føler man, at vi tre Rigers Folk forstaar hinanden, har de samme Tanker, samme Haab og samme Ord til at udtrykke disse Tanker med. „Lad os være dus!“ lyder det da fra et Par Sider, Carl Blochs og Henrik Ibsens, og vi er dus — thi jeg er i Vinens glødende Land.“

Efter saa højstemt en Indledning — særlig af la Cour at være — følger Dagen efter Beskrivelsen af Festen — i otte Linjer med udtrykt Andendagspræg: „Det var saamænd meget pænt altsammen, Gildet i Aftes mener jeg: Vin, Kage og Valnødder og til sidst Sigtebrød og Schweizerost. Festtalen berørte kun, at en blot og bar ydre, politisk Union intet havde at betyde, naar ikke det indre, aandelige Liv paa samme Tid bragtes mere sammen for de to Folk. Det var Ibsens Skaaltale. Dernæst udbragtes det lille, kære Lands Skaal af en svensk Billedhugger Kjellberg; herfor takkede Chr. Molbech.“

Den 12. November hedder det: „Vi Danske, Norske og Svenske havde i Aftes Mortensgaasgilde i Foreningen. Jeg var valgt til at arrangere det, saa slipper jeg til Jul, og da det er vanskeligt at faa Gæs, maatte jeg tilige med et Par andre omkring paa Torvene og se efter Gæs. Det regnede stærkt den Dag, og Rendestenene, som gaar midt i Gaden her, var rivende Floder paa flere Alens Bredde, saa det var en lidt tragikomisk Situation for mig at gaa omkring for at føle paa de slagtede Gæs, om de var fede, og løfte paa de levende, om de var tunge. Vi gik ogsaa lidt omkring for at smage paa Vin til Gildet og havde den Fornøjelse, at Vinen var til alles store Tilfredshed. Da det maaske kan mere at høre, hvordan man stiller et saadant Maaltid an, vil jeg fortælle, hvad vi fik. Da Damerne kom, fik de Buketter af Roser og Reseda o. s. v. Vi satte os til Bords Kl. 7, og først spiste man Skinke, Sild og Smør, ikke saa lidt deraf, thi det tager overmaade lang Tid at arrangere alt hernede. Saa kom Makaroni med Ost, saa Gaasen med Æblegrød, saa Kalkun med Kartoffler, Kage, Frugt og endelig Ost og Brød. Det var overmaade pænt, og Vin drikker man som Vand, naar man er i det Humør. Politik maatte egentlig ikke berøres, da der var Damer til Stede; men Skaaler for Kunstens Held var jo naturlige, og da vi var Kunstnere fra alle tre Riger, saa særlig for den nordiske Kunst. Jeg berørte i min Tale, at vi nordiske Kunstnere egentlig slet ikke forstod hinanden, men at vi, om vi skulde kunne gaa en større Fremtid i Møde, maatte arbejde sammen og ikke hver gaa sin Vej, som nu. Jeg berørte slet ikke, at de norske Kunstnere gik til Tyskland; men Digteren A. Munch maa vel have haft en lidt ond Samvittighed, thi han faldt straks ind imod mig. Nu begyndte Taler og Meninger at krydse hinanden, Enighed var ikke til at opnaa; men der kom Liv i Kludene, mange morsomme Ting kom frem, især

fra Munch, men de røbede jo rigtignok, at han intet Begreb havde om Kunstens nationale Betydning og de forskellige Landes kunstneriske Ejendommeligheder. Da Kaffen kom, skiltes man efter de enkelte Partier, og omtrent Kl. 11 $\frac{1}{2}$ gik vi hjem, jeg tror alle vel tilfredse og med Følelsen af, at vi danner et lille, tilladt Skandinavien hernede i Syden, og at vi, i det mindste, hvad Talen angaar, kan forstaa hinanden. I Skandinavisk Forening har vi det i det hele taget meget rart og hyggeligt. Enten kan man gaa omkring og snakke og spase, eller man kan sætte sig ned og læse i god Ro; men det er altid rart at have nogen omkring sig og se bekendte Ansigter. Hver Aften bliver i Regelen tilbragt der.“

Juleaftens Dag skriver la Cour: „Klokken er 4, og det er først Kl. 6, at Festen for Skandinaverne begynder. Det er altsaa for tidligt at klæde sig paa, og jeg ved da ingen bedre Maade at begynde Julen paa, end at kikke lidt indenfor i Hjemmet. Jeg tænker mig da, at det er en klar Frostdag; Ilden brænder muntert i Kakkelovnen paa Katrinebjærg, og Moder gaar netop ud for at tage imod Christian og Antine, da jeg træder ind ad Døren med et „Glædelig Fest“ til hele Familien. Men. . . jeg vil holde mig til Virkeligheden, som for mig bestaar deri, at jeg nylig er kommet fra Festlokalet, som jeg har hjulpet med til at smykke med Kranse, som de andre har bundet, samt med et Billede derhjemmefra, et rigtigt Vinterstykke, som jeg havde malet i den Anledning. Ja, Jul er det jo, skønt Roserne blomstrer paa Monte Pincio, og at det er Vinter, mærker man da især om Morgenens, naar man gaar ud. Jeg forsøgte mig forleden paa en Glidebane, som næppe vilde have fristet hjemme; men her i Rom kunde jeg ikke modstaa. Paa Gaderne staar der store Ildpotter, hvor Sjøvere og Røvere varme sig, og man ser Romere indhyllede i Kappen, saa man ikke ser andet end Øjnene af dem. . .“ Om Festens Forløb skriver han Dagen efter: „Festen begyndte altsaa Kl. 6, og da Grev Sponneck med Kone og Datter, hvem der ventedes temmelig længe paa, kom, gik man i Procession ind i Spisesalen, nogle med Damer, andre alene. Paa Bordet prangede mellem mange Herligheder den gyldne Frejrsgalt, der i Forbigaaende sagt var af Gips. Maaltidet skete imidlertid ikke sin fulde Ret, da Talerne ofte afbrød Spisningen, saa Retterne blev kolde. Der beværtedes med rigtig Julegrød, der maatte spises med Forsigtighed, da der var en Mandel i, og den, som fandt den, skulde have en lille Gave. En svensk Grev Bonde var den lykkelige Finder. Derpaa fik vi kogt Stør med dejlig Smørsauce, der desværre blev kold paa Grund af, at Professor Molbech holdt en vidtløftig, patetisk Tale for Norden. Jeg var opfordret til at udbringe Damernes Skaal, og saa udbragte jeg en Skaal for den huslige Kvinde, der i Hjemmet lavede Grøden til Juleaften, og jeg tror, jeg skilte mig ganske anstændigt derfra, men jeg fattede mig meget kort, da jeg mærkede at Molbech atter bryggede paa en Tale, og den var da for vor egentlige Vært, det forenede Italien, hvilken Skaal Sponneck ikke vilde drikke med. Vor stakkels Konsul, en sølle, bitte Altonaer, blev saa betuttet over denne Skaal og saa vist allerede i

Aanden Forsamlingen sprængt og sig selv hængt af Pavens Soldater, uagtet Thorvaldsens Dattersøn, der paa Grund af Bedstefaderens Fortjenester er Medlem af Foreningen, var til Stede og drak Skaalen med, skønt Paulsen er Kammerherre hos Paven. Men den gode Stemning var nu forstyrret, og skønt Grosserer Prior søgte at raade Bod derpaa ved at udbringe Konsulens Skaal, fik denne dog ikke sin Appetit igen. Sponneck ivrede i Krogene, og Tiden skred frem med lidt Mundhuggeri og Misstemning. For at lede Tankerne i en anden Retning udbragte Molbech en Skaal for Kong Georg, hvis Fødselsdag det netop var, men søgte forøvrigt at mele sin egen Kage hos „den højtbegavede, ædle Mand, der var i vor Midte.“ Sponneck takkede for Skaalen og roste det græske Folk, men lastede dets Ledere — den gamle Historie. Jeg traadte nu op igen og sagde, at der paa denne Dag mere end ellers sendtes kærlige Tanker fra Hjemmet til dem, der her var samlet, og jeg bad da Selskabet igen sende disse Ønsker tilbage og ønske de Kære i Hjemmet en glædelig Jul. Endelig kom den længe frygtede Stund, da Skaalen for Grev Sponneck skulde drikkes. Det var en svensk Billedhugger, Kjellberg, der udbragte den, og den blev drukket uden Sang og Klang. Den berørte os alle ilde; det svenske Reformforslag er endnu saa ungt, at de gode Svenskere ikke godt kan fatte, hvor lidt vi Danske kan skatte en Mand, som Sponneck; men Servilitet er nu engang Svenskerenes Hovedfejl. Derpaa kom de private Skaalers altomfattende Række. Greven gjorde endog mig den Ære at drikke et Glas med mig; men dette mulige Kridthusforhold forspildtes snart, ved at jeg tiltalte ham simpelt væk med „De“, uden Greve- og Ekscellence-Titel. Efter Kaffen plyndredes Juletræet, og jeg fik en smuk marokkansk Pibe, som jeg naturligvis tager med hjem som en Erindring om den første Juleaften i Rom.“

Den 19. Januar fortsætter han: „Jeg skrev sidst om Juleaften hernede. Juledag havde en helt anden Karakter. Jeg gik den Dag saa underligt alene omkring; der var ingen rigtig Samling paa os Landsmænd. Een traf jeg dog, og saa gik vi ud i Peterskirken for at se Komedien dér, som dog ikke var saa slem som sædvanlig. Da Paven selv holdt Messe og fremviste Nadverens Sakramente, lød der en dejlig Musik af Horninstrumenter. Enkelte knælede; men denne Ceremoni, hvori Menigheden — om man kan kalde de mange nysgerrige og de faa Romere saaledes — deltog, varede omtrent tre Timer, og Resten af den deltog slet ingen i. Processionen af Kardinaler, Bisper o. s. v. var meget stor og prægtig. Resten af Dagen gik med Spadseren; men det var egentlig en sølle Juledag. Om Aftenen i Foreningen spiste vi Levninger, en Slags lübsk Pølse og Finbrød. Havde vi haft Smør, havde det været ægte Gildesmellemmader. Da vi var lidt søvnige, og da vi spiste ved et Træbord og kun havde halvanden Tallerken og en halv Kniv, havde det noget gemytligt ved sig, og da jeg egentlig var møt i Forvejen, havde det tillige et hjemligt Præg; thi ellers paa Rejser spiser man jo kun, naar man er sulten. Bagefter dansede vi og gjorde lidt Løjer, saaledes blev Enden paa Dagen lidt muntre end Begyndelsen.“ —

Naar de saa var gaaet hver til sit efter Samværet i Foreningen, eller naar de, hvis der havde været Gilde, havde opfyldt Forpligtelsen til at følge de mindre velfunderede til deres Logi, kom den ensomme Hjemtur gennem de nattestille Gader, hvor det risled og randt fra de talløse Vand-spring, og hvor Olielamperne lyste foran de blomstersmykkede Madonnabilleder. Ved Gadedøren var det saa om at faa Voksstabelen frem, før man vovede sig op ad Trappen. Voksstabelens Nødvendighed var et Dogme, som var fastslaaet af „Gammelromerne.“ Den skulde tændes „for at der ikke skulde staa en Gavtyv paa Trappen.“ „Er han der,“ skriver la Cour, „kan jeg for Resten ikke indse, hvad Voksstabelen skal nytte; men det siger de gamle Romere: altid Voksstabel i Haanden.“ Snart er alting stille paany. Roma sover sin Tornerosesøvn. Fra den sortblaa Himmel luer og blinker de samme Stjerner, der saa Tider og Riger svinde som Drømme, over nye Slægters Færden og Hvile i den evige Stad. Nede fra Piazzaen høres det, naar Vandspringets sitrende Straale stundom af Nattevinden føres ud over Kummens mosgroede Rand, saa det plasker mod Torvets Stenfliser. —

Blev Aftenerne tilbragt i Kammeraternes Kreds, saa var Dagen viet til det anspændte Arbejde, den ensomme Kunstnerkamp. Overalt hvor han færdedes i Roms Omegn, markeredes hans Vej af indtrængende Naturstudier, og hjemme i Rom havde han samtidig flere større Billeder under Arbejde. „Gid jeg nu blot maatte kunne lære noget derved,“ skriver han et Sted, „det er dog Rejsens vigtigste Maal.“ Dette lille Hjertesuk er taget fra et Brev af 11. Oktober 1865, altsaa fra Begyndelsen af Opholdet i Rom, og det giver det første lille Indblik i, hvordan han i Grunden var stedt, røber hans Usikkerhed, den urolige Higen hos den, som endnu ikke er sikker paa sig selv. Thi hvorfor skulde han i Grunden kunne lære mere af at male i Syden, end han kunde have lært sig selv ved at arbejde videre i Hjemmet, og hvor langt kommer man, selv med den mest anspændte Flid, hvis Bestræbelsen, man er kommet ind paa, ikke er frugtbar? I et langt senere Brev, skrevet 1891 til en ung Maler, han interesserede sig for, og som havde bedt la Cour anbefale ham til Opnaaelsen af et Rejselegat, har han selv brudt Staven over sin Maade at gribe Sagen an paa i hine første Romerdage. Han skriver, at han ikke vil raade den Unge til allerede nu at rejse til Udlandet for længere Tid: „Naar jeg ser paa mine Ting fra de første Rejser,“ siger han, „er de saa spidst og ubehjælpomt malet, saa jeg synes nok, der gik for megen Tid tabt til Arbejde, som jeg lige saa godt kunde have gjort herhjemme,“ Selvfølgelig dyrkede han samtidig Gallerierne og søgte overalt den Udvikling, Studiet af anden Kunst kan give; men for det meste laa denne Kunst i et ganske andet Plan, og hvor den virkelig kom hans eget Omraade nær, fængslede den ham nok, men foruroligede ham tillige, for saa vidt som den stillede Problemer og opfordrede til Revision af de medbragte Begreber, som han efter Indtrykkene fra Paris klyngede sig til med en Ængstelighed, der i Virkeligheden hæmmede hans Udvikling. Der er noget udpræget borgerligt i denne Fortrøstning til

den ufortrødne Flids Evne til at gøre Underværker paa et Omraade, hvor Flid alene ikke bringer Udviklingen et Haneftjed fremad. Han er da ogsaa gennemgaaende utilfreds med sig selv. Han skriver i Januar 1866: „Nu skal jeg snart være færdig med de Billeder, som skal sendes hjem til Udstillingen; men jeg mangler heller ikke saa meget. Der er vel nok noget smukt i dem; men tilfreds er jeg ikke med dem. Der løber saa meget om i Hovedet paa mig, og endskønt jeg jo maa stille vore to Landskabsmalere Skovgaard og Rump over alt, hvad jeg ser og har set paa min Rejse, saa er der dog saa meget, som jeg maa søge at tilegne mig og at arbejde sammen med min egen Opfattelse af Naturen. Den, der giver mig mest at tænke paa, er ellers den gamle, kostelige Landskabsmaler Claude Lorrain, af hvem jeg i Paris og her har set en Del Billeder, som i mange, højest vigtige Ting staar over Skovgaard. Men da han tilhører en helt anden Tid, er der ogsaa meget, jeg ikke saadan kan gaa ind paa.“ En forceret Produktion i en Periode, hvor man bør være indstillet paa først og fremmest selv at være den modtagende, ikke den ydende, skal og maa enten slaa fejl eller hæmme ens Udvikling. Som Thorvaldsen sagde det: „Man maa have Ro, for at kunne gro;“ men Ro turde la Cour ikke unde sig, thi det gjaldt for ham om at naa frem til et Resultat, der kunde stille den pinlige Usikkerhed i ham selv. Vi har set, hvorledes han kom ind paa Kunstnerbanen uden ret at vide, hvad han gik ind til. Og vi har gennem Undersøgelsen af hans aandelige Samhørighed med Slægten gjort os et Begreb om, at selve Foretagendet, efterhaanden som han blev sig selv mere bevidst, maatte synes Borgeren i ham ikke mindre vellystigt, end det i sin Tid syntes Faderen. Vi har endelig fulgt hans lidenskabelige Deltagelse i Fædrelandets Sorg, hans Uro og Bekymring for dets Fremtid, og forstaaet, hvor tidligt modnet Beslutningen var, om at han selv i det mindste paa sit særegne Omraade skulde gøre sit Bedste og være med til at skabe Værdier indefra, der kunde opveje det udadtil tabte. Det er da ikke svært at tænke sig, hvor tung en Brydningstid disse Aar før Gennembruddet har været for la Cour, og det er forstaaeligt, at han greb til Arbejdet som til det eneste Holdepunkt, selv efter at han var naaet til Forstaaelsen af, at den Udvikling, han var inde i, maatte have Tid til at fuldbyrdes, før den dermed følgende Modning kunde komme hans Arbejder og hans Selvtillid til Gode. „Der maa endnu,“ skriver han i Marts 1866, „ses, males, glemmes og fordøjes en Del. Naar jeg saa, om Gud vil, atter kommer hjem og i Ro tygger Drøv derpaa, saa først er Tiden kommen til Betragtninger over mit Kunstnerliv og min Udvikling hernede.“ Men saa rolig en Erkendelse har været alene de bedste Øjeblikke forbeholdt. Der er i Dr. Knudtzons Erindringer en Udtalelse, som skarpt belyser, hvor tungt la Cour til andre Tider har haft det med sig selv. Det hedder om la Cour: „Han betragtede sig ikke som værende slaaet igennem som Maler og talte om den Mulighed at skulle søge sig et Levebrød som Skolelærer hjemme i Danmark — maaske dog for at styrkes ved den Modsigelse, som slig en Ytring maatte fremkalde.“ Dr. Knudtson kom til Rom

i December 1866, og hans Indtryk af la Cour stammer fra Slutningen af dennes første Ophold i Rom. Vi har før anført Dr. Knudtzons Karakteristik af la Cour, som en Mand, der stod alene, og umiddelbart før de sidst citerede Linjer, skriver han som det andet Yderpunkt af sin Karakteristik: „Ogsaa om Maleren la Cour gjaldt det, at han var præget af en stærk og selvstændig Personlighed.“ Disse tilsyneladende hinanden modsatte Elementer: Selvstændighed og Usikkerhed lader sig netop udmærket forene, naar man indskyder det faktisk foreliggende Forhold, at la Cour endnu ikke i sin Kunst havde præsteret det afgørende Værk, der kunde blive ham selv den endelige Bekræftelse paa hans Kunstnerkald. Men hvilken Lidelse ligger der ikke bag ved en saa indesluttet og selvstændig Personligheds Selvudlevering i den halvskjulte Opfordring til de andre om at styrke ham i hans Tro paa sig selv!

For et Menneske med la Cours religiøse Forudsætninger maatte det tidlige Viljesindgreb i hans egen Skæbne, selv om det beroede paa en umiddelbar Tilskyndelse, vel nok opfattes som Lydighed imod, hvad man benævner et Kald; men enhver, der kender noget til slig en Udvikling, ved ogsaa, hvor tungt den Mulighed senere hen kan hvile paa Sindet, at „Kaldet“ kunde være fulgt, fordi man selv helst vilde opfatte det, som det rigtige, mens det egentlige Kald, religiøst set, maaske havde bestaaet i „Kaldets“ Forsagelse. Der er næppe nogen Kunstner af Betydning, ja, i Grunden vel næppe nogen særpræget Begavelse i det hele taget, som, hvis hans Livsopfattelse beror paa religiøse Forudsætninger, helt har undgaaet denne Ungdommens Jakobskamp, og i den Tid, der hengaar, — for at holde os til Kunstnerne, — før der opnaas fuld Bekræftelse paa Valgets oprindelige og vedvarende Berettigelse, og hvor Kunstneren maa holde sig selv med Selvtillid, kan det være svært nok for mange, endog for dem der er langt mindre tungt udrustede, end la Cour var det af Naturen. Bag la Cours ensomme Livsførelse gennem mange af hans bedste Ungdomsaar og bag ved hans rastløse Trang til at lære, lære og lære, ligger en bestandig Kamp mellem Tvivl og Tro med Hensyn til Valgets Berettigelse. Med hans tunge Natur kostede hans ufortrødne Fremfærd paa den engang valgte Vej ham saa mægtig en Anspændelse af Viljen, at Kampen tog alle hans Kræfter. Her skulde Livssejren vindes, om ikke alt skulde være tabt. Hvor tungt har han da ikke haft det i en Periode, hvor han ikke helt med Urette følte det, som om han i Stedet for at udvikles gik tilbage! Paa den anden Side ser vi i det følgende, at Tiden for Bekræftelsen var nær, og at nogle Aars Ro skulde modne ham til Afklaring, hvorefter der ved den genvundne Sindsro og Selvtillid kommer en desto mere rivende Fremgang i hans Udvikling. Men derom kunde han jo endnu intet vide, og selv da Gennembruddet kom, var det som Kronen paa det fuldbyrdede mere end som Indledningen til nye Sejre. Det vundne var købt saa dyrt, at det bandt hans fremtidige Virke, saa han blev end mere varsom, end han forud var det i Kraft af sin konservative Indstilling, med at indlade sig paa det usikre, og Kampen

havde fyldt saa uforholdsmæssigt i hans Liv, Livet selv var dermed blevet ham saa uhyre alvorlig en Sag, at han gik ind til Sejren som en skræmt Mand. Naar nu hertil kommer den tyngende Indvirkning, de nationale Forhold udøvede, saaledes som vi før har beskrevet det, paa ham, som paa alle der var unge i Nederlagets Aar, og naar, som vi siden skal se det, Udviklingen i Samtidens Kunst gik ham imod og fortsattes ad Baner, der førte bort fra den, paa hvilken han selv havde opnaaet sin dyrekøbte Sejr, forstaar man, at la Cour allerede i Sejrens Stund var dømt til at blive en ensom Mand, en Mand der var forudbestemt til at lades tilbage af Livet og af Samtiden. Det bliver os forstaaeligt, at med den Udvikling, der førte til Gennembruddet, var la Cour i alt væsentligt blevet den, han siden vedblev at være, og at hans følgende Liv kun er at betegne som en lang Arbejdsdag, under hvilken hans Kunst udfoldedes i Bredden, men væsentlig paa det engang opnaaedes Niveau. Derfor er la Cours Livshistorie ganske overvejende en Beretning om hans Barndom og Ungdom. Allerede i Bekræftelsens Stund bøjer Livslinien bort fra den stigende Retning, søger med Cirkelns Bue tilbage mod sit Udspring, til Livsløbet naar det fuldbyrredes Tegn og „Ormen bider sin egen Stjært“ i Evighedens Symbol. —

Naar man ser la Cours Arbejder fra denne Periode, undres man stundom over, at han kunde føle sig usikker med Hensyn til sine Evners Tilstrækkelighed, og paa den anden Side forstaar man just ved denne Usikkerhed til Trods for de relativt betydelige Resultater, hvor højt et Maal han havde sat for sin Stræben. Vel kan enkelte af de første Studier være svage, men iblandt de lidt senere er der saa fortrinlige Ting, som den Studie fra Sorrent, signeret 20. Juli 1866, som paa Mindeudstillingen var Nr. 36. Dog er det selvfølgelig rigtigt nok, naar la Cour selv finder sin Malemaade spids og mere tør, end tidligere, og da hans foregaaende Udvikling under Skovgaard's Bistand just havde ført ham godt paa Vej bort fra denne oprindelige Svaghed, kan der meget vel tales om Tilbagegang eller Tilbagefald til et Stade, han troede overstaaet. Et Kendemærke for la Cours tidligste Italiensbilleder er ogsaa den ejendommeligt stofløse Behandling af de brudte, solbelyste Mure og Ruiner, som gerne forekommer i hans Motiver. Endnu i det store Billede, vi gengiver: „Olivenskov fra Tivoli“ genfindes denne mærkelige Løshed i Formgivningen paa dette specielle Punkt, hvilket staar saa meget ejendommeligere til Helheden, som saa at sige alt andet i Billedet er forbavsende overlegent og fast.

Billedet er et Atelierbillede over Studier fra Slutningen af Tresserne, og i sine Fortrin viser det frem til det andet Italiensopholds mere fremskredne Resultater; men i nævnte Svaghed viser det tilbage til hans Arbejder fra de første Aar i Rom. Det mærkes dog, at han, før dette Billede blev malet, har været hjemme en Tid hos Skovgaard. Baade den røde Undermaling, som forøvrigt har gjort Himmelens blaa Farve noget tung, og den storladne Komposition viser tilbage til den Udvikling, der allerede før Rejsen havde ført ham saa langt frem. Naar man vil skønne over, hvad det da egentlig

Olivenskov ved Tivoli. 1870. 113×166.

var, der kunde gøre ham saa utilfreds med sit Arbejde, kan vi blandt de Billeder, som vil være kendt fra Mindeudstillingen, snarest henvise til Motiverne fra Sorrent og Neapel, ikke saa meget til Studierne, som til de Billeder, han vel allerede dengang havde paabegyndt over dem, og som afsluttedes omkring 1870. Med al Respekt for deres Dygtighed kan de ikke siges at staa over Gennemsnittet i Datidens Kunst undtagen maaske i en og anden livfuldt behandlet Detaille, særlig af Plantevæksten. Men hvad la Cour stræbte imod, laa langt over Gennemsnittet. Ogsaa et andet Forhold har voldt ham Kvaler, nemlig Modsætningen mellem hans egen Tilbøjelighed for det romantiske og hans Erkendelse af det sunde i den strenge, Skovgaardske Redelighed. Som før omtalt mærkes denne Brydning i hans Forhold til Claude Lorrain.

Blandt de væsentligste Billeder fra den første Italiensrejse er det store Bjærgbillede fra Pyrenæerne, som han malede i Rom i Vinteren 65—66. Han havde dertil vel en Del farvelagte Tegninger, men ikke noget direkte Forarbejde, saa Billedet blev overvejende Erindringskunst paa lignende Maade, som det før gengivne arkadiske Landskab. Selvfølgelig har dette Forehavende ogsaa voldt hans iøvrigt saa skrupuløse Krav til Natursandhed mange Kvaler. I det oftere citerede Brev fra 1882 til Sigurd Müller karakteriserer han det selv, vist nok med uforvunden Strenghed, som „lidt magert og tomt“. Men saaledes har det aabenbart ikke virket paa andre, thi skønt det var et stort Billede og efter Datidens Forhold blev holdt i en ret høj Pris, blev det dog næppe nok færdigt, før det fandt sin Køber. Allerede i Karnevalsugen 1866 skriver han, at han har solgt Billedet til Grev Sponneck for 600 Rdl., hvilket dog skulde være en nok saa betragtelses-

værdig Opmuntring, saa meget mere som det ingenlunde var den eneste af den Art. Den 5te November 1865 skriver han, at han har solgt sit Billede fra Campagnen til den nu bortrejste Fabrikejer Wibroe fra Aalborg, med hvem han havde været en Del sammen i de foregaaende Uger, og i Marts 1866 ses det, at Billedet: „En Vinteraften ved Ponte molle“ udførtes efter Bestilling af Grosserer Prior, Billedhuggerens Fader, den samme som af L. A. Schou bestilte Billedet: „En antik Kejserstatue transporteres gennem Titusbuen“. Disse Arbejder af la Cour hjemsendtes alle til Udstillingerne i 1866—67 og 68, og naar man gennemblader Katalogerne fra dengang, ser man, at endnu et Billede — hvis Motiv iøvrigt viser frem mod det kommende Mesterværk: Nemisøbilledet, — var i Privateje, før det udstilledes 1866, samt at det eneste Billede, der var til Salg, af de tre, han udstillede 1868, erhvervedes af Kristiania Kunstforening. Naar hertil kommer, at la Cour jo havde Akademiets Rejseunderstøttelse, og at han dertil havde velstillet Familie, ses det, at det ikke for ham, som for saa mange unge Kunstnere, var økonomiske Sorger, som tyngede, og man kan se bort fra dette Forhold, naar man, som vi i det foregaaende har forsøgt det, gør Rede for la Cours Udvikling og Sjælstilstand i disse Brydningsaar.

Sommeren 1866 tilbragte la Cour i Omegnen af Neapel, deraf det meste af Højsommeren i Sorrent. I Oktober er han atter i Rom, hvor han genoptager den vante Tilværelse. Det synes, som om han i Foraaret 1867 atter har været en Studietur sydpaa til Neapel og Capri, før han satte Kursen hjemefter. Sommeren og Efteraaret igennem malede han som vanlig i Jylland, og i den følgende Vinter har han haft Lejlighed til under Skovgaards Bistand at gennemarbejde det indhøstede Materiale og finde sig til Rette med sig selv. I Brevet til Sigurd Müller giver han os Resultatet af sine Overvejelser. Han henviser paany til, hvor stærkt han havde følt sig frastødt af „Raaheden og Løsheden“ i den franske Kunst, hvilket han mener var Aarsagen til, at han „i 1867 vendte hjem fra Rejsen med temmelig tørre, spidse og kedelige Studier, et Præg, som Arbejderne fra Sommeren i Hjemmet 1867 fik i endnu højere Grad“. Han omtaler Billedet fra Pyrenæerne og siger sluttelig: „I Følelsen af, at der egentlig ingen Udvikling var endt, ja en saadan næppe nok begyndt, og med Længsel efter det dejlige Italien rejste jeg igen sydpaa 1868“.

Det var en af de første Dage i Juni 1868, la Cour paany drog hjemmefra, og Rejsen gik denne Gang foreløbig til Schweiz, til Bjærgene, af hvilke han under Hjemrejsen forrige Gang havde faaet et flygtigt, men dragende Indtryk. Han tager over Meiringen til Rosenlauri i Berner Oberland, en bitte lille By sydøst for Brienzersøen, berømt for sin Gletscher og sin pragtfulde Beliggenhed under Wellhorns og Wetterhorns Tinder. I Juli tager han højere op, til Mürren ved Lauterbrunnendalen under Mönch, Schwarzer Mönch og Silberhorn, senere til Vierwaldstädtersøen. I Begyndelsen af September drager han videre, sejler over til Beckenried, kører til Engelberg og gaar over der Pfaffenwand forbi Trübsee op til Jochpass — det højeste, han

Fra Engstlen See. 1868. 36×54.

endnu havde været — og videre nedover til Engstlenalp. Som den udholdende Fodgænger han var, noterer han med en vis Stolthed, at han har gjort Turen fra Engelberg til Engstlen paa $3\frac{1}{2}$ Time, en Time mindre end den anslaaes til i Almindelighed. Vejret er ham gunstigt, og han faar en Række klare Septembere dage: „Engstlen, det vil sige et Værtshus og et Par Huse til dem, som om Sommeren passer Kvæget her, ligger i omtrent 6000 Fods Højde (1839 Meter), altsaa højere end Mürren og Rosenlaui. Her var meget smukt; der var Motiv til Maleri, hvorhen jeg saa, især Partiet over den lille Sø imod Titlis' mægtige Side. Jeg begyndte paa Studiet heraf den næste Morgen, og nu fik vi de dejligste Septembere dage, hver Morgen var lys og klar, saa det gik godt frem med mit Arbejde“. Mindeudstillingen viste to store Billeder over dette Motiv fra Engstlensee, kun lidet forskellige, væsentligst i Forgrunden; men over dem bægge stod dog Studien, som er dateret 2.—7. September 1868, og som her gengives, en af la Cours skønneste Bjærgstudier. Det er i det hele taget paafaldende, hvor meget sikrere han tager paa sine Opgaver under dette andet Ophold i det Fremmede, end under det første. I nogen Grad skyldes det naturligvis, at han denne Gang forud var fortrolig med Bjærgenes og siden med Sydens Natur. Desuden kom han frisk til Arbejdet uden, som sidst, paa Vejen at foruroliges af skræmmende Kunstindtryk, der kunde svække Umiddelbarheden i hans Hengivelse overfor den storladne Natur; men først og fremmest har han haft Tid til at modnes. Alt det, som var uklart for ham selv endnu, da han sidst rejste hjem, er blevet ham overskueligt, og Arbejdet overkommeligt, fordi han trygt har ladet Teorierne fare i Tillid til, at hans egen Natur-

opfattelse vil være ham det bedste Grundlag. Han kunde gøre det, fordi hans Teknik efterhaanden var blevet enhver af hans Intensjoner lydig, og fordi hans Naturopfattelse, derunder hans Evne til at vælge og til at skelne væsentligt fra mindre væsentligt, nu var saa præget af hans Personligheds Magt, at han aldrig, med den som Grundlag, behøvede at frygte for det banale, hvilken Frygt som bekendt har været den dybere Aarsag til megen æstetisk Opfindsomhed.

Perioden, som indledtes med det første Schweizerophold, var maaske den lykkeligste i la Cours Liv. Han følte sig frigjort eller dog langt paa Vej mod den endelige Frigørelse; men det maa vel erindres, at det er om en kunstnerisk Frigørelse, der tales. Lykken bestod i Glæden over at være blevet Vanskelighederne voksen, saa at han frit kunde udfolde sig i sin Kunst, som den han var. Det er saare karakteristisk, at det Hovedværk, denne lykkelige Periode bar frem imod, var det tungsindigt-romantiske Nemisøbillede. Janus la Cours Lykke var Kunstnerlykke, Produktionens, Selvudfoldelsens Lykke, ikke hvad man i Almindelighed forstaar ved Menneskelykke. Hans Breve fra den Tid røber kun for den, der er fuldt fortrolig med hans Væsen, at han var sig denne Øjeblikkets Lykke bevidst. De er præget af hans skarpe, lunt raisonnerende Iagttagelsesevne, af det smaaknurrende Velbehag, der var saa karakteristisk for hans gode Stunder: Sit egentlige Jeg, sine Stemninger og Drømme, sit Tungsind og sit Haab udtrykte han kun i sine Værker. Et Brev, han skrev i Mürren den 5. August 1868, er saa karakteristisk for hans særegne Lune, at vi vil anføre en Del af det som Prøve derpaa, skønt det ikke vedrører hans Kunst. Han skriver, at han bor i et lille Hus ved Siden af Gæstgiverstedet, hvor han har det helt for sig selv. Dog skal han, da Stuen har to Senge, finde sig i, at den anden Seng bliver taget i Brug, hvis der kommer flere Gæster, end Hovedbygningen kan huse, og det giver ham Anledning til at filosofere lidt over det rejsende Publikum og de forskellige Nationaliteters turistmæssige Særpræg. Det kan være nok saa ubehageligt, skriver han, at faa saadan et vildfremmed Væsen lagt ind i sin Stue, „især naar det er en Tysker, som det har været de to Gange, det hidtil er sket. Disse rejsende Tyskere kan straks kendes: nogle smaa, travlthavende, skæggede, nærsynede Slyngler, der snakker op og river ned paa alting, gerne med en eller anden militær Erindring i deres Paaklædning, Gamascher eller lignende, og med gyseligt lange Navne med von'er og leben'er, og hvad ved jeg . . . Min første Tysker var ellers et gyseligt høfligt Menneske, som trak sine Støvler af uden for Døren for ikke at vække mig, naar han om Aftenen gik i Seng; men netop derved var han mig dobbelt ubehagelig. Saa er der Englænderne, hvis Tal er legio; de er i Regelen i høj Grad hensynsløse, møder i de utroligste Dragter, kan ikke gaa 10 Skridt uden Flonelstrøje, Slør, Alpestok og Paraply. De snakker gyseligt ved Bordet, bruger „yes“ til hvert andet Ord, de siger. De drikker stadig Seltersvand, og at lade Proppen og Vandet bruse i Hovedet paa den, der sidder lige overfor ved

Bordet, det generer ingen fuldblods Englænder, han siger bare grinende „yes“, og dermed er den Sag afgjort. Somme Tider kan man kende Nordamerikanerne; deres Damer er altid iklædt blaa Stortrøjer med Stenkulsknapper. De snakker ogsaa meget; men det synes at være om mere dybsindige Emner, mest politiske. Paa Altanen gaar de op og ned, som paa et Skibsdæk, og sidder paa Rækværket, som paa en Ræling. At de stadig spytter udenbords, er det behageligste ved dette Søværn. Til hver Englænderinde hører en Tegnemappe; de laver allesammen Skitser. Hvor disse engelsktalende Væsener er om Søndagen, véd jeg ikke; saa ser man kun grumme lidt til dem. Jeg saa dog en gammel Dame forleden Søndag; hun kan til daglig gaa meget godt og raskt, men den Dag maatte hun bruge Stok rimeligvis for sine Synders Skyld. Om Franskmændene kan jeg kun sige, at de i Almindelighed smasker saa rædsomt. Kommer jeg ved Middagsbordet til at sidde imellem to Franskmænd, mister jeg Appetitten og tror mig hensat i en Svinesti. Englænderne kender det for Resten ogsaa saare godt; men da de evindeligt skal snakke, faar de sjældent Tid til at tygge Maden, men maa synke den hel, som flere Rovfugle. Jeg har kun set een svensk Familie; Fatter gik foran og læste Hotelregningen højt. Han fandt den for høj og heri var Moder og Datter, som kom bagefter, enige med ham, jeg, der sad ved Siden af Vejen og arbejdede, for Resten ogsaa; thi her er meget dyrt . . .“

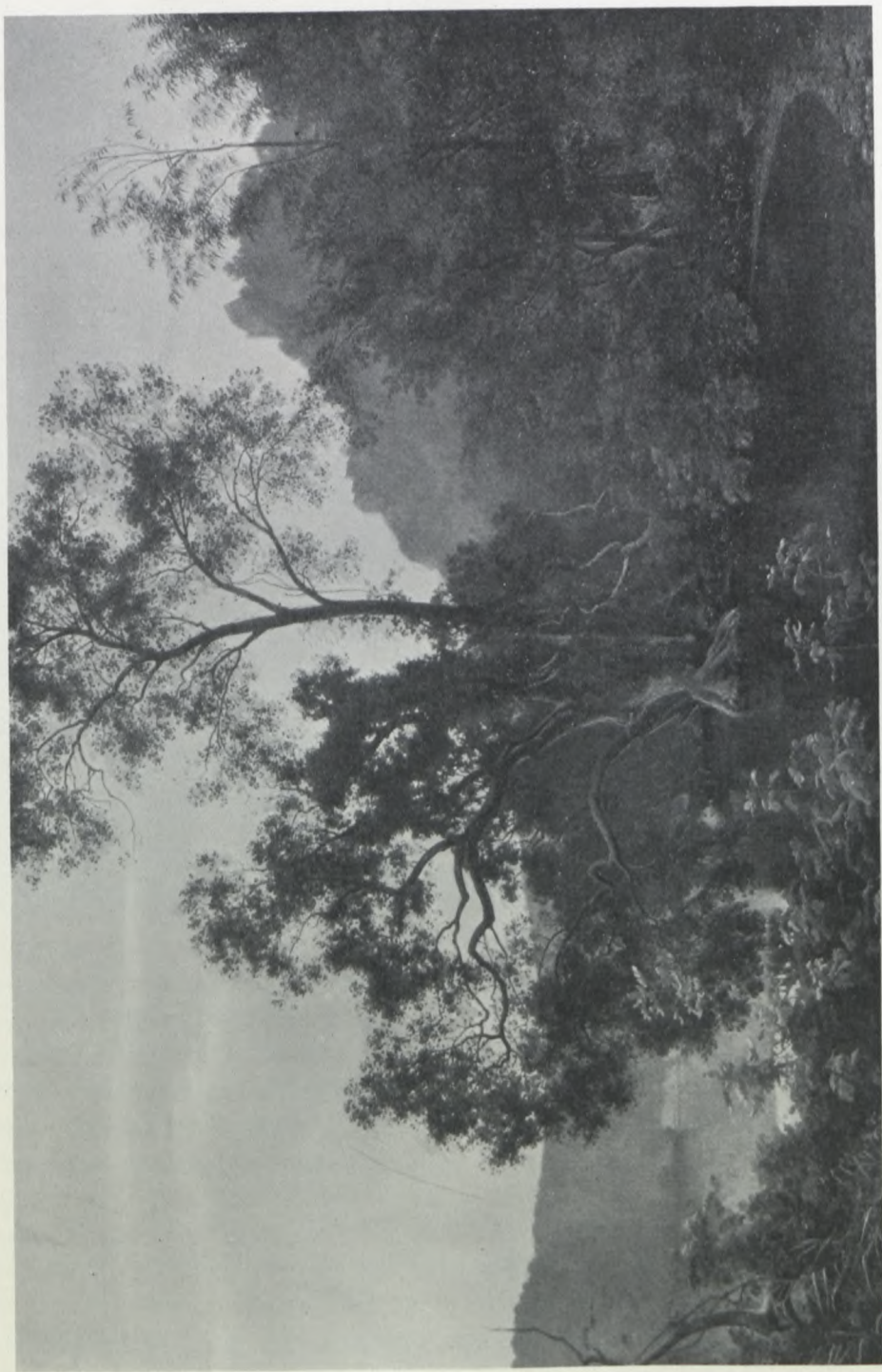
I December er la Cour atter i Rom og optager der sin gamle Levevis. Et Par Linjer af et Brev, dateret Rom d. 17. December 1868, fører atter ind i Milieuet for dette Liv, som det formede sig for ham baade i den og i den følgende Vinter: „...Jeg kommer lige fra Middagsbordet, i Dag efter en ganske let Middag, da vi i Aften skal til Gilde hos vor Konsul, og vi var alle enige om, at det var bedst at møde med god Appetit. Lige saa enige var vi om, at det var bedst at bruge den mørke Dag i Dag — det regner nemlig — til at skrive til Hjemmet, og jeg er derfor vis paa, at jeg ikke er den eneste Skandinav, som nu sidder og skriver til Norden. I min Kamin brænder det lystigt. Rosenstand har trukket sig tilbage til sit Sovekammer for at tage en Middagslur, og da der er saa mange Lopper i vor røde Sofa, sidder jeg paa en Stol med Halmsæde ved et lille, rundt Bord med grønt, uldent Tæppe. Se, saadan er Situationen. Da vi kun sjældent for længere Tid opholder os hernede i Stuen, har vi kun een Gang før haft Ild i Kaminen; dengang fandt vi en vindtørret Mus, som laa derinde. Den blev straks spiddet paa et Søm i Væggen og er nu det mærkeligste ved Dekorationen, maaske med Undtagelse af Loftet, som er bemalet med røde Koraller og Sivplanter, saa det næsten ser ud, som om vi var en Slags Havmænd . . . Den ene Dag gaar iøvrigt lige saa roligt som den anden. Om Aftenen hører vi lidt Sang i Foreningen eller sidder og snakker paa Knejsen; ja, det bliver jo ikke altid ved Snakkeri: Drikkeriet gaar ogsaa ret godt, især i Mandags, da vi fik Besøg af vore to unge, gifte Damer, Fru Rohde og Fru Runeberg, naturligvis med deres Mænd. Det blev en overmaade munter Aften; et

hjerteligt og kammeratligt Forhold hersker i denne Vinter stærkere end før mellem os alle. Især har den sidste Maanedstid været rig paa Smaagilder. Rohdes gjorde forleden et Gilde for os alle, hvor det gik med Spiseri, Drikkeri, Sang, Taler og munter Skæmt næsten til Midnat. Vi gik den Aften op paa Piazza del Popolo, midt paa hvilken der er en stor Obelisk. Fra Pladsen udgaar tre Gader omtrent i samme Retning, og det er en yndet Leg at blive bundet for Øjnene og stillet lige imod disse Gader og saa at se, hvilken man kommer ned ad. Den Aften løb vi nu rent galt om; det var maaske Vinens Skyld. Da Damerne imidlertid var lige saa slemme til at vælge en fejl Retning, som vi andre, laa det dog maaske ikke deri . . . Billedhugger Børjeson er alles Yndling hernede, maaske specielt min, da han i høj Grad har den Evne at kunne gaa ind i Folk med Træsko paa, som det hedder. Jeg tror, jeg har fortalt, at han synger meget smukt; men da vi alle har saa megen Glæde deraf, saa faar jeg fortælle det igen. Hans almindelige Tilnavn er „Gamle“, omendskønt han rigtignok er den yngste af Aar og den livsgladeste af os alle. Han er tilmed en livfuld og begavet Kunstner, saa jeg glæder mig til at leve sammen med ham hernede . . .“ De mest betydningsfulde Linjer i Brevet er imidlertid disse: „For en fjorten Dage siden var jeg en lille Tur i Albanerbjergene. Jeg er nemlig begyndt paa et større Billede fra Nemisøen, en varm Oktoberdag henimod Aften. Der skulde være en gylden, glødende Tone over hele Billedet. Jeg vilde se lidt paa noget derude og tog derfor derud . . .“

Det er la Cours første Mesterværk: „En Aftenstund ved Nemisøen“, som her for første Gang omtales i hans Breve. Af det senere Brev til Sigurd Müller faar vi at vide, at der dog var langt fra dets Begyndelse til dets endelige Udformning, og at han sandelig ikke er kommet let til det Arbejde, der vedblivende staar uovertruffet i hans Produktion: „Jeg tilbragte Sommeren 1868 i Schweiz, var i Oktober i Genzano ved Nemisøen, og om Vinteren blev Nemisøbilledet paabegyndt. Næste Vinter blev det helt omkomponeret, og først i Vinteren 1871 blev det fuldført her i København paa det tredje Stykke Lærred“.

Hvorvidt noget af de tidligere paabegyndte Billeder senere er naaet til Afslutning, skal vi ikke kunne sige. Hovedbilledet er i hvert Fald det, la Cour omtaler som afsluttet i Vinteren 1871, hvilket nærmere bestemt vil sige i Vinteren 1870—71, da Billedet udstilledes paa Charlottenborg sidstnævnte Aar, hvor det blev købt af Kunstforeningen og ved Bortlodningen tilfaldt Lensgreve C. C. S. Danneskjold-Samsøe til Gisselfeld. Allerede 1866 havde la Cour, som omtalt, udstillet et Arbejde med samme Titel. Studier fra Nemisøen, deriblandt ogsaa flere i anden Belysning, findes daterede Juli og September 1869 samt Juni 1870, og en noget større Studie (?) med Hovedbilledets Titel, signeret 1870, solgtes den 19. Juni 1874 paa Grevinde Danners Dødsbo-Auktion. En meget stor Gentagelse af Motivet, dog med ændret Belysning, ejes af Grosserer W. P. Heyman, i hvis Malerisamling ogsaa flere andre, til Dels endnu betydeligere, la Cour-Billeder har fundet

Plads. Gentagelsen er signeret 1892—1907; men den nærmere Motivering for dens Tilblivelse er ukendt. Som det gerne er Tilfældet under Studiet af la Cours Kunst, dølger Forarbejdernes store Antal snarere Hovedværkernes Tilblivelseshistorie, end de bidrager til at klarlægge den, saa meget mere som det i Følge Sagens Natur kun bliver et Faatal af disse Forarbejder eller Omarbejdelser, som paa et givet Tidspunkt lader sig opspore, hvorfor man i mange Tilfælde maa lade sig nøje med at konstatere deres Forekomst i en eller anden af de tre-fire Tusind Udstillings- og Auktionskataloger, som er i Galleriets Biblioteks Eje, og som er gennemgaaet med dette Arbejde for Øje. En enkelt Gentagelse, som vil erindres fra Mindeudstillingen, ligesom Hovedbilledet, er dog af særlig Interesse, nemlig Billedet: „Tidlig Morgen ved Nemisøen“, signeret 1874. Belysningen er vel en anden, Stemningen ligeledes; men iøvrigt er Motivet set fra samme Sted, kun komponeret tættere sammen, saa Billedet fra at være rektangulært er blevet omtrent kvadratisk. Naar man véd, hvor længe la Cour arbejdede med Hovedbilledet, tør man gaa ud fra, at dets endelige Komposition er valgt med velberaad Hu; men Gentagelsen viser, at la Cour selv har været klar over en Ejendommelighed ved Kompositionen, som mindre nænsomt benyttet kunde være blevet en Svaghed: Dobbeltheden i Udsynet, Midtgruppens Deling af Billedet. Idet Øjet søger at opfatte Helheden, søger det først mod Midten, standses og fastholdes dér af den store Træsilhøuet, men kun for i næste Nu at søge enten til højre mod Bjærgsiden i Baggrunden eller til venstre ud over Søens spejlende Flade. Ved første Øjekast virker dette som en kompositionel Svaghed og først ved nærmere Betragtning forstaar man Hensigten dermed. At la Cour har vidst det, er en Selvfølge, ligesom at dette er Grunden til, at han senere optog Motivet i mere sammentrængt Form. I Gentagelsen er Virkningen mere sluttet; men skønt Billedet paa nævnte Punkt har et formelt Fortrin i det kompositionelle frem for Hovedbilledet, sætter det ikke dette i Skygge. Det store Billede er nemlig bygget over et andet, nok saa sindrigt kompositionelt Motiv, som giver større Linjer: Samspillet mellem den storladne Linje i Baggrundens Afslutning mod Luften og Kystlinjens og Vandfladens magtfuldt svungne S-Rytme. Tager Øjet sit Udgangspunkt ved Søbredden nederst til højre i Billedet, og følger det denne S-Linje op og til venstre, forbi Træets Rod, udover Søen, mærker man, hvordan det af sig selv søger videre i nyt Sving om bag Trægruppen, mod højre og opefter mod den taarnlignende Bygning øverst paa Bjergskrænten, Bjærglinjens Krone, hvor Øjet faar Hvile en Stund, før det langsomt og med et eget dvælende Behag glider tilbage langs Baggrundssilhøuetens Bølgelinje for blidt at standses af Silhouetlinjens nye Stigning mod Billedets venstre Udkant. Saaledes giver Linjespillet, naar det følges som beskrevet, et vidunderlig blidt, glidende, bølgende Indtryk, og idet Øjet naar Silhouetens venstre Yderpunkt, vugges dets Bevægelse tilbage mod Midten, hvor det store Træs Stamme bliver det endelige Hvilepunkt. Der er en kompositionel Fantasi, en musikalsk

En Aftenstund ved Nemisen. 1871. 114×173.

Tidlig Morgen ved Nemisøen. 1874. 117×109.

Rytmik i dette Linjespil, som indenfor Datidens Kunst kun har Sidestykke i andre af la Cours egne Arbejder. Naar han malede Gentagelsen, var det for at vise, at han meget vel vidste, hvad han havde gjort, og for at man ikke skulde lade sig opholde af det øjeblikkelige Delthedsindtryk som af en formentlig Svaghed, men finde ind til de langt dybere Værdier, som motiverer denne suveræne Tilsidesættelse af, hvad der iøvrigt bør være Lov for den mindre overlegne Kompositør. Vi vil i den Forbindelse minde om, hvilken Overlegenhed la Cour viste sig i Besiddelse af just paa Linjevirkningens og Billedrytmikens eksklusive Omraade allerede i Skovbilledet fra den første Tid i Rosenvænget.

Nogen Retningsændring i la Cours Kunstsyn var der i Virkeligheden heller ikke foregaaet siden dengang, saa lidt som en virkelig Forandring af den Art lader sig paavise noget Sted i hans senere Arbejder. I Brevet til Sigurd Müller siger la Cour det selv, og da dette Brev er skrevet i Begyndelsen af Firserne, da den førende Kunst havde ændret Signaler, er det

med en Beskedenhed, der næsten virker som en for en Nutidsvurdering højest uforholden Undskyldning, han vedkender sig denne Selvstændighed, denne Troskab imod, hvad der vedblivende stod for ham som det rigtige: „Hvor gerne jeg end vilde lære af den fremmede Kunst, jeg maatte dog først og fremmest kunne se Naturen, som den blev fremstillet af denne, og da dette nu kun sjældent lykkedes mig, saa var vel egentlig min Malemaade heller ikke i Nemisøbilledet endnu synderlig forandret“. Stolte Ord i al deres Beskedenhed, en Troskab mod det først fornødne i Kunsten: den subjektive Sandhed og Ærlighed i Bestræbelsen, der i bedste Forstand gør denne aandsadelige Kunstnerpersonlighed til et efterfølgelsesværdigt Eksempel for hans Kaldsfæller, ikke mindst i vor egen, forvirrede Tid og uanset, at det Kunstsyn, som nu stiller samme Krav til den enkelte, maaske med Rette for mangen en Kunstner i vore Dage kan være af ganske anden Art end la Cours.

Det er med Hensyn til Nemisøbilledets Farveholdning af Betydning, at la Cours Ord karakteriserer det som et Efteraarsbillede. Den, som er kendt med Sydens Aftenbelysninger, vil maaske umiddelbart være klar derover, og den opmærksomme Iagttager vil maaske kunne slutte sig til det uden saadant Kendskab ved Udseendet af Vinløvet i Billedets venstre Hjørne; men for en hjemlig Betragtning kan det vel være fornødent, at det understreges. Der er Høstaftenens Vemod i Billedets Farve, ikke Sommerens blændende Pragt, og dette sydlandske Efteraar i Naturen er gengivet med inderlig Forstaaelse af dets følelsesmæssige Forbindelse med Stedets tungsindigt romantiske Stemning.

Billedet er ofte fremhævet som et af la Cours betydeligste, og han regnede det selv derfor. Med Rette anfører Galschiøt det i sin Bog: „Skandinaver i Rom“ som et af de faa Billeder, der ragede op blandt alt, hvad der i de Aar frembragtes af skandinavisk Kunst i Rom, og med endnu større Ret betegnes det i en Artikel, der fremkom i Illustreret Tidende 1907 i Anledning af la Cours 70 Aarsdag, som „ikke alene et af hans, men i det hele taget et af dansk Kunsts skønneste Arbejder“.

Uendeligt betegnende for la Cour, at Stedet, der inspirerede ham til dette første Mesterværk, var Nemisøen, dette Fortidens Krater, Historiens sagnslørede Spejl for Kejserens svømmende Palads, Underværket af Kunst og Skønhed, som sank i Søens bundløse Dyb under Byrden af Vellystningen Neros forbryderiske Handlinger. Som Aftentaagen stiger fra Nemisøens stille Flade, skiftende og svøbende med sære Taagestregf, bølger der En i Møde fra Sagnsøens Billede en Mindelse om Kong Numas Elskovsmøder i de sunkne Skoves natlige Gem og om Nymfen Egerias Taarer.

V

MEDGANG OG MODGANG

MED Hjemkomsten i 1870 fra den anden Italiensrejse begynder Mesteraarene i Janus la Cours Liv. Straks efter, at han paany havde faaet dansk Grund under Fødderne, skrev han med den endelige Udformning af Nemisøbilledet selv sit Fribrev fra al hidtidig Tvivl om sin Stræbens Berettigelse. Een Gang for alle var han med Hensyn til Hovedspørgsmaalet naaet igennem Anfægtelserne; han havde fundet sig selv i dette: at være sig selv tro. I saa Henseende viser der sig ingen Vaklen mere i hans Kunst, der i den følgende Menneskealder naar sin fulde, frodige Udfoldelse uden nogensinde at miste Enhedspræget. Men Enhed er ikke Stilstand. Vel er la Cours Kunst efter Nemisøbilledet snarest at betegne som en Udfoldelse i Bredden, og vel er Læreaarene i absolut Forstand endt med hans første Bevis paa det tilkæmpede Mesterskab; men han vedblev at være aaben for Indtryk af anden Kunst og vaagen overfor Paavirkninger udefra i langt højere Grad, end man vel i Almindelighed tiltror ham det, fordi Resultatet af hans Forhold til det nye i Tiden for ham sluttelig formede sig som en Bekræftelse af det hidtidiges overlegne Værd. Som den store Tekniker han var, ganske fraset det kunstneriske, benyttede han gennem hele sit følgende Liv enhver Lejlighed til at forøge sin egen Formaaen gennem Studiet af andres Resultater. Endog en moderne Udstilling i München tager han af den Grund med, en Gang han er paa Hjemvejen fra en af sine mange Studierejser til Syden, dem han vel at mærke nu foretog paa samme Maade, som ellers Studierejserne til Jylland; men Kunsten i München var rigtignok paa det Tidspunkt mere fransk end tysk og havde kun lidet at gøre med det ældre „Münchenermaleri“, der ligesom Düsseldorfer-skolen vedblev at staa ham fjernt. Naar den franske eller fransk paavirkede Kunst interesserede ham i det Tidsrum, vi nu skal behandle, og som vi regner fra Hjemkomsten i 1870 til 1884, da la Cour for Resten af sin Tid tog fast Ophold i Jylland, skyldtes det heller ikke nogen Ændring af hans Grundsyn paa fransk Kunst. Det var ikke ham, der ud fra mulige Anfægtelser i Henseende til sit eget Kunstsyn søgte til Frankrig; men det var den franske Kunst, der tiltvang sig hans fornyede Opmærksomhed gennem den stadig stærkere Indflydelse, den i Periodens Løb kom til at

udøve paa Samtidens Kunst, herhjemme som i det øvrige Europa. Det har sin Betydning for Opfattelsen af la Cour, at han altsaa paa ingen Maade afviste denne Paavirkning; men at han tværtimod under gentagne Pariserophold satte sig ind i, hvad den havde at byde, og hvilken Betydning den muligvis kunde have for ham personlig. Sporløs gik denne Paavirkning heller ikke hen over hans Kunst, i hvert Fald ikke over hans Teknik, som en Overgang optog en god Del af den franske Realismes Bravour; men da den fremmede Paavirkning i Samtidens Kunst blev saa stærk, at den efter hans Skøn truede med at afnationalisere Danmarks Kunst, og da dens Program tilspidsedes til Fjendskab med de hjemlige Traditioners Grundbegreber om Form, Tegning og Komposition, da var det la Cour vendte den forfranskede Samtid Ryggen og søgte ud i Ensomheden, tilbage til sig selv og sit eget danske Syn og Sind.

Om la Cours personlige Forhold i denne Periode ved vi kun saare lidt, thi der er kun bevaret nogle faa Breve, hvis Oplysninger i saa Henseende er meget sparsomme. Selv om der siden skulde blive fremdraget andre Breve, vil det dog næppe ændre den Opfattelse, at hans Tilværelse i de Aar har formet sig som en stilfærdig Fortsættelse af det hidtidige Arbejdsliv og som den iøvrigt i det væsentlige vedblev at være i Resten af hans Levetid. Det er ligeledes kun yderst faa af hans Breve fra Tiden efter Perioden 1870—84, som omhandler andet, end hvad der hører Dagen og Vejen til. Selv paa sine Rejser føler han ikke mere nogen ungdommelig Trang til at beskrive sine Indtryk for dem derhjemme, og gør han det endda, er det gerne med en Tilføjelse om, at det har han jo ellers fortalt om før. Efterhaanden ændres jo ogsaa de hidtidige Forhold i hans nærmeste Familie. 1874 opløses Hjemmet paa Katrinebjerg, og 1879 dør Moderen. Hans Brødre og Søstre var gift og optagne af deres eget, saa selv om de stadig bevarede den indbyrdes Forbindelse og regelmæssigt skrev hinanden til, har han vel nok mere og mere følt, at hans Verden var en anden end deres. Hvad der tyngede ham fra hans første Ungdom ændredes jo heller ikke; vi behøver blot paany at minde om den fransk-tyske Krig 1870—71 og den følgende Udvikling af det slesvigske Spørgsmaal. Livet var en Gang for alle blevet ham for vovelig en Sag, til at han skulde have Mod paa at give sig i Lag med det paa anden Vis, end den, han omsider var naaet til at tro, var den rette for ham. Han hørte til det stille Slægtled, og hans inderste Livsfilosofi, menneskelig talt, kunde vist have været udtrykt i de Ord, en Aandsfrænde af ham engang har sagt: „Vi opnaar intet af det, vi ønsker, og kun saare lidet af det, vi vil.“

Til en Begyndelse syntes det imidlertid, som om Vejen skulde ligge ham aaben i en ganske anden Grad, end Tilfældet blev. Hans kunstneriske Sejr med Nemisøbilledet bekræftedes i det Ydre derigennem, at det belønnedes med Udstillingsmedaillen, ogsaa kaldet Thorvaldsen-Medaillen, den højeste Udmærkelse, Akademiet raadede over for et Arbejde paa Foraarsudstillingen, som jo den Gang var nøje knyttet til Akademiet, ikke blot af Navn,

men ogsaa i Realiteten. Paa samme Foraarsudstilling i 1871 erhvervede Galleriet, som forøvrigt allerede i 1863 havde købt et Billede af ham, Billedet: „En Foraarsmorgen i Roms Campagne“, et lidt spinkelt, men fint og nænsomt behandlet Arbejde, og Aaret efter, den 15. Februar 1872, optoges han som Medlem af Kunstakademiet.

Paa det Omraade, hvorom alt i la Cours Livsførelse samlede sig, havde han saaledes til en Begyndelse ikke saa ringe Medgang, og han arbejdede da ogsaa videre med Liv og Kraft, dels paa Grundlag af Studierne fra Rejsen, dels under nye Studieophold. Saa glad han end var for atter at komme til at male i den hjemlige Natur, var han dog i Syden blevet forvænt med de gode Betingelser for Arbejdet i det Fri. Han klager stærkt over det hjemlige Klima i et Brev fra Silkeborg, dateret 1. Septbr. 1873. Han har fat paa Studierne til to større Billeder, som han glæder sig til at udføre i den følgende Vinter, det ene „en Morgen med Solglimt gennem Graa- eller Regnvejret“, det andet „en stille Aften“; men Vejret er saa ustadigt: „megen Tid gaar med at afvente lidt Forandring, staa under Træerne og krybe sammen, til Bygen er drevet over; thi det er nødvendigt at bruge hvert lille Solglimt, ellers kom der nok slet ikke noget ud af Arbejdet.“ Gang paa Gang søger han da ogsaa sydpaa. Allerede Sommeren 1871 tilbragte han atter i Schweiz og Norditalien, i Sommeren 1874 var han i Schweiz, Rom og Neapel, og et Par Maaneder af Sommeren 1875 og 76 gik paany med Studieophold i Schweiz. Det var da ogsaa med lutter Billeder fra Italien og Schweiz, la Cour deltog i den skandinaviske Udstilling 1872, hvorimod de danske Motiver senere hen i Perioden atter bliver de fremherskende og ganske eneraadende i hans Repræsentation paa den tilsvarende Udstilling i 1883, et Forhold, som afspejler den Udvikling, for hvilken vi om lidt skal gøre Rede. Vi vil blot forinden kaste et Blik paa en og anden karakteristisk Studie blandt dem, han bragte med sig hjem i 1870 eller malede under de følgende Rejser, samt paa et af Hovedværkerne blandt hans Bjærgbilleder: Matterhornbilledet fra 1873.

Disse Studier har det til fælles, at de alle viser tilbage til ældre, dansk Kunst, særlig til Skovgaard, men de gør sig samtidig gældende som en Forfining af det hidtil foreliggende, prægede som de er af en langt mere fremskreden Teknik, end man vanlig finder hos Skovgaard, saavel som hos Kyhn og Rump, og af et mere romantisk bevæget Gemyt, end hans Læremesters. I sidstnævnte Henseende kan en Studie, som den her gengivne: „Fra Sabinerbjærgene“, malet ca. 1870, i dens forunderlige Blanding af magtfuld Form, fuldt ud overlegen Teknik og blid, romantisk Stemningsfylde staa som Udtryk for den Bestræbelse midtvejs mellem Skovgaard og Claude Lorrain, han en Tid havde været inde paa, og Studien fra Civitella, sign. 19. Maj 1870, kan, skønt den ligesom den foregaaende er decideret personlig, foruden Skovgaard bringe en Maler som Sonne i Erindring, ganske fraset la Cours Overlegenhed i det tekniske. I Studien fra Ponte Tresa, som er sign. 25. Septbr., men hvis Aarstal kan læses baade som

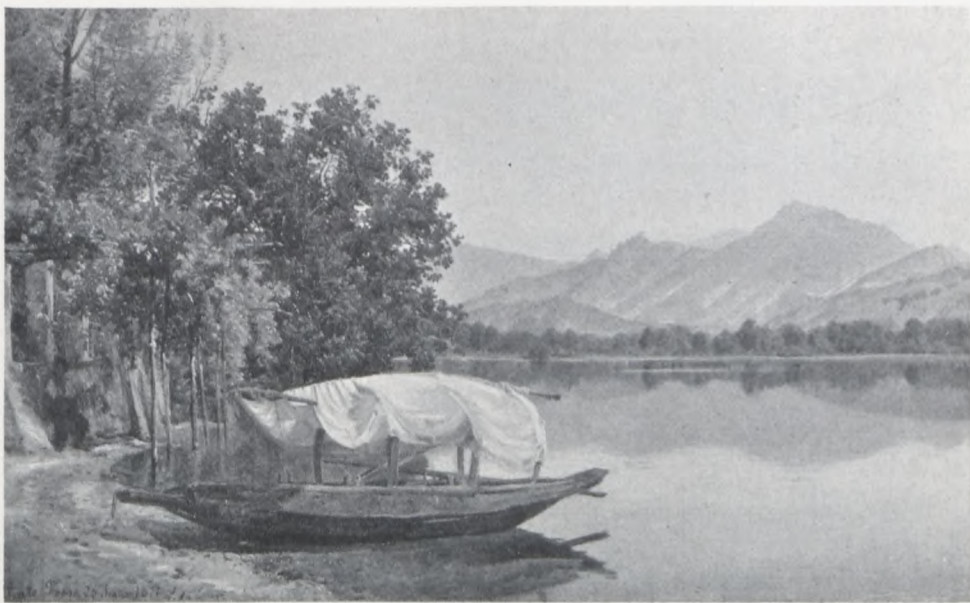

Fra Sabinerbjærgene. 1870. 56×62.

1871 og som 1874 — bægge Aar var la Cour i Ponte Tresa paa den Tid — viser Baaden med Solsejlet ligeledes tydeligt nok tilbage til ældre, national Kunst. Studien er forøvrigt ejendommelig ved at være et af de yderst faa

Italiensk Landskab. Civitella. 1870. 37×60.

Ved Ponte Tresa. 1871. 36×60.

Arbejder af la Cour, som har nogenlunde udtalt figurlig Staffage. Ved nærmere Eftersyn finder man ved Pergolaen til venstre i Billedet en Dreng i Samtale med en Pige. Ogsaa Pergolabilledet fra Nemisøen vil bringe forskellige ældre Billeder i Minde, f. Eks. af dem i Thorvaldsens Museums Samling.

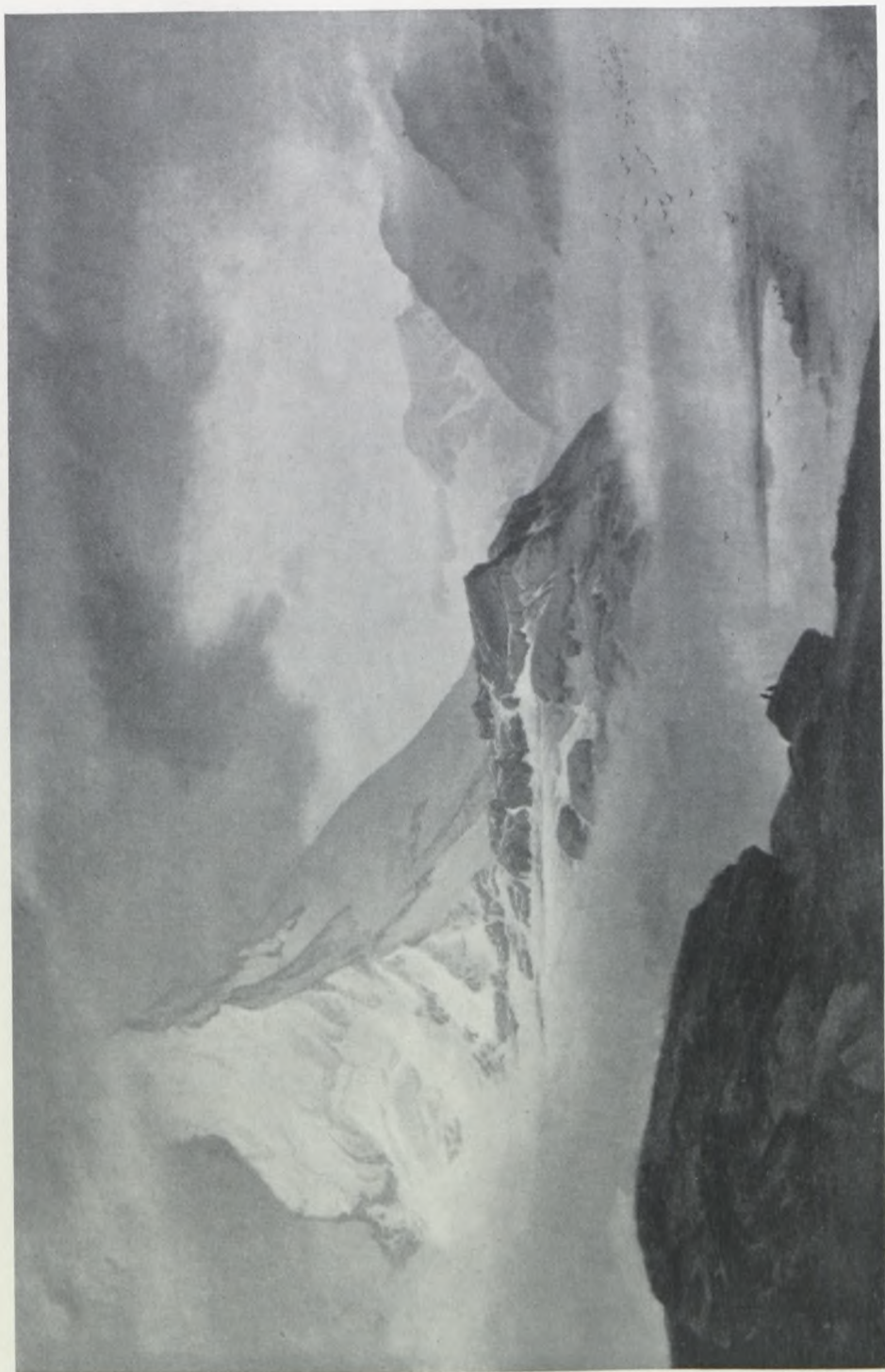
Anderledes forholder det sig med det store Matterhorn-Billede, simpelt hen fordi det her er nyt Land, la Cour inddrager under dansk Kunst. Vi

Pergola ved Nemisøen. 1874. 54×85.

véd fra det foregaaende, hvor vidtspændende la Cours Modtagelighed for Naturindtryk var, og hvorledes han elskede at arbejde med Modsætningerne og gaa fra den blideste Frodighed til den barske Alvor. Vi har før gjort Rede for, hvorledes denne Dobbeltthed i hans Modtagelighed bundede i noget medfødt hos ham, en Arv fra Slægten og dens Afstamning, samt i de Forhold, som under hans Opvækst gjorde ham lige fortrolig med Vestjyllands strenge, alvorlige Natur og med Østlandets brede Frodighed. I Syden, under Rejserne i Italien og Schweiz, havde han jo ofte Lejlighed til at gaa fra Yderlighed til Yderlighed, og bægge Sider af hans Modtagelighed fik lige Næring. Man mindes hans Glæde ved under Udflugten fra Rom til Palæstrina og St. Pietro i Sabinerne pludselig at stilles over for et mægtigt Bjærgdrag, over „Haardheden“ i dette „kostelige Motivs“ Stemning, og hører atter de Ord, hvori han gav sin Begejstring Udtryk: „ja, det var stort, haardt, alvorligt og koldt!“ Hvad Under da, at la Cour, den blide, hjemlige Naturs Elsker og intimeste Fortolker, tillige blev ikke blot den sydlandske Frodigheds, men ogsaa Bjærgenes Maler fremfor nogen anden i dansk Kunst.

Hele sin Redelighed i Studiet, hele sin Energi og Udholdenhed i Gennemførelsen, har la Cour opbudt i Matterhorn-Billedet, og magtfuldt virker det i Farvernes haarde Kulde, i Fortoningens karske Sanddruhed og i Skildringen af Bjærgsynets ophøjede, man fristes til at sige gammeltestamentelige Vælde. Men fra Kompositionens Side er Billedet ikke fuldt ud lykkedes. Det var jo, som vi sagde det, hidtil ubetraadte Egne, la Cour her kunstnerisk talt søgte ind i, og han har i dette Billede været stillet over for en Ejendommelighed ved Bjærgnaturen, som mægtigt forøgede Vanskeligheden ved at forme Gengivelsen af den til en kunstnerisk Helhed: den kulisseagtigt dominerende Forgrund. Naar denne Forgrund staar i mørke Farver imod Hovedmotivets lyse, vil det uundgaeligt føre til en Svækkelse af Helheden, af den billedmæssige Balance, saa at der bliver for meget „Prospekt“ i Kompositionen. Det er ogsaa, efter vort Skøn, en Svaghed ved Matterhornbilledet, at Bjærget selv, som sikkert ogsaa for la Cour var Motivets Centrum, er rykket til Siden, saa at Øjet, idet det søger mod Midten, fortaber sig i det forøvrigt pragtfuldt malede Fjærnperspektiv. Fremdeles er det lille Glimt af Gletschersøen en Detaille, man helst vilde have undværet, saa meget mere som Tegningen her ikke er ulastelig og Størrelsesforholdet mellem Fuglene ved Søen, som efter Fortoningens at dømme ses paa betydelig Afstand, og Fuglene paa Klippesiden i Forgrunden ikke er rigtigt. Man kan ikke værge sig imod den Tanke, at Billedet vilde have vundet i Helhed og Stemningen i Storhed, hvis Taagen havde skjult dette Glimt af Mellemgrunden. Men naar saa alt dette er sagt og disse formelle Svagheder indrømmet, er det jo kun et nyt Vidnesbyrd om Indlevelsessevnenes Styrke i denne Kunst, at Billedet endda gør saa mægtigt og storladent et Indtryk. Joakim Skovgaard fremhæver med Rette Anbringelsen af den kredsende Krageflok som det stemningsmæssigt betydeligste af de faa Staffagebrug i

Matterhorn med nyfalden Sne. Billede fra Hojælperne. 1873. 121×186.

la Cours Kunst, og hvad gør det saa med en Smule Fortegning af denne Staffage? Og selv om man hellere vilde have set Bjærgtet som Midtpunkt i Kompositionen, saa virker det jo endda, naar man med Øjet saa at sige bestiger det fra den snefri Mellemgrund, med en sagnagtig Vælde. Atter finder man kun Ordet „gammeltestamentelig“ for at udtrykke Stemningen, og saaledes har det virket ogsaa paa la Cour, som et Sinai, fra hvis skyomhyllede Højder Jehova tordner Lovens Ord, og hvor han prenter dem med egen Haand i Stenens Tavler.

Hjemme i Rosenvænget gik Livet imidlertid sin vante Gang. Gamle Skovgaard bevarede sin fulde Arbejdsevne indtil nær hen mod det sidste og fuldførte i de Aar sit store Billede: „Sommereftermiddag i Dyrehaven“ med den bortdragende Regnbyge, det han havde arbejdet paa gennem mere end ti Aar, og som Galleriet købte kort før hans Død. I Brevene om P. C. Skovgaard fortæller la Cour om Skovgaards forskellige Eksperimenter med dette Billede, om hvorledes han en Overgang forsøgte at faa Lyset til at glitre i det vaade Løv ved at anbringe et uendeligt Antal smaa bitte hvide Prikker i Billedets Trækroner, hvad han dog senere opgav igen. At Skovgaard trods den lange Tids Beskæftigelse med Billedet og sin efterhaanden fremrykkede Alder paa en saa lykkelig Maade fik det afsluttet i 1874 viser jo, at hans Kraft var ubrudt, og at hans Paavirkning til det sidste har kunnet være la Cour til Gavn. Baade Joakim og Niels Skovgaard var imidlertid ogsaa begyndt at male, Niels, der endnu knap var ude af Drengesaarene, rigtignok mest som Læredreng hos sin Malermester, fra Januar 1874 dog ogsaa paa Akademiet, Joakim paa Akademiet fra 1871 til 1876 og siden som selvstændig Kunstner og Udstiller fra 1878. Der var saaledes Kunstnerungdom i Huset, og det mærkedes naturligvis, trods al Respekt for Husets Overhoved, derved, at Dagens brændende Spørgsmaal i Kunstverdenen blev bragt paa Bane og diskuteret med større Iver, end Tilfældet vel ellers vilde være blevet. Foreløbig gik det hele dog sin hidtidige Gang, kun at la Cour fattede en vis Interesse for de nye Bestræbelser og paa visse Punkter forsøgte sig med dem. Hvem skulde have troet, at endog Spatelen blev prøvet som selvstændigt Maleredskab af la Cour og ikke, som man vel paa Forhaand vilde have troet det, pure afvist? „Det var i de Aar,“ skriver Prof. Joakim Skovgaard, „da dette frække Redskab kom paa Mode. En Overgang gav la Cour sig til at bruge Spatel, og han viste mig, hvor meget mere Lys han derved kunde opnaa i Luften, og jeg betroede mig til Fader. Fader svarede: „Jeg holder mere af at se Penslen i et Billede.“ Har det medført, at la Cour snart efter har opgivet denne nye Malemaade, maa det dog tilføjes, at gamle Skovgaard iøvrigt paavirkede la Cour i Retning af større Bredde i Foredraget, nu som fra den første Tid. Forholdet mellem ham og la Cour var stadig det bedst mulige: „Jeg husker Faders Ros over hans Arbejder“, skriver Joakim Skovgaard. „Det var en Fryd, naar la Cour kom hjem fra Sommerrejse med sine Bunker af ypperlige Studier, saa grundige og saa rige paa interessante Belysninger. Man kunde føle en vis Stolthed, naar han satte

Studie efter Studie frem paa Staffeliets, ofte samme Motiv paa forskellig Maade og forklarede, at dette var tidlig Morgen, — han var Morgenmand og stiklede paa de Malere, som kun maler Aftenrøder, — og dette en Time senere, det næste Middag, og saa Eftermiddag og Aften. Eller naar han forklarede, at her havde han siddet paa samme Plet, blot drejet sig paa Stolen og malet til en anden Side, eller at dette var det samme som det forrige, blot med Skyer for Solen, ligesaa det næste, men imidlertid var et Tordenvejr trukket op, og vaad var han blevet, inden han kom hjem.“ Sligt generede ham nu ikke synderligt: „Engang skulde han — som sædvanlig — gaa fra Helgenæs til Aarhus, en Tur paa mindst 8 Mil, og det blev Regn. Til sidst var han ganske tilsølet, og han raisonnerede da som saa: „naar jeg nu gaar ud i Bugten med Klæderne paa, bliver jeg ikke vaadere, men nok renere,“ og saa gjorde han det og skyllede sig, før han holdt sit Indtog i Aarhus Flittigere Maler end la Cour har Danmark næppe haft. Han elskede Naturen og det kære Helgenæs i alle Belysninger. Luften var særlig noget for ham; han fik forbavsende meget med af Stemningen og af Farvernes Detailler i disse flygtige Skyer, som render fra de fleste. At han fik alle Markens Blomster med, er mere forstaaeligt, de staar dog nogle Dage. Blandt dem alle var den vilde Kørvel ham kærest, naar den paa sine slanke Stængler yndefuldt bærer sine lette, hvide Skærme langs alle Veje og over Engene og smykker vor lyse Aarstid. Og saa Rugen, inden den dræer. Naar hans Ven, Maleren Andreas Fritz, kort før Udstillingen kom herover fra Aarhus med sine Billeder og fyldte Stuen med sine stærke Farver, som ikke undlod at gøre deres Virkning, kunde Fader noget efter sige til mig: „Jeg holder dog mere af la Cour, han er finere.“ . . . Han har tegnet mange nydelige, grundigt studerede Bøgetoppe, og det er noget, der kræver Taalmod. Det var karakteristisk for ham, at han tegnede en afbarket Træstub med samme Kærlighed, som vi andre en dejlig Kvinde.“

Til Tider kunde la Cours Grundighed i Gennemførelsen dog blive de Unge en Smule for meget af det gode. „Jeg ved ikke ret,“ skriver Joakim Skovgaard, „om la Cour havde rigtig Glæde af let henkastede Skitser og Begyndelser (saaledes som gamle Skovgaard kunde have det). Han fordrede i alt Fald mere af sig selv, havde en stærk Trang til helt at faa udtalt, hvad han havde paa Hjerte. Han forstod ogsaa at gennemføre; men derfor kunde vel nok somme Tider det ikke helt færdige have en Friskhed, antyde Skønheder for Fantasien, som det gennemførte Maleri ikke kunde fastholde.“ Engang ytrede den Unge noget i den Retning, men kom ikke helt godt derfra: „Jeg indlod mig engang paa Kritik, idet jeg roste et af hans ikke færdige Billeder og foreslog, at han skulde lade være med at gøre mere ved det. Fader havde nemlig vist mig det og ytret sig i samme Retning. Men la Cour svarede blot: „Naa! skal du nu ogsaa?“

Der ligger i denne lille Erindring en Antydning af den Udvikling, som paa den Tid var ved at tage sin Begyndelse i vor hjemlige Kunstverden.

For at forstaa den ret, maa man gaa tilbage i Tiden og minde om Modsætningsforholdet mellem „de Blonde“ og „de Brunette“, mellem Høyenianerne og „Europæerne“, som de ogsaa kaldtes, den Kreds, som ikke sluttede sig til de nationale Bestræbelser under Høyens Ægide. Selv var la Cour jo Høyens Mand; men Høyen var død allerede i 1870, og hans Ideer havde paa det nærmeste udspillet deres Rolle. Efterhaanden tyndede det ogsaa stærkt ud i Kredsen af de førende Navne fra hans Tid. Kølle faldt fra i 1872 og tre Aar senere døde ogsaa P. C. Skovgaard, det nationale Landskabsmaleris førende og bærende Kraft. „Da Fader døde,“ skriver Joakim Skovgaard, „tog la Cour sig kærligt af os Børn. Baade som Menneske og som Maler var han i den følgende Tid god for os at have i Nærheden. Vi var glade ved hans sunde Kritik, og dengang kunde han rose vore Arbejder, til stor Opmuntring for os.“ I saa Henseende ændredes Forholdet efterhaanden, og særlig efter Joakim Skovgaards senere Udvikling i Løbet af 90erne blev Kløften mellem Brødrene Skovgaards og la Cours Kunstsyn uddybet indtil det uoverstigelige, uden at det personlige Venskabsforhold dog tog nogen egentlig Skade deraf, omend Forbindelsen efter la Cours Flytning til Jylland indskrænkede sig til Besøg i Ny og Næ, naar la Cour var i Hovedstaden.

Det var saaledes indlysende, at det hidtidige stod i Begreb med at afløses af noget nyt; men indtil Slutningen af 70erne var der en vis Stilstand i Udviklingen. „Europæerne“ var som det hidtidige Kunstsyns Modstandere de nærmeste til at blive dets Afløsere; men de talte ingen tilstrækkeligt betydelig Kraft blandt deres Tilhængere. Dog var det principielt i Fortsættelse af deres Bestræbelser, af deres Tilslutning til fremmed Kunst, at Carl Bloch i de Aar naaede frem til en førende Stilling, og det var ved sit forudseende Valg af fransk Kunst, rigtignok i Begyndelsen mere den franske Romantik end den begyndende franske Realisme, Otto Bache næst Bloch blev den, der beredte Vejen, sekunderet til en vis Grad af Rosenstand. Med Godfred Christensen og Zacho naaede i 70ernes Slutning den nye franske Malemaade i Landskabsmaleriet frem til vore Udstillinger, og det uvante i dette fremmede Kunstsyn, som i sin brede Pensel- eller Spatelføring lagde Hovedvægten paa Friluftsvirkningen, paa Lyset og paa de ved dette bestemte Lufttoner, i Modsætning til det hidtidige Ateliermaleri, vakte en Storm af Forargelse mod dette „Klatmaleri“, som dog langt fra var traadt i saa afgjort Opposition, som senere hen, til de gængse Begreber om Tegnings, Forms og Kompositions Betydning i Landskabskunsten. Det var foreløbig overvejende paa det koloristiske Omraade, det nye satte Slagkraften ind, idet man opstillede „Koloriten“ som første Punkt paa Programmet, modsat hvad man kaldte „den hidtidige Koloreren“. Et afgørende Stød fremefter fik dette begyndende nye gennem Resultatet af Danmarks Deltagelse i Verdensudstillingen i Paris 1878.

Selv deltog la Cour ikke i denne Udstilling; men det har paa Grund af den enstemmige Fordømmelse, der blev den danske Kunstafdeling til Del

fra den franske Kritiks Side, sin Interesse at se, hvem Udstillerne var. Der var Aagaard, Bache, Blache, Bloch — bl. a. med Billedet af Christian II i Fængslet — Dorph, Exner, Friis, Fritz, Gertner, Groth, Hammer, Heinrich Hansen, Helsted, H. Jerichau, Jerndorff, Krøyer — bl. a. med Portrættet af Blomstermaler Ottesen, — Kyhn, Kølle, F. C. Lund, Mackeprang, Marstrand — bl. a. med Billedet: „Den store Nadver“ og med et Forarbejde til „Chr. IV i Slaget ved Femern, — V. Melbye, Neumann, Olrik, Ottesen, C. Rasmussen, Rosenstand, Rump, P. C. Skovgaard, Sonne, C. F. Sørensen, Vermehren, Zacho og Zahrtmann, sidstnævnte bl. a. med Billedet „Chr. II og Sigbrit“. Som man vil se, var det en alsidig og efter Navne og Hovedværker at dømme ogsaa værdifuld Repræsentation for dansk Kunst; men den franske Kritik med Charles Blanc i Spidsen havde kun affejende og skaanselsløse Ord om dens „støvede“ Farver og artistiske Mangler, dens hele formelle Udygtighed og usalige Forkærlighed for karakterforladt Pyntelighed o. s. v., en selvfølgelig ganske misvisende Dom, som i Virkeligheden ikke siger andet, end at de gode Franskmænd savnede Forudsætninger for at opfatte det nationale Særpræg i denne Kunst og det fortjenstfulde i, at den paa det daværende Tidspunkt ikke var en sølle Efterligning af deres egen. Gennem Tiderne har der jo imidlertid hverken herhjemme eller andetsteds — og mindst da i Frankrig indtil den allerseneste Tid — været Forstaaelse af, at et Land kun ved at være sig selv bekendt i sin Kunst er i Stand til at gøre en virkelig og varig Indsats i Verdenskunsten. Hvad den franske Kritik indvendte imod den klangløse, danske Koloreren var vel nok berettiget til en vis Grad paa den Tid, men den arrogante Udformning af Kritikken beroede paa, at det var paa Koloritens Omraade, den franske Kunst havde sin eneste plausible Grund til at føle sig overlegen. Hvad hermed menes, udtryktes en halv Snes Aar senere af Karl Madsen: „Efter at Forholdet mellem Valørerne, mellem Lysholdigheden og Kraften af de enkelte Farvetoner, og efter at Forholdet mellem Farvernes blødt harmoniske Sammensmeltninger eller stærke og glansfulde Brydninger gennem lange Tider er blevet fulgt med den største Agtpaagivenhed af hele den franske Kunst, vilde det være vort Land til ringe Ære, om vi fastholdt en naiv Koloreren, der ikke kendte eller tog Hensyn til disse Ting, af hvilke Billedernes musikalsk-koloristiske Stemningsvirkning i saa høj Grad afhænger.“

Som det vil ses, var det nyes Program i Begyndelsen af den fransk paa-virkede Realismes Periode i vor Kunst paa dette Hovedpunkt nøjagtigt det samme, som for de nymodens Retninger, der rejste sig paa samme Periodes Ruiner i Tiden omkring Verdenskrigen. I bægge Tilfælde havde Kritikken af det hidtidige delvis Ret med Hensyn til dens Udsagn om Undervurderingen af det koloristiske Element i Billedet; men paa bægge Tidspunkter blev denne delvise Ret pustet op til en kæmpemæssig Uret, idet det koloristiske Element blev overvurderet og gjort til Hovedsagen, det alt andet overskyggende, hvilket overført paa danske Forhold er Uret, fordi det er

i Modstrid med nordisk Synsmaade og dansk Naturel. Dansk Kunstsans rummer ikke og skal ikke kunstigt oplades til at indbefatte den galliske Races mere aandrige end sjælfulte Forkærlighed for det artistisk-koloristiske Raffinement, hvis dybere Undergrund er Racens forfinede Sensualisme.

Herhjemme gjorde denne totale Fordømmelse imidlertid en ganske overvældende Virkning, og det er næppe for meget sagt, at det var den, som gav det nye Vind i Sejlene, og at hele den nærmest følgende Periode saaledes tør opfattes som en Bestræbelse mod at tækkes den franske Kritik. Naar man spørger sig selv, hvordan en saadan Uselvstændighed dog kunde være mulig hos de hjemlige Smagsdommere, hvorfor man dog ikke nøjedes med at konstatere, at Franskbrød er for Franskmændene, og at Franskbrød kan være godt ogsaa for os andre til en vis Grad, men at dansk Rugbrød dog ikke af den Grund bliver at foragte, maa man, som saa ofte i slige Tilfælde, henvise til Forholdene i Tiden. København var en Provinsby, som drømte om at blive en Storstad, og der er som bekendt intet, en saadan Provinsby frygter, som det provinsielle. Da nu tilmed det nye i fransk Kunst virkelig førte til en ny Blomstring og indvirkede paa Udviklingen overalt i Europas Kunstbyer — Moden udgaar jo fra Frankrig — var dansk Kunst paa Forhaand bestemt til at blive et Lydland af den franske. Det skal nu ingeniunde bestrides, at den franske Paavirkning ogsaa herhjemme virkede æggende og ansporende, saa lidt som at den følgende Periode ikke skulde have store kunstneriske Sejre at opvise; men det maa erindres, at for Samtiden staar det sejrige nye altid som Afløsningen af noget, der i det mindste i Sejrherrernes Øjne staar som mindre værdifuldt, hvorimod Eftertiden ofte er af en ganske anden Mening. Vor Tid indskrænker sig til at mene, at det dengang nye kun var en anden Vej til det værdifulde, i og for sig ikke nogen bedre, og at der, om de to Skoler kunstnerisk set tør regnes for lige gode, er et væsentligt Fortrin at finde for den ældre deri, at den var dybere præget af dansk Naturel og Følemaade. Det er jo da ogsaa karakteristisk, at naar Udlændinge, vistnok ogsaa Franskmænd, i vor Tid skal skønne over Værdierne i dansk Kunst, fremhæver de alt andet, end det der ligner deres eget, og med større eller mindre Held søger de at fremdrage det, hvori de tror at finde det mest intime Udtryk for specielt dansk Væsen og Synsmaade. At der samtidig til de aller seneste Aar har været snobbet for fransk Kunst, selv efter at den traditionsprægede Del af den er naaet til total — forhaabentlig dog kun midlertidig — æstetisk Impotens, skyldes vel sagtens gammel Vane samt den til enhver Tid levedygtige, menneskelige Taabelighed.

For en Kunstner, som stod midt i sit Arbejde, da denne Strømkæntring foregik, var det imidlertid en ganske anden Sag at dømme mellem gammelt og nyt, end for os andre et halvt Aarhundrede derefter. Det nye traf jo la Cour midt i hans første Mestertid, i hans første, lykkeligt frigjorte Udfoldelse, og rent praktisk set trak det op til en saare vanskelig Situation, fra hvil-

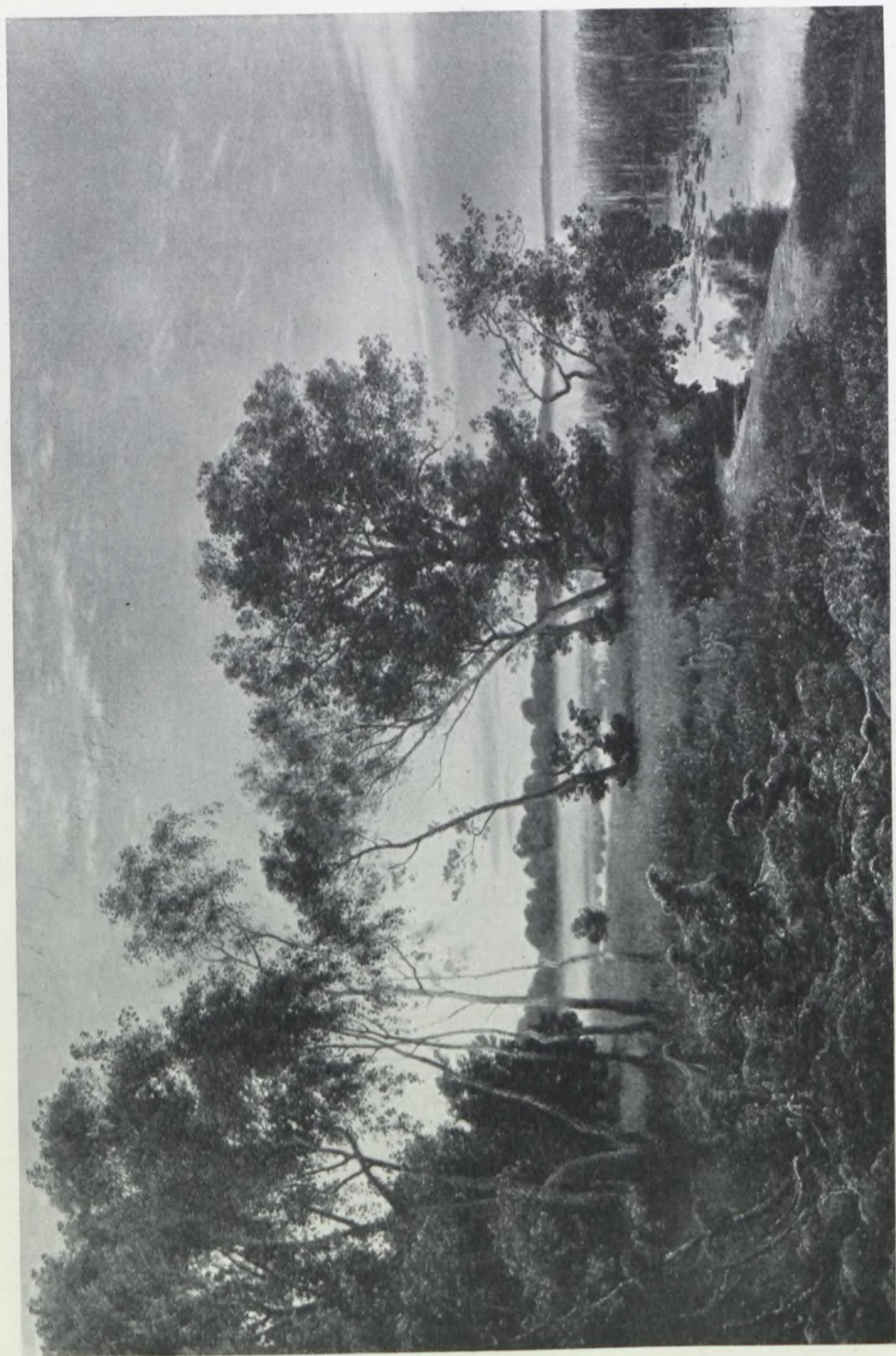

Strandstudie. 1878. 29×47.

ken der kun syntes at være to Udveje: enten, hvis det nye syntes ham en Vinding, at begynde forfra og slaa ind paa denne Bane med Opofrelse af det nylig vundne Mesterskab, eller hvis det nye ved nærmere Bekendtskab bød ham imod, at overgaa til at regnes for „passé“, straks efter at han i Virkeligheden var naaet til fuld Udvikling. Han fulgte foreløbig det nye med Opmærksomhed, som alt beskrevet, og skønt det vel har været ham en daarlig Anbefaling for det nye, at det kom fra Frankrig, var han ingenlunde uvillig til at indlade sig med det til en vis Grad, nemlig saa langt som han kunde give det Ret ud fra Betragtninger, som vist nok meget nær har været de samme, som vi selv har fremført her som vore egne. Der er navnlig i hans Strandbilleder, eller rettere i hans Strandstudier fra de Aar før Verdensudstillingen en stigende Interesse for Farven som Farve, en rigere og varmere Kolorit, end vanlig, som viser, at han, som den reflekterende og raisonnerende Intelligens han var, hurtigt var blevet klar over, paa hvilket Punkt det hidtidige var svagest. Den franske Fordømmelse er saaledes ikke kommet ham slet saa uventet og overraskende, som den kom saa mange af hans Kunstfæller, og den er endog i den første Tid kommet ham til Gode, for saa vidt som den førte ham endnu et Skridt videre frem i de Bestræbelser, han var kommet ind paa, mod at forene det hidtidige Kunstsyn med en rigere, mere livfuld Farveholdning. Den 17. Juli 1878, altsaa paa et Tidspunkt, da han enten selv havde været i Paris — det vides at la Cour var dernede i 1878 — eller i det mindste havde hørt om Kritikkenes Stilling til den danske Afdeling, malede han den her gengivne Strandstudie, der blandt alt, hvad vi kender af Arbejder fra la Cours Haand, staar som det i koloristisk Henseende betydeligste Værk. Studien var optaget paa Mindeudstillingen 1928 som Nr. 87. Dens Maal er

kun 29×47 Centimeter, og da Hensynet til denne Bog, til Ønskeligheden af det størst mulige Studiemateriale, havde medført, at der var optaget flere Billeder, end Arrangørerne vel sagtens fra et rent udstillingsmæssigt Synspunkt set kunde have ønsket, er det næppe troligt, at ret mange har bemærket den. Enhver, som blev gjort opmærksom paa den, maatte imidlertid indrømme, at Studien indtager en Særstilling og betegner et Højdepunkt i la Cours Produktion. Der er en Friskhed og Fylde i Farven, en i dybeste Forstand koloristisk Afstemning af Helheden og Uddyben af hvert eneste Farveelement i Motivet til Farvens højeste Klang, som søger sin Lige i dansk Kunst, og som egentlig kun lader sig forklare, hvis man forudsætter, at omtalte Rejse til Paris er gaaet forud for Billedets Tilblivelse; men vel at mærke er denne rige Fylde i Koloriten arbejdet sammen med hele la Cours hidtidige Mesterskab i dets nationalt danske Betoning, og Billedet er en Videreførelse af Lundbye-Købke-Skovgaardske Traditioner, samtidig med at det henviser til fransk Mesterskab i det specifikt koloristiske, fordi der simpelt hen ikke herhjemme i den nationale Skole er præsteret noget tilsvarende. Under en Gennemgang af den danske Samling paa Galleriet vil man forgæves søge det jævnyrdige — før maaske — men rigtignok i en helt anden Farveskala, som er lettere at beherske — i et Par Studier i graat og grønt af la Cours Læremester, hvorimod sammes berømte Billede: „Aaens Udløb“ i hvert Fald ikke vilde være la Cours Strandstudie overlegent, i Fald man foretog en direkte Sammenligning. Strandstudien tilhører Jærnstøber K. Brandt og er altsaa for Tiden i en med Rette højt anset Privatsamling; men vi kan ikke undlade at udtale Haabet om, at Billedet før eller senere maa havne i Statens Museum. Det er Galleriets Strandbillede fra 1877 — et af de nævnte forudgaaende Arbejder i samme Retning — ganske overlegent, og som Vidnesbyrd om, hvad la Cour og dermed hvad dansk Kunst af den nationale Skole formaaede i Henseende til det koloristisk betonedes Landskabsmaleri bør det ikke i uoverskuelig Fremtid savnes i Statens Samling, saa meget mindre som Galleriets Repræsentation af la Cours Arbejder er af en noget spredt og kun delvis fyldestgørende Karakter og ikke fuldt ud svarer til la Cours Betydning i dansk Landskabskunst. At Galleriet paa det beklageligste har svækket sin Repræsentation for la Cour ved at afgive det store Regndagsbillede fra Kalø Vig til Amalienborg skal yderligere noteres som et Udslag af den højest uheldige, ukontrollerede Eksperimenteren med Statens Samling, som medfører, at Museet til enhver Tid snarere er Udtryk for den i Øjeblikket raadende Direktions Smag, end for rimeligt Hensyn til det kunsthistorisk fastlagte og berettigede.

Denne Indvirkning fra den franske Kunst blev med Hensyn til det koloristiske kun en Episode i la Cours Kunst. Endnu i Brevet af 7. August 1882 til Sigurd Müller skriver dog la Cour i en Efterskrift: „Ved at udtale Ønsket om at De maatte faa Lejlighed til at se mine Studier i min Malerstue i Rosenvænget, tænker jeg ogsaa paa Studierne fra de sidste Somre. Jeg har jo kun udstillet lidt i Aarene siden 1878, efter Pariserudstillingen. I 1879 og

I Dagningen. Morgen i September efter en dugfuld Nat. 1879. 69,5×104,5.

Stenkyst ved en jydsk Fjord. 1883. 44×74. Tilh. Ribe Stifts Museum.

1881 var jeg atter i Paris. Hvilken Indflydelse disse Besøg kan have haft, er det jo ikke min Sag at bedømme; men mine Studier viser dog vistnok en Del Paavirkning fra fransk Landskabsmaleri. "Det er jo interessant nok, at vi har la Cours egne Ord for, at han selv var sig denne Paavirkning bevidst. Med vanlig Klarhed i Vurderingen af sin egen Kunst fremhæver la Cour Studierne, ikke de store Atelierbilleder, thi i disse findes Paavirkningen ikke i tilsvarende Grad. Indvirkningen af det nye er paa dette Omraade en anden. Den er ikke af koloristisk Art og bestaar nærmest i det delvis negative, at Forbindelsen med Skovgaardtraditionen fra c. 1880 bliver svagere. Man kan nu meget vel finde Grunden hertil deri, at la Cours egen Personlighed siden den Tid gør sig mere suverænt gældende; thi i de store Strandbilleder fra Aarene omkring 1880 har vi nogle af de mest intime Udtryk for la Cours Livsstemning, som den oprindelig var anlagt for at blive, og som den nu og siden fandt varigt Udtryk i hans Kunst. Dog virker den sjælelige Betoning af disse Aars Arbejder paa Baggrund af den lyse, frigjorte Periode i den foregaaende Tid som Udtryk for en Forandring, en Formørkning af Livssynet. Der er en dyb Vemod i hans Arbejder fra disse Aar. Det føles, som var noget bristet for ham. Skønnest og mest gribende kommer det frem i det bedaarende Billede fra 1879: „I Dagningen. Morgen i September efter en dugfuld Nat“. Der er en Mands Sorg og en Mands Resignation i dette Billede. Vidunderligt er det gjort. Som Morgenskæret lyser, rent og blegt og høstligt bag Skoven paa Bredden hinsides den stille, taagesvøbte Sø, og som Regnens og Duggens Draaber faar Nattens Spindelvæve til at graane mellem Bregnerne og Enebærbuskene i Forgrunden, hvor Stemningen yderligere betones af de spredte, afblomstrede Tidsler, ejer Billedet en Følelsesfylde, som i Forening med dets blændende overlegne Teknik gør det paa sin Vis enestaaende i dansk Kunst. Ufatteligt, at det endnu

Ved Stranden. Optrækkende Uvej i August. 1881. 94×146.

Regnfuld Sommerdag ved Kalø Vig. 1883. 124×192,5. Tilh. Statens Museum for Kunst. Afgivet til Amalienborg.

Forårsdag i Marselisborg Skov. Mod Regn. 1882. 53×57.

ikke synes ret at være gaaet op for dansk Bevidsthed, hvor fremragende en Kunstner la Cour var dér, hvor han var bedst, dér hvor han var mest sig selv og dermed saa at sige alle andre danske Landskabsmalere overlegen i Henseende til Følelsens Danskhed og Dybde.

Mindre elegisk, men ikke mindre uomtvistelig, kommer den tragiske Grundstemning frem i det store Strandbillede fra 1878 med Vraget af den optrukne Baad, i Studien: „Stenkyst ved en jydsk Fjord“, den Studie, som tidligere tilhørte Kunstforeningen, og som nu er overgaaet til Ribe Stifts Museum, i det store Billede: „Ved Stranden, optrækkende Uvejir i August“, men fremfor alt dog i Kaløvigbilledet med dets vidunderligt grebne Regndagsstemning over den øde Strand og den regnstille Fjord, som spejler Skæret fra den fjerne Opklaring ved Horisonten mellem de drivende Byger, den svage Opklaring, som bebuder, at Aftenen er nær, men ogsaa at Mørket og Natteregnen vil følges. Mod denne fjerne Lysning staar Møllen saa haabløst ensomt, at den virker som Udtryk for noget menneskeligt. Den er det Punkt i Billedet, hvortil Øjet søger, anbragt som den er, med blændende kompositionel Sikkerhed, og den har den Virkning, at Billedet ikke blot giver en Naturstemning, men ogsaa i symbolsk Form et Menneskes Forhold til denne Naturstemning. Billedet er Selvbekendelse fuldt ud og uforbeholdent; men med hvor fornemme, mandskyske Virkemidler har ikke la Cour her givet sit Tungsind Udtryk! Hvorledes er det med Opfattelsesevnen herhjemme

for, hvad en Kunstner har paa Hjerte, naar man gennem Tiderne har kunnet være mere eller mindre blind for den mægtige Følelsesstyrke i la Cours Kunst, i et Værk som dette? Snarere kan man forstaa, at det bløde, mildt bevægede i den bedaarende Løvspringsstudie fra Skrænten i Marselisborg Skov en Majdag mod Regn, malet 1882, har kunnet dække den særegne Vemod, Billedet rummer, denne typisk danske Mandsstemning over for det underfulde i Foraaret og Livsfornyelsen.

Det kunde jo ligge nær at tænke sig, at ogsaa personlige Forhold kunde have haft deres Andel i denne Formørkning af Livsstemningen, og vi véd jo da ogsaa, at i hvert Fald Moderens Død i 1879 har virket i den Retning, og at den sagtens har øget det Savn, han maa have følt, ved ikke selv at eje et Hjem. Om andre personlige Sorger er kommet til, véd vi ikke. Alt intimt personligt i la Cours Liv er skjult for uvedkommendes Øjne; med Forsæt er den eneste Brevveksling, der muligvis kunde have tilladt et Indblik i personlige Forhold af den Art, vi her tænker paa, tilintetgjort. Men nogen Viden i saa Henseende er heller ikke fornøden, thi, som vi før har sagt det, la Cours Sorger var først og fremmest Kunstnersorger, hans Lykke Kunstnerlykke, og ud fra det Synspunkt lader hans forøgede eller tilbagevendende Tungsind sig meget vel forklare.

Der var nu først det, at saa typiske disse store Billeder fra omkring 1880 end var for hans menneskelige Individualitet, kan han ikke med sin klare Selvkritik have været uvidende om, at de tillige var udgaaet af en Krydsning mellem det hidtidige og det nye. Omgivelsernes Indflydelse, Samtidens Krav er en mægtig Faktor, som det er svært at komme uden om, og la Cours vilde jo til og med ikke til en Begyndelse uden om det nye, men saa vidt ind i det, at han kunde tage endelig Stilling til det. Han har følgelig ikke hvilet slet saa trygt i sig selv, som i Aarene umiddelbart forud, og naar man fra de bedste af hans Arbejder fra Tiden omkring 1880, dem vi har fremdraget Eksempler paa, vender Blikket til de ringere, f. Eks. til det noget teatraliske Uvejrsbillede fra Julsø, malet 1880, forstaar man, at han har kunnet føle en vis Angst for at komme til at arbejde ved Siden af sig selv, hvis han forblev under de københavnske Omgivelseres Indflydelse. Der gaar i Virkeligheden gennem hans Arbejder fra Firserne Side om Side med en dybt personlig Bestræbelse en mere tidsbestemt, som røber en Trang til ogsaa at kunne det, de betydeligste af andre formaaede. Der er i denne sekundære Bestræbelse en Del af det, man kan indbefatte under Ordet „Salon“; men det er muligt, at la Cours sekundære Bestræbelse gik ud paa ud fra hans Begreber at retlede Bevægelsen, vise hvordan dens Krav om Friluftsvirkning, om sand Realisme i Gennemførelsen meget vel lod sig forene med Traditionens Grundelementer, Respekten for Tegning og Komposition. Ud fra den Antagelse forstaar man i hvert Fald bedre la Cours egen Glæde over Billedet: „Uroligt Vejr“, malet 1888, det hvori nævnte sekundære Bestræbelse kulminerede og udmundede, thi saa blændende en artistisk Præstation Billedet end er, staar det dog Særpræget i la Cours Personlighed fjernt.

Hans Glæde maa have været den, en Kunstner føler ved at opdage, at han kan udrette noget ogsaa paa et andet Omraade, end det der betragtes som hans egentlige; men baade i det han har konstateret dette for sig selv, og navnlig i den foregaaende Tid, medens han arbejdede med dette Maal for Øje, maa la Cour have følt sig selv mindre koncentreret om det fornødne: først og fremmest at være sig selv tro.

Medens la Cour saaledes undersøgte, i hvilken Grad han selv kunde komme det nye i Møde, gik det nye Program imidlertid sin Sejrs gang, raabt ud af Moden paa alle Kunstens og Litteraturens Gadehjørner. Efter 1878 blev Paris det selvfølgelige Maal for alle unge Kunstneres Studierejser; Bonnat blev Tidens Profet, uden hvis Velsignelse ingen Bestræbelse kunde vente Trivsel, og snart tilspidsedes Situationen til aaben Kamp mellem gammelt og nyt, mellem Akademiet og dets Elever, som i 1882 brød ud og gik til Tuxens Skole. Under de nye Mestres, Krøyers og Tuxens Ledelse kunde de Unge nu lære det nye at kende paa hjemlig Grund. Akademiets nominelle Autoritet var magtesløs over for Ministeriet, hvis Velvilje kom den nye Studieskole til Del med saa meget større Ret, som der virkelig her arbejdedes ud fra ideelle og fra Ledernes Side uselviske Bevæggrunde; men under alt dette satte Horden, den til enhver Tid eksisterende, siden hastigt glemte Horde af Smaabegavelsler, ind og tvang det nye frem til at blive mere og mere yderliggaaende, til Aar efter Aar at overbyde sig selv i Retning af det sensationelle. Det er jo enhver ny Kunstretnings Skyggeside, at medens tre-fire virkelige Begavelsler slider ærligt med at frembringe dens blivende Indsats, lever tredive-fyrretyve Undermaalere højt paa at præstere dens Karikatur. Men var der noget, la Cour hadede i Kunsten, saa var det det banale, den aandsforladte Brovten med andres Sejre, den frække Skilten med Tyvekoster i Ly af en sejrende Mode. Med Brod mod alt hidtidigt førte Horden Kampen videre, som under enhver Revolution, til at blive et Pøbeloprør mod det bestaaende, en Kamp om Vinding paa det hidtidiges Bekostning, under det frækkeste Misbrug af den ideale Kunstnerstræbens Navn: intet af det hidtidige havde Værd, bort med al Atelierkunst, al kunstnerisk Tradition, al arrangerende Komposition, al personligt præget Meddelelse! Maalet var Skildringen af Virkeligheden, jo mere brutal, upersonlig og tilfældig i Udsnittet, desto bedre.

Hvilken Heksesabbat har ikke dette Pøbeloprør i Kunsten været for la Cour, Traditionens Ætling, den arrangerende Kompositions Stormester i Tidens Landskabskunst! Langsomt modnes hans Harme til Fordømmelse. Under hans fornemt beherskede Udtryksmaade ulmer den i Brevet fra 1882 til Sigurd Müller: „Jeg haaber jo endnu at arbejde fremad; men jeg maa jo, som for 15 Aar siden, holde paa, at det er Malerens eget Syn paa Naturen, der skal bestemme hans Maade at male paa. Den parisiske Sommerfrakke, med tyk Farve og klodset Pensel, som nu saa mange køber i Paris, er jeg ikke sikker paa passer for alle Landes Vejrforhold“. I la Cours skriftlige Udtalelser om Forhold, som gik ham nær, har hans Ord altid under

den lette, ofte, som i dette Tilfælde, spydige Form den dybe Følelses Undergrund, og de har det da saa meget mere her, hvor det var Berettigelsen af hans egen Kunst, der blev bestridt, den han havde sat alt ind paa, den i hvilken han just var naaet til Mesterskabets frie Udfoldelse, den i hvis Idealers Opretholdelse han saa Fremtiden ikke blot for sig selv, men for hele Danmarks Kunst, det Danmark, som skulde genrejses indefra paa Grundlag af Landets egen Kraft og nationale Ejendommelighed. Han havde de udprægede Personligheders misundelsesværdige Evne til at harmes uden Usikkerhed i Følelsen af Harmens Berettigelse. Paa Højdepunktet af sin Kraft saa han ud over sin Fremtid, saa sig selv vraget, henkastet blandt det fortidige, strandet i Havnen. Fra sin uselviske, nationale Stræbens Højder saa han Horden danse om den franske Flittergulds-Kalv, og det græd i ham over, at han ikke var en Nationens og Kunstens Moses, der kunde kaste de forblindede Lovens og Pagtens sønderslagne Tavler for Fode.

Saa gemte han da det hele i sig selv. Een Gang for alle havde han fundet sig selv i at være sig selv tro. Hvad han kunde gøre, det var kun dette. Men som han nu var stedt, maatte han ud af det hele, tilbage til Selvets Ensomhed, til Højdernes Stilhed, hvor Larmen af de dansende kun hørtes svagt fra det Fjerne. Han brød op fra Hovedstaden og søgte tilbage til Jylland, til Egnen hvor han havde levet som Dreng og blev dér, paa Afstand af Larmen, Resten af sit Liv. Udadtil lod han sig forlyde med, at det var i Følge et i mange Aar næret Ønske om at komme til at bo hele Aaret paa Landet, og en saadan Trang har han vel ogsaa følt længe før det, som nu, blev ham en Nødvendighed at følge den: bort, bort herfra, tilbage til Naturen og Ensomheden.

VI

ENSOMHEDEN

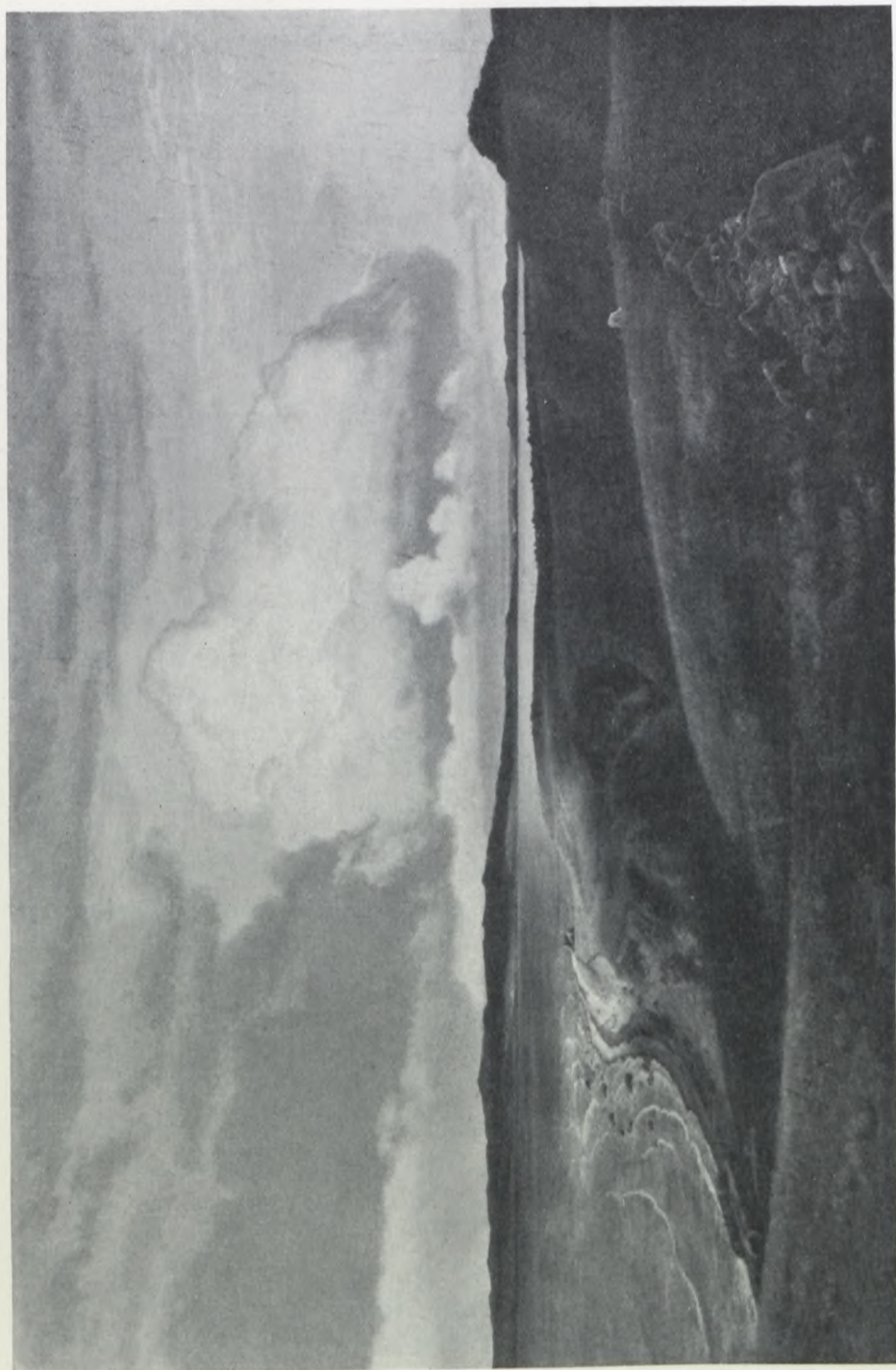
DET var paa „Mariendal“, et Par Mil Syd for Aarhus, la Cour i Begyndelsen af Maj 1884 indrettede sig med fremtidig Ensomhed og uforstyrret Arbejdsliv for Øje. Stedet var oprindelig bygget som Enkesæde for Baroniet Vilhelmsborg, hvorunder det stadig hørte. Det var Fløjstrup Skov, Stranden og Aarhusbugten, som var Stedets nærmeste Omgivelser, og Naturen var saa noget nær den samme, som i hans Barndomsdage havde indvirket saa stærkt paa hans følsomme Sind og vakt den slumrende Kunstnerdrift i hans Bryst. Janus la Cour var kommet hjem. Han følte det selv, og uagtet han stadig tilbragte en god Del af sin Tid paa Studierejser, snart i Danmark, særlig i Silkeborgegnen, snart i Sverige, hvor han havde Venner paa Herregaardene Tyllinge og Vanås, oftest dog i Schweiz og Italien, fulgte han nogle Aar senere sin stadig voksende Trang til ogsaa at eje et blivende Sted, til ret at slaa Rod i Barndomsegnens Jord. Knap en Milsvej derfra, nærmere Aarhus og „i en rigere Skovegn“ laa en lille Gaard, Langballegaarden, nær Vejen fra Aarhus til Odder. Den købte la Cour i Efteraaret 1888, og derhen flyttede han saa det følgende Aar, idet han indrettede sig med en Bestyrer paa Gaarden og iøvrigt fortsatte sin ensomme Livsførelse.

Meget var vundet, og meget var tabt, siden han paa barnlig Vis med samme Forsæt færdedes i disse samme Egne Aaret rundt. Han var nu en Mand paa omkring de halvhundrede Aar, udlært i Livets og Kunstens Skole, en højt anset Kunstner i den almindelige Bevidsthed, optaget som Medlem ogsaa af Akademiet i Stockholm 1883, nylig benaadet med Professortitlen, beundret og højt betalt for sine Billeder paa de aarlige Udstillinger, afholdt og respekteret af alle ældre Kolleger — og dog! Det var jo godt nok, at det konservative Syn endnu var raadende i Landets Ledelse og i det købende Publikums Smag, godt nok at han for saa vidt ikke havde noget at frygte for sig selv og sin egen Kunst, der var dog det, som ingen Anerkendelse fra de ældre eller de jævndrende kunde erstatte: barnløs skulde han gaa i sin Grav, thi Kunsten havde han ofret alt — nu vel, for ham var det altsaa Prisen; men skulde han nu ogsaa kunstnerisk talt gaa barnløs ind i Eftertiden? Skulde alt, hvad han havde bygget op i dansk Landskabs-

kunst, hvad han havde ført videre af det, der var ham selv overleveret, skulde det, endnu før han selv havde nedlagt sin Pensel, ja før han blot var naaet til Alderdommens Aar, være at regne for noget unyttigt, noget fortidigt, for ikke at sige noget hæmmende for den lovpriste „Udvikling“? Thi det var jo det, der var sket. Da han var ved Maalet, da han var paa Højden af sin Kraft, just da havde „Udviklingen“ givet ham Afsked, i Naade maaske og med den officielle Anerkendelse som Pension! Og som det var gaaet ham, gik det vel efterhaanden alle de andre, alle dem, til hvem han selv følte sig knyttet i Kunsten. Hvordan var ikke Tonen hos disse „Udviklingens“ Penneførere overfor en Kunstner som Kyhn! Men skulde det saa endelig være, saa fik det have Lov at gaa ud over ham selv og hans nærmeste Fæller. Gerne skulde han have fundet sig deri, naar ikke Kunsten selv, den der var over alt og alle, var truet i sin Fremtid, naar han ikke Aar efter Aar maatte se det stride Tjørnekrat brede sig i Kunstens Æblehave.

Det var ikke saa urimeligt, som det maaske kan synes, naar la Cour raisonnerede som her beskrevet. Han var jo selv udgaaet af en Tid, da Udviklingen i Kunsten førtes med fast og sikker Haand, da een Mands Dom var den afgørende, dertil i det store set klog og besindig nok til at være det med Rette. Men hvad vidste de nu, om hvad de i Grunden selv vilde, de Unge, siden de var begyndt at tage deres Synsmaade færdigsyet fra Udlandet! I Firserne var det Realismen, i Halvfemserne blev det efterhaanden noget stik modsat, som de kaldte for Symbolisme. Den ene maledes Gallerikunst i gammel Manér, den anden hypermoderne Tøjerier efter nyeste franske Mønstre. Sikke Sager, der dukkede op paa den saakaldte „frie“ Udstilling! Og de blev rost og gjort til Begivenheder i Kunstverdenen; se bare, hvad selv Joakim Skovgaard kunde hitte paa! Han skulde dog ellers vide det bedre. Men han var jo ogsaa en af „Tidens Profeter“. Hu, ha! Saadan noget som hans „Kristus i Dødsriget“ og senere hen disse Sager i Viborg Domkirke! For slet ikke at tale om Villumsen!

For os andre, som i det væsentlige ser med ganske andre Øjne paa denne Kunst, kan det selvfølgelig kun staa som Udtryk for la Cours Begrænsning, at han saaledes brød Staven ogsaa over de virkelige Værdier i det nye; men Begrænsning er jo menneskelig, og paa sin Vis var Begrænsningen, som før fremhævet, la Cours Styrke. Ej heller var han ene i sit Slægtled om sin Foragt for det nye. Det har været den Tids Mænd vanskeligere, end vi andre ret forstaar, at vænne sig til det nye. Overfor et Arbejde som „Kristus i Dødsriget“ indtog f. Eks. Vilhelm Bissen, der dog med Rette var anset for en fordomsfri Mand, ganske samme Standpunkt. Desuden, havde la Cour og hans Slægtled Uret i deres Fordømmelse af Værdierne i det nye, saa havde „Udviklingen“ sandelig ogsaa nogen Uret imod ham og hans Samtidige, og det er vel værd at konstatere som slutteligt Opgør af dette Mellemværende, at naar der i Nutiden, efter at „det nye“ har raset ud indtil den totale Opløsning i Aarene efter Verdenskrigen, kan forudsiges en

Udsigt fra Helgenæs mod Mols. 1884. 122×187. Tilh. Aarhus Museum.

Renaissance for Vurderingen af la Cours Kunst, skyldes det just hans Troskab mod Traditionen og det danske i ham selv, som har vist sig at staa Grundlaget for al kunstnerisk Virksomhed paa dansk Aandsomraade nærmere end noget af det, der dengang midlertidigt bar Sejren hjem.

Men hvad Eftertiden kan gøre godt paany i Forholdet til Janus la Cours Minde, det raader jo ikke Bod paa den Skade, der forvoldtes ham selv, medens han levede. Han havde jo ingen Vished for, at hans Synsmaade engang igen skulde finde Forstaaelse, saa lidt som han paa det nationale Omraade kunde forudse en Genforenings Dag. Han saa kun, at Vold og Uret fik Lov at sejre paa det ene Omraade som paa det andet. Menneskelig talt kunde han finde sin Opgave deri: at blive stille over for det uransagelige; men det vilde have været mere, end man med Rimelighed kunde vente af et Menneske med hans udprægede Personlighed, om Harmen mod dem, som i det Ydre forvoldte Skaden, ikke var slaaet ind og havde gjort ham til det, han efterhaanden blev i Forholdet til Tidens Førere i Kunsten: en bitter Mand.

Glimtvis kommer dette frem i et og andet af de Breve, som er bevaret fra la Cours senere Aar. Paa Hirschsprungs Museum findes der saaledes en Del Breve fra la Cour til en yngre Landskabsmaler, J. Th. Jensen, som la Cour interesserede sig en Del for og en Overgang ventede sig noget af, uden at disse Forventninger dog naaede nogen egentlig Indfrielse. Brevene er alle fra Begyndelsen af 90erne, og vi har før citeret dem i anden Forbindelse. Med Henblik paa det her omhandlede skal vi anføre følgende af et Brev, la Cour skrev $\frac{6}{1}$ 1890, i hvilket han roser et Billede af J. Th. Jensen, som denne havde haft paa Foraarsudstillingen, og som la Cour finder, at Kunstforeningen burde have købt: „... men nu er det jo Mode med det bløde, forviskede. Jeg hørte en af Bestyrelsen udtale, at det var jo godt, vi var blevet fri for det grønne i Landskabet! Ja, naar man som Jespersen vælger Hedemoser ved Efteraarstid, saa bliver Billedet ikke grønt, men gennemgaaende er vor Sommer nu grøn, og det er kun Manér, hvis den skal fremstilles anderledes. Det var nu ikke i Anledning af Deres Billede, den Ytring faldt; men jeg anfører den, fordi det er saa almindeligt for saadanne Kunstkere at opsnappe en eller anden Udtalelse og saa lade den gaa som Bevis paa et overmaade fint og aandrigt Blik paa Kunst. Tiderne er onde, med Reklame, Uklarhed og usundt Kammerateri“.

Om Kyhn skriver han et Sted, at han omsider har gjort Alvor af at købe et Billede af Kyhn: „Fra Højsandene ved Rørvig“, som han havde set paa Udstillingen for en halv Snes Aar siden og stadig derefter ønsket at komme til at eje, og i et senere Brev skriver han følgende om den gamle Roman-tiker og Kaldsfælle, som heller ikke havde det for godt: „Jeg havde forleden Brev fra Haslund. Han syntes, Kyhns Ting fra i Sommer var smukkere end nogensinde. Hr. Karl Madsen har ellers udgydt sig godt i „Politiken“ og givet Kyhn Klap og Stryg i et Par modbydelige Artikler“. Mere og mere føler han sig som den, der staar udenfor og er ude af Stand til at følge de

Veje, ad hvilke de andre opnaar deres voksende Indflydelse. I et Brev til Vilhelm Bissen ang. eventuel Deltagelse i Chicago-Udstillingen 1893 skriver han, at han nok kunde tænke sig at udstille to Arbejder, han paa Opfordring havde haft i München sidste Sommer, men de er endnu ikke kommet tilbage, og han har ikke Maalene, saa han kan ikke udfylde Anmeldelsesblanketten, desuden „er jeg ikke sikker paa, at Komiteen vil antage dem, og jeg har ikke Lyst til at underkaste mig Chicagokomiteens Maleres Dom. Det er heller ikke rimeligt, at jeg faar den ringeste Fornøjelse af at udstille. Hvem skal staa for Ophængningen, hvordan er Lokalet o. s. v. Ingenting ved man, og skidt er det rimeligvis, det hele“. Da J. Th. Jensen i 1894 atter beder om en anbefaling, skriver la Cour ud fra samme Følelse af Magtesløshed: „Det har altid været mig meget imod at give disse anbefalinger, og da jeg nu i de sidste Aar har givet tre, deraf den ene til Dem, som slet ikke har nyttet noget, saa har jeg lovet mig selv ikke oftere at give nogen en saadan anbefaling. I dette Tilfælde er den vist ogsaa ganske unyttig. Skat Rørdam bliver maaske paavirket af Joakim Skovgaard. Han synes jo næsten at være almægtig og uundværlig alle Steder, saa jeg tror, en anbefaling fra mig snarere vilde være Dem til Skade“.

Saa vidt var det altsaa kommet allerede i Begyndelsen af 90erne; men det tjener la Cour til Ære, at under alt dette fortsatte han selv sit Arbejde ufortrødent ud fra sin egen Synsmaade, efterhaanden atter mere og mere uafhængig af „Smitten“, og ved Aarhundredets Slutning førte han sin Kunst frem til saa magtfuld en fornyet Udfoldelse i Tilslutning til de Motiver og den Malemaade, hvormed han i sin Tid havde vundet sin første Sejr, at han trods Tidernes Ugunst brød sejrrigt igennem og tvang Samtiden til at respektere det, som han fandt Respekten værd. Rækken af Billeder fra den sidste Periode af la Cours Liv indledes med det store, tungt alvorlige, i Kompositionen lidt uligevægtige: „Udsigt fra Helgenæs mod Mols“, sign. 1884. Til Helgenæs maatte han for ret at føle, at han var kommet hjem; men det mærkes paa Billedets Stemning, at hans lidenskabelige, altid dybt alvorlige Kærlighed til den jydsk Natur her gaar Side om Side med noget andet og midlertidigt, noget uroligt, saaret og sjæleligt oprevet i hans Sind. Først i det før omtalte Arbejde: „Uroligt Vejr“, et Bygevejrsbillede fra Mariendal Strand, fik han gjort endelig op med sit eget Sindsoprør. Bag dette Billede ligger ikke blot, som før paavist, et Ønske om at præstere noget betydeligt ogsaa paa et andet og Samtidens Bestræbelser mere nærliggende Omraade end det, som fortrinsvis var hans, men ogsaa en naturlig Trang til ad Produktionens Vej at befri sig selv fra Eftervirkningerne af det Sindsoprør, som ledsagede hans Flugt ud i Ensomheden. Er Billedet end ikke helt karakteristisk for la Cour, er det end snarere fremmedartet og ret enestaaende i hans Produktion, er det dog i Samtidens Kunst et fremragende Værk, blændende især ved den Virtuositet, hvormed den halvtørre Græsmark i Forgrunden er skildret. Billedet er signeret 1888 og købt paa den nordiske Udstilling samme Aar af Staten til Anbringelse i Odense

Uroligt Vejr. 1888. 122×188. Tilk. Staten. Deponeret i Odense Museum.

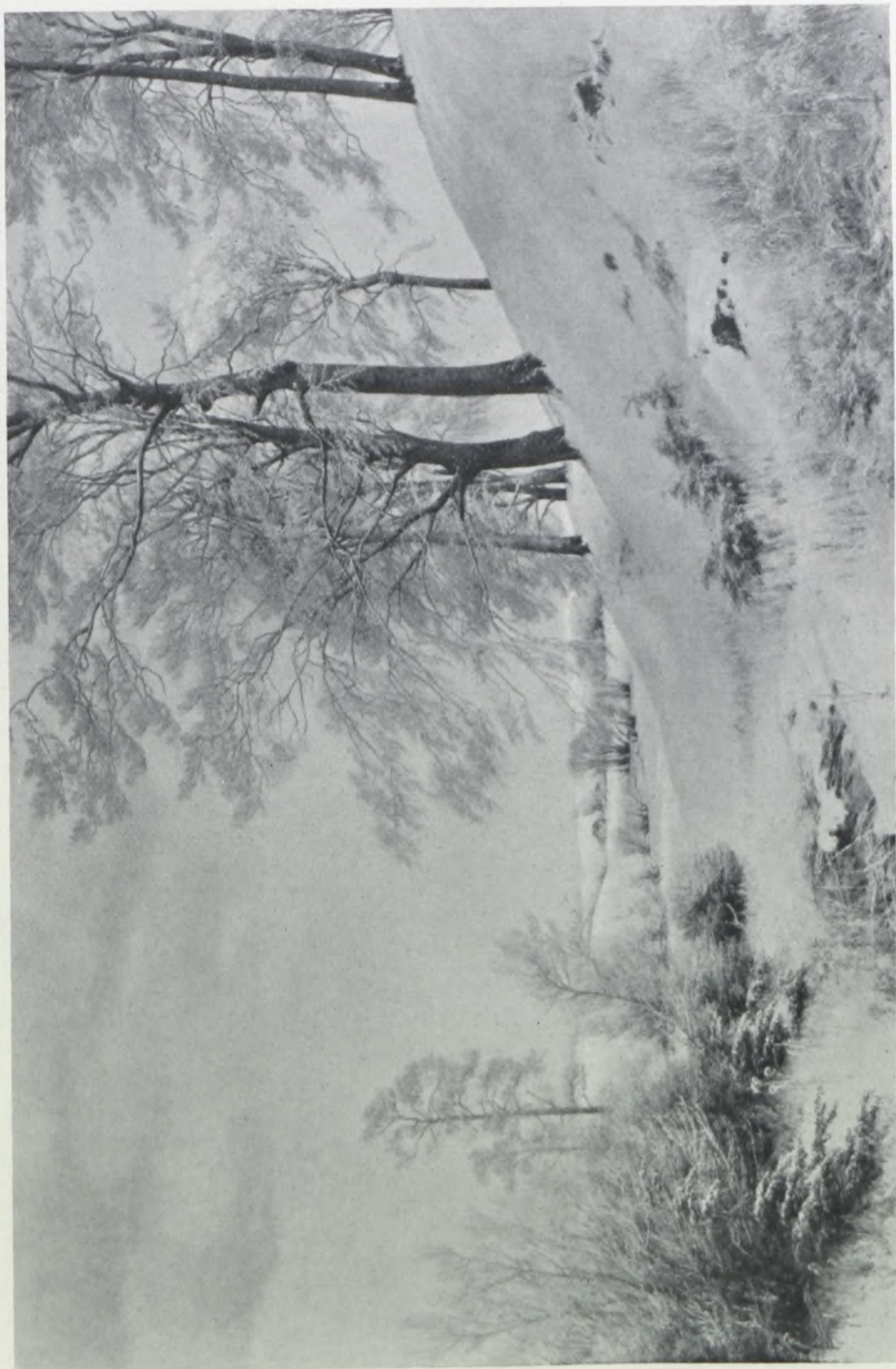

Stille Formiddag ved Havet. 1884. 123×186.

Fra Mosgaard Strand. 1885. Efteraar. 98×161.

Museum. En Studie til det er dateret 5. August 1886. I bægge Henseender har Bestræbelsen, som mandede ud i dette Værk, imidlertid kun været som en Understrøm i la Cours Produktionstrang gennem disse Aar. Med vanlig Selvbeherskelse holdt han dette ekstraordinære nede og fortsatte samtidig sin Produktion i den Form og med Tilknytning til de Naturstemninger, der gav Udtryk for det, som var dybest karakteristisk for hans kunstneriske og menneskelige Personlighed. Allerede i 1884 malede han samtidig med det dystre, urolige Helgenæsbillede det stille, blidt vemodige: „Regnfuld Sommerformiddag ved Havet“, som slutter sig nøje til de store Strandbilleder fra Firsernes Begyndelse. Teknisk set er det især beundringsværdigt ved den fabelagtige Overlegenhed, hvormed Havets store, stille, spejlende Flade er holdt fast i Niveau, set højt oppe fra som den er, med saa smaa Midler som den tynde Farves skiftende, nænsomt sammenarbejdede Toner. Den milde Sommerregns kvægende Stilhed er i dette Billede Udtryk for en egen Rekonvalescensens Fred i Kunstnerens Sind, og samme dybe Fred under det ensomme Samliv med den uforstyrrede, eller som han i et af Brevene fra Paris udtrykte det „livløse“ Natur, præger de senere Strandbilleder, de store Aarstidsbilleder fra Moesgaard Strand og Skovmølleaaen, ikke mindst det pragtfulde Vinterbillede med Sol og Rimfrost, som han malede i 1891, og som nu tilhører Grosserer W. P. Heyman. Det er i disse Aar, la Cour maler Flertallet af sine skønne Vinterbilleder, et Omraade, han ellers kun sjældent har dyrket, bortset fra Bjærgbillederne. 1886 udstillede han saaledes de to Pendantbilleder, han havde malet til Indehaveren af Vilhelmsborg, Lensbaron Güldenchrone: „I Landsbyen. Vinterdag med klart Frostvejr“ og „Ved Vintertid udenfor en Bondegaard. Tøvejr“. Det første er signeret 1885, et Par af de fortrinlige Studier 1884, henholdsvis

Vinterdag efter Rintaage. 1891. 107×163.

I Landsbyen. Klar Vinterdag. Frostvejr. 1885. 60×94.

28. November—4. December og 1. December, sidstnævnte 1886 og for Studiens Vedkommende 1885—86. Fra 1888 stammer det fortrinligt komponerede: „En Bondegaard. Vinterdag“ og det betydeligste af dem alle: „En Vinterdag i Nærheden af Havet“. Paa Mindeudstillingen var der Lejlighed til at sammenligne flere af disse Billeder med de dertil hørende Studier. Særlig en af Studierne til „I Landsbyen“ var af en imponerende Friskhed, hvilket ligeledes gælder en 5. Januar 1887 signeret Studie til „En Bonde-

Ved Vintertid udenfor en Bondegaard. 1886. 60×94.

En Bondegaard i et Snelandskab. 1888. 59×93.

gaard“, nu i Grosserer W. P. Heymans Samling. I saa Henseende bar Studierne Prisen, naar man sammenlignede dem med Hovedbillederne; men disse havde til Gengæld den langt dybere Gennemarbejdelse og mere af det typiske, almengyldige. Iøvrigt var Vinterarbejdet udendørs ikke rigtig noget, la Cour holdt af. Denne Blæst og Kulde, der hæmmede Arbejdet, og saa Mørket i Malerstuen og Kulden dér ogsaa! Brevet til Vilhelm Bissen slutter saaledes (det er skrevet 2. Januar 1893): „Vintervejr! Jeg er endnu Kl. 10 $\frac{1}{4}$ ikke kommet højere end til 5 $\frac{1}{2}$ ° i Malerstuen“. Det var da ikke saa sært, der over de første Foraarsstudier kunde være noget vidunderligt

En Vinterdag i Nærheden af Havet. 1888. 60×104,5.

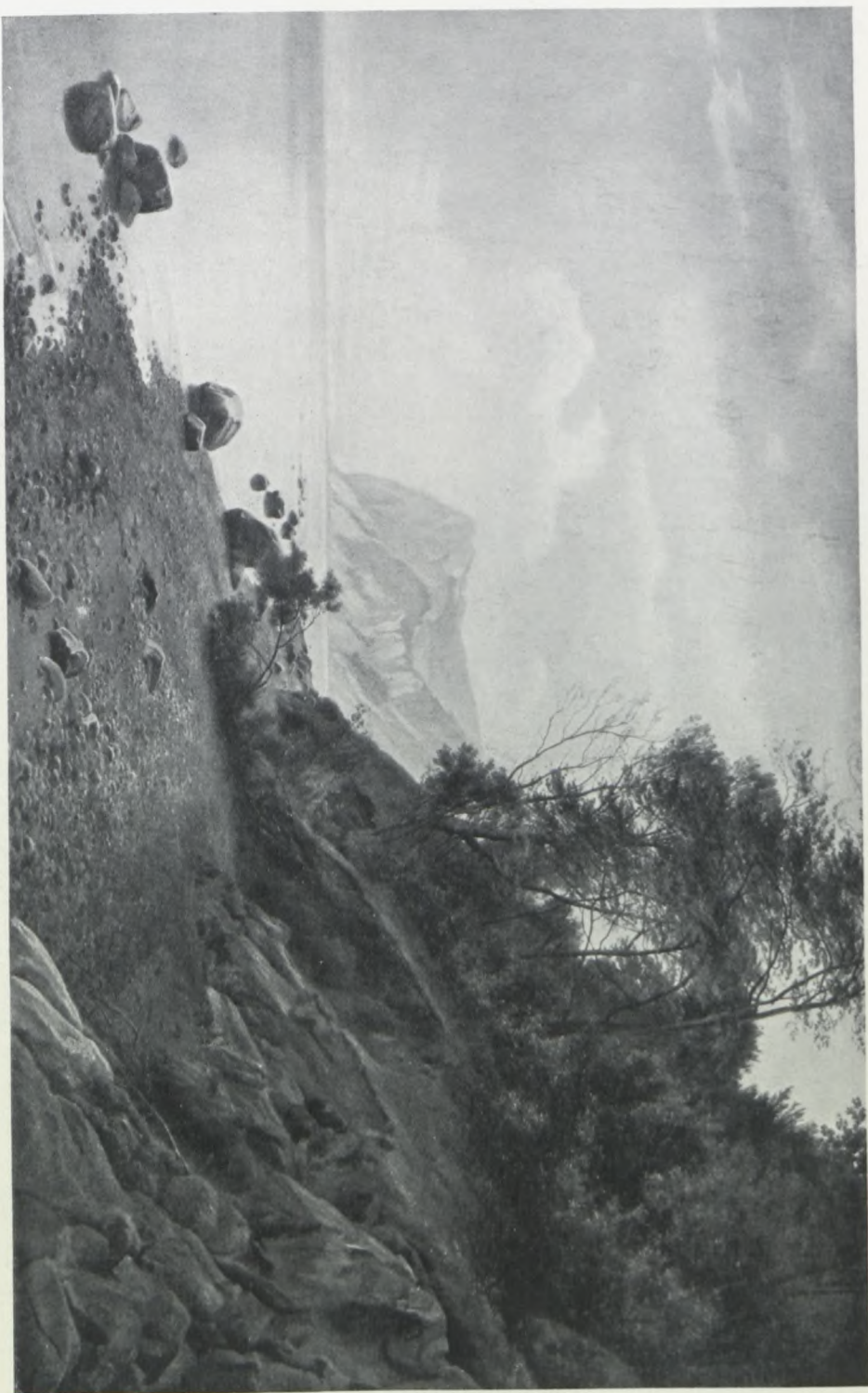

Foraar. Studie. 1895. 44x65.

frigjort, en Samfølelse med alt det vaagnende, forløste i Naturen, som f. Eks. i den her gengivne Studie fra Maj 1895. Sligt er ikke Udtryk for nogen dybere Ændring af hans Livsfølelse, saaledes som vi kender den fra hans andre Arbejder, og som den fik nyt Udtryk i saa monumentale Billeder som det store Aftenbillede: „Fra Silkeborgegnen“, sign. 1886—89 og Regnbilledet: „Taleren, regnfuld Sommereftermiddag“, sign. 1892. I Sommeren 1890 havde la Cour opholdt sig paa Møen 6—7 Uger, og det følgende Aar havde han fortsat disse Studier over Motiver, som forud havde været benyttet til Fuldkommenhed af andre, og for hvilke der forelaa en traditionelt fastlagt Form. Hvor dybt personlig en Kunstner la Cour var, er der sjældent i hans Kunst noget mere haandgribeligt Bevis paa, end i den Dristighed og Overlegenhed, hvormed han omgik alle traditionelle Virkemidler og valgte at male Klinten under en Lysning i Sommerregnen en Eftermiddag i den tungsindige Maaned, han elskede, August, der mod sin Slutning er noget helt for sig, lige saa langt fra Juli Maanedes rige Sommerfrodighed, som fra Septembers høstligt afklarede Ro. Møensbilledet er atter et af disse følelsesmættede Billeder, i hvilke la Cour har lagt hele sin Sjæl aaben for den modtagelige Beskuer, han ønskede at kaare til sin Fortrolige. I teknisk Henseende er den kompositionelle Overlegenhed særlig beundringsværdig, hvormed han forener de to uensartede Halvdele af Billedet, den lyse og den mørke, ved Anbringelsen paa præcis rette Sted af de store Strandsten, som fortsætter Skræntens skraa Linje i Retning af Billedets Diagonal. Dernæst beundrer man det nænsomt gengivne, opalagtige Farvespil i Kridtklintens Toner, set gennem Regndisen, denne Moll-Harmoni af lysviolette, hvidgraa og graagrønne Toner, som afsluttes opefter af det rødbrune i lidt Tang i

Fra Silkeborgegnen. Aften. 1886—89. 96×175.

„Taleren“, Møens Klint. Eftermiddag i August 1892. 110×175.

Aaens Udløb i Havet. 1891. 89×115. Tilh. Generalkonsul Johan Hansen.

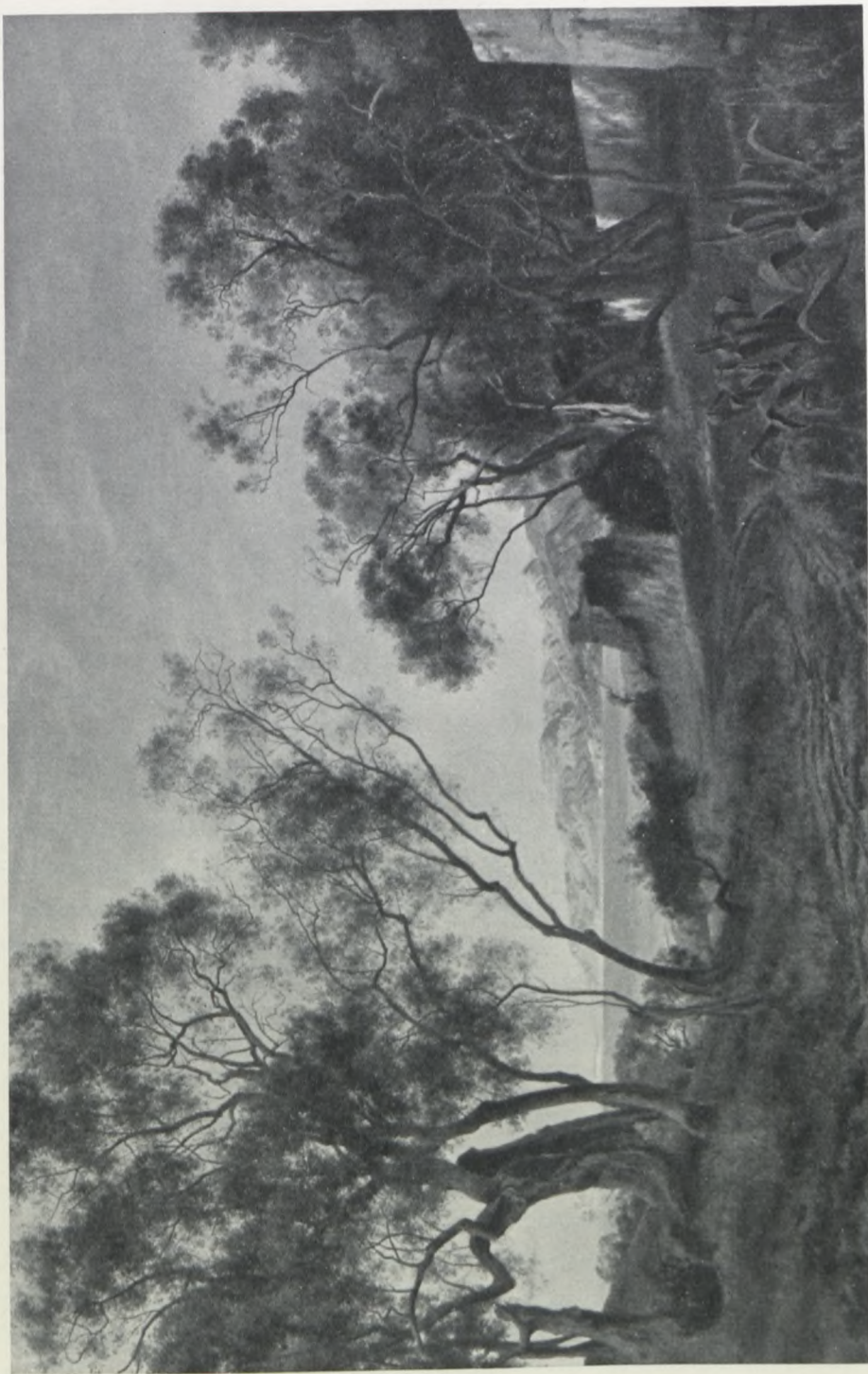
Forgrunden. Ingen Maler af anden Nationalitet havde kunnet male dette Billede; men det var der naturligvis ingen Sans for dengang, da man just fremhævede det, Samtiden skabte f. Eks. af Bygningskunst ud fra den Betragtning, at det lige saa godt kunde have gjort Fyldest i en af Europas Storstæder! Og som Billedet er ubestridelig nationalt og alene kunde males af en Dansk, saaledes er det blandt alle danske Malere alene la Cour, der kunde give det nationale saa særegent et Sindspræg: denne dybe, tunge, vemodsfulde Alvor i Forening med den stille Sommerregns Blidhed og Fred, denne Blanding af noget bøjet og noget rankt, denne sørgmodige Mandsro, som kommer saa skønt frem i Modsætningen mellem den mørke Forgrund med Skredets Forgængelighedsstemning og det lysende Skønhedssyn derude i Baggrunden, Klinten i dens stolte, ensomme Rejsning og Monumentalitet.

Med Bygevejrsbilledet fra 1888 havde la Cour faaet talt ud om den Side af Sagen. Hans Sind var kommet i Ro, og naar ikke Uroen udefra trængte ind i hans stille Tilværelse, hvad han da ogsaa mere og mere søgte at hindre, kunde hans Sind være saa spejlende klart og stille, som Aaens Flade under dens næsten umærkelige Udløb i den midsommerstille Bugt, saaledes som han skildrede det i et af sine mest berømte Billeder fra de Aar. Lad saa være, at Billedet fra Indholdets Side mere var et Ønskebillede end en Skildring af det opnaaede, det har i hvert Fald haft dyb Grund i hans Personlighed, thi til intet andet Billede har han gjort saa omfattende Forarbejder som til dette, og det er sikkert ment baade som en Bekendelse

af den genvundne Sjælsro og som en forudgrebet Afsked med Livets og Naturens Skønhed.

Den, som har Øje derfor, vil have bemærket, hvor forunderligt fængslende et Motiv, der kan være i et saadant Aaløbs Udmunding i Havet. Tydeligst vil det være, naar der er Fart i det rindende Vand og en Smule Blæst med Dønning ude fra Havet. Som den ilende, rindende Bæk da møder den rolige, modgaaende Bevægelse i Dønningen, er Samspillet af de to Bevægelser forunderligt fængslende og fører uundgaaeligt ind paa Tanker om Menne-skets og Tidens Hasten mod Aaløbets Munding, hvor en eneste lille Dønning af Evighedens Hav lønner Travlheden med den altomfattende Ro. Lenau har engang i et skønt Digt raadet den sørgende til at gaa ned ved Floden og se Vandet glide og glide forbi, indtil det blev, som førte den strømmende Flod og den ilende Tid alt menneskeligt med sig, ogsaa Drømmeren selv og hans Sorg; men endnu dybere virker for os Nordboer, som kender og elsker Havet, dette Strømmens Udløb og Havets mødende Kast, end den blotte Gliden forbi af den ilende Indlandsflod. Saaledes har la Cour ogsaa følt det. Saa mangan Gang har han siddet ved dette Udløb og set Strømmene mødes. Men saa en Midsommeraften, da Hylden blomstrede, og Myggene sværmede, gik Aaen og Havet i eet, spejlblanke, stille. Kun naar han kastede et Straa derud, saas det, at Aaens Vand var i Drift. Saa stille kunde det altsaa forme sig. Hvor dyb en Fred! Ude over Havet stod Midsommermaanen, knap synlig i alt det blege Rosa; ovre ved den anden Aabred laa en Pram, kun løst fortøjet. Der var saa lidt, der bandt den, ja, det var med den, som med ham selv, et umærkeligt Skub, saa gik den i Drift, stille, stille, ud over Havet. I Billedet har han bevaret Mindet om denne Aften, bevaret dens Fred, dens Opløsning af Modsætningerne, dens Forening til eet af Livet og Evigheden.

Men Arbejdsdagen var endnu langt fra endt for Janus la Cour, og da jo Arbejdet var hans dybeste Glæde, kan det siges, at der forestod ham endnu en stor Lykke: for anden og sidste Gang kom han ud paa Stipendiarejse til Syden, idet han fik tildelt det Anckerske Legat. Mange Gange siden de første Rejseaar havde la Cour jo været dernede paa eget Initiativ, dog ikke saa længe ad Gangen, som det Anckerske Legat nu forpligtede til; men ingen af disse Gange havde han haft den Følelse at rejse ud med, at ogsaa andre ventede sig noget af hans Rejse, ligesom Akademiet i sin Tid havde ventet sig noget af sin Stipendiat. Paa en forunderlig Maade indvirkede denne Lighed i Rejsevilkaar dengang og nu stimulerende paa hans Livslyst og Arbejdsevne. Paa Højden af sit Mesterskab skulde han endnu en Gang gense og skildre alt det, han elskede i Schweiz og i Syden, endnu skulde han „arbejde lidt frem“. Mere ung og fri i Sindet, end han længe havde følt sig, rejste han da sidst i Maj og vendte først hjem i September det følgende Aar. Det blev den sidste store Blomstringstid, den sidste store Udfoldelse af hans suveræne Mesterskab. Vel rejste han ogsaa i de følgende Aar Gang paa Gang til Syden, som havde Rejsen 1897—98 genvakt hans

Fra Bordighera. 1900. 104,5×162. Tilh. Ribe Stifts Museum.

Gade i Tivoli. Juni 1898. 42×44. Tilh. Generalkonsul Johan Hansen.

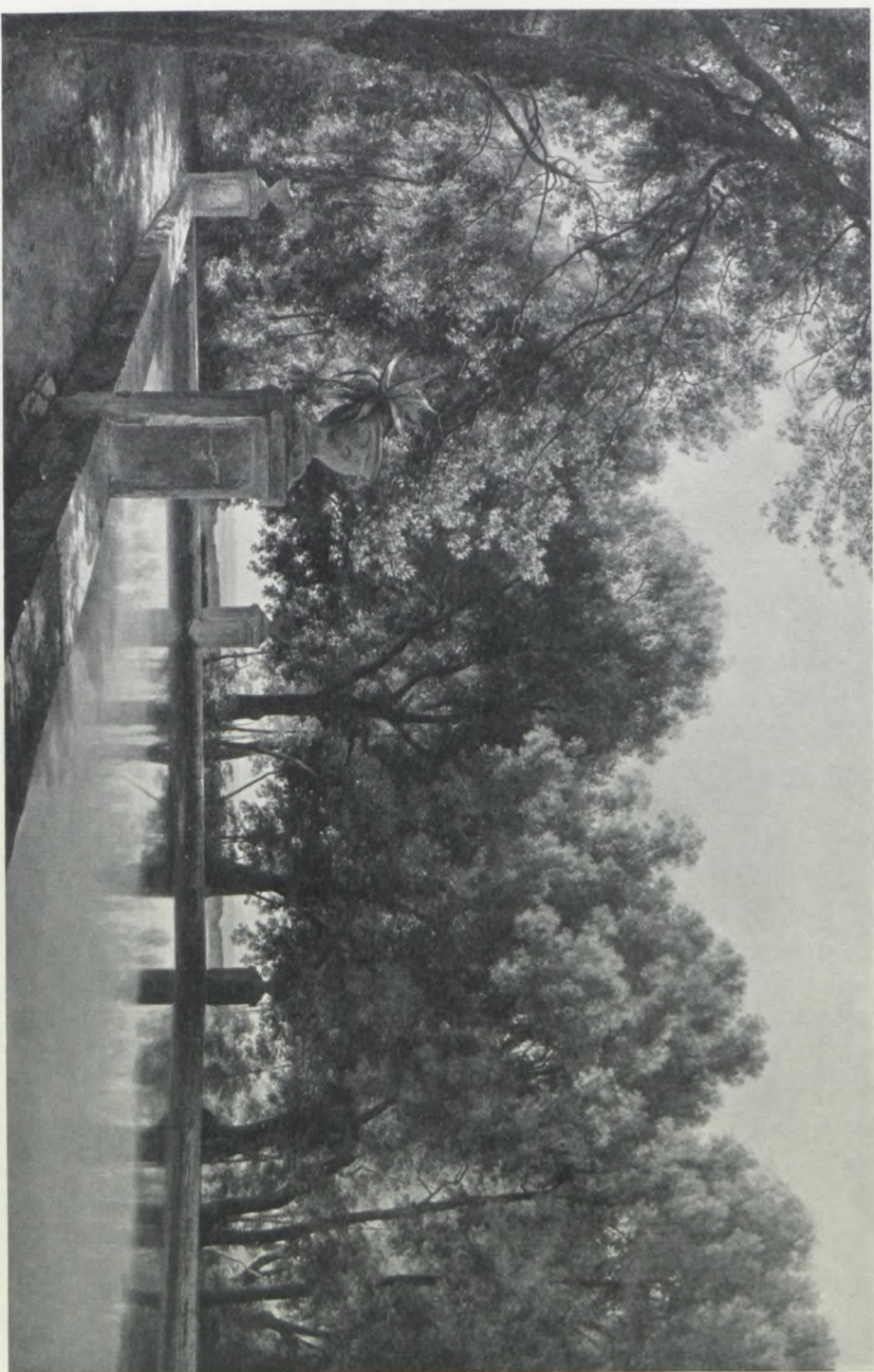
Ungdoms fulde Kærlighed til Bjærgenes ophøjede Natur og til Italiens klassisk stilfulde Motiver; men snart efter 1900 begyndte Helbredet at svinge og Sygdom at hæmme ham i hans Arbejde. Om Gangen i hans Rejse skriver han fra Bordighera ved Rivieraen 2. Januar 1898: „Blomstrende Roser og Nelliker, duftende Citroner og Appelsiner, vajende Palmer og mørke Oliven-skove, bag det altsammen smukke Bjærge og saa det blaanende Middelhav, det er jo de Omgivelser, mellem hvilke jeg lever her. Snart tager jeg imidlertid herfra, dog vist først i Februar, til Rom, derfra vel i Juni en Maanedstid til Norditalien, og Resten af Sommeren bliver jeg saa i Schweiz“.

Det er karakteristisk for la Cours Billeder fra denne sidste Periode, at de alle viser tilbage. Paa samme Maade som hans Italiensbilleder fra Tiden omkring 1870 viste tilbage til Traditionen, paa hvilken han havde bygget sin Kunst, viser Billederne fra Rejsen 1897—98 og de nærmest følgende Aar tilbage, tværs over den mellemliggende Produktion, til hine Ungdomsarbejder, til Billederne fra hans Mesterskabs første Aar. Billedet fra Bordighera, det som tilhører Ribe Stifts Museum, er signeret 1900, men det er som vi saa det, bygget over Studier fra en forholdsvis tidlig Periode af Rejsetiden. I sin Forening af klassisk Stilfuldhed og en vis Forbeholdenhed, en søgende Forsigtighed i Malemaaden, som skyldes Vanskeligheden ved at tilpasse Synsmaaden efter Motivet, ved at finde tilbage til Tonen fra dengang, kan Billedet minde om et i sin Tid indledende Arbejde, som det store: „Olivenskov ved Tivoli“; men allerede en samtidig Studie, som den, der tilhører Museet i Maribo: „Flodlejet ved Bordighera“, er fuldt ud paa Højde,

De Hundrede Kilders Vej. Villa d'Este. Juni 1898. 44x66.

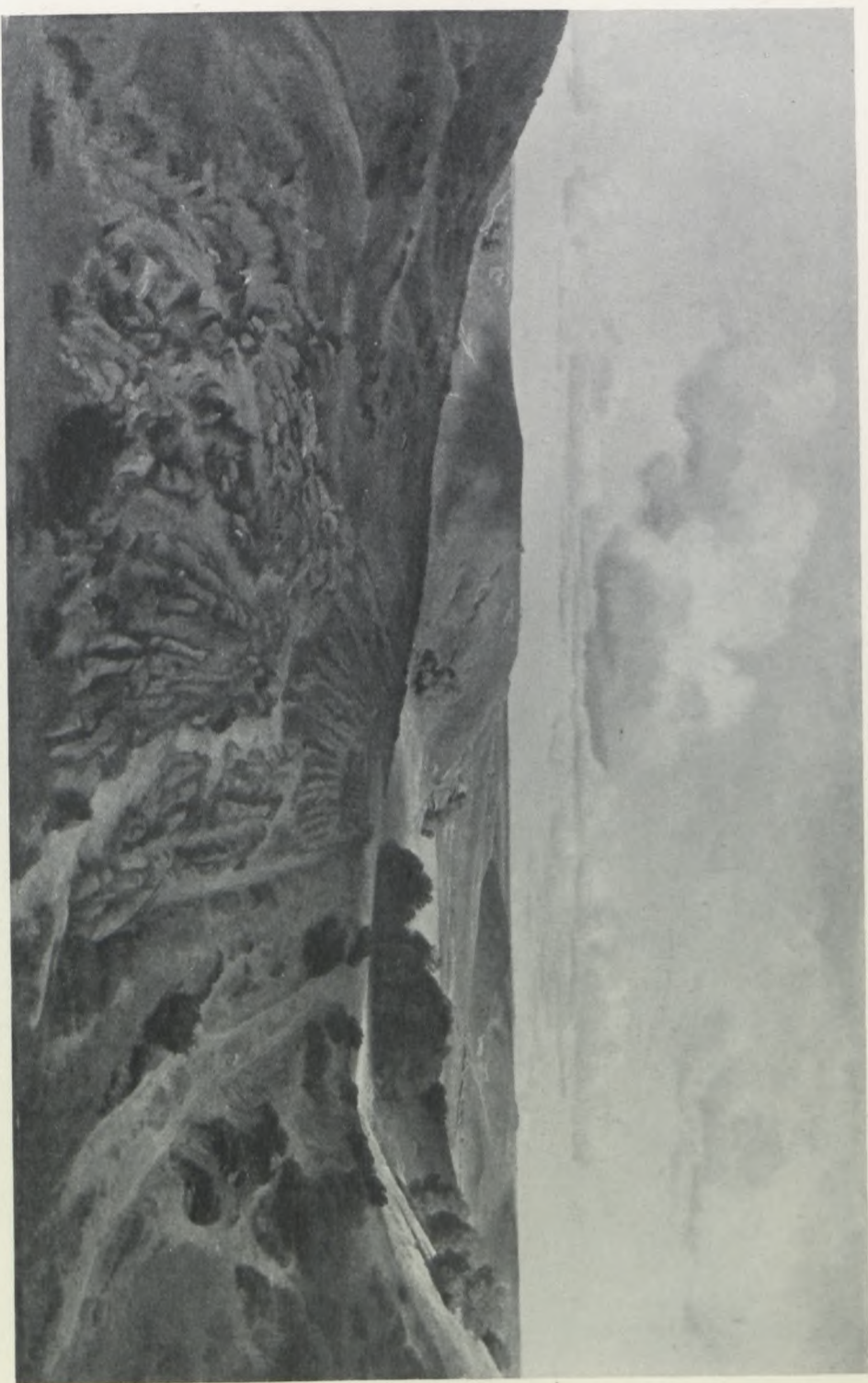
med hvad han dengang formaaede i sydlandske Motiver. Under Opholdet i Rom maler la Cour de første Studier til det prægtige, dekorativt holdningsfulde Aqua Claudia-Billede, som han efter fornyede Studier bl. a. fra 1904 fuldførte til Udstillingen 1906. Det var, ganske som i hans første Romertid, Campagnen og Motiverne derfra, med de antikke Vandledninger, som særlig drog ham, og det er, som om den mellemliggende Menneskealder var gaaet sporløst hen over hans Kunstnerevne, som laa der ikke tredive Aars Kunstnergerning imellem dengang og nu, og som om hans Liv ikke i den forløbne Tid havde været rystet af Storme saa voldsomme og knugende, som dem der havde tvunget ham ud af Samtidens Sejlløb til saa stille og afsides liggende en Nødhavn. Endnu stærkere bliver dette Indtryk, naar man ser paa Studierne fra Tivoli og Villa d'Este. Den 12. Maj 1898 tager han fra Rom, hvor der efterhaanden var blevet selv ham for hedt, og hvor de lange Veje til Motiverne i Campagnen var blevet ham for trættende, til Tivoli, hvis maleriske Gader og Gyder han elskede, og i Løbet af Juni maler han bl. a. den prægtige Studie, som tilhører Generalkonsul Johan Hansen: „Gade i Tivoli“, signeret 22. Juni 1898. Naar man sammenligner den med lignende Billeder af Bloch og Vermehren, ser man, at man maa længere tilbage, for at finde det nærmest beslægtede. Det er den ældre Eckersberg-skole, Billedet staar nærmest, og inden for denne nærmest en Maler som Roed. Under Opholdet i Tivoli er det, han skriver det Brev til „Søster Louise“, i hvilket han skildrer sit Indtryk af Villa d'Estes Have, saaledes som vi før har anført det i Forbindelse med hans første Indtryk af Syden. Saa frisk og umiddelbar var han i sin Modtagelighed endnu i sit 61de Aar, under denne Hjemrejse til hans Ungdoms Motiver, at han ogsaa i sine Breve synes

Villa d'Este. Eftermiddag i Forsommeren. 1899. 106,5×163. Tilh. Statens Museum for Kunst.

Monte Rosa. 1900. 125,5×178.

Septemberdag ved Nisum i Vendsyssel. 1899. 120×190,5. Tilh. Statens Museum for Kunst.

Forgrundsstudie. Alperne. 43×74.

at være den samme, nu som dengang. Han havde før malet forskellige Studier fra Villa d'Este; men først nu indledes det intime Forhold til disse Motiver, som varede indtil hans sidste Aar, og som gav ham det kunstneriske Hædersnavn: „Villa d'Estes Maler“. Skønnest blandt Studierne er vel nok den her gengivne: „De Hundrede Kilders Vej“, signeret 11. Juni 1898, i dens uforlignelige Romantik. Aaret efter sin Hjemkomst maler han saa det store Billede, der svarer til Nemisøbilledet som Hovedresultat af Opholdet i Italien, Galleriets: „Bassinet i Villa d'Estes Have. Eftermiddag i Forsommeren“. Hirschsprungs Museum ejer baade Studien til dette Hovedværk, signeret 13./6. 1898 og en tilsvarende, men ikke slet saa fast komponeret Studie fra 29. Juni 1874. Kendt og højt beundret, som Billedet er, ikke mindst for den fabelagtigt overlegne Skildring af det stillestaaende Vands solbelyste Flade, vil vi lade Gengivelsen tale for sig selv. Ingensinde før og hidtil ikke siden er italiensk Natur skildret og gendigtet i dansk Kunst med saa intim en Forstaaelse og saa magtfuld en Teknik som af Janus la Cour. I Billedets Baggrund skimtes som point de vue Michel Angelos verdensomspændende Kuppel, og naar man i Tanken overskuer la Cours Livsværk, naar man lægger Gengivelsen af Villa d'Este-Billedet Side om Side med det skønne Bjærgbillede, som blev Frugten af la Cours følgende Ophold i Schweiz: Monte Rosa-Billedet med den tindrende Morgensol over de sneklædte Tinder og de lysende, solbeskinnede Taager, og saa atter med et ligeledes samtidig udført Billede herhjemmefra som Galleriets: „Septemberdag ved Nisum“ med dets intime, i det hjemlige dybt rodfæstede Skildring af særpræget dansk Natur, forstaar man, at St. Piétros Kuppel med Rette kunde have været denne Kunstners Bomærke, at var la Cours Kunst paa et gunstigt Tidspunkt bragt Europas Storbyer for Øje i dens fulde Magt og Rigdom, da havde vi ogsaa herhjemme vidst, at i ham har

dansk Kunst haft en af sine videst spændende Begavelser. Da havde en smaatskaaren hjemlig Kritik ikke haft nødig at reducere hans Mindeudstilling til en inferior Begivenhed, hans Kunst til et forbigangent Mellemlid mellem to Epoker i hjemlig Kunst, thi da havde Navnet Janus la Cour været et Verdensnavn, et dansk Navn nævnet med Ære i Verdenskunstens Annaler.

Vi ved det imidlertid: timelig Ære stod ikke højt hos Janus la Cour. Naar han var bitter mod Tidens Fænomener i Kunstverdenen, var det mere paa Kunstens Vegne end paa sine egne. Livet stillede ham paa Prøve, og Genlyd af Kampen naaede for en Tid ogsaa ud til hans Kunst; men snart fandt han tilbage til den Sindets Fred, som var Betingelsen for, at han kunde præge sin Kunst, dermed sin Henvendelse til Mennesker paa den særegne Maade, som var hans og hans alene.

Lad os, naar vi til Slutning vil gøre os dette Særpræg ganske klart, først fastholde dette, at hans Kunst var ham et Middel til Meddelelse, ikke i sig selv et Maal. Ej heller var det under normale Forhold alene en selvsk Befrielse af Sindet, han søgte. Han sang ikke i sin Kunst, blot fordi det var ham en Glæde at bruge sin Stemme, men for at vække andres Glæde over det, som var hans egen Lykke, eller for at hjælpe andre til i deres Sorg at finde frem til samme Lægedom gennem Samlivet med Naturen, som havde hjulpet ham selv.

Om Naturfølelsen som Grundlag for Kunst kunde der være meget at sige, om ikke Hensynet til denne Bogs Omfang tvang os til at resignere. Et enkelt Forhold maa dog kortelig berøres. Det er saa almindeligt nutildags at høre det Paradoks fremført fra saakaldt „moderne“ Side, at Naturgengivelse ikke kan være Kunst, og at Naturen som saadan er ogsaa Landskabskunsten uvedkommende. Selvfølgelig er det naturgengivende Maleris Værd som Kunst afhængig af den Personlighed, det Temperament, som præger Arbejdet og for saa vidt havde Realismen i dens mest hasarderede Paastande blodig Uret over for la Cour og hans Samtidige; men ikke mindre Uret har naturligvis de, som i vore Dage saa at sige vil udskille det temperamentsbetonede af Landskabskunsten, gøre det til Hovedsagen i en saadan Grad, at det gengivende reduceres indtil det uigenkendelige eller i det mindste indtil en saa eksklusiv Brug af Antydninger, at Helheden kun bliver til at opfatte af artistiske Kolleger, ikke af Mennesker med almindelig, kultiveret Sans for Kunsten og Naturen. Teoretisk er der imidlertid ingen principiel Forskel mellem de to Kunstopfattelser, og i Forholdet til Naturfølelsen som Grundlag for Kunst staar de videst komne „moderne“ Malere paa samme Linje som en Janus la Cour, om end Forskellen i Dygtighed, eller skal vi være høflige og sige i Brugen af Dygtigheden jo ikke er vanskelig at konstatere; hvor de moderne Landskabsmalere nøjes med at udtrykke sig gennem Antydningen, betjente la Cour sig af den fuldkomne

Redegørelse. Just i den arrangerende, udvælgende, sløjfende eller fortættende Gengivelse af Motivet fandt la Cour det egentlige Maal for det teknisk-kunstneriske. En absolut upersonlig, men iøvrigt fuldkommen Gengivelse af Naturen vilde, om den ellers kunde tænkes, for ham have været ikke mindre banal end for nogen i Nutiden. Hvis den Del af Nutidskunsten, som man overhovedet har Grund til at regne med i denne Forbindelse, sad inde med la Cours tekniske Dygtighed, var der saaledes principielt intet, som burde kunne hindre den i at benytte den. Nogen æstetisk Nyskabelse er den paa ingen Maade, og la Cours Forhold til Naturfølelsen som Grundlag for Kunst er ikke og vil aldrig blive teoretisk forældet. Men hvornaar der igen opstaar Begavelser, som tør tage de for Tiden hvilende Traditioner op og kappes med Fortiden, eventuelt, som la Cour gjorde det, føre Traditionen videre til en ny Blomstring, ja, det bliver det jo Fremtidens Sag at vise.

Naar vi saaledes i Forbigaaende har sikret os Forstaaelsen af, at la Cours Kunst i sin Tendens ingenlunde er forældet, at hans Bestræbelser stadig æstetisk set er fuldt ud berettiget, kan vi give Indbegrebet af denne Bestræbelse i de Ord: *Janus la Cour var Stilhedens Maler*. Stilheden i Naturen var det Motiv, han gik ud fra, Stilheden i et Menneskesind var den Virkning, han ønskede at fremkalde. Stundom var det, som vi har set det, først og fremmest hans eget Sind, han søgte at bjærge ind under Stilheden, og bestandig har hans Kunst i nogen Grad haft denne Opgave med Hensyn til hans personlige Sjæleliv; men det vilde være en Forvanskning af la Cours kunstneriske og menneskelige Bestræbelser, om man vilde tro dem alene bestemt til at tjene hans personlige Behov. Hans Maal var, som vi skrev det, at vise andre Mennesker Vej til den Lægedom, han selv havde fundet. Der er ofte i hans Maade at gøre det paa noget sindrigt, som stiller ham paa Linje med en Mand som Ludvig Feilberg. I et lille Stykke om „Naturkærlighed“ skildrer Feilberg, hvorledes en lille tilfældig Iagttagelse kan være Indledningen til en Frugtbargørelse af Sindet, saaledes en Draabes Fald i Kanalens Vand, en pludselig Opblussen af Ilden i Ovn. En saadan tilfældig, hverdagslig Iagttagelse kan alene derved, at man bliver sig den bevidst, aabne Sindet Vejen til Eventyret, til alt det, som kun toner, naar Sjælen er blevet stille. „Det er egentlig blot det, det gælder om for et Menneske, der vil tænke, at være ganske stille i Sjælen, saa stille, at Fænomenerne selv begynder at tale . . . Der skal være ganske stille i Sjælen som ude i Himmelfrummet. Saa gaar der Liv i Fænomenerne. Saa begynder de at tale. . . Men har du nogensinde oplevet noget saadant, saa vil du vide, hvilken Aandskraft der skal til for saaledes at holde Sjælen ganske stille. Jo daarligere et Individ er i aandelig Henseende, desto uroligere er han, desto mere larmer han. Der skal Kraft til at holde en Arm ganske stille; men der skal endnu større Kraft til at holde en Sjæl ganske stille“.

For nu at forklare dette, overført paa la Cours Sprog, behøver vi blot at tage et Par Eksempler: Han sidder med sit Studiebræt ved Bredden af

Slottet Chillon ved Genfersøen. 1897. 44×74.

Genfersøen. Længere tilbage ligger det gamle Slot Chillon, han saa ofte har malet, mørkt imod den graa Himmel; foran hælder et Par store Løvtræer med efteraarsvisnende Kroner ud over den spejlende Sø. Nu og da, mens han maler, løsner et brunrødt Blad sig og daler langsomt, lydløst ned. Det er dette stille Bladfald, som er Billedets Sjæl, og som aabner Sindet Vejen til Stilhedens Verden. Analogt i sine Virkemidler er et andet Chillonbillede, hvor Skildringen er ganske jævn og stilfærdig: saaledes ser her ud, det er et gammelt Slot ved Genfersøen en solklar Oktoberdag 1897; men inde i Skyggen, i Spejlbilledet af Borgen, giver en bitte lille Krusning af Vandfladen et Par grønne Reflekser, ejendommelige i Farven. Det er disse grønne Strejf i den skyggemørke Vandflade, som er Billedets Motiv. De fører Sindet lige ind i Fortiden, ind i den verdensfjerne Romantik. Eller endnu et Eksempel: Løvspringsstudien fra 1882, vi før har omtalt. I Stilheden under Opholdet i den milde Foraarsregn *ser* han det første lysegrønne Bøgeløv tøvende folde sig ud. Betaget og bedaaret ser han Underet ske for sine Øjne, og hans Sind bliver tyst og uendelig nænsomt derved. Deraf den næsten andægtige Stilhed i Skildringen af den varme, disede Foraarsdag med dens slørede Sol, dens Duft af Muld og Grøde.

Denne Opfattelse af Janus la Cour som „Stilhedens Maler“ kom smukt frem i den Mindetale, Kunsthistorikeren, daværende Akademisekretær P. Johansen holdt over ham ved Akademiets Aarsfest den 23. Marts 1910. Taleren kaldte la Cour „den stille Kunstner, den ensomme Naturs Skildrer, strengere og alvorligere Elsker af den end maaske nogen anden. . . . Han arbejdede, hedder det videre, med en stærk, tungsindig Alvor, med staal-spændt Flid, der lod ham ligesom mejsle sine Billeder plastisk skarpe og faste i Form og Stemning, en Stemning, der gerne fik Styrke af hans særegne Sans for det monumentale i Ensomheden og Tavsheden“. Ogsaa Emil

Hannover havde Forstaaelsen af, at la Cours Kunst ragede højt op over Samtidens Landskabsmaleri. I „Danmarks Malerkunst“ nævner Hannover en Række samtidige Kunstnere, Foss, Thorenfeldt, Aagaard, Friis og Fritz, og fortsætter saa: „Langt over disse stod la Cour, et stort formelt Talent, en aristokratisk Kræser, en Vælger af Motiver med stilfuld Storhed i Linjerne“; men i det følgende gør Hannover sig skyldig i saa ejendommeligt et Fejlsyn, at vi nødes til at imødegaa ham, saa meget mere som hans Ord tør antages endnu at have en vis Autoritet. „En Vælger af Motiver med stilfuld Storhed i Linjerne“, skriver Hannover, „men ogsaa et noget køligt eller reserveret Temperament, hvis Lidenskabsløshed eller fornemme Sky for at udtale sig saa meget oftere føles som nogen Tørhed, som la Cour netop jævnlig har lagt an paa at skildre Vejrliget i dets spontane, voldsomme Udbrud. Alt i alt dog en Kunstner, hvis yderst soignerede, slebne, formfuldendte Billeder altid var en Pryd for vore Udstillinger og ganske særlig var det paa den Tid, hvorom Talen er i Øjeblikket“.

Emil Hannover er jo langt fra den eneste, der har misforstaaet la Cours Væsen og udlagt hans inderligt danske Skyhed og Ubehag ved at give sit inderste Sjæleliv Udtryk i alt for populært tilgængelig Form som temperamentsmæssig Kølighed. Vi tror gennem det foregaaende at have vist, hvor rigt og dybt bevæget et Sjæleliv, der ligger bag ved hans Kunst, og hvorledes han i Virkeligheden Gang paa Gang har givet umiddelbart Udtryk derfor, f. Eks. i Kaløvigbilledet, i Billedet „I Dagningen“ og i mangfoldige andre. Hannover har øjensynlig ikke kendt la Cour nærmere; men som den psykologisk indsigtfulde Bedømmer, han var, har han dog anet, hvorledes det nærmere beset hang sammen med la Cours „Kølighed“, og derfor har han stillet den Mulighed aaben, at det, han sigter til, kan skyldes „fornem Skyhed for at udtale sig“. Ganske uforstaaeligt er imidlertid det følgende om la Cours Forsøg paa at skildre „Vejrliget i dets spontane voldsomme Udbrud“. Vi har set, at la Cour undtagelsesvis indlod sig derpaa, særlig i Billedet „Uroligt Vejr“; men hvad Hannover her tænker paa er dog snarere la Cours ret talrige Tordenvejsbilleder. Hvorledes kan det imidlertid være undgaaet en erfaren og modtagelig Iagttagelse som Hannover, at i slige Billeder er det netop *aldrig* „Vejrliget i dets spontane, voldsomme Udbrud“, la Cour skildrer, aldrig hvad en Thorvald Niss vilde have skildret i slige Motiver, aldrig Tordenbygens Rasen, *men den angstfulde Stilhed i Naturen*, som gaar umiddelbart forud? Det faar staa hen, hvorledes Emil Hannover er kommet til dette Fejlsyn; men det skal slaas fast, at som vi her har skildret det, saaledes forholder det sig, og det vil enhver, som ser Billederne uden forudfattet, fejlagtig Opfattelse, let kunne konstatere.

Her, som næsten overalt i la Cours Kunst, er det Stilheden, han skildrer. Det er i denne Stilhed, han lytter sig ind til Naturens dæmpede Tale, til dens tyste Genlyd i et modtageligt Menneskesind. Oftest fornemmer han den som et Suk, et Alskabningens Suk, og derfor gaar der et Drag af Vemod igennem hans Kunst, en Genklang af hans egen dybeste Livsstemning,

jævnside med Glæden over det sete og med Skildringens mandige Styrke. Derfor elsker han ogsaa Regnen, den stille Sommerregn over Stranden den spejlblanke Fjord eller det blundende Hav, Junireggen over Silkeborgsøerne, over Markerne med den nylig skredne Rug, over Gærdet med Vildkørvelens hvide Slør og den blomstrende Tjørn, Augustdagens tungsindige Regnhimmel, der lysner lavt mod Horisonten ude over Fjorden til bleggyldent Aftenskær. Men han elsker ikke mindre den soldirrende Stilhed mellem Ruinerne i den romerske Campagne, naar Lærkerne synger, og Cikaderne spiller i det solsvedne Græs, Stilheden i Villa d'Estes Have mellem de rislende Vandspring, Roserne, de høje Buksbombhække og de gamle Cypresser, hvor Droslen fløjter, eller Nattergalen slaar, Stilheden højt oppe mellem Bjærgene, naar Taagen langsomt spredes, og Morgensolen tindrer i de mægtige Tinders evige Sne.

Det er en Stilhed overfor Afspejlingen i Naturen af det højt ophøjede. Hvilken Kraft skal der ikke til at holde en Sjæl ganske stille, skrev Ludvig Feilberg; hvilken Magt ligger der da ikke bag Stilheden i den Mands Kunst, hvis Liv, som vi har set det, indtil langt op i Aarene var uroligt og higende, stundom stormfuldt saa godt som nogens! Stilheden var Maalet, Sjælens Stilhed overfor det uransagelige; men Kraften til at naa frem mod dette Maal, erkendte la Cour, at han ikke ejede alene i sig selv. Under Stilheden i Naturen kom denne Kraft ham nær. Der gaar gennem hans Kunst et forstummende Brorson'sk: „Hvad skal jeg sige, naar jeg gaar blandt Blomsterne i Enge“, en aaben Sans for det underfulde, som fylder hans Sind med den reneste af alle Glæder, den dybe, stille Ærefrygt.

Det ensomme Liv, la Cour levede i denne sidste Periode, satte tidligt Alderens Præg paa hans Væsen og Vaner. Skønt han jo kun var omkring de halvhundrede Aar ved Begyndelsen af dette sidste Livsafsnit, og skønt han indtil faa Aar før sin Død fortsatte sit virksomme Arbejdsliv med usvækket Kraft, fik han tidligt Præg af at være en Mand, der havde Livet bag sig. Over hele hans Livsførelse stod der skrevet et „Forstyr ikke mine Cirkler,“ og særlig efter at han var faldet til Ro paa Langballegaarden, udviklede han sig i det Ydre set saa egenartet, at han vel nok Mand og Mand imellem var betragtet dér paa Egnen som noget af en Særling. Det var da heller ikke mange, der fik Lov at gribe ind i hans vanemæssige Liv, og hans Omgangsfæller var saare faa. Hos Weis' i Aarhus Mølle kom han dog stadig, nu som før i Tiden særlig naar han vendte hjem fra sine Studieophold. Saa skulde han vise Møller Weis sin Høst, og med Tegnestifter blev Studierne heftet op paa Vægge og Døre, hvor de saa hang en Tid lang til Beskuelse. Det var jo gerne et større Antal Studier, det drejede sig om, og gamle Møller Weis modtog ham da ogsaa som oftest med det

Spørgsmaal: „Naa, la Cour, hvor mange Pund har De saa med denne Gang?“ Saa var der hans ni Aar ældre Kollega og Ven, Maleren Andreas Fritz, i hvis Hjem paa Louisehøj ved Aarhus han gerne kom, og hos hvem han mødtes med enkelte andre udvalgte, saasom Skovrider Schrøder, Overlærer Kleisdorff og Overretssagfører Bayer, og endelig var der naturligvis hans gode Venner, Baron Güldencrones paa Vilhelmsborg. Men Selskabelighed var ham i Almindelighed til saa megen Forstyrrelse, at Glæden ved Samværet ikke ret blev af den til-sigtede Virkning.

„I Julen og Nytaarstiden var jeg ikke andre Steder end paa Vilhelmsborg,“ skriver han et Sted til „Søster Louise,“ rigtig-nok saa sent som i 1905, „men da jeg var der fire Gange, synes jeg egentlig, det var Selskabelighed nok for lang Tid. I Gaar var det Baronessens Fødselsdag. Der var stort Selskab, saa mange Spisestuen kunde rumme; men det gale er, at efter en saadan Historie kan jeg ligge næsten den hele Nat, inden jeg kan falde i Søvn, og ligesaa gik det da ogsaa i Nat.“ Kun sjældent tog han sig Tid til at se nogen hos sig paa Langballe-gaarden, og hændte det, var det altid noget af en Begivenhed. Velkomne var de dog altid,

hvem af Slægten der fandt Vej derind, men nødig for længere Tid, og de Yngre fik gerne midt i den gæstfri Modtagelse et lille Vink derom i Form af et venligt og i Virkeligheden ganske uskyldigt: „Hvorlænge tror du, du kan blive her?“ Anderledes var det, naar han ved Foraarstid kom over til København for at se Udstillingen. Da blev der Fest i Hjemmene baade hos Slægten, hvem han alt i alt var en god Mand og en hjælpsom Mand, og hos alle de gamle Venner, som han da trolig besøgte. Da var han indstillet paa Samvær, og munter kunde han da være, uudtømmelig i sit Forraad af morsomme Smaahistorier og Oplevelser fra de mange Rejser. Ingen kunde da være mere hyggelig, end han, og Børnene maatte have Lov at være længe oppe og sidde med omkring Bordet og Hængelampen i Dagligstuen for at høre paa „Onkel Janus“.

Men hjemme var det Fred, han havde nødig. Den ene Dag skulde helst gaa som den anden. Efter Dagens Arbejde, ude eller i Malerstuen, gik han

Janus la Cour i Malerstuen.

sin bestemte Tur, saa langt frem og saa langt til den anden Side paa Vejen. I Haanden holdt han gerne en lille sort Sten, som han engang havde taget ved Stranden, og som det var blevet ham en Vane at lade Fingrene sysle med, medens Tankerne var langt derfra. En egen Beroligelse gav det, syntes han, vel ogsaa ligesom en Slags Selskab, af den stilfærdige Art, som huede ham bedst. En Gang som han gik paa Vejen i Skumringen, snublede han, saa Stenen røg ham af Haanden, og da der lige var lagt Skærver paa Vejen, var det ham ikke muligt at finde den igen, hvor meget han end søgte efter den i Tusmørket. Dagen efter var den velsagtens tromlet ned, og til sin store Beklagelse maatte han opgive Haabet om at se den tiere. Han savnede den grueligt; men at finde sig en ny, det faldt ham ikke ind. Det var *den* Sten, han holdt af at pusle med. Lang Tid efter fandt han den igen en Dag, han gik forbi „Ulykkesstedet.“ Dér laa den inde ved Græskanten. Han kunde have kendt den igen mellem tyve andre. Saa var hans Aftenture igen, som de skulde være!

En saare jævn Mand var la Cour i sin ydre Fremtræden. En ung Maler søgte en Dag ned til Stranden for at male. Dér stod en gammel Fisker og var ved at gaa i Vandet. Naa, han gik videre til sit Motiv; men næste Dag, da han kom samme Vej forbi, sad „Fiskeren“ skam ogsaa og maledede, og ved nærmere Eftersyn var „Fiskeren“ jo Professor og hed la Cour. Professor, ja værdsat var la Cour, som før beskrevet, i det mindste blandt sine egne: 1892 havde Udstillingskomiteen ladet Haslund male det fortrinlige Portræt af ham til Ophængning i Samlingen af danske Kunstnerportrætter. Ridder var han da ogsaa blevet, samme Aar, saa nu betalte han Rangskat, ja „den skulde nu ellers I betale,“ sagde han til sine Nevøer og Niecer, da nogle af dem kort efter besøgte ham, „for det giver jo mine Studiesamlinger Pris, og det er jo Jer, der skal arve mig.“ Han havde Mapper og Skuffer fulde af Tegninger og Studier, og det var efterhaanden blevet en af hans Særheder, at han næsten ikke var at bevæge til at skille sig ved nogen af dem. De skulde ligge paa deres Plads, for slet ikke at tale om alle dem, der hang paa Væggene. De maatte nu slet ikke røres og for alt i Verden ikke hænge skævt. Ordensmenneske var han til det sidste. I nogle Breve fra la Cour til Heinrich Hirschsprung og omvendt er der ganske snurrige Eksempler paa la Cours Ulyst til at skille sig af med sine Studier og paa den Konflikt, det kunde føre til, mellem samme Ulyst og den Agtelse han nærede overfor Grosserer Hirschsprung som den indsigtfulde Samler. De tørner flere Gange sammen i den Anledning, lige stejle som de kunde være i den Slags Spørgsmaal. Hirschsprung erklærer sig „ilde berørt“, la Cour bøjer af, men benytter nærmest kommende Lejlighed til paa sin Side at erklære sig for ikke mindre „ilde berørt,“ og under det hele bevarer de den gensidige Respekt og Hengivenhed ganske uanfægtet. Det kom saaledes, at Heinrich Hirschsprung havde skrevet til la Cour, det var i 1902, og bedet ham overlade sig nogle Tegninger og Akvareller, for gode Ord og Betaling naturligvis, idet Hirschsprungs Samling skulde udstilles

paa Charlottenborg i Løbet af Sommeren, og dér vilde han gerne have nogle af la Cours Tegninger med, fordi han var af den Mening, „at det vilde være af Betydning for den nuværende Generation af Kunstnerungdom, som derigennem maaske kunde indpodes den manglende Respekt for den Flid og Udholdenhed, der er nødvendig som Grundlag for den videre Udvikling.“ Det var jo ikke saa let at komme udenom, og la Cour svarer da ogsaa, at han er villig til at overlade ham nogle, men at han har saa svært ved at vælge dem ud selv. Imidlertid agter han sig til Schweiz til Sommer, dog næppe før lidt ind i Maj, og saa kan han jo maaske tale med Hirschsprung derom, naar han forinden kommer til København. Hirschsprung, som havde været paa Rejse, kommer da ogsaa til København den 1. Maj i den Anledning — men la Cour havde absenteret sig et Par Dage forinden! Saa er det, Hirschsprung erklærer sig for „ilde berørt“; men han lader det ikke blive derved. Han foreslaar — hvad la Cour nok aldrig havde tænkt sig — at han selv skal have Lejlighed til at vælge Tegningerne ud, skønt la Cour ikke er til Stede. Nede fra Tivoli, hvor la Cour foreløbig havde slaaet sig ned, indtil Aarstiden tillod Studieophold i Bjærgene, svarer han særdeles slukøret: „Deres Brev af 12. Maj modtog jeg i Gaar, og jeg skal herved efter Deres Opfordring besvare det,“ og saa giver han — med blødende Hjærte — Anvisning paa, i hvilke Skabe og Skuffer der skal søges, idet han dog slaar Kors for alle Tegninger med hjemlige Motiver. To Aar efter ønsker Hirschsprung at købe la Cours Studie: „Ved Aqua Claudia i Roms Omegn;“ men la Cour erklærer, at han tænker stærkt paa at male et Billede, hvortil Studien skal benyttes, saa det er bedst at vente med den endelige Bestemmelse, til det Billede engang er blevet færdigt. Tre Aar senere minder Hirschsprung la Cour om denne Studie, som han forlængst mener at have sikret sig Forkøbsretten til. Den er da ogsaa opført i Fortegnelsen over hans Samling, som i nærmere Fremtid skal overgaa til Statens Eje, hvorfor Hirschsprung gerne vil have Studien overladt. Hvis la Cour ikke er færdig med at benytte den, kan han siden laane den igen. Nu var det la Cours Tur til at være „ilde berørt“, enten han nu virkelig var vred eller blot tilstod sig selv en lille Revanche for den Affære med Tegningerne, thi „han vidste ikke, at den Sag var saa afgjort, at Billedet kunde sættes i Kataloget“, hvad det efter Brevene at dømme egentlig heller ikke kunde. Imidlertid gik han ind paa at afstaa Studien og kunde da ogsaa saa meget lettere gøre det, som Billedet, hvortil den skulde bruges, havde været udstillet allerede Aaret før.

Havde la Cour saaledes i sine senere Aar visse Særheder, er det dog værd at understrege, at de ikke havde dybere Bund i hans Personlighed, men kun var af den Art, ældre, ensomt levende Mennesker sjældent undgaar. Et Vidnesbyrd — blandt mange — om hans Sinds uberørte Aabenhed og Hjertelighed var hans med Aarene stadig forøgede Kærlighed til Børn, hans vedvarende Interesse for deres barnlige Ytringer og Forestillinger. Under hans Kampe i de bedste Manddomsaar synes denne Interesse at have været

svækket; men vi ved jo, hvorledes den var udtalt hos ham allerede i de unge Aar, da den bl. a. ytrede sig over for P. C. Skovgaards Børn. Han kunde fryde sig saa hjerteligt over Børns Raisonnementer og deres umiddelbare Evne til at give deres Tanker et slaaende Udtryk. Han var saaledes henrykt over Børjesons lille Datter, der definerede Begrebet „en Knappe-naal“ som „en Synaal, der har faaet Hat paa“ og ikke mindre over Henrik Ibsens Søn, altsaa den senere Statsminister, om hvem han skrev i et af Brevene fra Rom 1865: „De spørger, om jeg kan forstaa Landets Sprog? Jeg vil svare, som Ibsens lille Dreng, da man spurgte ham, om han ikke kunde saa meget Italiensk, at han kunde lege med de andre Drenge: „Jo, jeg kan nok lidt Italiensk, men de siger altid det, jeg ikke kan!“ Paa la Cours ældre Dage blev han atter en udpræget Børneven, og man kan vel deri se et Udtryk ogsaa for det Savn, han følte ved ikke selv at have Børn. Da Fiskeren, hos hvem han gerne havde sine Malersager staaende, naar han arbejdede ved Stranden, engang skulde med sin Kone til Doktoren, og en Slægtning, som skulde have taget sig af Børnene, blev forhindret i at komme, overtog Professoren hele Reden og passede den troligt en god, lang Arbejdsdag igennem. Lige saa vel som over sine Venners Børn kunde la Cour glæde sig over de jydskes Smaapurke paa Egnen, Bestyrerens Børn og andre, han mødte paa Vejen, især over den snurrige, lidt forbeholdne Gammelkloghed, der ofte var over slige Smaafyre, der tidligt i deres fattige Hjem var blevet stillet overfor Livets Alvor. Han mødte saadan en lille Fyr paa Vejen en Dag, en bette Fyr, men Karlfolk af Udtryk og Værdighed. Han kom stolprende med en stor Trepægleflaske under Armen. „Hvor skal du hen?“, spurgte la Cour. Jo, Drengen skulde da til Købmanden. „Naa, hvad skal du have, dér? „A ska' ha' Bræn'viin i de' hæ' Flask'“. „Fy da! hvad skal du med det?“ „Jow, mi' Faa'r aa di anner, di ka' drikk' ed li'e saa gesvindt, som a ka' hent' ed“, svarede Drengen, og saa stolprede han uanfægtet videre. En anden lille Fyr kom betænksomt stavrende fra Skole med sin Bog under Armen. „Naa, hvad har du saa lært om i Dag?“ spurgte la Cour. „A haa' lært om e Løw!“ „Naa, har du nogensinde set saadan en Krabat?“ „A haa' jen hæ' i e Bog!“ „Nej da, saadan et farligt Dyr?“ „Den a haa' i e Bog æ ett' faa'li!“

Der var noget i slig en Sindsligevægt, som ikke blot morede la Cour, men som ogsaa var dybt beslægtet med hans egen, under normale Forhold saa sindige og fredsæle Natur. Selvbeherskelse ejede han saa fuldt som nogen, i det mindste saa længe det kun var ham selv, ikke Kunsten, det gik ud over. Han sad engang ved en Sø og malede. Det var hen paa Eftersommeren, og høje Rør og Siv skjulte ham til Dels for et Par Søndagsjægere, som roede om paa Søen og jog Ænder op. Vejen, hvor Folk kunde komme, laa lige ved, saa la Cour mente sig sikker, hvor han sad; men uden at han havde agtet derpaa, var Baaden kommet over i Nærheden af ham, og da et Par Ænder lettede ikke langt derfra, susede Haglene mellem Sivene omkring ham. Ganske sindigt rejste la Cour sig, saa han kunde ses fra Baaden,

og sagde: „Maa jeg gøre d'Hrr. opmærksom paa, at Malere er fredet indtil Midten af November!“

Der gik en lille Sidevej fra Landevejen ned til hans Gaard, og ved Vejen stod der to Rækker Kirsebærtræer. Han fortalte engang om en Dag, han kom hjem til Middag med sine Studiesager. Det var i den Tid, Kirsebærrene var ved at blive modne. Der stod et Par Cykler ved Vejkanten, og oppe i et af Træerne sad to unge Piger og huggede i sig som Stære af hans Kirsebær. De sagde ikke noget, da han gik forbi, huggede bare videre og spyttede Stenene ned i Hovedet paa ham. Selv sagde la Cour saamænd heller ikke noget, „men“, fortalte han, „da jeg havde spist og sad inde i Stuen, faldt det mig ind, at jeg dog egentlig nok kunde ønske at vide, om de saadan havde Lov til at spise mine Kirsebær uden at sige til først, og saa fik jeg fat i Christian den Vtes danske Lov og saa, hvad der stod om saadan noget med Hegn og Veje, og saa stod der saamænd, at „vejfarendis Mand bliver hverken Ransmand eller Tyv, om han plukker af Nødder ved Vejen saa mange, som han dér kan fortære og ej videre“, og saa kunde jeg jo nok forstaa, at naar det var saadan med Nødder, saa kunde det ikke være anderledes heller med mine Kirsebær.“

Det var som sagt blot overfor Udviklingen i Kunsten, la Cour kunde være at betegne som en bitter Mand paa sine gamle Dage; i det daglige, naar han havde Larmen paa Afstand, var hans Sind harmonisk, hans Livsfølelse i al dens Vemod præget af dyb Fred. I den stille Malerstue, mellem alle hans Billeder og Mapperne med de mange Studier, der hver især mindede om saa meget skønt, han havde oplevet i Naturen, dér havde la Cour, naar Dagens Arbejde var endt, sine bedste Timer. De sad der en Aften, i den gamle Sofa med det slidte Hestehaarsbetræk, han og en yngre Maler, som skulde være ham behjælpelig med at vælge Studier ud til en Udstilling. De havde gennembladet et Par af de mange Mapper, og den yngre af dem udbrød uvilkaarligt: „Hvor maa De dog have haft megen Glæde derude i Naturen, Professor la Cour, naar De sad og malede alle disse dejlige Studier! Var det mon ikke Deres lykkeligste Timer?“ la Cour svarede ikke straks; men lidt efter pegede han mod den store Rude, bag hvilken en Stjerne var ved at blinke frem paa den klare Skumringshimmel. „Kan De se den Stjerne?“ sagde han saa, „den holder jeg af at sidde her og se paa i Mørkningen. Mine lykkeligste Timer, siger De, aah jo, og maaske dog ikke. Snarest har jeg haft dem her i denne Sofa, naar den Stjerne stod dér bag Ruden, thi her og i de Timer blev mine Billeder til for mig selv.“ —

Den Udstilling, der var Tale om, stod i Forbindelse med hans Forhold til „Foreningen for national Kunst“. Ellers deltog la Cour kun sjældent i andre Udstillinger end de aarlige Foraarsudstillinger og da snarest i udenlandske Udstillinger. En enkelt Gang, det var i 1889, havde han ladet en Del Billeder sælge ved Auktion, sagtens i Anledning af Købet af Langballegaarden. Men da han med de store Billeder, han malede omkring Aar 1900 efter Ancker-Rejsen, var kommet sin Ungdoms Malemaade paa nært Hold igen

og havde oplevet, at Beundringen for hans Kunst brød igennem al Samtidens Fordom, da var det, som om der vaagnede et nyt Haab hos ham, om at det, han havde kæmpet for, maaske dog engang kunde føres frem til Sejr. Da var det, han i Aaret 1900 var med til at stifte den Forening, hvis Maal det skulde være at værne om de nationale Traditioner i vor Malerkunst og at arbejde frem imod fornyet Forstaaelse af, at Bestræbelser i Tilknytning til hine Traditioners Aand var den danske Kunsts Kilde nærmere, end alle andre. Det er karakteristisk for ham, at da man diskuterede, hvilket Billede der første Gang skulde reproduceres og udsendes som Medlemsblad foreslog la Cour Marstrands Portræt af Høyen, omend han villigt bøjede af, da der fra anden Side foresloges Eckersbergs Portræt af Thorvaldsen. Han tog Tilslutningen bogstaveligt, var maaske for stejl i saa Henseende; men skulde den nye Forening gøre Gavn, var det vel ogsaa nødvendigt at holde Linjerne rene og klare, og hans tilsyneladende Stejlhed udelukkede ikke, at han havde Forstaaelse af saadanne Arbejder i Samtidens Kunst, der var i Harmoni med Aanden om end ikke helt med Formen i den ældre, nationale Skoles Kunst.

For den nye Forening blev la Cour en god Mand; men „Foreningen for national Kunst“ har til Gengæld Æren af at være den Institution, som fremfor nogen anden har værnet om Janus la Cours Minde. Vanrøgtet og forsomt har det iøvrigt været i de Aar, som er hengaaet siden la Cours Død, fortiet og tilsidesat har hans Navn og hans Indsats været, hvor dansk Kunst skulde repræsenteres; men Foreningen har troligt holdt fast ved sin Beundring for hans Arbejder gennem hele denne Periode, den kritiske Tid, som erfaringsmæssigt skal overstaas, før der kan ydes Mindet om en højt fortjent Kunstner rimeligt Hensyn. Allerede mens han levede, i 1901, foranstaltede Foreningen en stor Udstilling af hans Studier, og i Tilslutning til 70 Aarsdagen i 1907 arrangerede den en tilsvarende af hans store Udstillingsbilleder. Siden har hans Kunst, takket være Billedøjernes imødekomende Forstaaelse, været med, naar Foreningen arrangerede retrospektive Opvisninger af fremragende danske Arbejder, og nu ved 90 Aarsdagen for la Cours Fødsel tog Foreningen Initiativet til Udarbejdelsen af denne Bog om la Cour og hans Kunst. Naar Janus la Cours Værd og Betydning som en af de mest personlige og vidtspændende, i eet Ord en af de betydeligste Kunstnere, Landet har ejet, før eller senere for Alvor vil gaa op for den almene Bevidsthed — og maatte denne Bog have Lykke til at medvirke saa stærkt dertil, som Foreningen haaber — kan Æren derfor tilskrives — næst Janus la Cour selv — Foreningen for national Kunst, som har vist hans Kunst en Forstaaelse, der bøder baade paa den Uret, han mødte, medens han levede, og paa den Tilsidesættelse, som siden blev hans Minde til Del fra deres Side, hvem det officielt var overdraget at være den danske Kunsts Vogtere.

Ved la Cours 70 Aarsdag, den 5. September 1907, modtog han en Hilsen, som baade glædede ham og tillige i nogen Grad bragte ham i Forlegenhed.

Skovgaard-Adressen ved la Cours 70 Aarsdag.

Det var en Slags Adresse, som Brødrene Skovgaard havde tegnet. Den viste Familien staaende i Indgangsdøren til Hjemmet i Rosenvænget, Unge og Ældre i Klynge i Herholdts smukke Dør under Relieffet med Oliegrenen, som gamle Skovgaard selv havde tegnet. De var fremstillet, idet de viftede Farvel til en lille Post-Engel, der flyver bort med Adressen i et Hylster til la Cour som en Hilsen fra det gamle Hjem. Underlige Tanker maa la Cour have gjort sig, da han modtog denne Hilsen, thi hans Takkebrev er mærkelig uklart, men munder dog ud i fordragelig Forstaaelse af, at Meningen havde været venlig og god.

Paa den Tid var det allerede ved at gaa stærkt ned ad Bakke med la Cours Helbred. Sygdom havde svækket ham, og dertil var kommet en Nedbrudt-

hed af Nerverne, som vistnok hidrørte fra Hjernen, og som gjorde ham daarlig til Bens og nervøs. Længe kæmpede han imod med sin stædige Viljekraft, og Gang paa Gang gennemførte han trods alt sine Studierejser, baade i det hjemlige og i Syden. Fra April til November 1902 var han i Italien og Schweiz, og af et Brev fra Schweiz, dateret Schwarz-See 6. September 1902, fremgaar det, at det sandelig ikke var Smaating, han endnu paa dette Tidspunkt kunde byde sit Helbred: „At mit Ophold er blevet forlænget med nogle Dage“, skriver han, „er begrundet paa, at jeg har gjort nogle Forandringer med Hensyn til det Billede, jeg er taget herop for, saa jeg maatte have nogle nye Forarbejder. Saa har ogsaa Vejret været lidt drillevornt, især har Blæsten været slem. Den trænger gennem Marv og Ben trods to Uldtrøjer, Aviser paa Maven og Brystet, tre Frakker og Sjal om Benene. Somtid nytter det ikke, thi det er ikke muligt at have Billedet, der males paa, stille. Vindstød kommer pludselig og er nær ved at vælte baade mig selv og min Malerkasse. Imidlertid haaber jeg at være nogenlunde færdig nu, og trods det ogsaa hernede usædvanlig kolde og blæsende Vejr, har jeg faaet lige saa meget gjort i kun 3—4 Dage længere end i 1898, saa jeg har egentlig ikke Grund til Klage.“ Den 25. April 1904 skriver han fra Rom, om hvorledes han ved Ankomsten havde fundet sit vante Hotel fuldt optaget, saa han havde faaet en Seng sat ind i Salonen; men Dagen efter havde han da faaet et Værelse „helt oppe paa fjerde Sal, jeg har 101 Trin herop, og naar jeg om Eftermiddagen kommer hjem fra Campagnen, da er 101 Trappetrin virkelig drøje nok formedelst min fremrykkede Alder.“ Det var særlig Villa d'Estes Have, som drog ham, og fra Tivoli skriver han da ogsaa snart efter, den 18. Maj; men hvor forandret er ikke Tonen, selv om han stædigt forsøger at slaa det hen i Spøg: „Naar jeg om Morgenen Kl. 7 træder ind igennem Pragtsalene — de har da været det — og ud paa den store Trappe ned til Haven, møder der mig først en øredøvende Brusen som ved et oprørt Hav. Det er de talløse Vandfald og Vandspring. Lidt efter begynder Kirkeklokkerne at ringe. Følges ad kan de nu ikke, og da de ringer længe og ofte, saa er der næsten hele Dagen Klokkringning. Dernæst skulde det være underligt, om ikke en eller anden Pige ved sit Arbejde sang op i vilden Sky. Det er ikke Melodi eller egentlig Sang, bare en ensformig Skraalen, med stærk Holden paa Tonen i Linjens sidste Stavelse. Det er den mest drævende Musik, jeg kender. Somtid svares der af en anden, helst en Karl, og de bliver da ved i Timevis. Saa har vi naturligvis ogsaa et Musikkorps. Du kan tro, det er fint, med røde Frakker, rød Puld i Hatten og brede røde Striber ned ad Bukserne. Et Medlem bor lige ved Haven. Han øver sig hele Dagen. Det er jo meget prisværdigt, men dog lidt trættende at høre paa, thi en enkelt Stemme for Horninstrument er i Længden ikke opmuntrende. Skulde der nu et Øjeblik blive en lille Standsning, skulde det være sært, om ikke et Par Dreng gav sig til at skændes, og det gaar ikke stille af i „la bella Italia“, samtidig med at et Æsel nærmere eller fjernere giver sine Følelser Luft i kraftig Skryden . . . Skulde du nu sige, at om Nætterne er

der da Stilhed, maa jeg sige, at i hvert Fald den første Nat var meget urolig. Da jeg klagede derover til min Vært, svarede han, at den Nat ganske rigtigt havde været slem; men det var kun Lørdag Nat, — uheldigvis var det en Tirsdag!“

Aaret efter er la Cour imidlertid atter paa Rejse og skriver fra Schweiz, dateret Oeschinen See 12. Juli 1905, om den Uro, der efterhaanden er blevet paa hans gamle Studiesteder, hvor Hotellerne nu skyder op som Paddehatte. Lidt modfaldent hedder det mod Slutningen af Brevet: „Nu er den Rejse snart forbi, og saa har jeg sagt Farvel til Schweiz. Det er vel ogsaa paa Tide, at jeg slaar mig til Ro i Danmark, hvor lang Tid der nu maatte blive mig givet endnu her i Verden . . . Jeg har ellers en gruelig Hjemve. Jeg bliver gammel.“ En Smule mistrøstig og gammelmandspræget er ogsaa Efterskriften til et Brev fra Jylland samme Aar: „Det er kun et Par Dage siden, jeg tog en ny Pen; men den er ikke til at skrive med mere; jeg ved ikke, hvordan alt dog kan være saa slet nutildags.“ I Julen 1907 skriver han til „Søster Louise“: „Jeg selv har det som sædvanlig; nedad gaar det jo nok, det kan nu ikke nægtes. Men saa længe der dog er Kræfter til lidt Arbejde, maa jeg ikke klage. Til meget bliver det jo ikke i disse korte og mørke Dage.“ Endnu en Gang skulde han dog gense Syden og sine kæreste Motiver. Saa syg og svækket han var, rejste han trods alt derned, alene som sædvanlig, i det følgende Foraar. Han skriver fra Tivoli 10. Maj 1908, og Tonen er omtrent som sidst, dog kniber det mere med Humøret: „Foreløbig gaar det jo, men tager Varmen til, især med trykkende Scirokkoluft, saa kan nok Arbejdslysten tage noget af . . . Ellers er jeg daarlig til Skriveri. Naar jeg om Aftenen kommer hjem fra Villa d'Este, kan jeg være saa træt og uskikket til alt; kun om Morgenens er Luften lidt frisk, og jeg lidt vel tilpas. Det er ogsaa det Maaltid, der smager bedst, og som jeg snarest længes efter, thi i sin Helhed er det et overmaade daarligt Madsted, og Middagen Kl. 7 — eller som vi hernede siger Kl. 19 — væmmes jeg næsten ved; men Hotellet ligger nærmest Villa d'Este, ellers skal jeg hele Byen igennem fra Ende til anden. Det er Støjens og Spektaklernes By, Skrig, Skraal og Klokke-ringning, saa jeg bliver ganske nervøs. I Dag er der lige gaaet en Maaned, siden jeg rejste hjemmefra, saa Enden paa Rejsen begynder at kunne skimtes . . . Nu piber en Fløjte nede paa Torvet, en saa modbydelig gennemtrængende Piben, saa jeg ikke kan forstaa, at de gode Tivolensere ikke boykotter Manden med det Traktement. Nu tager han ved igen; men de holder meget ud. Her er ogsaa en forfærdelig Mængde Børn, og de hujer, skriger og brøler næsten hele Døgnet; paatrængende er de tillige. Jeg skal igennem dem, baade naar de gaar til Skolen, og naar de gaar derfra. Skolen ligger i den Gade, jeg skal igennem, naar jeg vil færdes den korteste Vej.“

Hjem kom da la Cour, og 26. Juli skriver han fra Langballegaarden til „Søster Louise“: . . . „Om mig selv véd jeg ikke rigtig, hvad jeg skal sige. Jeg har det jo egentlig helt godt, kun med Træthed, især med Hensyn til Benene. Jeg har derfor faaet mig en lille Hest og Vogn til at køre til Stran-

den med . . . Fax, det er Hestens Navn, er det skikkeligste Dyr af Verden, saa jeg kan sagtens køre den selv . . . Det ser ellers helt godt ud paa Markerne i Aar; der er en usædvanlig Grøde alle Steder i Aar“ . . . Brevet slutter saaledes: „Venlig Hilsen ogsaa til Withusens“ . . . Men snart efter er det nok blevet galt fat. Et Brev uden Aarstal, dateret 15. Oktober, antagelig 1908, viser det: „Ja, det har jo været længe, inden du hørte fra mig; men jeg har jo ogsaa været daarlig, eller mindre rask. Opad er det jo nok gaaet, men kun smaat. Dog, saa længe det endda gaar opad, maa jeg være tilfreds. Du maa undskyldte mig, jeg mærker, at det varer ikke længe, før det bliver galt igen. Jeg fik et Tæppe forleden Dag fra Arentgott, som jeg maa bede dig om at takke hende for; jeg tror, det maa helst vente lidt endnu, inden den egentlige Tak bliver sendt . . . Lev nu vel, kære Søster, og tag til Takke. Jeg maa helst holde op. Lægen siger jo nok, det skal gaa langsomt fremad.“

Næsten alle la Cours Breve fra de sidste Aar ender med et: „Hils Withusens“, og det er en af Grundene til, at vi har trykt dem af. „Withusens“, det var de tre Søstre, la Cour i sin Tid havde lært at kende som Latinskole-dreng i Aarhus. Vi har i Begyndelsen af denne Bog flygtigt omtalt dem, idet vi særlig tillagde Bekendtskabet med den ene af dem, Arentgott Withusen, Betydning for la Cours senere Liv, og en opmærksom Læser vil maaske have undret sig over, at Emnet ikke førtes videre i den senere Skildring. Det er saaledes, at ingen ved noget nærmere om Karakteren af la Cours Venskab for Arentgott Withusen, hvorimod man mener at have forstaaet, at han var det afgørende Kapitel i hendes Livshistorie. Underligt føjedes deres Veje. Vi har set, hvorledes la Cours Kunstnerkamp gjorde ham rød for Livet i den Form, hvorunder mangt og meget kunde have grebet forstyrrende ind i den Gerning, der var hans Kald her i Verden frem for nogen anden, ogsaa fremfor hvad, der maaske ellers i menneskelig Henseende kunde være blevet hans Lykke. Arentgott Withusen fik ogsaa sit at drage, Søstrene, af hvilke den ene var svagelig og ude af Stand til at udrette noget, var opvokset under gode Kaar; men dette forandredes brat, da Faderen, Skibskaptajnen, forliste under en Englandsrejse. Ingen blev reddet, og Søstrene kom nu til at leve under trange Kaar. Arentgott, som var stærk og sund og velbegavet, uddannede sig som Lærerinde og holdt Hjemmet oppe for sine Søstre. Ogsaa hun havde saaledes sit, som hun ikke turde svingte. Nogen Forbindelse med la Cour har Søstrene sikkert haft igennem Aarene, bl. a. fordi en af la Cours Søstre blev gift med en Søn af den Madam Printz, hos hvem la Cour boede som Skoledreng i Aarhus, og Madam Printz var Søster til Frkn. Withusens Moder. Om der oprindelig i Forholdet mellem la Cour og Arentgott Withusen har været Muligheder, paa hvilke de særegne Forhold og Forpligtelser, hver af dem kom til at leve under, har tvunget dem til at resignere, derom véd vi, som sagt, intet med Vished, og det er mindst af alt vor Hensigt at prøve paa at udgranske, hvad der kun hører Privatlivet til. Men vi véd, at Arentgott havde dyb og inderlig Forstaaelse at byde la Cour, og at til hende skrev han ofte om det, som laa ham mest

paa Hjerte, nemlig hans Kunst. Begavet og forstaaende, som hun var, maatte hun vel have bevaret disse Breve for Eftertiden, om hun ikke havde følt denne Fortrolighed som noget, der med særlig Ret tilhørte hende og ingen anden, og derfor havde krævet disse Breve brændt efter sin Død. Vi ved ogsaa, at et af la Cours skønneste Arbejder, det vemodsfulde, resignationsprægede: „I Dagningen. Morgen i September efter en dugfuld Nat“ ejedes af Arentgott Withusen. Vi hørte endelig, hvorledes Forbindelsen knyttedes stærkere paany, da de bægge var blevet gamle. I det sidste Brev, som er bevaret fra la Cours Haand, og som er saa svagt og rystende skrevet, saa præget af hans Sygdom, at det sagtens ogsaa virkelig er det sidste, han har skrevet, staar der til sidst et næppe læseligt: Kærligst Hils . . til Withu Uden Ønske om at trænge ind i, hvad baade la Cour og Arentgott Withusen har ønsket at skjule for uvedkommendes Øjne, tror vi derfor dog at handle i la Cours Aand, naar vi atter nævner Barndomsvenindens Navn her mod Slutningen af hans Livshistorie. Dette skønne Navn: Arentgott Withusen, skal derfor her i Skildringen af la Cours Livsaften have Lov at blinke frem paany, som Gryets Stjerne atter tændes paa Solnedgangens Himmel.

Janus la Cours Grav.

Brevet, vi nævnede, er skrevet 9. Maj 1909. Det lyder saaledes: „Foraar, selv om det er køligt. Jeg sidder en å to Timer (om) Dagen; men jeg mærker ikke nogen egentlig Bedring. Der er jo nok lovet mig Bedring, naar Sommeren kommer. Det er ikke rigtig Sommer endnu, saa jeg maa vente lidt endnu. Et Par Timer hver Dag, men det hjælper ikke synderligt; jeg synes næsten, det trætter, matter mere og mere, og jeg har ikke Kræfter at tabe af. Ellers er alt ved det gamle; ingen Kræfter i nogen Henseende, nej, Alderen har taget godt nok fat paa mig Men nu kan jeg ikke samle noget mere, saa jeg maa helst slutte. . Kærligst Hils . . til Withu . . .“

Det gik langsomt nedad. Sommeren sled sig hen, men bragte ingen Bedring, og saa en Aften i Høst, det var den 13. Oktober 1909, mens Løvet falmed trindt om Land, fandt Døden da Vej til gamle Janus la Cour. —

Ved Odder Kirke fik han sin Grav. En Sten blev der rejst over Graven. Udhugget i Stenen ligger Slangen i Kreds om Korset, Evighedens Symbol om Tegnet for menneskelig Ve og Fortrøstning. Den stedsegrønne Vedbend ranker sig om Stenen, troligt, som Mindet burde værne om hans Navn, Navnet paa en Mand af det stille Slægtled, en Mand som ikke søgte sit eget, men gav sit Fædreland alt og efterlod det en Livsgerning rigere, der paa

sin Vis var med til at genoprette indefra, hvad der udadtil var gaaet tabt; thi har end mange af dem, der skulde være nærmest til at skatte ham, været lunkne og lidet forstaaende, har det dog ikke hindret, at i det mindste hans mange skønne Skildringer af danske Egne og Landskaber har øvet deres Virkning ude i Folket, og det en Virkning, der mere end nogen anden var efter Janus la Cours Hjerte; thi intet har han dybere ønsket, end at faa Lov til gennem sin Kunst at øge og styrke de Danskes Kærlighed til Danmark.

Septemberaften ved en Indsø. 1876. 123×186.

BOGENS BILLEDER

(Ejernes Navne er anført efter Kataloget til Mindeudstillingen 1928.)

- Side 2 Janus la Cour. Malet 1892 af Otto Haslund. Tilh. Udstillingskomiteen.
- „ 18 Skaade Landsby. Tegning. Tilh. Oberst A. C. L. Brandt.
- „ 23 Stranden ved Aarhusbugten. 1859. Tilh. Grosserer F. Rosenstand.
- „ 27 Fra Rosenvænget bag P. C. Skovgaards Bolig. 24. Jan. 1862. Vandfarvetegning. Tilh. Fru Plum.
- „ 33 En Skovsø. Sommeraften. 1862. Tilh. Ingeniør Johan Petersen.
- „ 38 Arkadisk Landskab. Tilh. Oberst A. C. L. Brandt.
- „ 43 Janus la Cour som ung. Efter Fotografi.
- „ 50 Pyrenæerne. Arreau. 30. Juli 1865. Akvarel. Tilh. Etatsraadinde M. Ingerslev.
- „ 78 Olivenskov ved Tivoli. 1870. Tilh. Overretssagfører Gulmann.
- „ 80 Fra Engstlen See. 2.—7. Sept. 1868. Tilh. Etatsraadinde M. Ingerslev.
- „ 85 En Aftenstund ved Nemisøen. 1871. Tilkendt Udstillingsmedaillen. Tilh. Hs. Eksc. Lensgreve Aage Danneberg-Samsøe.
- „ 86 Tidlig Morgen ved Nemisøen. 1874. Tilh. Frk. Mary Westenholz.
- „ 92 Fra Sabinerbjærgene. 1870. Tilh. Frk. Agnes Meyer.
- „ 92 Italiensk Landskab. Civitella. 19. Maj 1870. Tilh. Læge Koefoed.
- „ 93 Ved Ponte Tresa. 25. Sept. 1871. Tilh. Grosserer C. Hansen.
- „ 93 Pergola ved Nemisøen. 1874. Tilh. Bankdirektør Einar Damm.
- „ 95 Matterhorn med nyfalden Sne. Billede fra Højælperne. 1873. Tilh. Maleren Sven Schou.
- „ 101 Strandstudie. 17. Juli 1878. Tilh. Jærnstøber K. Brandt.
- „ 103 I Dagningen. Morgen i September efter en dugfuld Nat. 1879. Tilh. Overretssagfører Ove Celinder.
- „ 104 Stenkyst ved en jydsk Fjord. 22. Aug. 1883. Tilh. Ribe Stifts Museum.
- „ 105 Ved Stranden. Optrækkende Uvej i August. 1881. Tilh. Greve F. C. R. Scheel.
- „ 106 Regnfuld Sommerdag ved Kalø Vig. 1883. Tilh. Statens Museum for Kunst. Afgivet til Amalienborg.
- „ 107 Foraarsdag i Marselisborg Skov. Mod Regn. 1882. Tilh. Varemægler Simmelhag.
- „ 113 Udsigt fra Helgenæs mod Mols. 1884. Tilh. Aarhus Museum.
- „ 116 Uroligt Vejr. 1888. Tilh. Staten. Deponeret i Odense Museum.
- „ 117 Stille Formiddag ved Havet. 1884. Tilh. Frk. Ida Suhr.
- „ 118 Fra Mosgaard Strand. 1885. Efteraar. Tilh. Gehejmeetatsraadinde Larsen.
- „ 119 Vinterdag efter Rimtaage. 1891. Tilh. Grosserer W. P. Heyman.
- „ 120 I Landsbyen. Klar Vinterdag. Frostvejr. 1885. Tilh. Baronesse S. Guldencrone.
- „ 120 Ved Vintertid udenfor en Bondegård. 1886. Tilh. samme.
- „ 121 En Bondegård i et Snelandskab. 1888. Tilh. Proprietær Smith.
- „ 121 En Vinterdag i Nærheden af Havet. 1888. Tilh. Ingeniør H. Claudius.
- „ 122 Foraarsdag. Studie. 10. Maj 1895. Tilh. Fru Proprietær la Cour.
- „ 123 Fra Silkeborgegnen. Aften. 1886—89. Tilh. Fru Bodil Anker Larsen.

- Side 124 „Taleren“. Møens Klint. Eftermiddag i August. 1892. Tilh. Fru Robert Hansen.
- „ 125 Aaens Udløb i Havet. 1891. Tilh. Generalkonsul Johan Hansen.
- „ 127 Fra Bordighera. 1900. Tilh. Ribe Stifts Museum.
- „ 128 Gade i Tivoli. 22. Juni 1898. Tilh. Generalkonsul Johan Hansen.
- „ 129 De hundrede Kilders Vej. Villa d'Este. 11. Juni 1898. Tilh. Baronesse S. Güldenchrone.
- „ 130 Villa d'Este. Eftermiddag i Forsommeren. 1899. Tilh. Statens Museum for Kunst.
- „ 131 Monte Rosa. 1900. Tilh. Kammerherre, Greve A. Brockenhuus Schack.
- „ 132 Septemberdag ved Nissum i Vendsyssel. 1899. Tilh. Statens Museum for Kunst.
- „ 133 Forgrundsstudie. Alperne. 27. Aug. 1898. Tilh. Arkitekt la Cour.
- „ 136 Slottet Chillon ved Genfersøen. 9. Okt. 1897. Tilh. Boet efter Sagfører L. F. Kock.
- „ 139 Janus la Cour i Malerstuen. Efter Amatørfotografi.
- „ 145 Skovgaard-Adressen ved la Cours 70 Aarsdag.
- „ 149 Janus la Cours Grav.
- „ 151 Septemberaften ved en Indsø. 1876. Tilh. Jægermester A. Nordborg Grøn.

-
- Side 161 Ved Begyndelsen af Opusfortegnelsen:
 Skovvej. Graavejr. 19. Maj 1881 og 25.—29. April 1882.
 Tilh. Varemægler Simmelhag.
- „ 180 Ved Slutningen af Opusfortegnelsen:
 Strandstudie. April—Maj 1889. Tilh. Fru N. P. Mogensen.
-

Stenders Forlag har Reproduktionsretten til Billede Side 106.

NOTER

Under Udarbejdelsen af denne Bog har der udover de almindelige kunsthistoriske og biografiske Haandbøger kun været benyttet nogle Specialskrifter vedrørende Slægten la Cour. Oplysningerne om la Cours Forfædre er gengivet efter Akademikasserer L. F. la Cours Bog: „Slægten la Cour (Dornonville de la Cour)“, Kbhvn. 1917, der, som det senest udgivne genealogiske Værk om Slægten, indbefatter de Oplysninger, der meddeles i de to væsentligste, tidligere Behandlinger: Frederik Barfods: „Stamtavle over den danske linie af slægten la Cour“, Kbhvn. 1877 og Amtslæge Janus la Cours Fortsættelse af dette Arbejde: „Slægten la Cour 1877—1902“, Kbhvn. 1903.

Derimod er der gjort megen Brug af Breve fra la Cour, og da Flertallet af disse er i Privateje, men selvfølgelig gerne skulde sikres ogsaa for Eftertiden, vil vi her give en Fortegnelse over samtlige de 71 Breve fra la Cour, som har staaet til vor Raadighed under Arbejdet. Da Hirschsprungs Museum har taget den Opgave op at indsamle danske Kunsterbreve, vil vi benytte Lejligheden til at foreslaa Ejere af la Cour-Breve at disponere over saadanne med sluttelig Anbringelse af disse Breve i Hirschsprungs Museums Arkiver for Øje.

Brev til Gustav Vermehren om P. C. Skovgaard. Dateret: Zermatt $\frac{1}{8}$ 1902.

— ” — ” — ” : — $\frac{2}{8}$ 1902.

— ” — ” — ” : — $\frac{3}{8}$ 1902.

Trykt i Foreningen for national Kunsts Medlemsblad Nr. 20, 22 og 23.

Brev til Vilhelm Bissen. Dateret: Langballegaarden $\frac{2}{1}$ 1893.

Deponeret mellem de Bissen'ske Papirer i Glyptoteket.

Brev til Grosserer Heinrich Hirschsprung. Dateret: Maarslet $\frac{12}{12}$ 1899.

— ” — — — ” : Langballegaarden $\frac{13}{2}$ 1900.

— ” — — — ” : — $\frac{20}{6}$ 1901.

— ” — — — ” : — $\frac{7}{2}$ 1902.

— ” — — — ” : — $\frac{9}{2}$ 1902.

— ” — — — ” : Tivoli $\frac{20}{5}$ 1902.

— ” — — — ” : Langballegaarden $\frac{11}{9}$ 1904.

— ” — — — ” : — $\frac{4}{2}$ 1907.

— ” — — — ” : — $\frac{15}{2}$ 1907.

Tilhører Hirschsprungs Museum.

Brev til Maleren J. Th. Jensen. Dateret: Langballegaarden $\frac{6}{1}$ 1890.

— ” — — — ” : — $\frac{27}{1}$ 1890.

— ” — — — ” : — $\frac{3}{11}$ 1890.

— ” — — — ” : — $\frac{22}{1}$ 1891.

— ” — — — ” : — $\frac{3}{10}$ 1892.

— ” — — — ” : — $\frac{9}{8}$ 1894.

Tilhører Hirschsprungs Museum.

Brev til Kunsthistorikeren Sigurd Müller. Dateret: Rønde $\frac{7}{8}$ 1882.

Tilhører Hirschsprungs Museum.

Brev til Forfatteren Frederik Barfod. Dateret: Rosenvænget $\frac{11}{1}$ 1877.

Tilhører Akademikasserer L. F. la Cour.

Brev til Maleren Prof. Joakim Skovgaard. Dateret: Langballegaarden $\frac{13}{9}$ 1907.

Tilhører Prof. Joakim Skovgaard.

Brev til la Cours Søster Louise Brandt. Dateret: Rom $\frac{6}{2}$ 1866 (skal være 67).

—	"	—	—	—	"	: Tivoli	(1898?)
—	"	—	—	—	"	: Langballegaarden	$\frac{3}{2}$ 1905.
—	"	—	—	—	"	: Kandersteg	$\frac{12}{7}$ 1905.
—	"	—	—	—	"	: Langballegaarden	$\frac{22}{12}$ 1907.
—	"	—	—	—	"	:	$\frac{26}{7}$ 1908.
—	"	—	—	—	"	:	$\frac{15}{10}$ (1908?)
—	"	—	—	—	"	: Langballegaarden	$\frac{9}{5}$ 1909.

Tilhører Frk. Henriette Brandt.

Fru Margrethe Petersens Samling af Breve fra Janus la Cour:

Brev til la Cours Broder Christian la Cour. Dateret: København $\frac{4}{1}$ 1859.

— " — — — — " : — $\frac{15}{12}$ 1859.

— " — — — — " : Katrinebjærg $\frac{9}{2}$ 1861.

— " — — — — " : Rosenvænget $\frac{26}{2}$ 1862.

Brev til la Cours Moder. Dateret: Silkeborg $\frac{1}{9}$ 1873.

Brev til Fru Margrethe Petersen. Dateret: Bordighera $\frac{2}{1}$ 1898.

— " — — — — " : Schwarz-See $\frac{6}{9}$ 1902.

— " — — — — " : Aeschi $\frac{9}{10}$ 1902.

— " — — — — " : Rom $\frac{25}{4}$ 1904.

— " — — — — " : Tivoli $\frac{18}{5}$ 1904.

— " — — — — " : Aeschi $\frac{13}{5}$ 1905.

— " — — — — " : Langballegaarden $\frac{27}{5}$ 1906.

— " — — — — " : — $\frac{13}{1}$ 1907.

— " — — — — " : — $\frac{24}{12}$ 1907.

— " — — — — " : Tivoli $\frac{10}{5}$ 1908.

Breve fra Janus la Cours første Rejseaar, ialt henved 100 Brevsider.

Tilhører Fru Margrethe Petersen.

Brev til la Cours Moder. Dateret: Köln $\frac{15}{6}$ 1865.

— " — — — — " : Paris $\frac{19}{6}$ 1865.

— " — — — — " : — $\frac{26}{6}$ 1865.

Brev til la Cours Fætter og Svoger Johannes la Cour. Dateret: Montréjeau $\frac{13}{7}$ 1865.

Brev til la Cours Moder. Dateret: Montréjeau $\frac{23}{7}$ 1865.

— " — — — — " : Nizza $\frac{11}{8}$ 1865.

— " — — — — " : Rom $\frac{29}{8}$ 1865.

— " — — — — " : — $\frac{11}{9}$ 1865.

— " — — — — " : Ariccia $\frac{11}{10}$ 1865.

Brev til Johannes la Cour. Dateret: Rom $\frac{4}{11}$ 1865.

Brev til la Cours Moder. Dateret: Rom $\frac{12}{11}$ 1865.

— " — — — — " : — $\frac{3}{12}$ 1865.

— " — — — — " : Rom Juleaftensdag Kl. 4 1865 Kopi.

— " — — — — " : Rom $\frac{19}{1}$ 1866.

— " — — — — " : Rom i Karnevalsugen 1866.

Brev til Johannes la Cour. Dateret: Rom Fedetorsdag i Karnevalsugen 1866.

- Brev til la Cours Moder. Dateret: Rom $\frac{5}{8}$ 1866.
 Brevfragment. Rom. Slutningen af Maj eller Begyndelsen af Juni 1866.
 Brev til la Cours Moder. Dateret: Sorrent $\frac{8}{7}$ 1866.
 — " — " : — $\frac{11}{8}$ 1866.
 — " — " : Rosenlauri $\frac{8}{6}$ 1868.
 — " — " : — $\frac{10}{6}$ 1868.
 — " — " : Mürren $\frac{5}{8}$ 1868.
 Brev til Christian la Cour. Dateret: Brunnen $\frac{14}{9}$ 1868.
 Brev til la Cours Moder. Dateret: Rom $\frac{17}{12}$ 1868.
 Brev til Christian la Cour. Dateret: Rom $\frac{20}{12}$ 1868.

I Tiden fra 1855 til 1907 har Janus la Cour udstillet ialt 132 Arbejder paa Charlottenborgs Foraarsudstillinger, fordelt paa 40 Udstillingsaar. Hertil kommer 9 Arbejder, med hvilke hans Navn mindedes paa Foraarsudstillingen 1910. Desuden har han deltaget i de nordiske Udstillinger i København 1872 og 1888, i Raadhusudstillingen samt i en Række Udstillinger i Udlandet, saaledes i Gøteborg, Kristiania, Stockholm (1897), Berlin, Wien (1882), Lübeck (1895), München (1892), Paris (1900), Chicago (1893) og London (to Gange, sidst i 1907).

Arbejder af Janus la Cour i *Statens Museums Eje*.

(Efter Museets Kartotek over egne Arbejder.)

Disse og følgende Oplysninger stammer fra 1927.

- I Udkanten af en Egeskov. Tidlig Foraarsdag. 58 høj, 84,5 bred. Bet. J. la Cour. 1863. Udstillet og købt 1863. Inv. 831.
 I Egeskoven. Studie. Købt paa Udst. i Foreningen for national Kunst 1901 for 450 Kr. Nr. 11. 37×62. Bet. 30. Sept. 1864. J. l. C. Inv. 1711.
 Imod Castel Gandolfo. Købt paa Udst. i Foreningen for national Kunst 1901 for 250 Kr. Nr. 16. 31,5×45. Bet. 13. Okt. 1868. J. l. C. Inv. 1713.
 Foraarsmorgen i Roms Campagne. Købt paa Foraarsudstillingen 1871 for 300 Rdl. 69,5×106,5. Bet. J. la Cour. 1871. Inv. 959.
 Strandparti ved Helgenæs. Købt paa Udst. i Foreningen for national Kunst 1901 for 400 Kr. Nr. 69. 45×66,5. Bet. 14. Aug. 1877. Janus la Cour. Inv. 1715.
 Taaget Efteraarsmorgen i Udkanten af en Birkeskov. Motiv fra Egnen ved Silkeborg. Købt paa Foraarsudstillingen 1877 for 2500 Kr. Nr. 64. 125×190,5. Bet. Janus la Cour. 1877. Inv. 1095.
 Regnfuld Sommerdag ved Stranden ved Kalø Vig. Købt paa Foraarsudstillingen 1883 for 2500 Kr. Nr. 87. 124×192,5. Bet. J. la Cour 1883. Inv. 1223. Afgivet til Amalienborg.
 Villa d'Este. Eftermiddag i Forsommeren. Købt paa Foraarsudstillingen 1900 for 1600 Kr. 106,5×163,5. Bet. Janus la Cour. 1899. Inv. 1657.
 Septemberdag ved Nisum i Vendsyssel. Købt paa Foraarsudstillingen 1901 for 2000 Kr. Nr. 94. 120×190,5. Bet. Janus la Cour. 1899. Inv. 1673.
 Formiddag ved Garonne. Købt paa Udst. i Foreningen for national Kunst 1901 for 400 Kr. Nr. 13. 36,5×58. Bet. Montréal 25. Juli 1865. J. l. C. Inv. 1712.
 Kysten ved de pontiske Sumpe, syd for Nettuno imod Monte Circello. Akvarel. Gave fra H. Chr. Christensen 1912. 34,8×43,7. Bet. 7. April 1866. J. l. C. Inv. 3187.
 Ellebuske ved Alminde Sø, Silkeborg. Købt paa Udst. i Foreningen for national Kunst 1901 for 300 Kr. Nr. 46. 37,5×59. Malet 1873. Inv. 1714. Aalborg Museum.
 Flodlejet ved Bordighera. Købt paa Udst. i Foreningen for national Kunst 1901 for 700 Kr. Nr. 190. Bet. Bordighera 16. Jan. 1898. J. la Cour. Inv. 1716. Lolland-Falsters Stiftsmuseum.

- Uroligt Vejr. Købt paa den nordiske Udstilling 1888 for 2500 Kr. Inv. 1314. Afgivet til Odense Museum 12. Sept. 1888.
- Strandbillede. Test. Gave fra Frk. Anna Moltke. Sept. 1918. 63,7×100,5. Bet. Janus la Cour 1889. Inv. 3403. Afgivet til 2. Generalkommando, Viborg 19. Dec. 1918.

Arbejder af Janus la Cour i *Hirschsprungs Museums* Eje.

- Fra Lugano. Bet. Lugano 10. Sept. 1871. J. la Cour. Studie. 37×58.
- Fra Mols. Bet. 23. Juli 1873. J. l. C. 37×60.
- Fra Villa d'Este. Bet. Villa d'Este 29. Juni 1874. J. la Cour. 43×65.
- Ved Begtrup Vig. Studie til et i 1884 udstillet Billede. Bet. 19. Juli 1883. J. la Cour. 43,5×73,5.
- Ved Nisum i Vendsyssel. Bet. 7. Sept. 1896. J. la Cour. 43×73. Forarbejde til et i 1897 udstillet Billede.
- Fra Kandersteg. Studie. Bet. Kandersteg 27. Juli 1897. J. la Cour. 43×74.
- Fra Villa d'Este. Bet. Villa d'Este 13. Juni 1898. J. la Cour. 44×73. Studie til Galleriets Billede.
- Aquadukt i Roms Campagne. Bet. 1904. la Cour. 45×74,5.

Akvareller og Tegninger:

- Fra Madum. 19. Juli 1861. J. l. C. Vandfarve og Bly.
- Herning Mose. 15. Aug. 1862. J. l. C. Vandfarve og Bly.
- Ved Føer Strand. 29. Juli 1863. J. l. C. Vandfarve og Bly.
- Ved Garonne. Montréjeau. 24.—26. Juli 1865. J. l. C. Vandfarve og Bly.
- En Pinie. 28. Nov. 1865. J. l. C. Bly.
- Capo di Sorrento. Ruiner af Hercules' Tempel. Bet. 9.—10. Aug. 1866. J. l. C. Vandfarve og Bly.
- Ved Salernobugten, mod Sirenernes Øer. Bet. 20. Aug. 1866. J. l. C. Vandfarve og Bly.
- Træstudie. Bet. Ved Nemisøen. 2.—3. Okt. 1868. J. l. C. Bly.
- Træstudie. Bet. Ved Nemisøen. 6. Okt. J. l. C. Bly.
- Træstudie. Bet. Tivoli. 19. April 1869. J. l. C. Bly.
- Oliventræer. Bet. Tivoli. 26. April 1869. J. l. C. Vandfarve og Bly.
- Træstudie. Bet. Tivoli. 10. Maj. 1869. J. l. C. Bly.
- Trægruppe. 1869. Bly.
- Klippegrotte ved Tivoli. Bet. 28.—29. og 30. Juni 1869. J. l. C. Vandfarve og Bly.
- Palmetræer. Bet. Roma. 23. Marts 1870. J. l. C. Bly.
- Træstudie. Rocca St. Stefano. Bet. 31. Maj 1870. J. l. C. Bly.
- Træstudie. Engstlen. Bet. 18. Aug. 1871. J. l. C. Bly.
- En Pergola med Vin. Ponte Tresa. Bet. 22. Sept. 1874. Bly.
- Bjærglandskab. Macugnaga. Bet. 5. Okt. 1874. J. l. C. Bly.
- Klippeparti. Bly.
- Træstudie. Bly.
- Træstudie. Bly.
- Træstudie. Bly.

Arbejder af Janus la Cour i Generalkonsul *Johan Hansens* Samling.

- Studie fra Tivoli. 1869. 37×57. Raadhusudst. 285.
- Skovstudie. 1879. 24,3×46.
- Aaens Udløb i Havet. 1891. 90,5×116. Charlottenborg 1892.
- Gade i Tivoli. 1898. 42×44.

Arbejder af Janus la Cour i *Aarhus Museum*.

- Septembermorgen ved Genfersøen. Bet. Janus la Cour. 1875. 55×87,5.
 Bygevej ved den flade Strand (Begtrup Vig). Bet. J. la Cour. 1876—1879. 122×187.
 Fra Mosgaard Strand. Bet. J. la Cour. 1892. 65×98. Test. Gave fra Højskoleforstander Chr. Baagø og Hustru.
 Fra Oeschinen See. Bet. Sept. 1897. J. la Cour. 43×73. Købt ved private Bidrag.
 Fra Kysten ved Bordighera. Bet. 8. Febr. 1898. J. la Cour. 43×74. Skænket af Grosserer S. Wærum.
 Formiddag i Villa d'Este. Bet. Janus la Cour. 1904. 103×73.
 Fra Egnen Syd for Aarhus. Akvarel. Bet. 22. Febr. 18... J. l. C. 32×47,5.

Skænkede til Museet i Følge test. Bestemmelse af Møllejer E. Weis og Hustru og overladt Museet ved Enkefru Weis' Død 1926:

- Helgenæs Kirke. Bet. Hels. 1868. J. l. C. 35,5×54.
 Udsigt fra Helgenæs mod Mols. Bet. Janus la Cour. 1884. 122×187.
 Graavejrsbillede fra Helgenæs. Bet. J. la Cour. 95×150.
 Italiensk Ruin. Bet. 11. Apr. 1898. J. la Cour. 42,5×37.

Arbejder af Janus la Cour i *Aalborg Museum*.

- Fra Engstlen Alp. Berner Oberland. Bet. J. la Cour. 1870. 108×162.
 Ellebuske ved Alminde Sø. Silkeborg. 1873. Deponeret af Statens Museum for Kunst.

I *Randers Museum*.

- Landskab. Juni. Sign. 1864. J. l. C. 35,5×59,5. Købt ved Auk. 1910.

I *Fyens Stiftsmuseum, Odense*.

- Uroligt Vejr. Bet. Janus la Cour. 1888. 122×188. Deponeret af Statens Museum for Kunst.

I *Lolland-Falsters Stiftsmuseum, Maribo*.

- Flodlejet ved Bordighera. Bet. 16. Jan. 1898. J. la Cour. 44×74. Deponeret af Statens Museum for Kunst.

I *Ribe Stifts Museum*.

- Fra Rivieraen. Bordighera. 1900. Janus la Cour. 103×161.
 Stenkyst ved en jydsk Fjord. Bet. 22. Aug. 1883. J. la Cour. 44×74. Tidl. tilh. Kunstforeningen.

I *Skagens Museum*.

- Fra Skagen Sønderstrand. 1863. Akvarel.

Skovvej. Graavejr. 1882. 36x47.

FORTEGNELSE OVER 871 ARBEJDER AF JANUS LA COUR

Udarbejdet paa Grundlag af Katalogsamlingen i Statens Museum for Kunst. Fortegnelsen er ikke anlagt paa at være fuldstændig, men kun paa at give en Oversigt over Gangen i la Cours Produktion. I sin Helhed omfatter denne formentlig omkring det dobbelte Antal Arbejder. Samtlige paa Charlottenborg udstillede Arbejder er dog taget med. De er opført efter Udstillingsaaret, ikke efter Tilblivelsesaaret, hvor disse ikke falder sammen. Maalene er angivet i Centimeter, Højden først. Hvor intet andet bemærkes, er Billedet malet i Olie.

De væsentligste af de anvendte Forkortelser:

Charlb. = Charlottenborgs Foraarsudstilling.

F. f. n. K. Udst. 1901 = Foreningen for national Kunsts Udstilling 1901 af la Cours Studier.

F. f. n. K. Udst. 1907 = Foreningen for national Kunsts Udstilling 1907 af la Cours Charlottenborgbilleder.

la Cour-Auk. I = Auktion paa Charlottenborg 13. og 14. December 1909 over la Cours efterladte Arbejder.

la Cour-Auk. II = Auktion samme Sted, i Fortsættelse af den foregaaende, 28. Februar og 1. Marts 1910.

la Cour-Akt. III = Auktion samme Sted, i Fortsættelse af de foregaaende, 26. og 27. September 1910.

Mindeudst. 1928 = Den i 1928 af Foreningen for national Kunst arrangerede Mindeudstilling paa Charlottenborg for Janus la Cour.

1854.

1. *Fra Charlottenlund*. 28,5×23,5. 8. Maj. Anonym Auk. 1. Febr. 1910. Jernbanegade 9. Sporon.
2. *Ved et Udhus*. 44,5×73,5. 28. Juli. Auk. 19. Okt. 1921. Fabrikant S. Petersen. Nr. 71.
3. *Strand ved Helgenæs*. 10×18. 4. Sept. la Cour-Auk. III Nr. 26.
4. *Helgenæs Strand*. 15×20. 23. Sept. la Cour-Auk. III. Nr. 35.

1855.

5. *Charlb. Strandparti ved Helgenæs*.
6. *Hedelandskab*. Nisum. 21×29. 29. Aug. la Cour-Auk. III. Nr. 5.

1856.

7. *Udsigt fra Helgenæs mod Mols*. 31,5×42. la Cour-Auk. I. Nr. 81.
8. *Stranden paa Mols*. Juni. 39×62. Mindeudst. 1928. Nr. 1.
9. *Strandbillede*. Juli. 39×61. Mindeudst. 1928. Nr. 2.

1857.

10. *Charlb. Strandparti fra Mols*. Købt af Kunstforeningen.
11. *Charlb. Parti fra Klitterne ved Vesterhavet*.
12. *Ved Helgenæs Strand*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 1.
13. *Strand ved Marselisborg*. 39×63. Juni. la Cour-Auk. III. Nr. 104.
14. *Strandparti med Trægruppe*. 24×36. la Cour-Auk. III. Nr. 124.
15. *Hedelandskab*. 28×39. la Cour-Auk. III. Nr. 45.

1858.

16. *Charlb. Parti af Bugten ved Aarhus*.
17. *Charlb. En taaget Efteraarsdag i Skoven*. Studie. Købt af Aarhus Kunstforening.
18. *Tidligt Foraar i Riis Skov*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 3.
19. *Bøgetræer, tidligt Foraar*. 28,5×36,5. la Cour-Auk. I. Nr. 129.
20. *Ud over Markerne ved Gudenaa*. 39×57,5. 4. Juni. la Cour-Auk. II. Nr. 55.
21. *Jydsk Engdrag*. 23×34. 6. Juni. la Cour-Auk. III. Nr. 32.
22. *Udsigt fra Mols mod Helgenæs*. 31×41. 28. Sept. la Cour-Auk. III. Nr. 147.
23. *Novemberdag ved Helgenæs Strand*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 2.

1859.

24. *Charlb. En stille Sommerdag ved Stranden*. 102×167,5.
25. *Charlb. Parti fra Helgenæs*. Efteraar.
26. *Charlb. Parti i Riis Skov ved Aarhus*.
27. *Skrænt paa Mols*. 70×95. Auk. 3. April 1917 efter Biskop B. J. Fog. Nr. 111.
28. *Vilde Roser*. 29. Juni. W. & M. Udst. Okt. 1910. Nr. 6.
29. *Tørreplads i Helgenæs Skov*. 34×42. la Cour-Auk. I. Nr. 112.
30. *Fra Støvringgaard*. 37×42. 9. Aug. la Cour-Auk. III Nr. 72.
31. *Elletræer ved en Mose*. 31×51. Max Lesters Auk. 20. Okt. 1924. Nr. 8.
32. *Skanderborg Sø*. 30×38. 25. Juli. Auk. over Johan og Martin Levins samt Jul. T. Levinsens Samlinger. 17. April 1923. Nr. 13.

1860.

33. *Charlb. Sommeraften ved Skanderborg*.
34. *Foraarsdag i Marselisborg Skov*. 39×57. 13. Maj. Anonym Auk. Sporon. Studenterforeningen. 31. Marts 1922. Nr. 75.
35. *Bøgeskov i Udspring*. 34×48. 23. Maj. Mindeudst. 1928. Nr. 9.
36. *Skovparti*. 41×59. 26. Maj. Auk. Charlb. 6.—7. Dec. 1920. P. F. A. Thomsen. Nr. 13.
37. *Skovparti*. Skjærsø. Juni. 39×57,5. Auk. 4. Marts 1907. Tandlæge Prof. Lindhardt. Nr. 25.
38. *Juniaften ved Skjern*. Udst. W. & M. Marts 1919. Nr. 3.
39. *Aftentaage over Engen*. 63×94. la Cour-Auk. II. Nr. 50.
40. *En Rugmark*. Juli. 25×34. Mindeudst. 1928. Nr. 8.
41. *Skovparti*. 26. Juli. 31×36. la Cour-Auk. III. Nr. 42.
42. *Ved Helgenæs Strand*. August. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 4.
43. *Udsigt fra Helgenæs mod Mols*. 34×49,5. la Cour-Auk. II. Nr. 11.
44. *Strand med store Sten*. 36,5×57,5. la Cour-Auk. II. Nr. 121.
45. *Maaneopgang. Helgenæs*. 34×57,5. la Cour-Auk. I. 97.

1861.

46. *Charlb. Tidlig Sommermorgen ud over en Eng*. Tilkendt Neuhausen'ske Præmie.
47. *Charlb. En stille Foraarsdag udover Havet*.
48. *Charlb. Morgenlandskab*.
49. *Charlb. Ved Midsommertid*.

50. *Istransport over Storebælt*. 20. Jan. 32×57. la Cour-Auk. III. Nr. 122.
51. *Foraarsdag. Riis Skov*. 39×36,5. la Cour-Auk. II. Nr. 150.
52. *Vejen til Marselisborg*. Juni. 35×53. Mindeudst. 1928. Nr. 14.
53. *Fra Marselisborg Skov*. Akvarel. 1. Juli. 38×58. Mindeudst. 1928. Nr. 15.
54. *Landskab ved Søbyvad*. Akvarel. la Cour-Auk. II. Nr. 162.
55. *Fra Madum*. Akvarel. 19. Juli. Hirschsprungs Museum.
56. *Ved Vesterhavet*. Akvarel. Anonym Auk. W. & M. (Greve V. Danneskjold-Samsøe o. fl.) 24. Marts 1926. Nr. 2.
57. *Hede ved Herning*. Herning 24. Juli. 24×27. Akvarel. Auk. 11. Nov. 1924 efter Johan Thürmer. Nr. 55
58. *Bredstrup Kalkbrud*. 20. Aug. 24×36. Anonym Auk. W. & M. 21.-22. Okt. 1926. Nr. 15.
59. *Ved Himmelbjergsøerne*. 31,5×55. la Cour-Auk. II. Nr. 99.
60. *Skov med Egetræer*. Septbr. 36×48. la Cour-Auk. III. Nr. 183.
61. *Uroligt Vejr. Kaløvig*. 36,5×60. la Cour-Auk. II. Nr. 62.
62. *Strand ved Kattegat*. 28,5×52. la Cour-Auk. II. Nr. 111.
63. *Graavejrsdag. Kattegat*. 36,5×57,5. la Cour-Auk. II. Nr. 141.
64. *Parti fra Rosenvænget. Vinter*. Akvarel. Udst. i Frederiksberg Ovenlyssal: Dansk Kunst fra 40erne og 80erne. Marts 1925. Nr. 15.

1862.

65. *Charlb. Sildig Sommerdag i Skoven*. 87×115.
66. *Charlb. Stille Septemberdag ved Stranden*.
67. *Charlb. Løvspring*. 50×68.
68. *Charlb. Sommernat. Det begynder at dages*. Købt af Kunstforeningen.
69. *Charlb. Fra Heden. Varm Sommerdag*.
70. *Fra Rosenvænget, bag P. C. Skovgaards Bolig*. Vandfarvetegning. 24. Jan. 31×43. Mindeudst. 1928. Nr. 19.
71. *Tidligt Foraarsdag i Riis Skov*. 34×52. la Cour-Auk. I. Nr. 98.
72. *Skovparti ved Marselisborg*. 75×105. Auk. 3. Nov. 1924, bl. a. efter Kammerherre Suenson. Nr. 43.
73. *En Skovsø. Sommeraften*. 75×113. Mindeudst. 1928. Nr. 20.
74. *Fra Moesgaard Skov ved Aarhus*. 35×54. 31. Maj. Udst. Bergenholz Okt. 1923. Nr. 8.

75. *Helgenæs Strand*. 31×57. 24. Juni. Auk. 19. Jan. 1925 efter Gross. Th. og Vilhelmine Celinder. Nr. 73.
76. *Parti fra Aarhusbugten*. 31,5×36,5. la Cour-Auk. I. Nr. 104.
77. *Skrænt ved Marselisborg*. 10. Juli. W. & M. Udst. Okt. 1910. Nr. 7.
78. *Ved en Bondegård. Graavejr*. 39×62. 18. Juli. la Cour-Auk. III. Nr. 145.
79. *Bondegård med Træer*. 28,5×39. la Cour-Auk. I. Nr. 93.
80. *Graavejrsstemning*. 32×39. 20. Juli. la Cour-Auk. III. Nr. 121.
81. *Graavejrsstemning*. 39×57,5. la Cour-Auk. I. Nr. 48.
82. *Helgenæs Strand. Akvarel*. 21. Juli. la Cour-Auk. II. Nr. 174.
83. *Opdrækkende Torden*. Helgenæs. 34×52,5. la Cour-Auk. Nr. 110.
84. *Vej gennem Rugmarken*. 29×36,5. la Cour-Auk. II. Nr. 90 a.
85. *Udsigt fra Aarhus Mark*. 36,5×60. la Cour-Auk. I. Nr. 72.
86. *Ud over Heden ved Herning*. 34×60. la Cour-Auk. II. Nr. 48.
87. *Jydsk Landskab*. 40×61. (Ved Herning.) 9. Aug. Auk. efter Kunsthandler Kleinsang 29. Jan. 1912. Nr. 16.
88. *Heden ved Herning*. 10. Aug. 40×62. Auk. efter Kunsthandler Kleinsang 29. Jan. 1912. Nr. 17.
89. *Herning Mose*. 15. Aug. Akvarel. Hirschsprungs Museum.
90. *Hedemose ved Herning. Bygevejr*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 7.
91. *Tørvemose ved et Hus*. 47×28,5. la Cour-Auk. I. Nr. 47 a.
92. *Hedelandskab*. Herning 17. Aug. 37×62. Auk. 29. Jan. 1912 efter Kunsthandler Kleinsang. Nr. 18.
93. *En Mosebrand. Akvarel*. Assing. 19. Aug. 23×37. Mindeudst. 1928. Nr. 18.

1863.

94. *Charlb. En Sommernat ved Stranden*.
95. *Charlb. Ud over Havet en stille Foraarsdag*.
96. *Charlb. Henimod Solnedgang. Kystparti fra Aarhusbugten*.
97. *Charlb. I Udkanten af en Egeskov en tidlig Foraarsdag*. Tilh. Statens Museum for Kunst.
98. *Charlb. Fra Heden*.
99. *Løvspring*. 39×60. la Cour-Auk. I. Nr. 75.
100. *Foraarsdag i Riis Skov*. 30. April. Anonym Auk. 27. Jan. 1914. Ovenlyssal, Bredgade 34. Nr. 84.

101. *Skaade ved Aarhus*. 2. Juni. 26×38. Mindeudst. 1928. Nr. 24.
102. *Sommerdag. Aarhusbugten*. 4. Juni. W. & M. Udst. Nov. 1908. Nr. 13.
103. *Aften ved Ringholm*. 19. Juni. 34×52. la Cour-Auk. III. Nr. 71.
104. *Eltang*. 16. Juli. *Akvarel*. 23×38. Mindeudst. 1928. Nr. 23.
105. *Mod Lillebælt*. 20. Juli. 22×38. Mindeudst. 1928. Nr. 22.
106. *Landskab med Kirke. Bygevej. Seest*. 26. Juli. 23×38. Auk. 3. Nov. 1924 efter bl. a. Kammerherre Suenson. Nr. 31.
107. *Ved Føer Strand*. 29. Juli. *Akvarel*. Hirschsprungs Museum.
108. *Hedelskab*. 36,5×60. la Cour-Auk. I. Nr. 43.
109. *Hedelskab. Videbæk*. 22. Aug. 26×44. la Cour-Auk. III. Nr. 41.
110. *Ud over store Vildmose. Akvarel*. la Cour-Auk. II. Nr. 160.
111. *Priorboderne. Akvarel*. la Cour-Auk. II. Nr. 159.
112. *Ved Limfjorden*. 26×39. la Cour-Auk. II. Nr. 108.
113. *Fra Skagen Sønderstrand. Akvarel*. Skagens Museum.
114. *I Egeskoven*. 14. Sept. Anonym Auk. 27. Januar 1914. Ovenlyssalen, Bredgade 34. Nr. 83.
115. *Parti fra Julsø*. 23. Sept. 38×61. Auk. paa Charl. 17.—18. Febr. 1920 efter Gross. E. Aug. Bloch. Nr. 14.
116. *Skoveng med fritstaaende Træer*. 28. Sept. 49×66. Auk. efter Direktør J. W. Reve. 13. April. 1920. Nr. 16.
125. *En Junidag. Egnen ved Tvilum*. 36×51. Mindeudst. 1928. Nr. 25.
126. *Landskab*. Juni. 35×60. Tilh. Randers Museum.
127. *Fra Riis Skov*. Juli. 47×63. la Cour-Auk. III. Nr. 53.
128. *I Skovens Udkant*. 26×42. la Cour-Auk. I. Nr. 113.
129. *Augustdag ved Aarhusbugten*. Anonym Auk. Frederiksberggade 27. 12. Okt. 1921. Nr. 17.
130. *Strand ved Aarhus*. Sept. Anonym Auk. Munch-Petersen. 5. Dec. 1917. Nr. 80.
131. *Ved Foden af Himmelbjerget*. 31. Aug. 31×47. la Cour-Auk. III. Nr. 89.
132. *Landskab med Faar*. 36,5×63. la Cour-Auk. I. Nr. 80.
133. *Faar ved Stranden*. 44,5×68. la Cour-Auk. II. Nr. 109.
134. *Vej paa Aarhus Mark*. 36,5×52. la Cour-Auk. I. Nr. 49.
135. *I Egeskoven. September*. 37×62. Tilh. Statens Museum for Kunst.

1865.

117. *Katrinebjerg ved Aarhus*. Febr. *Akvarel*. Udst. Frederiksberg Ovenlyssal. Okt. 1925. Nr. 20.
118. *Motiv fra Riis Skov*. 9. Maj. 37×61. Anonym Auk. Munch-Petersen. 3. Marts 1920. Nr. 70.
119. *Løvspring. Marselisborg*. 12. Maj. 23×36. la Cour-Auk. III. Nr. 51.
120. *Skovkøften. Marselisborg*. 44,5×65,5. la Cour-Auk. II. Nr. 120 a.
121. *Ved Løvspringstid. Marselisborg*. 23,5×34. la Cour-Auk. II. Nr. 36 a.
122. *Skovparti*. 32×42. Kunsthandler Voss' Ophør-Auk. 15. Febr. 1921. Nr. 10.
123. *Ud over Sundet*. 23,5×39. la Cour-Auk. II. Nr. 138.
124. *Store Bøgetræer ved Skjærsø*. 91,5×134. Juni. la Cour-Auk. II. Nr. 112.
136. *Charlb. En dugfuld Efteraarsmorgen i Egeskoven*.
137. *Charlb. Ved Stranden en kølig Sommermorgen*.
138. *Charlb. En Junidag*.
139. *Charlb. Efter Solnedgang*.
140. *Tidligt Foraar i Skoven*. 47×73. la Cours Mindeudst. paa Charl. 1910. (Tillæg).
141. *Udsigt over Gudenaa. Junidag*. 39×59. Auk. 24.—25. Jan. 1921. Fhv. Teater-ejer J. Jørgensen. Nr. 69. Sammes Dødsbo-Auk. Charl. 24. Nov. 1924. Nr. 8.
142. *Sommerdag. Parti ved Hummelstrup*. Anonym Auk. Hees Eftf., Niels Juels-gade. 24. Jan. 1917. Nr. 60.
143. *Ved Garonne. Montréjeau*. 24.—26. Juli. *Akvarel*. Hirschsprungs Museum.
144. *Formiddag ved Garonne. Montréjeau*. 25. Juli. 36,5×58. Tilh. Statens Museum for Kunst.
145. *Bjerglandskab ved Garonne*. 27. Juli. *Akvarel*. Auk. 27. April 1909. Ingeniør J. Rumps Samling. Nr. 38.
146. *Pyrenæerne. Arreau*. 30. Juli. *Akvarel*. 34×43. Mindeudst. 1928. Nr. 27.
147. *Pyrenæerne mod Pic d'Arbisson*. 31. Juli. *Akvarel*. 32×41. Mindeudst. 1928. Nr. 29.

148. *Arreau*. 31. Juli. 36×45. *Akvarel*. Auk. 25. Sept. 1922 efter Harald Foss.
149. *Vallée d'Aure. Arreau*. 3. Aug. *Akvarel*. 29×33. Mindeudst. 1928. Nr. 30.
150. *Imellem Arreau og Luchon. Pyrenæerne*. 5. August. 31×43. *Akvarel*. Auk. i Studentereforeningen 22. Nov. 1922 efter Legationsraadinde Bruun og Etatsraad Meyer. Nr. 8.
151. *Pyrenæerne. Arreau*. 5. Aug. 29×41. Mindeudst. 1928. Nr. 28.
152. *Fra den romerske Campagne*. 37×60. Rom. 9. Sept. Mindeudst. 1928. Nr. 45.
153. *Albanersøen*. 11. Okt. (Lago di Castella) 34×50. Auk. 1. Dec. 1908 bl. a. efter Landskabsmaler A. Fritz. Nr. 59.
154. *Olivenskov. Arriaccia*. 19. Okt. 38×50. Auk. I efter Louis og Harry Cordosa. 26. Okt. 1914. Nr. 14.

1866.

155. *Charlb. En Septemberdag i Roms Campagne*.
156. *Charlb. En Aftenstund ved Nemisøen*.
157. *Roms Campagne. Via Flaminia*. la Cour-Auk. II. Nr. 171.
158. *Castel Fusano. I Pinieskoven ved Ostia*. 12. Febr. 34×43. *Akvarel*. Mindeudst. 1928. Nr. 32.
159. *Lago di Castella*. 16. Marts. 34×45. *Akvarel*. Mindeudst. 1928. Nr. 33.
160. *Landskab med sneklædte Bjerge i Baggrunden*. Roma. Marts. 50×65. Auk. 24. Maj 1921 efter Viggo Winkel. Nr. 22.
161. *Imellem Porto d'Anzio og Nettuno*. *Akvarel*. la Cour-Auk. II. Nr. 165.
162. *Kysten ved de pontinske Sumpe. Sønden for Nettuno imod Monte Circello*. *Akvarel*. 7. April. 34,8×43,7. Tilh. Statens Museum for Kunst.
163. *Nemisøen*. 25. Maj. 34×42. *Akvarel*. Mindeudst. 1928. Nr. 34.
164. *Castella di San Pietro*. 30.—31. Maj. 1. Juni. 29×39. *Akvarel*. Mindeudst. 1928. Nr. 38.
165. *San Pietro i Sabinerbjærgene*. 3. Juni. 29×39. *Akvarel*. Mindeudst. 1928. Nr. 35.
166. *Fra St. Germano Carrino*. *Akvarel*. la Cour-Auk. II. Nr. 168.
167. *Brænding ved Sorrent*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 18.
168. *Fra Sorrent*. *Akvarel*. la Cour-Auk. II. Nr. 173.
169. *Fra Sorrent*. 20. Juli. 37×58. Mindeudst. 1928. Nr. 36.

170. *Parti fra Sorrent*. 27. Juli. 38×59. Auk. 17. Okt. 1904. Organist R. C. Rasmussen. Nr. 17.
171. *En Vigne. Sorrent*. 31. Juli. 39×29. la Cour-Auk. III. Nr. 13.
172. *Capo di Sorrento. Ruiner af Herkules Templet*. 9.—10. Aug. *Akvarel*. Hirschsprungs Museum.
173. *Fra Sorrent*. 17. Aug. 28×38. *Akvarel*. Mindeudst. 1928. Nr. 39.
174. *Klippelandskab med Oliventræer*. Sorrento. 18. Aug. 35×47. Auk. 26. Okt. 1914 efter Louis og Harry Cordosa. Nr. 12.
175. *Ved Salernobugten, ned mod Sirenernes Øer*. 20. Aug. *Akvarel*. Hirschsprungs Museum.
176. *Imod Castel Gandolfo*. 31,5×45. 13. Okt. Tilh. Statens Museum for Kunst.
177. *Arkadisk Landskab*. 94×127. Mindeudst. 1928. Nr. 31.

1867.

178. *Charlb. Fra Pyrenæerne*.
179. *Skovinteriør. Augustaften*. 36,5×57,5. la Cour-Auk. II. Nr. 104.
180. *Silkeborgsøerne*. 34×60. la Cour-Auk. I. Nr. 58.
181. *Alminde Sø ved Silkeborg*. 9. Sept. 1867. 38×61. Auk. 26. Nov. 1924. Ark. Fred. Levy og Gross. Emil P. Hertz. Nr. 124.
182. *Udsigt fra H. C. Andersens Bænk paa Himmelbjærget*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 20.

1868.

183. *Charlb. En Vinteraften ved Pontemolle*.
184. *Charlb. Kystparti fra Sorrent*.
185. *Charlb. Efteraarsmorgen i Roms Campagne*.
186. *Henad Aften*. 1868. 68×92. la Cour-Auk. III. Nr. 167 a.
187. *Solnedgang over Heden*. 7. Maj. 31×48. la Cour-Auk. III. Nr. 172.
188. *Udsigt over Silkeborg med Himmelbjærget*. 94×115. Auk. i Kunstforeningen 1. Dec. 1879 efter Konferensraad, Bygningsdirektør J. H. Koch og Højskoleforstander Dr. phil. G. Rode. Nr. 10.
189. *Fra Rosenlauri*. 24. Juni. 34×42. Mindeudst. 1928. Nr. 40.
190. *Ved Rosenlauri*. 6.—26. Juni. 36×55. la Cour-Auk. III. Nr. 74.
191. *Fyrreskov. Rosenlauri*. 26. Juni—9. Juli. 36×55. la Cour-Auk. III. Nr. 140.

192. *Rosenlauri mod Wellhorn*. 27.—28.—29. Juni. Akvarel. Mindeudst. 1928. Nr. 43.
193. *Bjærgstrøm ved Rosenlauri*. 6. Juli. 29×38. Auk. W. & M. 23.—30. Marts 1927 efter Gross. O. Mathiasen. Nr. 35.
194. *Rosenlauri-Gletscher*. Akvarel. la Cour-Auk. II. Nr. 166.
195. *Fra Rosenlauri mod Engelhörner*. Akvarel. la Cour-Auk. II. Nr. 170.
196. *Fra Rosenlauri mod Wetterhorn*. Akvarel. la Cour-Auk. II. Nr. 163.
197. *Fra Mürren*. August. 36,5×55. la Cour-Auk. II. Nr. 114.
198. *Sneklædte Bjerge*. 12. Aug. 31×38. W. & M. Udst. Nov. 1911. Nr. 4.
199. *Fra Mürren, set mod Vandfaldet Schmadribach*. Berner oberland. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 25.
200. *Fra Engstlen-See, Berner oberland*. 2.—7. Sept. 36×54. Mindeudst. 1928. Nr. 42.

1869.

201. *Oliventræer*. Akvarel. Tivoli. 26. April. Hirschsprungs Museum.
202. *Olivenskov ved Tivoli*. 10. April—20. Maj. 22×36. la Cour-Auk. III. Nr. 119 a.
203. *Oliventræer*. Tivoli. 18.—30. April. 36×60. Auk. 24. Maj 1921 efter Viggo Winkel. Nr. 23.
204. *Landskab med Agaver*. Tivoli. 6. Maj. 35×36. Mindeudst. 1928. Nr. 44.
205. *Oliventræer*. Tivoli. 29. Maj. 37×53. Auk. 24.—25. Jan. 1921. Fhv. Teater-ejer J. Jürgensen. Nr. 68.
206. *Studie fra Tivoli*. 9. Juni. 36×55. Generalkonsul Johan Hansens Samling.
207. *Olivenskov ved Tivoli*. 15. Juni. 36,5×60. Auk. 1. Marts 1909 efter Overlæge Prof. Fr. Lange. Nr. 10.
208. *Fra Tivoli*. 16. Juni. 29×37. la Cour-Auk. III. Nr. 134.
209. *Oliventræer*. Tivoli. 26. Juni. W. & M. Udst. Nov. 1911. Nr. 5.
210. *Klippegrotte ved Tivoli*. Akvarel. 28., 29. og 30. Juni. Hirschsprungs Museum.
211. *Ruiner ved Tivoli*. 1. Juli. 26×26. la Cour-Auk. III. Nr. 31.
212. *Fra Vandfaldet ved Tivoli*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 26.
213. *Roms Campagne set fra Tivoli*. 36,5×52,5. la Cour-Auk. I. Nr. 28.
214. *Ved Bredden af Nemisøen*. 14. Juli. 32×37. C. F. E. von Holstein-Rathlous og Hustru, f. Jerichaus. Auk. 22.—23. Okt. 1919. Nr. 185.
215. *Nemisøen*. 17. Juli. 37×48. Anonym Auk. Vestervoldgade 11. 23. Okt. 1918. Nr. 22.

216. *Fra Nemisøen*. 18. Juli. W. & M. Udst. Nov. 1909. Nr. 9.
217. *Formiddag ved Nemisøen*. September. 36,5×49,5. la Cour-Auk. II. Nr. 131.
218. *Septemberdag ved Nemisøen*. 28,5×36,5. la Cour-Auk. II. Nr. 149.
219. *Roms Campagne*. 17. Nov. 12×21. la Cour-Auk. III. Nr. 20.
220. *Klippeparti*. Capri. Akvarel. la Cour-Auk. II. Nr. 156.

1870.

221. *Bugten ved Capri*. 39×60. la Cour-Auk. II. Nr. 103.
222. *Fra Villa Borgheses Have*. 2. April. 36,5×49,5. Anonym. Auk. Charl. 23. Nov. 1908. (Marsmann o. fl.) Nr. 19.
223. *Küchlers Kloster*. Rom. 11. April. 38×58. la Cour-Auk. III. Nr. 106a.
224. *Udsigt fra Klosteret Bonaventura*. 36,5×57,5. la Cour-Auk. I. Nr. 57.
225. *Fra Roms Campagne*. 13. April. 18×28. Hofjægermesterinde Holstein-Rathlous Auk. 6. Febr. 1924. Nr. 12.
226. *Fra den romerske Campagne*. 15. April. 18×28. la Cour-Auk. III. Nr. 34.
227. *Italiensk Landskab*. Civitella. 19. Maj. 37×60. Mindeudst. 1928. Nr. 50.
228. *Et Vandfald*. 35×52. Mindeudst. 1928. Nr. 49.
229. *Olevano*. 11. Maj. 21×29. la Cour-Auk. III. Nr. 4.
230. *Fra Olevano*. 15. Maj. 29×18. la Cour-Auk. III. Nr. 28.
231. *Fra Olevano*. 23. Maj. 39×31. la Cour-Auk. III. Nr. 82.
232. *Klipper med Oliventræer*, Olevano. 36,5×52,5. la Cour-Auk. I. Nr. 103.
233. *Klippeparti*. 36,5×29. la Cour-Auk. II. Nr. 6.
234. *Fra Olevano*. 36,5×57,5. la Cour-Auk. I. Nr. 88.
235. *I Sabinerbjærgene*. Akvarel. la Cour-Auk. II. Nr. 164.
236. *Fra Sabinerbjærgene*. 56×62. Mindeudst. 1928. Nr. 47.
237. *Rocca di Stefano*. 2. Juni. 37×58. Mindeudst. 1928. Nr. 48.
238. *Fra Italien*. 11. Juni. 21×31. la Cour-Auk. III. Nr. 100.
239. *Castel Gandolfo ved Albanersøen*. Anonym Auk. 10. Febr. 1914. Ovenlyssalen, Bredgade 34. Nr. 53.
240. *Aften ved Nemisøen*. 1870. 57,5×86,5. Auk. 19. Juni 1874. Lensgrevinde Daners Dødsbo. Nr. 7.

241. *Ved Nemisøen*. 11. Juni. 37×53. Auk. W. & M. 10. Maj 1927. Nr. 13.
 242. *Genzano*. 14. Juni. 24×32. la Cour-Auk. III. Nr. 123.
 243. *Fra Genzano*. 23. Juni. Auk. 9. Marts 1903 efter Prof. V. D. Ottesen. Nr. 22.
 244. *Vej med Oliventræer. Tivoli*. 27. Juni. W. & M. Udst. April 1910. Nr. 8.
 245. *Oliventræer ved Tivoli*. 28. Juni. 28×21. la Cour-Auk. III. Nr. 79.
 246. *Ved Tivoli*. 39×31,5. la Cour-Auk. II. Nr. 147.
 247. *Olivenskov ved Tivoli*. 113×166. Mindeudst. 1928. Nr. 154.
 248. *Udsigt over Olivenhaven*. 4. Juli. Anonym Auk. Frederiksberggade 27. 7. Marts 1923. Nr. 20.
 249. *Fra Tivoli*. 27. Aug. 18×26. la Cour-Auk. III. Nr. 44.
 250. *Fra Engstlen Alp. Berner Oberland*. 108×162. Tilh. Aalborg Museum.

1871.

251. *Charlb. Fra Engstlen-Alp i Berner Oberland. Morgen i September*.
 252. *Charlb. Aften ved Nemisøen*. Tilkendt Udstillingsmedaillen. Købt af Kunstforeningen.
 253. *Charlb. Foraarsmorgen i Roms Campagne*. Tilh. Statens Museum for Kunst.
 254. *Charlb. Ved Neapels Havbugt; i Forgrunden Rester af antikke Bade*.
 255. *Fra Riis Skov*. 36,5×57,5. la Cour-Auk. I. Nr. 116.
 256. *Veytaux*. 14. Juni. 29×38. la Cour-Auk. III. Nr. 135.
 257. *Slottet Chillon ved Genfersøen*. 23. Juni. 37×66. Fortegn. over Generalkonsul Valdemar Glückstadts Samling 1917.
 258. *Montreux ved Genfersøen*. 25. Juni. W. & M. Udst. Marts 1921. Nr. 3.
 259. *Fra Zermatt imod Matterhorn*. 7. Juli. 36,5×60. Anonym Auk. Charlb. 23. Nov. 1908. (Marsmann o. fl.) Nr. 12.
 260. *Rothe Felsen. Zermatt*. 13. Juli. 34×59. Mindeudst. 1928. Nr. 54.
 261. *Bjergskrænt. Zermatt*. 16. Juli. 37×59. la Cour-Auk. III. Nr. 154.
 262. *Fra Zermatt*. 36,5×42. la Cour-Auk. II. Nr. 154a.
 263. *Ved Rosenlaui*. 26. Juli. 29×39. la Cour-Auk. III. Nr. 68.
 264. *Ved Engstlen See i Berner Oberland. Morgen. Studie*. 34×60 la Cours Auktion 28. Okt. 1889. Nr. 6.
 265. *Riffelberg*. 7. Aug. 34×57. Mindeudst. 1928. Nr. 56.

266. *Taage over Riffelberg*. 36,5×60. la Cour-Auk. I. Nr. 102.
 267. *Fra Brunnen*. 1. Sept. 31×21. la Cour-Auk. III. Nr. 94.
 268. *Fra Brunnen*. 23,5×31,5. la Cour-Auk. II. Nr. 71.
 269. *Fra Lugano*. 37×58. 10. Sept. Hirschsprungs Museum.
 270. *Lugano*. 13. Sept. W. & M. Udst. Marts 1909. Nr. 13.
 271. *Ponte Tresa*. September. 31,5×42. la Cour-Auk. II. Nr. 74.
 272. *Ved Ponte Tresa*. 25. Sept. 36×60. Mindeudst. 1928. Nr. 89.

1872.

273. *Charlb. Morgen ved Vierwaldstädtersøen*.
 274. *Løvspring*. 36,5×57,5. la Cour-Auk. I. Nr. 122.
 275. *Ved Ordrup*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 39.
 276. *Junidag. Skovinteriør*. la Cour-Auk. II. Nr. 106.
 277. *Fuglsangssøen i Dyrehaven*. 5. Juni. 38×60. W. & M. Udst. Nov. 1909. Nr. 11.
 278. *Juniaften ved Himmelbjærgsøerne*. 31,5×44,5. la Cour-Auk. II. Nr. 57.
 279. *Klar Eftermiddag ved Juel Sø*. 11. Juni. 26×30. la Cour-Auk. III. Nr. 131.
 280. *Skrænt ved Helgenæs*. 28. Juni. 40×54. Anonym Auk. Sporon. Studenterforeningen. 8. Marts 1921. Nr. 13.
 281. *Aftenstemning, ud over Randers Fjord*. 36,5×60. la Cour-Auk. II. Nr. 60a.
 282. *Bygevej*. 18×23. la Cour-Auk. III. Nr. 19.
 283. *Svensk Landskab*. 36,5×60. la Cour-Auk. I. Nr. 137.
 284. *Svensk Landskab*. 24. Juli. W. & M. Udst. Marts 1919. Nr. 4.
 285. *Moseparti med Birketræer. Husqvarna*. 58×60. Auk. efter Kunsthändler J. Kleinsang. 29. Jan. 1912. Nr. 20.
 286. *Et Fyrretræ*. 28. Juli. 39×32. la Cour-Auk. III. Nr. 165.
 287. *Et Vandfald*. 1. Aug. 40×31. la Cour-Auk. III. Nr. 166.

1873.

288. *Charlb. Matterhorn med nyfalden Sne. Billede fra Højalperne*. 121×186.
 289. *Charlb. Tidlig Morgen ved Middelhavets Kyst*. 104×168.
 290. *Charlb. Aften ved Lugano*. 81×106.
 291. *Charlb. Under Vinløv*.
 292. *Charlb. Juniaften ved Bagsværd Sø*.
 293. *Foraarsdag i Skoven*. 28,5×36,5. la Cour-Auk. II. Nr. 70.

294. *Skovparti*. 36,5×60. la Cour-Auk. I. Nr. 19.
295. *Skovinteriør*. 34×52,5. la Cour-Auk. I. Nr. 59.
296. *Skovparti*. 23,5×39. la Cour-Auk. I. Nr. 117.
297. *Parti fra Moesgaard Skov*. 37×60. Auk. Charlb. 8. Nov. 1909. Apoteker Meyer. Aarhus. Nr. 3.
298. *Birkeskov*. 23. Maj. 23×39. la Cour-Auk. III. Nr. 179.
299. *Flad Strand*. 36,5×60. la Cour-Auk. I. Nr. 64.
300. *Helgenæs Strand*. 36,5×60. la Cour-Auk. I. Nr. 85.
301. *Landskab med høj Luft*. 18. Juli. 23×39. la Cour-Auk. III. Nr. 39.
302. *Strandbillede fra Mols*. 23. Juli. 37×60. Tilh. Hirschsprungs Museum.
303. *Lys Sommerdag. Helgenæs*. 28. Juli Kl. 4. 21×34. la Cour-Auk. III. Nr. 58.
304. *Fra Helgenæs*. 31. Juli. 15×27. Mindeudst. 1928. Nr. 64.
305. *Ved Silkeborgsøerne*. 28. Aug. 19×34. la Cour-Auk. III. Nr. 110.
306. *Augustaften. Silkeborg*. 29. Aug. 13×34. la Cour-Auk. III. Nr. 77.
307. *Ellebuske ved Alminde Sø. Silkeborg*. 37,5×59. Aalborg Museum.
308. *Ved Silkeborg*. 6. Sept. 18×31. la Cour-Auk. III. Nr. 25.
309. *Ved Foden af Himmelbjærget*. 7. Sept. 21×31. la Cour-Auk. III. Nr. 80.
310. *Landskab ved en Sø*. 7. Sept. 36×60. Auk. 12. April 1921 efter Boghandler Oscar Gad. Nr. 11.
311. *En Skov. I Forgrunden Vegetation*. 17. Sept. 35×41. Mindeudst. 1928. Nr. 63.
312. *Elletræer*. 21. Sept. 32×45. la Cour-Auk. III. Nr. 169.
313. *Ringholm. Birketræer*. 23. Sept. 24×37. Mindeudst. 1928. Nr. 67.
314. *Enebærbuske ved en Skovsø*. 25. Sept. 28×31. la Cour-Auk. III. Nr. 59.
315. *Udsigt fra Himmelbjærget mod Øst*. 31,5×39. la Cour-Auk. II. Nr. 151.
316. *Udsigt fra Himmelbjærget mod Syd*. 18×44,5. la Cour-Auk. II. Nr. 75.
317. *Udsigt fra Himmelbjærget*. 43×48. Mindeudst. 1928. Nr. 68.
318. *Skovparti. Henad Aften*. 31,5×39. la Cour-Auk. II. Nr. 127a.
319. *Skovsø. September*. 31,5×42. la Cour-Auk. II. Nr. 52.
320. *En Skovsø*. 36,5×68. la Cour-Auk. I. Nr. 113.
321. *Skovparti med Sø. Ry Nørreskov*. 36,5×60. la Cour-Auk. I. Nr. 107.
322. *Juel Sø. Septbr*. 41×61. Auk. 29. Jan. 1912 efter Kunsthandler J. Kleinsang. Nr. 21.
323. *Himmelbjærget. Mod Øst*. 5. Okt. 23×39. la Cour-Auk. III. Nr. 184.
324. *Birkeskov. Silkeborg*. 6. Okt. 24×35. la Cour-Auk. III. Nr. 118.
325. *Oktoberdag ved Ringholm*. 7. Okt. 30×54. la Cour-Auk. III. Nr. 136a.
326. *Ringholm*. 8. Okt. 18×31. la Cour-Auk. III. Nr. 101.
327. *Fra Juel Sø*. 9. Okt. 15×25. Mindeudst. 1928. Nr. 65.
328. *Hedevej*. 12. Okt. 21×31. la Cour-Auk. III. Nr. 10.
329. *Hedevej*. 12. Okt. 21×34. la Cour-Auk. III. Nr. 83.
330. *Hedelandskab*. 12. Okt. 21×31. la Cour-Auk. III. Nr. 99.
331. *Aften. Ringholm*. 12. Okt. 20×32. la Cour-Auk. III. Nr. 150.
332. *Eftermiddag i Oktober ved Himmelbjærget*. 29×52,5. la Cour-Auk. II. Nr. 60.
333. *Sen Eftermiddag. Silkeborg*. 14. Okt. 18×31. la Cour-Auk. III. Nr. 11.
- 1874.
334. *Charlb. En Foraarsdag i Bøgeskoven*.
335. *Charlb. Tidlig Morgen ved Nemisøen*. F. f. n. K. Udst. 1907. Nr. 21.
336. *Charlb. Wetterhorn*.
337. *Charlb. En stille Septemberdag. Alminde Sø ved Silkeborg*.
338. *Strandparti ved Middelfart*. Anonym Auk. 29. Sept. 1920. Allégade 8. Nr. 69.
339. *Udsigt fra Kongebroskoven. Middelfart*. Anonym Auk. 5. Okt. 1920. Nr. 690.
340. *Ved Brunnen*. 19. Maj. 23×34. la Cour-Auk. III. Nr. 102.
341. *Vierwaldstædtersøen. Ved Brunnen*. 28. Maj. W. & M. Udst. April 1910.
342. *Landskab ved Brunnen*. 23,5×34. la Cour-Auk. II. Nr. 94.
343. *Fra Brunnen*. 23,5×34. la Cour-Auk. II. Nr. 77.
344. *Sneklædte Bjærge ved Vierwaldstædtersøen*. 12. Juni. 40×65. Mindeudst. 1928. Nr. 70.
345. *Parti fra Brunnen*. 23,5×31,5. la Cour-Auk. I. Nr. 133.
346. *Pergola ved Nemisøen* 54×85. Mindeudst. 1928. Nr. 69.
347. *I Villa d'Estes Have i Tivoli. Studie*. 44,5×49,5. la Cours Auktion 28. Okt. 1889. Nr. 5.

348. *Fra Villa d'Este. Solskinsformiddag.* 29. Juni. 43×65. Hirschsprungs Museum.
349. *Fritstaaende Oliventræer. Tivoli.* 31,5×44,5. la Cour-Auk. II. Nr. 140.
350. *Fra Tivoli.* 44,5×63. la Cour-Auk. I. Nr. 44.
351. *Fra Tivoli.* 44,5×63. la Cour-Auk. I. Nr. 127.
352. *Parti fra Rhonedalen.* 10. Juli. 44,5×65,5. Auk. II. efter Organist R. C. Rasmussen. 12. Dec. 1904. Nr. 205.
353. *Landskab. Schweiz.* 23,5×36,5. la Cour-Auk. II. Nr. 35.
354. *Genfersøen ved Chillon.* 10. Aug. W. & M. Udst. Nov. 1911. Nr. 6.
355. *Strand paa Capri.* 23×36. la Cour-Auk. III. Nr. 103.
356. *Klippeparti. Capri.* Aug. 44×66. Auk. 29. Jan. 1912 efter Kunsthandler J. Kleinsang. Nr. 22.
357. *Klipper. Capri.* 21×39. la Cour-Auk. II. Nr. 15a.
358. *Fra Capri.* 44,5×63. la Cour-Auk. I. Nr. 41.
359. *Golfen ved Neapel, set fra Capri.* 36,5×55. la Cour-Auk. I. Nr. 29.
360. *Solopgang. Capri.* 36,5×55. Anonym Auk. 23. Marts 1909. Østergade 15. Sporon.
361. *Henimod Aften paa Capri.* 44,5×68. Studie. la Cours Auktion 28. Okt. 1889. Nr. 16.
362. *Formiddag paa Capri.* 44,5×68. Studie. la Cours Auktion 28. Okt. 1889. Nr. 15.
363. *Fra Ponte Tresa.* 44,5×65,5. 28. Sept. la Cour-Auk. I. Nr. 84.
364. *Ponte Tresa. Ved Solnedgang.* 44,5×65,5. la Cour-Auk. I. Nr. 109a.
365. *Fra Macugnaga.* 42×65,5. la Cour-Auk. I. Nr. 40.
366. *Fra Macugnaga.* 9. Okt. la Cour-Auk. III. Nr. 181.
367. *Engadin.* Okt. W. & M. Udst. April 1911. Nr. 6.
373. *En Skovsø.* 40×54. Mindeudst. 1928. Nr. 73.
374. *Fritstaaende Træer.* 26×32. Mindeudst. 1928. Nr. 75.
375. *Majdag. Skoveng.* 27. Maj. 25×36. la Cour-Auk. III. Nr. 151.
376. *En Skovmose.* 29×42. la Cour-Auk. II. Nr. 117.
377. *Skovstudie.* 23,5×31,5. la Cour-Auk. II. Nr. 72.
378. *Ved Solnedgangstid. Helgenæs.* 22. Juni. 23×39. la Cour-Auk. III. Nr. 50.
379. *Ved Lavvande. Strandparti paa Mols.* Studie. 44,5×73. la Cours Auktion 28. Okt. 1889. Nr. 11.
380. *Strandbred. Helgenæs.* 5. Juli. 45×60. Auk. 14. Marts 1910. J. Just og Cordosa. Nr. 19.
381. *Stranden ved Helgenæs.* 10. Juli. 34×47. Mindeudst. 1928. Nr. 80.
382. *Helgenæs Strand.* 12. Juli. 43×64. Mindeudst. 1928. Nr. 90.
383. *Jydsk Strandparti.* 19. Juli. Anonym Auk. 9. Dec. 1901. Den frie Udst. Sporon. Nr. 17.
384. *Helgenæs.* 25. Juli. 42×64. Fhv. Teater-ejer J. Jørgensens Auk. 24—25. Jan. 1921. Nr. 6.
385. *Eftermiddag ved Moesgaard Strand.* Juli. 31,5×44,5. la Cour-Auk. II. Nr. 16.
386. *Flad Strand. Optrækkende Torden.* 34×47. la Cour-Auk. II. Nr. 20.
387. *Fra Kaløvig.* 34×44,5. Auk. 15. Marts 1909 (Cordosa). Nr. 86.
388. *Piletræer ved et Aaløb.* 34×43. Mindeudst. 1928. Nr. 79.
389. *Klippeparti.* 8. Sept. 31×72. Mindeudst. 1928. Nr. 76.
390. *Henad Solnedgang. Silkeborg.* 11. Okt. 42×66. la Cour-Auk. III. Nr. 16.
391. *Skovparti fra Silkeborg.* 44,5×73. la Cour-Auk. I. Nr. 134.
392. *Ved Skanderborg Sø.* 36,5×63. la Cour-Auk. II. Nr. 28.
393. *Vej ved en Bondegaard.* 39×47. la Cour-Auk. I. Nr. 42a.

1875.

368. *Charlb. Morgen. Motiv fra Capri.*
369. *Charlb. Aften ved en italiensk Indsø.*
370. *Charlb. Majdag i Schweiz.* 71×105.
371. *Bøgeskov.* 9. Maj. 43×64. Mindeudst. 1928. Nr. 74.
372. *Ved Fuglsangsmosen i Jægersborg Dyrehave. Eftermiddag i Maj.* 44,5×68. Studie. la Cours Auktion 28. Okt. 1889. Nr. 20.

1876.

394. *Charlb. Septembraften ved en Indsø.* 123×186.
395. *Charlb. Formiddag ved Ponte Tresa.*
396. *Charlb. Foraarsdag i Bøgeskoven.*
397. *Charlb. I Villa d'Este i Tivoli.* 73×84.
398. *Jydsk Hedelandskab.* 5. Juni. W. & M. Udst. Marts 1919. Nr. 6.

399. *Ved Juel Sø. Sommeraften i Juni.* 47×70. Anonym Auk. 28. Okt. 1918. Studenterforeningen. Spor. Nr. 7.
400. *Hedelandskab.* 7. Juli. 44×68. Anonym Auk. Ovenlyssalen, Bredgade 34. 22. Nov. 1916. Nr. 15.
401. *Ringholm Skov ved Foden af Himmelbjærget.* 8. Juli. 44×74. Auk. Studenterforeningen. Spor. 18. Dec. 1916. Nr. 70.
402. *Fra Ringholm ved Himmelbjærget.* 34×46. 9. Juli. Mindeudst. 1928. Nr. 85.
403. *Udsigt fra Himmelbjærget mod Øst.* 36,5×47. la Cour-Auk. I. Nr. 98.
404. *Ved Juel Sø. Tordenluft.* 36,5×55. la Cour-Auk. II. Nr. 8.
405. *Vej neden for Himmelbjærget.* 44,5×73. la Cour-Auk. II. Nr. 32.
406. *Enebærskov.* 44,5×52. la Cour-Auk. II. Nr. 84.
407. *Strand med store Sten.* Juli. 43×65. Mindeudst. 1928. Nr. 81.
408. *Fra Mols.* 29×41. Mindeudst. 1928. Nr. 83.
409. *Strand ved Helgenæs.* August. Anonym Auk. Fenger. 27. Marts 1917. Nr. 51.
410. *Fra Silaplana i Schweiz.* 24. August. Anonym Auk. 11. Nov. 1901. Nytorv 3. Spor. Nr. 51.
411. *Eftermiddag ved Silaplana.* 28. Aug. 44×56. la Cour-Auk. III. Nr. 71a.
412. *Ved Silaplana i Engadin.* Studie. 44,5×73. la Cours Auktion 28. Okt. 1889. Nr. 19.
413. *Ved Genfersøen. Morgen. Imod Dent du Midi.* Studie. 44,5×73. la Cours Auk. 28. Okt. 1889. Nr. 18.
414. *Slottet Chillon ved Genfersøen.* Studie. 44,5×68. la Cours Auk. 28. Okt. 1889. Nr. 17.
415. *Genfersøen ved Chillon.* 13. Sept. 23×34. la Cour-Auk. III. Nr. 96.
416. *Ringholm ved Himmelbjærget. Oktober.* 29×52. la Cour-Auk. I. Nr. 38.
417. *Oktoberaften ved Juel Sø.* 8. Okt. 44×74. Mindeudst. 1928. Nr. 86.
- 1877.
418. *Charlb. Taaget Efteraarsmorgen i Ud-kanten af en Birkeskov. Motiv fra Egnen ved Silkeborg.* Tilh. Statens Museum for Kunst. 125×190,5.
419. *Charlb. Slottet Chillon ved Genfersøen. Formiddag i September.* 56×90.
420. *Charlb. Parti paa Capri.* 70×102.
421. *Charlb. Graavejrsdag ved Stranden.*
422. *Charlb. Foraarseftermiddag i Dyrehaven.* 33×51.
423. *Fra Silkeborg Langsø.* 8. Juli. 31×47. Auk. 7. Febr. 1916 efter Partikulier A. C. Christensen. Nr. 6.
424. *Fra Lunden ved Silkeborg.* 10. Juli. 46×75. Anonym Auk. W. & M. 1. Maj 1922. Nr. 9.
425. *Landskab ved Himmelbjærgsøerne.* 14. Juli. Anonym Auk. Ovenlyssalen. Bredgade 34. 29. Okt. 1918. Nr. 51a.
426. *Bøgetræer ved en Sø.* 44,5×34. la Cour-Auk. I. Nr. 109.
427. *Strandparti ved Helgenæs.* 45×66,5. 14. Aug. Tilh. Statens Museum for Kunst.
428. *Lys Graavejrsdag ved Havet.* 31,5×42. la Cour-Auk. II. Nr. 25.
429. *Maaneopgang.* 36,5×57,5. la Cour-Auk. II. Nr. 23.
430. *Ved Herregaarden Tyllinge i Småland.* Studie. 44,5×73. la Cours Auktion 28. Okt. 1889. Nr. 12.
431. *Efter Regn. Tyllinge.* 13. Sept. W. & M. Udst. Okt. 1917. Nr. 14.
432. *Svensk Landskab. Tyllinge.* 14. Sept. W. & M. Udst. Nov. 1909. Nr. 13.
- 1878.
433. *Charlb. Part ved den flade Strand. Bygevej.* 122,5×188,5. Tilh. Museet i Aarhus.
434. *Charlb. Stille Sommerdag ved Stranden.* 122,5×188,5.
435. *Charlb. Formiddag i Engadin.* August. 87,5×137,5.
436. *Charlb. Slottet Chillon ved Genfersøen. Mildt Graavejr.* 65,5×99,5.
437. *Charlb. Under Vinløv. Sommereftermiddag paa Capri.* 52,5×78,5.
438. *Charlb. Foraarsdag ved Vierwaldstattersøen imod Uri-Rothstock.* 105×162.
439. *Blomstrende Frugttræer. Brunnen.* Maj. Udst. W. & M. Novbr. 1908. Nr. 15.
440. *Taage. Berner Oberland.* 43×65. W. & M. Auk. II. i Kunstforeningen. 30. Sept. 1925. Nr. 13.
441. *Genzano. Sen Aften i Juni.* 36,5×57,5. la Cour-Auk. I. Nr. 71.
442. *Marine grande. Capri.* 42×65,5. la Cour-Auk. II. Nr. 125.
443. *Landskab paa Mols.* 15. Juli. W. & M. Udst. Nov. 1909. Nr. 14.
444. *Julidag. Silkeborg.* 16. Juli. 23×43. la Cour-Auk. III. Nr. 128.
445. *Juliaften. Silkeborg.* 17. Juli. 22×34. la Cour-Auk. III. Nr. 153.
446. *Skovsø ved Himmelbjærget.* 17. Juli. 45×38. Auk. efter Kunsthandler J. Kleinsang. 29. Jan. 1912. Nr. 23.

447. *Fra Aarhusbugten*. 17. Juli. 29×47. Mindeudst. 1928. Nr. 87.
 448. *Graavejrsdag. Aarhusbugten*. 20. Juli. 22×36. la Cour-Auk. III. Nr. 119.
 449. *Stenkyst ved en jydsk Fjord*. 7. Aug. 43×73. Mindeudst. 1928. Nr. 91.
 450. *Optrækkende Uvej ved Helgenæs Strand*. 43×65,5. la Cours Mindeudstilling paa Charl. 1910.

1879.

451. *Italiensk Landskab*. 77×75. Mindeudst. 1928. Nr. 97.
 452. *Enebærbuske*. 21. Juni. 44×55. la Cour-Auk. III. Nr. 81.
 453. *Aabent Landskab*. 17. Juli. 43×74. Mindeudst. 1928. Nr. 94.
 454. *Parti fra Bækkeskov*. 5. Aug. 42×65,5. Anonym Auk. 14. Dec. 1903. Den frie Udst. Sporon. Nr. 57.
 455. *Udsigt fra Sjælland til Møen*. 7. Aug. 32×48. la Cour-Auk. III. Nr. 161.
 456. *Fra Sjælland over mod Møen*. 23,5×44,5. la Cour-Auk. I. Nr. 99.
 457. *En Sommeraften*. 114×167. 1879—83. Mindeudst. 1928. Nr. 96.
 458. *Skovstudie*. 24,3×46. Generalkonsul Johan Hansens Samling.
 459. *Vendersvold ved Næstved*. 44,5×73. Skoleinspektør N. Nissens Auk. 10. Marts 1908. Nr. 26.
 460. *Vej neden for Himmelbjærget*. 42×76. la Cour-Auk. I. Nr. 63 a.
 461. *Ved Juel Sø. Eftermiddag i September*. Studie. 44,5×60. la Cours Auktion 28. Okt. 1889. Nr. 3.
 462. *Juel Sø ved Solnedgang*. 12. Sept. 37×59. Auk. 4. Maj 1915 efter Jægermesterinde Elise von Klein. Nr. 50.
 463. *Ved en af Himmelbjærgsøerne*. 44,5×36,5. la Cour-Auk. II. Nr. 15.
 464. *Landskab med Sø. Solnedgang*. 36,5×47. la Cour-Auk. I. Nr. 105.
 465. *Landskab med Sø*. 31,5×44,5. la Cour-Auk. I. Nr. 115.

1880.

466. *Foraarsdag i Bøgeskoven*. Riis Skov ved Aarhus. 71×74. (Raadhusudst.). Den Barnekowske Samling i Kunstforeningen. April. 1921. Nr. 172.
 467. *Foraarsdag ved Himmelbjærget*. 23. Maj. Anonym Auk. 2. Okt. 1906. Vesterbrogade 58.
 468. *Hulvej. Himmelbjærgene. Tidligt Foraar*. 42×73. la Cour-Auk. I. Nr. 118 a.

469. *Bygevejrdsdag ved Juel Sø*. Studie. 44,5×73. la Cours Auktion 28. Okt. 1889. Nr. 14.
 470. *Junidag ved Juel Sø*. 22. Juni. W. & M. Udst. Jan. 1916. Nr. 15.
 471. *Dugfuld Sommermorgen ved Juel Sø*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 93.
 472. *Udsigt fra Himmelbjærget mod Øst*. 34×47. la Cour-Auk. I. Nr. 76.
 473. *Paa Heden ved Himmelbjærget*. Studie. 44,5×73. la Cours Auktion 28. Okt. 1889. Nr. 13.
 474. *Vej gennem Heden*. 44,5×47. la Cour-Auk. II. Nr. 43.
 475. *Vej gennem Heden*. 44×74. Anonym Auk. 10. Dec. 1912. Jernbanegade 9. Sporon Nr. 69.
 476. *Skovskrænt*. 27. Juli. 45×45. la Cour-Auk. III. Nr. 115 a.
 477. *Strandbillede*. 44×74. Gentagelse med enkelte Ændringer af 433. Mindeudst. 1928. Nr. 103.
 478. *Strandparti fra Mols. Solskin*. 36,5×47. la Cour-Auk. I. Nr. 90 a.
 479. *Ved Kalø Vig. Eftermiddag i August*. Studie. 44,5×73. la Cours Auktion 28. Okt. 1889. Nr. 9.
 480. *De gamle Piletræer*. 44,5×73. Studie. la Cours Auktion 28. Okt. 1889. Nr. 10.
 481. *Ved Juel Sø. Formiddag i September*. Studie. 44,5×73. la Cours Auktion 28. Okt. 1889. Nr. 46.
 482. *Ved Foden af Himmelbjærget. Diset Septembermorgen*. 25. Sept. 45×76. Auk. 29. Jan. 1912 efter Kunsthandler J. Kleinsang. Nr. 24.
 483. *Et Uvej trækker op over Juel Sø*. 121×186. Mindeudst. 1928. Nr. 98.
 484. *Septembraften ved Juel Sø*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 92.

1881.

485. *Charlb. Bygevejrdsdag ved Juel Sø. Eftermiddag i Forsommeren*. 121,5×161.
 486. *Charlb. Stille Aften ved Foden af Himmelbjærget*. 102×163.
 487. *Charlb. Ved Stranden. Optrækkende Uvej i August*. Købt af Kunstforeningen.
 488. *Charlb. I Dagningen. Morgen i September efter en dugfuld Nat*. 69,5×104,5.
 489. *En Skovvej*. 44,5×68. la Cour-Auk. II. Nr. 82.
 490. *Foraarsdag ved Juel Sø*. Studie. 44,5×63. la Cours Auktion 28. Okt. 1889. Nr. 4.

491. *Fra Egnen ved Silkeborgsøerne*. 43×73. Mindeudst. 1928. Nr. 106.
492. *Lyngbakker*. Juni. 36×50. la Cour-Auk. III. Nr. 91.
493. *Juel Sø*. 3. Juni. 21×36,5. Anonym Auk. 8. Dec. 1903. Østergade 3. Sporon. Nr. 61.
494. *En gammel Bøg i Skoven ved Himmelbjærget*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 98.
495. *Trærødder*. 23. Juni. 20×35. Mindeudst. 1928. Nr. 107.
496. *Zermatt*. Juli. 28,5×36,5. la Cour-Auk. II. Nr. 122.
497. *Nemisøen*. 58×54. Udst. af den Barnekowske Samling i Kunstforeningen. April 1921. Nr. 13.
498. *Landskab fra Kalø Vig*. 7. Aug. W. & M. Udst. Nov. 1909. Nr. 22.
499. *Strandparti ved Aarhusbugten*. 14. Aug. 45×74. Auk. 16. Okt. 1918. Direktør Eduard Rée. Nr. 14.
500. *Gamle Piletræer ved Følle Strand*. 44,5×36,5. la Cour-Auk. I. Nr. 91.
501. *Fra Følle Strand*. 44,5×73. la Cour-Auk. I. Nr. 7 a.
502. *Ved Helgenæs Kirke*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 102.
503. *Strandparti fra Helgenæs*. 19. Sept. 44×79. Mindeudst. 1928. Nr. 108.
504. *Himmelbjærget*. 44,5×73. la Cour-Auk. I. Nr. 42.
505. *Eftermiddag ved Juel Sø*. Imod Ringholm. Studie. 44,5×73. la Cours Auktion 28. Okt. 1889. Nr. 37.
- 1882.
506. *Charlb. De gamle Piletræer ved Stranden*. Formiddag med opklarende Vejr over Kalø Vig. 57,5×94.
507. *Charlb. Eftermiddag i Juni ved Juel Sø*. 52,5×78,5.
508. *Charlb. Novemberaften efter Regn*. 55×62,5.
509. *Skovvej. Graavejr*. 25.—29. April. 36×47. Mindeudst. 1928. Nr. 118.
510. *Foraarsdag i Marselisborg Skov*. Mod Regn. 53×57. Mindeudst. 1928. Nr. 120.
511. *Foraarsdag i Marselisborg Skov*. 110×176. Mindeudst. 1928. Nr. 121.
512. *Vej over Heden*. Maj. 36×50. la Cour-Auk. III. Nr. 76.
513. *Fra Heden*. 23,5×36,5. la Cour-Auk. I. Nr. 16 a.
514. *Ved Foden af Himmelbjærget*. 4. Maj. 44,5×49,5. Anonym Auk. Charlb. 23. Nov. 1908. (Marsmann o. fl.) Nr. 13.
515. *Lyngbakker*. 31. Maj. 45×75. la Cour-Auk. III. Nr. 40 a.
516. *Hulvej. Himmelbjærget*. 44,5×73. la Cour-Auk. II. Nr. 40.
517. *Ved Juel Sø*. Juni. W. & M. Udst. Okt. 1913. Nr. 8.
518. *Følle Strand*. 8. Juli. 1882. 20×36. Mindeudst. 1928. Nr. 112.
519. *Fra Æbeltoftvig. I Baggrunden Følle Mølle*. 44×74. Mindeudst. 1928. Nr. 116.
520. *Strandparti ved Havet*. 15. Juli. 46×75. Auk. 2. Sept. 1924 efter Bankdirektør Ove Ringberg. Nr. 622.
521. *Studie til Eftermiddag ved Kalø Vig*. 22. Juli. 16×30. Mindeudst. 1928. Nr. 124.
522. *Strandbred ved Kalø Vig*. 28. Juli. 45×74. Mindeudst. 1928. Nr. 115.
523. *Kalø Vig*. 11. Aug. Anonym Auk. Fenger. 4. Dec. 1916. Nr. 43.
524. *Strandbred med store Sten*. 44,5×73. la Cour-Auk. II. Nr. 5.
525. *Stenene*. 37×52. Mindeudst. 1928. Nr. 113.
526. *Hulvejen*. 16. Sept. 43×74. Mindeudst. 1928. Nr. 119.
527. *Skrænt ved en Mergelgrav*. 45×46. Mindeudst. 1928. Nr. 114.
528. *Maaneskinsaften paa Helgenæs Kirkegaard*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 116.
- 1883.
529. *Charlb. Stille Sommernat med Maaneskin, det begynder at dages*. 165×123.
530. *Regnfuld Sommerdag ved Stranden ved Kalø Vig*. Eftermiddag. 124×192,5. Tilh. Statens Museum for Kunst.
531. *Foraarsdag i Bøgeskoven, Formiddag efter Regn*. 178×115.
532. *Charlb. Efteraarsaften ved en Indsø*. 178×115.
533. *Tyllinge. Sverige*. 28. Maj. 43×46. Mindeudst. 1928. Nr. 127.
534. *Brostugan*. Maj. W. & M. Udst. Marts 1909. Nr. 16.
535. *Aften efter Regn*. 34×47. 15. Juni. la Cour-Auk. III. Nr. 86a.
536. *Ungskov ved Tyllinge*. 23. Juni. 45×50. la Cour-Auk. III. 127a.
537. *Sommernat ved Tyllinge*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 124.
538. *Skovsø*. 25. Juni. 18×36. la Cour-Auk. III. Nr. 108.
539. *Maaneopgang. Birkeskov*. 42×68. la Cour-Auk. II. Nr. 80.
540. *Aften ved Valabo*. 31,5×47. la Cour-Auk. II. Nr. 38.

541. *Ved Begtrup Vig*. 19. Juli. 43,5×73,5. Hirschsprungs Museum.
 542. *Stenkyst ved en jydsk Fjord*. 22. Aug. 44×74. Tilh. Ribe Stifts Museum.
 543. *Ved Stranden. Graavejr*. 56×92. Gentagelse med enkelte Ændringer af 542. Mindeudst. 1928. Nr. 128.
 544. *Strandskrænt. Helgenæs*. 44,5×65,5. la Cour-Auk. I. Nr. 128.
 545. *Bøge ved Stranden*. 21×31,5. la Cour-Auk. II. Nr. 100.
 546. *Hedelandskab. Aften*. 61×96. Mindeudst. 1928. Nr. 123.
 547. *Aften. Mariendal*. 36,5×47. la Cour-Auk. II. Nr. 40a.

1884.

548. *Charlb. Udsigt fra Helgenæs mod Mols. Bygevejrsgad i August*. 122×187. Tilh. Aarhus Museum.
 549. *Charlb. Stille Formiddag ud over Havet*. 123×186.
 550. *Charlb. Septemberaften efter Regn. Ved Herregaarden Tyllinge i Småland*. 110×175.
 551. *Charlb. Foraarsdag i Birkeskoven. Tyllinge*. 110×152.
 552. *Charlb. Ved Juel Sø. Eftermiddag i Maj*. 61,5×105.
 553. *Charlb. Ved Stranden. Graavejr*. 56×93.
 554. *Skoveng med Høstakke*. 1. Juli 36×44. la Cour-Auk. III. Nr. 85.
 555. *Skoveng i Moesgaard Skov*. 65,5×96,5. la Cour-Auk. II. Nr. 97.
 556. *Fra Fløjstrup Strand*. 43×70. Mindeudst. 1928. Nr. 130.
 557. *Strandbillede*. 44×72. Mindeudst. 1928. Nr. 129.
 558. *Augustaften ved Stranden*. 28,5×49,5. la Cour-Auk. II. Nr. 46.
 559. *De gamle Træer ved Havet*. Studie. 44,5×65,5. la Cours Auktion 28. Okt. 1889. Nr. 50.
 560. *Oktoberdag ved Mariendal Strand*. 36,5×52. la Cour-Auk. II. Nr. 58.
 561. *Novembersne*. 29.-30. Nov. 31,5×55. Anonym Auk. 23. Nov. 1909. Jærnbangsgade 6. Sporø. Nr. 32.
 562. *Landevej efter stærkt Snefald*. 28. Nov.-4. Decb. 32×42. Mindeudst. 1928. Nr. 131.
 563. *I Landsbyen. Vinterdag. Klart Frostvejr*. Studie. 1. Decb. 31×53. Mindeudst. 1928. Nr. 134.

1885.

564. *Ved Mariendal*. 18×42. la Cour-Auk. I. Nr. 96.

565. *Strandstudie fra Aarhusbugten*. 12. Marts. 27×39. Auk. 29. Jan. 1912 efter Kunsthandler J. Kleinsang. Nr. 27.
 566. *Landevej med Træer*. 44,5×73. la Cour-Auk. II. Nr. 17.
 567. *En Skovmose*. 6. Maj. 26×39. la Cour-Auk. III. Nr. 67.
 568. *Foraarsdag ved Fløjstrup Strand*. 18. Maj. 38×70. Auk. 29. Jan. 1912 efter Kunsthandler J. Kleinsang. Nr. 28.
 569. *Studie af Træer*. 20. Maj. 42×51. Mindeudst. 1928. Nr. 137.
 570. *Foraarsdag i Udkanten af en Skov*. 44,5×47. Anonym Auk. 18. Marts 1907. Østergade 15. Sporø. Nr. 21.
 571. *I Mariendal Skov. Sommer*. 66×102. Auk. 29. Jan. 1912 efter Kunsthandler J. Kleinsang. Nr. 29.
 572. *Blomstrende Kirsebærtræer*. 44,5×73. Studie. la Cours Auk. 28. Okt. 1889. Nr. 52.
 573. *Vildkørvel*. 23. Juni. 23×28. la Cour-Auk. III. Nr. 56.
 574. *Studie fra Stranden ved Aarhus*. 43×53. Mindeudst. 1928. Nr. 138.
 575. *Aaløb i Moesgaard Skov*. 43×63. Mindeudst. 1928. Nr. 136.
 576. *Skrænt ved Helgenæs*. 29. Juli. 44×74. Anonym Auk. Ovenlyssalen. Bredgade 34. 22. Nov. 1916. Nr. 14.
 577. *Fra Aarhusbugten i Maaneskin*. 27. Aug. W. & M. Udst. Nov. 1909. Nr. 16.
 578. *Kølig Septemberdag ved Aarhusbugten*. 44,5×73. Anonym Auk. 28. Jan. 1907. Den frie Udst. Sporø. Nr. 13.
 579. *Sten ved Stranden*. 19×32. Mindeudst. 1928. Nr. 142.
 580. *Ved Stranden i uroligt Vejr*. 44,5×73. Studie. la Cours Auk. 28. Okt. 1889. Nr. 49.
 581. *Kyst ved Ebeltoft*. 9. Sept. 31×44. Auk. II. efter Organist R. C. Rasmussen. 12. Dec. 1904. Nr. 206.
 582. *Ebeltoft Vig. Efter Regn*. 11. Sept. 37×55. Auk. 29. Jan. 1912 efter Kunsthandler J. Kleinsang. Nr. 30.
 583. *Graavejrsgad ved Stranden*. Studie. 44,5×68. la Cours Auk. 28. Okt. 1889. Nr. 38.
 584. *De gamle Træer ved Havet*. Studie. 65,5×99,5. la Cours Auk. 28. Okt. 1889. Nr. 33.
 585. *Gamle Pile og Popler ved Stranden*. W. & M. Udst. Marts 1914. Nr. 10.
 586. *Fra Noersminde*. 39×52. la Cour-Auk. I. Nr. 6.
 587. *Ud over Noers Minde*. 16. Okt. 43×75. Mindeudst. 1928. Nr. 140.

588. *Eftermiddag i Oktober*. Studie. 65,5×68. la Cours Auk. 28. Okt. 1889. Nr. 35.
 589. *Moesgaard Strand*. 9. Nov. 30×45. Mindeudst. 1928. Nr. 139.
 590. *Vinterdag*. 34×28,5. Anonym Auk. Charl. 23. Nov. 1908. (Marsmann m. fl.) Nr. 20.
 591. Studie til „*Ved Vintertid uden for en Bondegaard. Tøvejr*“. 1885-86. 37×66. Mindeudst. 1928. Nr. 144.

1886.

592. Charl. *Foraarsmorgen paa Heden ved Himmelbjerget*. 99,5×165.
 593. Charl. *Først i November. Stille Eftermiddag ved Stranden*. 99,5×165.
 594. Charl. *Uroligt Vejr. Sommerdag ved Stranden*. 115×185,5.
 595. Charl. *Gamle Poppel- og Piletræer. Stille Formiddag ud over Havet*. 104,5×154.
 596. Charl. 2. Ophængning. *I Landsbyen. Vinterdag med klart Frostvejr*. 60×94.
 597. Charl. *Ved Vintertid uden for en Bondegaard*. 60×94.
 598. *Snedrive*. 29. Jan. 20×33. Mindeudst. 1928. Nr. 148.
 599. *Kyst ved Limfjorden*. Marts. 30×40. la Cour-Auk. III. Nr. 55a.
 600. *Strandskrænt*. Studie. 12. Maj. 38×65. Mindeudst. 1928. Nr. 150.
 601. *Foraar i Skoven*. 62,5×65,5. la Cour-Auk. I. Nr. 51.
 602. *Junidag i Skoven*. 8. Juni. 21×31. la Cour-Auk. III. Nr. 106.
 603. *Fløjstrup Strand*. 39×65,5. la Cour-Auk. I. Nr. 56.
 604. *Parti fra Gudenaas*. 39×68. la Cour-Auk. I. Nr. 45.
 605. *Skovlandskab. Aften*. 39×65,5. la Cour-Auk. I. Nr. 33.
 606. *Sommerdag i Skoven*. Studie. 65,5×99,5. la Cours Auk. 28. Okt. 1889. Nr. 34.
 607. *Sommereftermiddag*. 36,5×44,5. la Cour-Auk. II. Nr. 9.
 608. *Landskab fra Fløjstrup*. 28. Juni. 44×68. Mindeudst. 1928. Nr. 147.
 609. *Skovsøen*. 37×59. Mindeudst. 1928. Nr. 149.
 610. *Engparti ved Mariendal*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 130.
 611. *Uroligt Vejr*. Studie til Billedet i Odense Museum. 5. Aug. 1886. 43×47. Mindeudst. 1928. Nr. 146.
 612. *Stranden ved Mols*. 4. Sept. 42×67. Mindeudst. 1928. Nr. 151.

613. *Fra Silkeborgsøerne*. 25. Sept. 38×68. Mindeudst. 1928. Nr. 151.
 614. *Enebær og Bregner*. 1. Okt. 33×35. la Cour-Auk. III. Nr. 120.
 615. *Studie af Birketræer*. 26×36,5. la Cour-Auk. II. Nr. 86.
 616. *Birketræer. Vinter*. 29×18. la Cour-Auk. II. Nr. 30.
 617. *Nyfalden Sne*. 18×26. la Cour-Auk. II. Nr. 92.
 618. *Novemberdag*. 34×57,5. la Cour Auk. II. Nr. 91.

1887.

619. *En Bondegaard i et Snelandskab*. Studie. 5. Jan. 38×64.
 620. *Strandskrænt med Træer*. April-Maj. 65,5×99,5. la Cour-Auk. II. Nr. 13.
 621. *I Mariendals Have efter Solnedgang*. Maj. 66×102. Auk. 29. Jan. 1912 efter Kunsthändler J. Kleinsang. Nr. 31.
 622. *Foraarsaften ved Stranden*. 44,5×76. Studie. la Cours Auk. 28. Okt. 1889. Nr. 39.
 623. *Kalø Strand*. 36,5×60. la Cour-Auk. I. Nr. 100.
 624. *Strandparti i Fløjstrup Skov*. 31×47. la Cour-Auk. I. Nr. 8.
 625. *Graavejrsdag med solbelyst Forgrund*. Studie. 44,5×73. la Cours Auk. 28. Okt. 1889. Nr. 47.
 626. *Junidag. Parti fra Fløjstrup Mark*. 49,5×68. la Cour-Auk. I. Nr. 126.
 627. *Fra Kandersteg*. 22. Juli. 44×74. Mindeudst. 1928. Nr. 153.
 628. *Fra Oeschinensee*. 24. Juli. 44×74. la Cour-Auk. III. Nr. 104a.
 629. *Fra Oeschinensee*. 44,5×73. la Cour-Auk. II. Nr. 26.
 630. *Fra Oeschinensee*. 44,5×73. la Cour-Auk. II. Nr. 21.
 631. *Fra Oeschinensee*. 43×73. Aug. Mindeudst. 1928. Nr. 166.
 632. *Bjærgtoppe ved Oeschinensee*. Sept. 44×76. Anonym Auk. Sporon. 11. Marts 1919. Nr. 60a.
 633. *Skovinteriør med Elletræer*. 65,5×99,5. la Cour-Auk. I. Nr. 52.
 634. *Eftermiddag i September*. 44,5×73. Studie. la Cours Auktion 28. Okt. 1889. Nr. 51.
 635. *Ud over Bakkerne ved Moesgaard*. 1887-88. 44,5×73. Anonym Auk. 23. Nov. 1909. Jærnbangegade 9. Sporon. Nr. 31.

636. *Landskab ved Aarhusbugten*. sign. Okt. 1887—88. 44×74. W. & M. Auk. II i Kunstforeningen. 30. Sept. 1925. Nr. 12.

1888.

637. *Charlb. Efter Regn. Stille Sommerdag ved Stranden*. 120×183.
 638. *Charlb. Ved Stranden Formiddag i Maj*. 102×170.
 639. *Charlb. Først i November. Formiddag ved Stranden*. 102×170.
 640. *Charlb. Aften i Skoven. Sidst i Maj*. 99,5×152.
 641. *Charlb. Dugfuld Septembermorgen. Egnen ved Himmelbjærget*. 99,5×152.
 642. *Uroligt Vejr*. 122×188. Tilh. Odense Museum. Købt af Staten paa den nordiske Udstilling 1888. Sign. 1888.
 643. *Ved Oeschinensee i Berner-Oberland. Eftermiddag i Juli*. 120×183. la Cours Auktion 28. Okt. 1889. Nr. 23.
 644. *Parti fra Capri*. 104×99. Mindeudst. 1928. Nr. 160.
 645. *Foraarsdag ved Aarhusbugten*. April. 65×102. la Cour-Auk. III. Nr. 92a.
 646. *Mark ved Fløjstrup*. 44,5×73. la Cour-Auk. I. Nr. 118.
 647. *Formiddag i Juni*. 44,5×73. Studie. la Cours Auktion 28. Okt. 1889. Nr. 41.
 648. *Juniaften efter Regn*. 16. Juni. 34×48. la Cour-Auk. III. Nr. 127.
 649. *Ebeltoft Vig. Efter Regn*. 34×60. Auk. 29. Jan. 1912 efter Kunsthandler J. Kleinsang. Nr. 32.
 650. *Ved en Skovso. Henad Aften*. 60×94. Auk. i Studenterforeningen 22. Nov. 1922 efter Legationsraadinde Bruun og Etatsraad Meyer. Nr. 7.
 651. *Maarslet Kirke*. 25. Juni. 44×74. la Cour-Auk. III. Nr. 101a.
 652. *Paa Skrænten ved Havet. Eftermiddag i Juni*. Studie. 44,5×73. la Cours Auktion 28. Okt. 1889. Nr. 43.
 653. *Mariendal Strand*. 63×97. la Cour-Auk. I. Nr. 102a.
 654. *Strandparti*. 36,5×44,5. la Cour-Auk. I. Nr. 17.
 655. *Udsigt fra Moesgaard over Aarhusbugten*. 21×31,5. la Cour-Auk. II. Nr. 120.
 656. *Træ ved en Bondegaard*. 21. Juli. 68×60. la Cour-Auk. III. Nr. 16a.
 657. *Stort Træ ved et Bondehus*. 63×60. la Cour-Auk. I. Nr. 16.
 658. *Lyngbakker*. 16. Aug. 31×42. la Cour-Auk. III. 15.

659. *Strandparti. Aarhusbugten*. 17. Aug. 21×34. la Cour-Auk. III. Nr. 6.
 660. *Kystparti. Skyet Vejr*. 17. Aug. 43×75. Mindeudst. 1928. Nr. 156.
 661. *Strand ved Aarhus. Solglitter paa Havet*. 18. Aug. 24×35. Auk. 29. Jan. 1912 efter Kunsthandler J. Kleinsang. Nr. 34.
 662. *Aarhusbugten. Eftermiddag*. 18. Sept. 18×34. la Cour-Auk. III. Nr. 64.
 663. *En Bondegaard i et Snelandskab*. 59×93. Mindeudst. 1928. Nr. 163.
 664. *Eftermiddag i Oktober ved Aarhusbugten*. Studie. 39×65,5. la Cours Auktion 28. Okt. 1889. Nr. 40.

1889.

665. *Charlb. Fra Egnen ved Himmelbjærget. Formiddag i Maj*. 99,5×172.
 666. *Charlb. I Udkanten af Birkeskoven. Oktober*. 95×175. 1886—89.
 667. *Charlb. Ved Stranden. Formiddag i September*. 86,5×136.
 668. *Charlb. I Forsommeren. Aften ved Fuldmaane*. 104,5×151,5.
 669. *Charlb. Vinterdag i Nærheden af Havet*. 60×104,5.
 670. *Strandbillede. April—Maj*. 62×94. Mindeudst. 1928. Nr. 122.
 671. *Fra Marselisborg Skov*. 13. Maj. Auk. 22. Okt. 1894 efter Kgl. Skuespillerinde Fru Sødring og Kaptajn D. A. Lund. Nr. 39.
 672. *Strandstudie*. 28×41. 21. Maj. Mindeudst. 1928. Nr. 165.
 673. *Vej ved gamle Mariendal*. 21. Maj. 44×73. Anonym Auk. Charlb. 23. Nov. 1908. (Marsmann o. fl.) Nr. 14.
 674. *Strandbillede. Tilh. Statens Museum for Kunst*. 63,7×100,5.
 675. *Aften ved Fløjstrup Strand*. 34×49,5. la Cour-Auk. II. Nr. 74a.
 676. *Parti af Kunstnerens Have*. 2. Juni. Auk. 3. Nov. 1909 delvis efter Admiral Koren. Nr. 30a.
 677. *Solnedgang Aarhusbugten*. 31,5×49,5. la Cour-Auk. II. Nr. 33a.
 678. *Strandkant. Aarhusbugten*. 18×36,5. la Cour-Auk. II. Nr. 18.
 679. *Blomstrende Hvidtjørn*. Anonym Auk. 14. Marts 1911. Bredgade 34. Nr. 38.
 680. *Landskab med Rugmark og Træer*. 39×49,5. la Cour-Auk. I. Nr. 38a.
 681. *Fra Følle Strand*. 22. Juli. 15×31. la Cour-Auk. III. Nr. 107.
 682. *Optrækkende Byge*. 28. Juli. 18×26. la Cour-Auk. III. Nr. 29.

683. *Vej til Langballegaard*. 24. Aug. W. & M. Udst. April 1918. Nr. 18.
 684. *Fra Fløjstrup Strand*. 18. Sept. 61×95. Mindeudst. 1928. Nr. 164.
 685. *Ved en Bondegaard*. 23. Sept. 42×66. la Cour-Auk. III. Nr. 8.
 686. *Allé ved en Bondegaard*. 42×70,5. Auk. 11. April 1910 efter Frants Henningsen. Nr. 56.
 687. *Tidlig Vinterdag ved Moesgaard*. 23.—30. Okt. 33×54. Anonym Auk. 28. Okt. 1918. Studenterforeningen. Sporon. Nr. 9.

1890.

688. *Martsdag i Vilhelmsborg Dyrehave*. 42×65,5. la Cour-Auk. I. Nr. 26.
 689. *Tidligt Foraar. Eftermiddag paa Skallebjærg ved Vilhelmsborg*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 148.
 690. *Tidligt Foraar ved Aaen*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 147.
 691. *Engparti ved Mariendal*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 146.
 692. *En gammel Gaard i Fulden*. 34×44,5. 9. Juni. Mindeudst. 1928. Nr. 167.
 693. *Ved en Skovsø henad Aften*. 1888—90. 59×93. Mindeudst. 1928. Nr. 162.
 694. *Fra Højælperne*. Juli 44×74. la Cour-Auk. III. Nr. 30a.
 695. *Jungfrau*. 44,5×47. la Cour-Auk. II. Nr. 14.
 696. *Jungfrau set fra Wengernalp*. 44,5×73. la Cour-Auk. I. Nr. 66.
 697. *Fra Tellenburg*. 34×49,5. la Cour-Auk. I. Nr. 60.
 698. *Høhuse ved Frutigen*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 150.
 699. *Frutigen*. 16. Aug. 43×72. Gross. W. P. Heymans Samling.
 700. *Klipper. Schweiz*. 29. Aug. 21×38. la Cour-Auk. III. Nr. 148.
 701. *Fra Fløjstrup Mark*. 44,5×73. la Cour-Auk. I. Nr. 120.
 702. *Nissum Bakker*. Sept. W. & M. Udst. Okt. 1913. Nr. 9.

1891.

703. *Charlb. Stille Eftermiddag ved Stranden*. Maj. 110×178.
 704. *Charlb. Urolig Dag ved Stranden*. Oktober. 110×178.
 705. *Charlb. Ved Engen. Eftermiddag i Juni*. 110×165.
 706. *Charlb. Vinterdag efter Rimtaage*. 107×163.
 707. *Ud over Havet, stille Foraarsdag*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 157.

708. *Ved Landsbyen Fulden ved Aarhus*. 44,5×73. Auk. 17. Febr. 1908 efter Enkefru M. Rosing. Nr. 75.
 709. *Skoveng*. 44×72. Mindeudst. 1928. Nr. 170.
 710. *Sommerspiret paa Møen*. 39×51. Mindeudst. 1928. Nr. 172.
 711. *„Taleren“ paa Møen*. 20. Aug. W. & M. Udst. Nov. 1909. Nr. 17.
 712. *Efter Uvej. Møens Klint set mod „Taleren“*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 154.
 713. *Møens Klint*. 44,5×73. la Cour-Auk. Nr. 36.
 714. *Parti fra Møens Klint*. 10. Sept. W. & M. Udst. Nov. 1908. Nr. 17.
 715. *Sommerspiret paa Møen*. 20. Sept. 43×72. Mindeudst. 1928. Nr. 171.
 716. *Sommerspiret paa Møen*. 30. Sept. 44,5×73. Anonym Auk. Charl. 23. Nov. 1908. Nr. 5. (Marsmann o. fl.)
 717. *Vej i Moesgaard Skov*. 12. Okt. W. & M. Udst. Marts 1909. Nr. 18.

1892.

718. *Charlb. Ud over Havet. Blikstille Foraarsdag*. 110×178.
 719. *Charlb. Sommeraften ved Aaens Udløb i Havet*. 89×115. Generalkonsul Johan Hansens Samling.
 720. *Charlb. Ved Stranden. Graavejrsdag i September*. 63×89.
 721. *Charlb. Efter Regn. Eftermiddag imod „Taleren“ paa Møen*. 110×175.
 722. *Skovmølleaaen ved Moesgaard*. Maj. W. & M. Udst. Nov. 1908. Nr. 18.
 723. *Sømærket ved Moesgaard*. Maj. W. & M. Udst. 1915. Nr. 9.
 724. *Solblink. Ved Aaens Udløb*. 44×74. 23. Sept. Grosserer W. P. Heymans Samling.

1893.

725. *Charl. Ved Hovedgaarden „Skjærsø“*. 94×149.
 726. *Formiddag ved Stranden*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 165.
 727. *Parti fra Kalø Vig*. 42×73. la Cour-Auk. I. Nr. 12.
 728. *Aaens Udløb*. 19. Aug. 43×73. Auk. 19. Jan. 1925 efter Grosserer Th. Celinder og Vilhelmine Celinder. Nr. 13.
 729. *Aaløb i Moesgaard Skov*. 26. Aug. 44,5×73. Anonym Auk. Charl. 23. Nov. 1908 (Marsmann o. fl.) Nr. 16.
 730. *Aaløb i Moesgaard Skov. Efteraar*. 42×65,5. 1. Nov. Mindeudst. 1928. Nr. 176.

1894.

731. *Ved Aaen i Moesgaard Skov*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 166.
 732. *Strandparti fra Helgenæs*. 44,5×73. la Cour-Auk. I. Nr. 67.
 733. *Skovskrænt*. 40×22. la Cour-Auk. III. Nr. 144.
 734. *Strand ved Aarhusbugten*. 9. Juli. 44×74. Anonym Auk. Studenterforeningen. Sporon. 9. Marts. 1920. Nr. 10.
 735. *Fra Moesgaard Strand*. 42×70. Mindeudst. 1928. Nr. 177.
 736. *Oktoberdag ved Fløjstrup Strand*. 34×44,5. la Cour-Auk. II. Nr. 42.

1895.

737. „Jomfruen“. *Tidlig Formiddag i Juli paa Wengern Alp*. 141×204.
 738. *Charlb. Ved Ebeltoft. Eftermiddag i Oktober imod Bankerne paa Mols*. 118×191.
 739. *Charlb. Sommerdag ved Mølleaaen i Skoven*. 102×125,5.
 740. *Charlb. Ved Aaens Udløb i Havet. Stille Formiddag i Juli*. 102×125,5.
 741. *Tidlig Foraarsdag ved Fløjstrup Strand*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 170.
 742. *Aaens Udløb i Havel. Friskt Foraarsvejr*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 171.
 743. *Foraar. Ved et Aaløb*. 10. Maj. 44×65. Mindeudst. 1928. Nr. 181.
 744. *Urolig Luft*. 29. Maj. 21×36. la Cour-Auk. III. Nr. 97.
 745. *I Løvspringstiden*. 3. Juni. 39×47. la Cour-Auk. III. Nr. 128a.
 746. *Ved Nisum. I Baggrunden Dronninglund Storskov*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 169.
 747. *Fra Nisum*. 31. Juli. 44×75. Mindeudst. 1928. Nr. 182.
 748. *Bakkerne ved Nisum*. 2. Aug. Anonym Auk. 20. Jan. 1902. Den frie Udst. Sporon.
 749. *Bakkerne ved Nisum*. 19. Aug. Anonym Auk. 27. Okt. 1902. Den frie Udst. Sporon.
 750. *Efteraarsdag ved Fløjstrup Strand*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 172.
 751. *Moesgaard Strand. Ved Ørnereden*. 44×73. 19. Okt. 1894—23. Okt. 1895. Mindeudst. 1928. Nr. 178.

1896.

752. *Charlb. En Foraarsbygge. Stille Eftermiddag ved Stranden*. 97×178.

753. *Charlb. Paa Markvejen. Formiddag i Marts*. 55×97.
 754. *Fra Fløjstrup Strand. Eftermiddag i Juni*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 173.
 755. *Skrænt ved Fløjstrup Strand*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 174.
 756. *Stenet Strandbred. Aarhus Bugt*. 39×60. la Cour-Auk. I. Nr. 14.
 757. *Strandskrænt ved Moesgaard*. 44,5×73. la Cour-Auk. II. Nr. 90.
 758. *Strand paa Helgenæs*. 2. Aug. 42×66. Mindeudst. 1928. Nr. 183.
 759. *Moesgaard Strand*. Sept. W. & M. Udst. Marts 1909. Nr. 20.
 760. *Fra Aarhusbugten*. 5. Sept. 45×74. J. Just og Cordosas Auk. 14. Marts 1910. Nr. 10.
 761. *Bakkedrag med Træer*. Sept. 38×48. la Cour-Auk. III. Nr. 177.
 762. *Ved Nisum i Vendsyssel*. 7. Sept. 43×73. *Forarbejde til et i 1897 udstillet Billede. Hirschsprungs Museum*.

1897.

763. *Charlb. Ved Nisum i Vendsyssel. Eftermiddag i August*. 120×166.
 764. *Charlb. Ved Stranden i uroligt Vejr. Formiddag i September*. 63×99,5.
 765. *Charlb. Ved Skovmølleaaen. Eftermiddag i Maj med optrækkende Regn*. 68×99,5.
 766. *Kandersteg*. 23. Juni. 44×75. Mindeudst. 1928. Nr. 184.
 767. *Fra Kandersteg. Studie. Kandersteg*. 27. Juli. 43×74. Hirschsprungs Museum.
 768. *Et Høhus ved Kandersteg*. F. f. u. K. 1901. Nr. 184.
 769. *Udsigt ned over Dalen fra Højderne ved Oeschinensee*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 183.
 770. *Oeschinensee. Morgen*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 182.
 771. *Oeschinensee*. 1. Sep. 1897. W. & M. Udst. Nov. 1909. Nr. 19.
 772. *Oeschinensee. Kanton Bern. Eftermiddag*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 181.
 773. *Træer ved Bredden af en Bjergsø*. 47×39. la Cour-Auk. I. Nr. 34.
 774. *Slottet Chillon ved Genfersøen*. F. f. n. K. 1901. Nr. 175.
 775. *Slottet Chillon ved Genfersøen*. 9. Okt. 44×74. Mindeudst. 1928. Nr. 185.
 776. *Efteraarsmorgen ved Genfersøen*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 180.
 777. *Efteraarsaften ved Chillon*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 176.

778. *Novemberdag ved Chillon*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 178.

1898.

779. *Flodlejet ved Bordighera*. 16. Jan. 44×74. Tilh. Statens Museum for Kunst. (Lolland-Falsters Stiftsmuseum).
780. *Fra Bordighera*. 44,5×73. la Cour-Auk. I. Nr. 119.
781. *Haven i Bordighera*. 14. Febr. W. & M. Udst. Nov. 1909 Nr. 20.
782. *Paa Stranden ved Bordighera*. 17. Febr. 44,5×73. Anonym Auk. Charl. 23. Nov. 1908. (Marsmann o. fl. Nr. 18).
783. *Solglimt i Havet ved Bordighera*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 188.
784. *Olivenskov ved Bordighera*. 44,5×76. la Cour-Auk. II. Nr. 113.
785. *Fra den romerske Campagne*. 11. April. 30×41. Hofjægermesterinde Holstein-Rathlous Auk. 6. Febr. 1924. Nr. 13a.
786. *I Roms Campagne. Morgen ved Torre dei Schiavi*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 193.
787. *Ruin i Campagnen*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 185.
788. *Aqua Claudia*. 6. Maj. 45×73. Mindeudst. 1928. Nr. 188.
789. *Fra Casse pagna di Roma*. 28,5×39. la Cour-Auk. I. Nr. 70.
790. *Fra Villa d'Este. De Hundrede Kilders Vej*. 11. Juni. 44×66. Mindeudst. 1928. Nr. 190.
791. *Fra Villa d'Este. 13. Juni*. 44×73. Studie til et i 1900 udstillet Billede (tilhørende Statens Museum for Kunst). Hirschsprungs Museum.
792. *Gade i Tivoli*. 22. Juni. 42×44. Generalkonsul Johan Hansens Samling.
793. *Breithorn*. 1. Juli. 44,5×73. Anonym Auk. Charl. 23. Nov. 1908 (Marsmann o. fl.) Nr. 7.
794. *Udsigt mod Monte Rosa, tidlig Formiddag*. F. f. n. K. Udst. Nr. 199.
795. *I Højalperne, imod Foden af Matterhorn*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 200.
796. *Fra Oeschinensee*. 70,5×44,5. la Cour-Auk. I. Nr. 55.
797. *Alperne. Forgrundsstudie*. 27. Aug. 43×74. Mindeudst. 1928. Nr. 187.

1899.

798. *Strand ved Fløjstrup*. 62,5×94. la Cour-Auk. I. Nr. 20.
799. *Eftermiddag ved Stranden. Udsigt imod Mols*. F. f. n. K. Udst. Nr. 203.

800. *Mellem Bakkerne ved Nisum*. 10. Juli. 44,5×73. Anonym Auk. 23. Nov. 1908. Charl. (Marsmann o. fl.) Nr. 6.
801. *Strandbrink*. 8. Sept. 36×42. la Cour-Auk. III. Nr. 63.
802. *Moesgaard Aa*. Sept. 43×62. Mindeudst. 1928. Nr. 179.

1900.

803. *Charl. Vintermorgen ved Bordighera*. 104,5×162. Tilh. Ribe Stifts Museum.
804. *Charl. I Villa d'Este. Eftermiddag i Forsommeren*. 106,5×163. Tilh. Statens Museum for Kunst.
805. *Charl. Monte Rosa. Morgen i Højalperne*. 125,5×188.
806. *Charl. Sommeraften*. 94×125,5.
807. *Formiddag ved Stranden*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 205.
808. *Den gamle Bro ved Fulden*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 209.
809. *Eftermiddag ved Salten Langsø*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 207.
810. *Formiddag ved Salten Langsø*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 208.
811. *Solblink*. 14. Aug. 19×32. Mindeudst. 1928. Nr. 191.
812. *Skovsø*. 23,5×31,5. la Cour-Auk. I. Nr. 77.
813. *Vanås. Sverige*. 5. Sept. 29×43. la Cour-Auk. III. Nr. 143.
814. *Fra Vanås. Sverige*. 36,5×44,5. la Cour-Auk. I. Nr. 139.

1901.

815. *Charl. Sommerdag ved Stranden*. 120×194.
816. *Charl. Septemberdag ved Nisum i Vendsyssel*. 120×190,5. Tilh. Statens Museum for Kunst.
817. *Charl. Formiddag. Villa d'Este*. 52×78,5.
818. *Nær Havet. Formiddag. Mariendal*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 213.
819. *Vejen gennem Rugmarken*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 211.
820. *I Udkanten af Skoven*. F. f. n. K. Udst. 1901. Nr. 212.
821. *Stille Morgen ved Stranden*. F. f. n. K. 1901. Nr. 210.
822. *Aarhusbugten*. 19. Sept. W. & M. Udst. Nov. 1908. Nr. 21.
823. *Silkeborg Langsø*. 44,5×76. la Cours Mindeudst. Foraarsudstillingen 1910.
824. *Skovsø*. 6. Okt. 23×30. Mindeudst. 1928. Nr. 194.

825. *Fra Villa d'Estes Have*. 60×98. Auk. 15. Jan. 1912 efter Gross. C. R. Feddersen. Nr. 217.

1902.

826. *Blomstrende Roser i Villa d'Estes Have*. 23. Maj. 44×37. Auk. I. efter Louis og og Harry Cordosa. 26. Okt. 1914. Nr. 13.
827. *Blomstrende Rosentræ*. Villa d'Este. 23. Maj. 38×40. Auk. 2. Sept. 1924 efter Bankdirektør Ove Ringberg. Nr. 623.
828. *I Udkanten af Villa d'Estes Have*. 6. Juni. 44,5×76. Anonym Auk. Charl. 23. Nov. 1908 (Marsmann o. fl.) Nr. 11.
829. *Den store Trappe i Villa d'Estes Have*. W. & M. Udst. Okt. 1913. Nr. 10.
830. *Lac noir*. Zermatt. 44,5×73. la Cour-Auk. I. Nr. 83.
831. *Lac noir*. Zermatt. 44,5×76. la Cour-Auk. II. Nr. 83.
832. *Schweizerlandskab*. 44,5×68. la Cour-Auk. II. Nr. 98.
833. *Aeschi imod Blümlisalp*. 21. Okt. 44,5×76. Anonym Auk. Charl. 23. Nov. 1908 (Marsmann o. fl.) Nr. 9.
834. *Landskab med Sennhytte*. 29. Okt. 44×70. W. & M. Auk. 10. Maj 1927. Nr. 14.

1903.

835. *Charlb. Foraarsdag ved Skovmølleaaen*. 115×152.
836. *En Skovsø*. Marselisborg. 44×73. Mindeudst. 1928. Nr. 195.

1904.

837. *Charlb. Eftermiddag ved Skovmølleaaen*. 115×157.
838. *Charlb. Septemberdag ved Stranden*. 94×167,5.
839. *Charlb. Formiddag i Villa d'Este*. 102×73. Tilh. Aarhus Museum.
840. *Trappe i Villa d'Estes Have*. Maj. 44,5×36,5. Anonym Auk. Charlb. 23. Nov. 1908. (Marsmann o. fl.) Nr. 15.
841. *Roserne*. Villa d'Este. 23. Maj. 67×44. Mindeudst. 1928. Nr. 197.
842. *Fra Pavoluta i Roms Omegn*. 44,5×76. la Cour-Auk. I. Nr. 90.
843. *Aquadukt i Roms Campagne*. 45×74,5. Hirschsprungs Museum.
844. *Sommerdag paa Engen*. 25. Juli. W. & M. Udst. April 1910. Nr. 11.
845. *Solnedgang paa Heden*. 63×97. la Cour-Auk. I. Nr. 61.

1905.

846. *Foraarsdag i Kanton Bern*. Maj. W. & M. Udst. Nov. 1908. Nr. 22.
847. *Fra Kandersteg*. Juli. 44×76. Mindeudst. 1928. Nr. 180.
848. *Fra Kandersteg*. 12. Juli. 65×46. Mindeudst. 1928. Nr. 198.
849. *Bjærglandskab ved Oeschinen*. 28. Juli. 46×38. Anonym Auk. W. & M. 21-22. Okt. 1926. Nr. 17.

1906.

850. *Charlb. Sommer. Eftermiddag ved Moesgaard Skovmølleaaen*. 110×142.
851. *Charlb. Foraarsmorgen i Villa d'Este*. 115×170.
852. *Charlb. Ved Acquedotto di Claudio. Optrækkende Uvej i Roms Omegn*. 94×167,5.
853. *Studie til Junidag efter Regn. Silkeborgsøerne*. 43×71. Mindeudst. 1928. Nr. 201.
854. *Aaen ved Moesgaard*. 42×30. Mindeudst. 1928. Nr. 199.
855. *Solskinsdag i Skoven*. 16. Juli. W. & M. Udst. Nov. 1909. Nr. 21.
856. *Fra Villa d'Este*. F. f. n. K. Udst. 1907. Nr. 80.

1907.

857. *Charlb. Vinterdag ved Skovmølleaaen i Moesgaard Skov*. 115×152.
858. *Charlb. Paa Højderne ved Zermatt imod Breithorn*. 120,5×157.
859. *Aften ved Nemisoen*. 1892—1907. 139×206. Gentagelse af Billedet fra 1871 med ændret Belysning. Grosserer W. P. Heymans Samling.
860. *Foraarseftermiddag ved Dammen i Villa d'Estes Have*. 86×128. Anonym Auk. 23. Nov. 1908. Charlb. (Marsmann o. fl.) Nr. 10.
861. *Englandskab*. 64×107. Auk. 29. Jan. 1912 efter Kunsthandler J. Kleinsang. Nr. 35.
862. *I Skovene ved Vilhelmsborg*. 42×52,5. la Cour-Auk. I. Nr. 39.
863. *Slotsgraven ved Støvringgaard*. 42×36,5. 17. Aug. Mindeudst. 1928. Nr. 202.

1908.

864. *Fra Villa d'Este*. 13. Maj. 44×75. Fortegnelse over Generalkonsul Valdemar Glückstadts Samling 1917. Nr. 40.

865. *Fra Villa d'Este*. 2. Juni. 45×43. A. Erlandsens Auk. hos W. & M. 21. April. 1925. Nr. 23.
 866. *Fra Villa d'Este*. 44,5×36,5. la Cour-Auk. I. Nr. 21.
 867. *I Villa d'Estes Have*. 44,5×68. la Cour-Auk. I. Nr. 101.
 868. *Fra Villa d'Este*. 44,5×49,5. la Cours Mindeudstilling. Foraarsudst. 1910.

869. *Fra Oeschinensee*. 36,5×44,5. la Cour-Auk. II. Nr. 144.
 870. *Junidag efter Regn. Silkeborgsøerne*. 115×150. Mindeudst. 1928. Nr. 204.

1909.

871. *Motiv fra Villa d'Este. Kunstnerens sidste Arbejde*. 115×172,5. la Cour-Auk. I. Nr. 69.

Strandstudie. 1889. 62×94.

NAVNE-REGISTER

omfattende de væsentligste af de i Teksten forekommende Person-Navne.

- Aagaard, C. F., Maler. S. 99, 137.
 Antonelli, Giacomo, Kardinal. S. 60.
- Bache, Otto, Maler. S. 98, 99.
 Barfod, Fr., Forfatter. S. 27.
 Bayer, Overretssagfører. S. 139.
 Bergsøe, Vilhelm, Digteren. S. 68, 69.
 Berregaard, Frederik. S. 10.
 Berregaard, Oberstløjtnantinde. S. 10.
 Bissen, Vilhelm, Billedhugger. S. 69, 112, 115, 121.
 Bjørnson, Bj., Digteren. S. 69.
 Blache, Christian, Marinemaler. S. 19.
 Blache, Hans Henrik, Prof., Rektor. S. 19.
 Blanc, Charles, fransk Kunsthistoriker. S. 99.
 Blicher, St. St., Digteren. S. 11.
 Bloch, Carl, Maler. S. 71, 98, 99, 129.
 Bonde, svensk Greve. S. 72.
 Bonheur, Rosa, fransk Malerinde. S. 48.
 Bonnat, L. J. F., fransk Maler. S. 109.
 Brandt, G. F., Præst. S. 17.
 Brandt, K., Jærnstøber. S. 102.
 Bravo, Konsul. S. 68, 72, 73, 82.
 Bretton, J., fransk Maler. S. 48.
 Budal, norsk Billedhugger. S. 69.
 Börjeson, John, svensk Billedhugger. S. 69, 83.
- Christensen, Godfred, Maler. S. 98.
 Claude Lorrain, fransk Maler. S. 36, 37, 39, 41, 75, 78, 91.
 la Cour, Anna Cathrine (kaldet Antine). S. 72.
 la Cour, Christian, Gaardejer, Broder til Janus la Cour. S. 72.
 la Cour, Christine, Søster til Janus la Cour, g. m. Præsten Johannes la Cour. S. 16.
 la Cour, Janus, Maleren.
 la Cour, Johannes, Præst, Fætter og Svoger til Janus la Cour. S. 16.
 la Cour, Louise, Søster til Janus la Cour, g. m. Præsten G. F. Brandt. S. 17, 18, 68, 147.
- la Cour, Niels, Postmester, Janus la Cours Bedstefader. S. 10, 11.
 la Cour, Niels Peter, Gaardejer, Svoger til Janus la Cour. S. 12.
 la Cour, Niels Peter, Oberst, Broder til Janus la Cour. S. 25.
 la Cour, Otto August, Gaardejer, Janus la Cours Fader. S. 11, 12, 13, 20, 25.
 la Cour, Pierre, Forpagter, Janus la Cours Oldefader, S. 9, 10.
- Dahlerup, V., Arkitekt. S. 45.
 Danner, Lensgrevinde. S. 83.
 Danneskjold-Samsøe, Greve, C. C. E., til Gisselfeld. S. 83.
 Daubigny, C. F., fransk Maler. S. 46, 48.
 Delaroche, Paul, fransk Maler. S. 46, 47.
 Dorph, A., Maler. S. 99.
- Eckersberg, C. V., Maler. S. 19, 144.
 Egeria, Nymfen. S. 87.
 Exner, J., Maler. S. 99.
- Feilberg, Ludvig, Filosof. S. 135, 138.
 Flandrin, Hippolyte, fransk Maler. S. 46.
 Foss, H., Maler. S. 137.
 Fouzillac, Marie, Janus la Cours Tipoldemoder. S. 9.
 Friis, H., Maler. S. 99, 137.
 Fritz, A., Maler. S. 97, 99, 137, 139.
- Galschiøt, M., Forfatter. S. 87.
 Garibaldi, Giuseppe, den italienske Frihedshelt. S. 53.
 Gebauer, C. D., Maler. S. 19, 20.
 Georg, Konge af Grækenland. S. 73.
 Gertner, J. V., Maler. S. 99.
 Gjerulff, Kancelliraad. S. 11.
 Goldschmidt, M., Digteren. S. 63, 68.
 Groth, V., Maler. S. 99.
 Guldencrone, Lensbaron, til Vilhelmsborg. S. 118, 139.
- Hammer, W., Maler. S. 99.

- Hansen, Heinrich, Maler. S. 99.
Hansen, Johan, Generalkonsul. S. 129.
Hannover, Emil, Kunsthistorikeren. 137.
Haslund, Otto, Maler. S. 114, 140.
Helsted, A. Th., Maler. S. 99.
Herholdt, J. D., Arkitekt. S. 145.
Hertzberg, Margrethe Susanne, g. m. Pierre la Cour. S. 10.
Heyman, W. P., Grosserer. S. 83, 118, 121.
Hilker, G. C., Maler. S. 47.
Hirschsprung, Heinrich, Fabrikant. S. 140, 141.
Holbech, C. F., Billedhugger. S. 68, 69.
Huet, Paul, fransk Maler. S. 48.
Høegh-Guldberg, E. L., Adjunkt, Maler. S. 19, 20.
Høegh-Guldberg, Julius, Oberst. S. 19.
Høyen, N. L., Kunsthistorikeren, S. 22, 36, 98, 144.
Ibsen, Henrik, Digteren. S. 69, 70, 71.
Ibsen, Sigurd, Henrik Ibsens Søn, den senere Statsminister. S. 142.
Janson, Kristoffer, norsk Forfatter. S. 69.
Jensen, J. Th., Maler. S. 114, 115.
Jepsen, Lars, Gaardejer. S. 12.
Jerichau, J. A., Billedhugger. S. 69.
Jerichau, H., Maler. S. 99.
Jerndorff, Aug., Maler. S. 99.
Jespersen, Henrik, Maler. S. 114.
Johansen, General. S. 11.
Johansen, P., Kunsthistorikeren. S. 136.
Kiærskou, F. C. J., Maler. S. 21.
Kjellberg, J. F., svensk Billedhugger. S. 69, 71, 73.
Kleisdorff, Overlærer. S. 139.
Knudtzon, F. G., Dr. phil., Bogtrykker. S. 69, 75, 76.
Krøyer, P. S., Maler. S. 99, 109.
Küchler, Albert, Maler. S. 68, 69.
Kyhn, V., Maler. S. 31, 35, 91, 99, 112, 114.
Købke, C., Maler. S. 19, 20, 102.
Kølle, Anton, Maler. S. 98, 99.
de Lasson, Aksel Rosenkrantz, til Astrup, Etatsraad. S. 11.
de Lasson, Henrik, til Aakjær, Major. S. 10.
de Lasson, Mathias. S. 10.
de Lasson, Vensel Frederik. S. 10.
Lenau, Digteren. S. 126.
Lorentzen, C. A., Maler. S. 19.
Louis XIV, Konge af Frankrig. S. 48.
Lund, F. C., Maler. S. 99.
Lundbye, J. Th., Maler. S. 20, 22, 29, 102.
Mackeprang, A., Maler. S. 99.
Madsen, Karl, Kunsthistorikeren. S. 99, 114.
Marstrand, V., Maler. S. 21, 35, 99, 144.
Melbye, V., Maler. S. 99.
Michel Angelo. S. 133.
Molbech, C. K. F., Digteren. S. 71, 72, 73.
Munch, A., norsk Digter. S. 71, 72.
Müller, Sigurd, Kunsthistorikeren. S. 15, 18, 20, 22, 27, 28, 78, 79, 83, 86, 102, 109.
Mørch, Georgia Nicoline, g. m. Postmester Niels la Cour. S. 11.
Mørch, Otto Himmelstrup, Provst. S. 11.
Napoleon III, fransk Kejser. S. 48, 53.
Nero, romersk Kejser. S. 87.
Neumann, C., Maler. S. 99.
Niss, Thorvald, Maler. S. 137.
Numa Pompilius, romersk Sagnkonge. S. 87.
Olrik, H., Maler. S. 99.
Ottesen, O. D., Maler. S. 99.
Paulsen, pavelig Kammerherre, Dattersøn af Thorvaldsen. S. 73.
Pius IX, Pave. S. 60, 73.
Printz, Christiane. S. 19, 148.
Prior, Grosserer. S. 73, 79.
Prior, Lauritz, Billedhugger. S. 69.
Rasmussen, C., Maler. S. 99.
v. Rhedern, Christiane Dorthea. S. 10.
Rindom, Christen Strandbygaards Hustru f. Rindom. S. 13.
Rode, Fru R. M., g. m. Litteraturhistorikeren G. B. Rode. S. 82.
Roed, J., Maler. S. 129.
Rosenstand, Vilh., Maler. S. 82, 98, 99.
Rump, Gotfred, Maler. S. 35, 36, 46, 75, 91, 99.
Runeberg, Walther, finsk Billedhugger. S. 69.
Runeberg, Frue, g. m. Billedhuggeren. S. 82.
Rørbye, M., Maler. S. 19.
Scheel-Plessen, Carl Th. A., Greve, Politiker. S. 56.
Schou, L. A., Maler. S. 69, 79.
Schrøder, Skovrider. S. 139.
Schønau, Justitsraad. S. 12.
Skat Rørdam, Th., Biskop. S. 115.
Skovgaard, Joakim, Maler. S. 23, 26, 37, 66, 94, 96, 97, 98, 112, 115, 145.
Skovgaard, Niels, Maler. S. 26, 96, 145.
Skovgaard, P. C., Maler. S. 20, 22, 25—39, 41, 46, 75, 77, 79, 91, 96, 98, 99, 102, 145.
Sonne, J. Maler. S. 36, 91, 99.
Sponneck, Wilhelm C. E., Rigsgreve. S. 72, 73, 78.
Stampe, Baronesse. S. 68.
Strandbygaard, Ane Cathrine, g. m. Otto August la Cour, Janus la Cours Moder. S. 13, 25, 90.
Strandbygaard, Christen, Købmand. S. 12.

Strandbygaard, N. A., Gaardejer. S. 12.
v. Støcken, Kaptajn. S. 11.
Sørensen, C. F., Maler. S. 99.

Thorenfeld, A., Maler. S. 137.
Thorvaldsen. S. 68, 75, 144.
Tuxen, L., Maler. S. 109.

Weis, Møller. S. 21, 138.

Vermehren, Gustav, Maler. S. 34.
Vermehren, J. F. N., Maler. S. 99, 129.
Vernet, Horace, fransk Maler. S. 46, 48, 49.

Wibroe, Fabrikejer. S. 79.

Victor Emanuel II, Konge af Italien. S. 53,
63.

Willumsen, J. F., Maler. S. 112.
With, J. P., Herredsfoged. S. 12.
Withusen, Arentgott, S. 19, 148, 149.

Zacho, C., Maler. S. 98, 99.
Zahrtmann, K., Maler. S. 67, 99.

Oehlenschläger, Digteren. S. 69.
